

Martí Olivella i Solé

EL PODER DEL DINER

LA MONÈTICA,
FACTOR DE CANVI POLÍTIC

PREMI JOAQUIM XIRAU 1991

edicions

62

El poder del diner.
La monètica, factor de canvi polític.
Martí Olivella i Solé.

Als qui encara cerquen.

Premi Joaquim Xirau 1991.

Un jurat compost pels senyors Heribert Barrera i Costa, president, J. González i Casanova, Lluís Izquierdo i Salvador, Francesc Santacana i Martorell, Josep Termes i Ardèvol, Jordi Wagensberg i Lubinski, Francesc Gomà i Mustè, secretari, atorgà a aquesta obra el premi Joaquim Xirau d'assaig 1991, convocat per l'Ateneu Barcelonès, amb el suport de la Caixa d'Estalvis i Pensions de Barcelona.

Primera edició: gener del 1992.

© Martí Olivella i Solé 1992.

© d'aquesta edició: Edicions 62 S.A.

Dipòsit Legal: B-44.185.-1991.

ISBN: 84-297-3399-X.

Índex:

Pròleg.....	4
Presentació.....	6
Introducció.....	7
La plutarquia i altres relats	10
Capítol 1. La monetització humana.....	13
Capítol 2. Arma subtil	20
Capítol 3. Les dues cares de la moneda	24
Capítol 4. El bon ús dels instruments	28
Capítol 5. Aristòtil contra Plató	30
Capítol 6. La imparabile abstracció	32
Capítol 7. El regne de les tenebres	34
Capítol 8. Impunitat i desordre	41
Capítol 9. La subtil servitud de la cultura.	46
Capítol 10. El retorn a l'Edèn	52
Capítol 11. Donar la cara	61
Capítol 12. De l'argila al silici -passant per l'or i el paper-	68
Capítol 13. Agilitat i exactitud.....	72
Capítol 14. Quina opció?	75
Capítol 15. No hi ha retorn: la condemna d'Occident	78
Capítol 16. Ni cels ni inferns	82
Capítol 17. La monètica: temptació o repte	86
Capítol 18. Domar el brau	94
Capítol 19. Imaginem que.....	100
Capítol 20. Canviar la clau per obrir la porta.....	112
Resum: les vint tesis.....	115
Epíleg: el canvi del canvi.....	118
Annex: Pla Anticorrupció ¹ . Propostes per a un règim de transparència.....	121
Annex: exemples d'invenció bancària de diner.....	125

Pròleg.

per Johan Galtung¹.

Martí Olivella ha escrit un llibre important. S'ha endinsat en un camí en el qual els economistes no acostumen a atrevir-se ni a entrar, i no precisament perquè siguin àngels... Diner, diner com tal. Ens dona els seus anàlisis, els seus pronòstics i les seves proposicions per a possibles remeis. Planteja innovacions socials radicals que, com ell mateix exposa, no s'acceptaran amb facilitat. Encara que el mínim que pugui passar és que es susciti un debat social sobre un dels fenòmens més importants del nostre temps; la conversió massiva de «diner en moneda» i «paper diner» en «diner de plàstic».

Cada dia els mitjans de comunicació ens proporcionen notícies sobre el poder del diner en la economia mundial. Per una banda tenim la creació de valors, de «béns i serveis», encara que sempre trobem aspectes de «mals i antiserveis» amagats en la seva producció, distribució o consum, agregats als amagats efectes secundaris positius. En altres paraules, les externalitats. Posem per cas que l'economia real és **R**, i que hi ha una altra economia, **F**, l'economia financera, que consisteix en tota classe d'instruments de finances, entre els quals està el diner. En **R** i **F** hi ha estancaments i moviments, amb **F** movent-se en direcció contrària o **R** pagant suposadament pels serveis i béns de **R**. Amb només mirar un aparador de qualsevol botiga veiem a **R** movent-se des de les prestatgeries fins el client i a **F** moure's des del client fins el caixer. Evidentment, el client també pot pagar amb **R**; no és imprescindible recórrer al diner, a fi i a terme el troc encara és molt important encara que pugui ser que més en el sector de serveis, «jo faig quelcom per a tu i tu fas quelcom per a mi», que en el dels béns.

Després està la tercera possibilitat: els intercanvis dins de **F**; una economia financera, instruments financers de compravenda, independents de l'economia real. És evident que si **R** està en baixa forma perquè es produeix poc en béns i serveis o perquè el que es produeix és de mala qualitat, aleshores una economia financera dinàmica pot ajudar: creació d'alguns crèdits aquí i allà, posar diner en mans del consumidor per a facilitar la compravenda que alhora pugui generar beneficis que es puguin invertir en una producció millor i més abundant.

Però una economia financera extremadament dinàmica desperta una gran temptació: fer diners comprant i venent instruments financers, apujar els seus preus, incloent el preu del diner per damunt del temps (tipus d'interès) i per damunt de l'espai (tipus d'intercanvi), i el preu del capital i de las finances (tipus, en general). En altres paraules, l'especulació. Si **R** s'arrossega desesperadament al darrere, aleshores **F** ja no és un reflex de **R**. I el resultat pot ser un fracàs de l'intercanvi de capital o com a mínim una economia molt entorpidida, amb inflació i altres fenòmens difícils de controlar.

Això ja és suficientment problemàtic. Però Olivella destaca un altre aspecte: instruments financers anònims versus instruments financers identificables. Fixem-nos en el diner en monedes o en els xecs bancaris: què ens poden comptar, sobre tot en societats on predomina una circulació de diner molt ràpida? Però ací estan, sense deixar cap empremta ni comptar amb cap petja. Bé, de vegades les petges són útils pels detectius, i els números, sobretot quan són consecutius, també poden aportar alguna informació. D'ací la necessitat de «blanquejar» el diner, de desfer-se de qualsevol petja. Però en principi el diner no té cap història perquè no té memòria, i comença cada transacció fresc, com si s'usés per primer cop.

Però això no succeeix amb el diner de plàstic. No només se pot enregistrar qui, a qui i per què, sinó també quan i on, amb la claredat de l'extracte mensual de Diner's Club, Eurocard, American Express i Visa. L'únic que manca és el perquè, es a dir, la motivació que hi ha rera de cada operació. Però és una qüestió que normalment pot deduir-se bastant bé mitjançant l'altre informació, fent possible la confecció del perfil de l'usuari (vaig deixar a algunes d'aquestes companyies quan vaig descobrir que havien venut perfils dels consumidors a altres, a canvi dels seus esforços comercials!).

Aquí és on entra la terrorífica ambigüitat del diner de plàstic. L'operació es converteix en història. L'evidència de la transacció està allí; a la fi i a terme es tracta de fer pagar al comprador, tant si es tracta del plàstic d'una tarja d'un banc com d'una tarja de crèdit. En principi, això tindria que aguditzar el sentit de la responsabilitat

quan es fa l'operació, al menys pel mer temor de ser descobert (com per exemple en el pagament de favors sexuals il·lícits amb tarja de crèdit). Per altre banda, la història de l'operació també augmenta el control sobre el posseïdor de la tarja. Així, no només el Capital té els seus mitjans per a cobrar sinó que l'Estat té els seus mitjans per a supervisar totes les transaccions. Pel bo (detectar el frau), i pel dolent (guiar i manipular el moviment general de **R** i de **F** en la societat sense cap diàleg). En altres paraules, la transició cap el diner de plàstic hauria d'estimular més l'Autocontrol, però també el Control dels demés.

Aquest és el problema que Olivella analitza. Els seus remeis són interessants i realment val la pena discutir-los com una forma d'escapar de la caixa d'acer de Max Weber. El troc és un altre: responsabilitats i relacions directes i personals. Com el «tracte» d'Olivella amb el lector, que recomano sincerament. Vinga, a aprendre, a discutir!

Perquè aquest llibre també és una peça fascinant de macrohistòria. El lector aprendrà a veure la història mitjançant la transformació del sistema monetari: basat en ceràmica, basat en metall, basat en paper, basat en electrònica (el plàstic existeix només per accedir als circuits electrònics). Cada fase condueix a noves oportunitats i a nous problemes. Encara que d'alguna forma el tema del diner sempre es dona per suposat en realitat no es debat ni molt menys tot el que s'hauria de debatre.

En tot això trobem un missatge pels moviments socials. La majoria es centren en **R**, la economia real. Quines haurien de ser les prioritats? (Com la producció per a satisfer las necessitats bàsiques dels més necessitats). I, externalitats? Incloent un consum i una distribució equitativa, socialment justa, i pot que més igualitària? Aleshores el diner s'usa com quelcom per a redistribuir i deduir impostos; com un mitjà més que com finalitat, per a l'acumulació. Això està bé, però les funcions socials de las diferents classes de sistemes monetaris no estan incloses en els debats, ni en les agendes dels moviments socials.

Tant els esforços constructius d'Olivella, basats en les seves guies empíriques pel lector, com el seu sentit crític, també haurien d'inspirar als demés a mirar cap el diner. Tard o d'hora tindrem una moneda única europea (Occidental). Hi ha algunes avantatges com la reducció (o quasi eliminació) dels costos d'intercanvi. Però hi ha desavantatges: el diner líquid, no marcat, es mourà cap el centre, augmentant el poder del centre per a enviar diner marcat amb decisions de retorn a la perifèria. Potser la gent reaccionarà imprimint vals de crèdit locals, etc. En resum, un període molt dinàmic que concerneix al diner. Podem agrair a Olivella que sigui un dels nostres guies. Versonnex, 27 de juliol de 1993.

Nota:

1Johan Galtung, Professor d'Estudis sobre la Pau, Universitat de Witten-Herdecke, Universitat de Hawaii.

Presentació.

Aquest llibre vol donar a conèixer un conjunt de reflexions i de descobertes bastant inèdites sobre la importància que el tipus de moneda té en les relacions socials i sobre el paper que es pot atribuir als instruments monetaris per facilitar no sols el canvi mercantil, sinó també el canvi social.

Al llarg de les pàgines es repassen les característiques històriques i actuals dels instruments monetaris i se suggereixen algunes modificacions substancials en l'aplicació de la monètica (moneda electrònica) per al seu ús coherent i democràtic.

El tema és complex, però no és complicat. L'exposició, malgrat que parteix d'un assumpte aparentment àrid com el de la moneda, és en general amena i a l'abast de qualsevol lector interessat a cercar altres camins de canvi social. No és un llibre tècnic, ni per a economistes. Aquests potser hi trobaran a faltar referències explícites que els permetin classificar-lo en una o altra escola de pensament econòmic. Però l'obra d'Agustí Chalaux, de la qual el llibre vol ser una introducció, és fruit de més de cinquanta anys de recerca, tal com la defineix la Llei de Felson: «robar idees a una persona és plag; robar-ne a moltes és recerca». Ha «robat» allò que ha considerat de valor aquí i allà, sense parar gaire esment ni en els formalismes ni en les procedències. El resultat és una anàlisi original i unes propostes discutibles però, sens dubte, suggerents.

S'han recollit arguments a favor d'una hipòtesi agosarada, amb l'objectiu d'arribar a fer-ne tema de reflexió crítica i compartida amb les persones que cerquen anar més enllà del model de món que s'està imposant. S'aporten raons que poden fer presumir que el canvi que es proposa és viable i que els seus efectes són positius, dins d'una determinada aplicació.

Martí Olivella ens presenta la seva versió, breu, reduïda, però sistematitzada, de la voluminosa obra, aparentment desordenada i sovint no escrita, d'Agustí Chalaux. Aquesta versió lliure és el resultat de moltes hores de converses, de redaccions i de correccions que l'autor ha tingut amb ell i amb altres dels seus col·laboradors en el marc del Centre d'Estudis Joan Bardina durant sis anys. El llibre recull també part de la feina sintetitzadora realitzada, entre d'altres, per Joan Parés, Magdalena Grau i Lluís Maria Xirinacs.

Atesa l'amplitud del tema s'han deixat per a un altre volum les reflexions i propostes relacionades amb la presentació d'una visió més complexa dels sistemes d'explotació, de nous camins per al camí social i d'un nou entrellat social que, a partir de les possibilitats de la monètica, permeti reduir les disfuncions polítiques, econòmiques i ecològiques dels sistemes actuals.

EcoConcern, que aplega persones que se senten concernides per la innovació social (ecologia, economia i ecumene), vol col·laborar a fer ressò de les anàlisis crítiques i de les propostes constructives que afavoreixin un canvi social en profunditat, integral i coherent, però versemblant. EcoConcern voldria contribuir que aquest text sigui el primer d'un seguit que donin a conèixer altres models, que ajudin a suscitar un debat i una recerca entre aquells qui creuen que no estan en el millor dels móns possibles.

En l'ambient de transformacions i de crisi en que vivim, alliberats del pes dels dogmatismes, sembla important cercar i elaborar noves respostes que tinguin en compte altres variables fins ara menystingudes. En aquests moments no sembla adient arraconar cap solució imaginativa que pugui ajudar a experimentar noves polítiques, que sàpiga aprofitar les oportunitats històriques que ofereixen els canvis en l'escena mundial.

EcoConcern.

Introducció.

En els propers anys, a Europa —i a tots els països industrialitzats—, la majoria de ciutadans aniran carregats de nombroses targetes electròniques —de crèdit, de dèbit, d'identificació...— i hauran de memoritzar els corresponents codis de seguretat. El diner de plàstic reduirà costos als bancs i agilitarà alguns serveis públics i privats. Però, ¿quedarà protegida la intimitat dels ciutadans?; la monètica (moneda electrònica), ¿aportarà algun benefici a la millora de l'economia, de la política o del sistema judicial?.

Si res no canvia, molts ciutadans no disposaran de targetes monetàries perquè no seran solvents. D'altres es resistiran a tenir-les per por de ser controlats. Però, a més a més, qualsevol podrà continuar obtenint «bitllets de banc» i els podrà usar, sense deixar cap rastre, per realitzar tot tipus d'operacions legals i il·legals (fons reservats; tràfics d'influències, de drogues, d'armes; frau fiscal i evasió de divises...).

El panorama europeu serà d'un aparent gran control i transparència de la població, però amb un subtil frau encobert i sense beneficis per a quasi ningú, llevat dels derivats de la reducció de costos de les empreses que apliquin la monètica.

En els propers anys, però, pot donar-se una altra situació: que cada ciutadà disposi d'una sola targeta personal, infalsificable, que sigui la clau d'un compte corrent en el qual s'anotaran els pagaments i cobraments electrònics de les operacions que faci; en el qual ingressarà les seves rendes; a través del qual podrà complir automàticament les obligacions fiscals...

Un sistema de targeta única i compte corrent personal pot arribar, per coherència funcional, a imposar-se. Però, sols amb això, sense cap altra modificació de les institucions polítiques i judicials, quins beneficis aportarà als ciutadans?. Garantirà alguna cosa més que la comoditat? Comportarà la pèrdua de la intimitat?.

La monètica s'està imposant sense cap debat social que pugui indicar-ne els perills ni les possibilitats. D'altra banda, molts problemes actuals semblen insolubles dins el marc en que estan plantejats. Podem intentar dissenyar unes noves regles de joc social que no sols afavoreixin una aplicació coherent i democràtica de la monètica sinó que alhora contribueixin també a la resolució d'alguns dels principals problemes que patim avui? Amb una aplicació adequada de la monètica podrien resoldre's aquestes qüestions?:

Evitar la impunitat dels poders fàctics que actuen amb diner anònim?.

- Facilitar una ciència econòmica que treballi amb dades reals i que permeti analitzar amb rigor les causes de les crisis, els sistemes d'apropiació i de redistribució?.
- Garantir la privacitat i la intimitat dels ciutadans sense, alhora, entorpir la necessària transparència d'un Estat de dret?.
- Augmentar la solidaritat social i la redistribució, assegurant uns mínims vitals a tothom, però simplificant i reduint els impostos?.
- Ajudar a descentralitzar les decisions oferint alhora una visió de conjunt del marc on es prenen i de les seves repercussions?.

Des de fa bastants segles s'està intentant donar resposta a aquests interrogants. Els fracassos repetits, una vegada i una altra, ens han resignat a conviure amb la impunitat del joc brut i amb la misèria: «sempre hi haurà pobres, sempre hi haurà joc brut...».

És probable que «sempre» hi hagi persones que per molts motius no sàpiguen o no puguin generar la riquesa que necessiten per viure i que «sempre» hi hagi persones que intentin saltar-se la llei i comprar altres persones i consciències per conquerir o mantenir poder. No estem negant aquests fets. Es tracta d'intentar posar unes bases perquè, en el primer cas, això no vulgui dir viure en la misèria i, en el segon cas, aquestes corrupcions deixin rastre i puguin no quedar impunes. No cercar tots els mitjans possibles per intentar superar la misèria i

el joc brut només indicaria o incapacitat instrumental o complicitat amb la perpetuació d'aquestes realitats.

El conjunt de reflexions i de propostes que s'exposaran intenten oferir elements per trencar la complicitat i el fatalisme. Si en la pràctica social aquestes propostes es mostren insuficients caldrà cercar altres camins.

Hem de tenir en compte que el tema de la moneda com a instrument de canvi no sols mercantil, sinó també social, no neix només de la seva possibilitat tecnològica actual –la monètica–, sinó que va lligat a la pròpia concepció de que és la moneda –com veurem en els primers capítols–, i de la hipòtesi que el tipus de moneda (anònima o personalitzada, desinformativa o documentadora, escassa / abundant o equilibrada) afavoreix un tipus o un altre de societat i de mercat: afavoreix el poder irresponsable o la llibertat responsabilitzada.

La tecnologia pot ser usada per crear una moneda amb característiques alliberadores o repressores. Malgrat que la monètica no sigui imprescindible per fer un canvi de societat, sí que pot caldre trobar-li un ús alternatiu a l'actual en les societats complexes que l'estan adoptant en les seves relacions mercantils i socials.

Cal ser molt clars en les condicions d'aplicació de la monètica perquè es corre el perill que el poder vulgui legitimar-la com a control del poble sense que el poble controli el qui el controla.

Optar per establir un sistema de garanties per a l'ús democràtic i coherent de la moneda electrònica és, certament, arriscat, però necessari.

El llibre esta vertebrat per vint tesis sobre la importància que el tipus d'instrument monetari té per dificultar o per facilitar el respecte a les lleis, la informació econòmica, la responsabilització de la llibertat, la contrastació i l'aplicabilitat de models econòmics... Els darrers capítols estudien els perills i les possibilitats de les diferents aplicacions de la monètica i presenten l'esbós d'unes noves regles de joc social que en permetin una aplicació correcta i que alhora aprofitin el seu potencial transformador.

El lector que vulgui obtenir una visió sintètica del que s'exposa pot llegir *Les vint tesis* que es presenten al final del llibre. Si vol aprofundir en alguna de les tesis pot anar al capítol corresponent.

No hem volgut incloure la proposta extensa d'un hipotètic nou model social –un dels molts que es podrien plantejar– per evitar que es jutgin les tesis centrals sobre el necessari canvi de moneda, exposades en aquest llibre, en funció de les mancances i simplificacions que un model global acostuma a tenir. Aquest es presentarà en un altre volum, però malgrat això se n'indiquen alguns elements en el capítol 19. No voldríem proposar un canvi monetari del qual no se n'entreveïessin algunes de les potencialitats, creiem, alliberadores.

Aquestes línies estan escrites des d'una societat occidental, és a dir, urbanitzada, industrialitzada, complexa, pro-científica, monetitzada... Aquest tipus de societat no és l'únic existent, i possiblement no és el millor. Hom no pot prescindir del condicionament que exerceix la societat en que viu. Com a fills d'Occident, però alhora atents a les altres cultures, podem considerar que la millor manera de respectar-les és cercar els mitjans per aturar la voraginosa civilització occidental, que les/ens esta destruint. La millor cooperació amb les altres cultures consisteix, per a nosaltres, a desxifrar els elements clau que impedeixen a Occident modificar els seus comportaments depredadors. L'enfocament que es presenta neix d'Occident, però es dirigeix també a totes les cultures que han adoptat, amb major o menor grau, els mecanismes de mercat i moneda.

En el camp de les propostes de models socials cal reconèixer que no hi ha solucions úniques vàlides per a tothom. Allò que acostuma a ser bo per a una escala no ho acostuma a ser per a una altra de més gran o de més petita. La grandària o complexitat de cada cultura i de cada societat demanarà l'adaptació de respostes adients. Però aquesta és una tasca que pertoca a cada cultura i societat i que depassa, evidentment, les possibilitats d'aquest llibre.

Fins i tot limitant-nos a una formulació dels problemes i de les propostes dins el marc occidental, llur

percepció és molt segmentada segons els diferents sectors de població. Les «ulleres» de cadascú, segons sigui empresari o treballador, polític o ciutadà, desenrotllista o ecologista, pobre o ric, home o dona..., fan que tinguem unes prioritats i unes sensibilitats diferents. En aquest sentit, en el llibre s'exposen aquelles argumentacions més generals o comunes i es deixen, de moment, les més específiques de cada sector social. Les argumentacions generals són susceptibles d'interessar, fins i tot, als qui sembla que poden tenir més a perdre. Com en tota proposta sintètica i sinèrgica, tothom té alguna cosa a guanyar i tothom alguna cosa a perdre, però, en conjunt, tothom té més a guanyar que a perdre. Els diners són molt importants, però no ho són tot. I les actuals relacions socials establertes per obtenir-los poden no ser les millors, fins i tot, per als seus amants més incondicionals.

Ens considerarem satisfets si aquestes pàgines permeten que el lector vegi com a problemàtica una realitat que abans no considerava com a tal i que d'aquesta consciència en pugui generar una nova visió d'altres problemes, com també de llurs possibles solucions.

Canviar la realitat no és una tasca dels llibres, malgrat que els llibres n'han estat sovint un eficaç instrument. El futur i la política són dos aspectes vitals apassionants perquè la voluntat dels homes no és previsible. En el cas que les pistes que se suggereixen no siguin encertades sabrem que cal buscar-ne d'altres de diferents.

El *com* del canvi, la concreció practica, és la prova de foc i la gran incògnita, però és un camp obert que depassa la responsabilitat de l'autor, perquè és una responsabilitat col·lectiva dels qui comparteixin críticament el que es proposa. La viabilitat només podrà demostrar-se, doncs, amb l'experimentació social fruit de la voluntat política.

Les idees fonamentals que s'exposaran són un recull de part de la recerca que durant tota la seva vida ha fet Agustí Chalaux de Subirà. Els possibles encerts que puguin contenir són, ben segur, d'ell.

Sense la reflexió i el suport d'un equip d'amics que, primer en el Centre d'Estudis Joan Bardina i actualment a EcoConcern, estem estudiant en comú aquests temes, tampoc les pàgines que segueixen no haurien vist mai la llum. També vull agrair als amics del Mas Blanc les setmanes de serenor que m'han permès acabar el text després d'anys de redaccions interrompudes, com també al meu amic Stefano Puddu Crespellani el fet d'haver compartit aquesta aventura. L'ajuda de la Fundació Jaume Bofill ha estat també important per decidir-me a concretar les idees en papers. Les suggerents converses de Tàvertet m'han ofert l'ocasió de vertebrar les tesis del llibre.

La plutarquia i altres relats.

El 1925 jo tenia 14 anys i vivia a Toulon. Un dia, tot passejant, vaig veure l'anunci d'una conferència sobre «El paper dels banquers a la societat». La sala era plena de senyors amb grans barbes. El conferenciant era Horace Finaly, president de la Banque de Paris et des Pays Bas. En el col·loqui vaig demanar la paraula. Davant la sorpresa dels assistents, en Finaly va dir que m'atendria personalment en acabar l'acte.

Fou arran d'aquesta fortuïta trobada que vam fer una amistat especial. Durant 14 anys ens reunirem periodicament a la seva casa de París. Era una persona molt culta i molt influent. D'ascendència jueva, havia nascut a Budapest l'any 1871. Havia succeït el seu pare, Hugo, al capdavant de la Banque de Paris et des Pays Bas, un dels bancs més importants del moment.

En una de les entrevistes ocorregué un fet cabdal explicable pels meus inquietos i agosarats 18 anys. La cita era a dos quarts de nou del vespre al seu despatx. En arribar, un atent servidor em féu saber que M. Finaly no em podia rebre immediatament perquè tenia una reunió important, però em pregava que volgués esperar-lo a la seva biblioteca.

Primer vaig entretenir-me a consultar llibres. Després vaig seure a la seva taula i maquinalment vaig confirmar que hi havia calaixos oberts. El rau-rau del fons de l'anima no impedí a la meva ardidesa de regirar els calaixos. Tot molt ordenat en carpetes ben titulades, les unes més interessants que les altres. La meva astúcia d'adolescent prenia precaucions per conservar l'ordre de les carpetes. En el fons del calaix de sota de tot vaig trobar una carpeta «confidencial». Atret per la descoberta, vaig llegir el seu contingut sense entendre-hi gran cosa. Era un tema bastant nou per a mi. Es tractava de l'informe d'una reunió important celebrada a París l'any 1919. Recordo que els assistents exclusius a la reunió havien estat J. J. Morgan (Banca Morgan), Sir H. Deterding (Royal DutchShell) i Finaly com a amfitrió. A la reunió hi van participar ells sols, però de tant en tant havien cridat diferents experts i els havien demanat aclariments. Allò que més m'interessà fou un resum final.

El resum contenia dos punts i una conclusió:

Primer. Segons els experts, però també segons l'opinió general dels grans economistes d'abans i de durant la guerra del 1914, les existències d'or només permetien cobrir les despeses bèl·liques durant tres mesos. Per superar aquesta dificultat, els banquers internacionals —com ells— havien suggerit als governs bel·ligerants l'abandó de la convertibilitat en or dels respectius papers moneda, si més no a l'interior de cada Estat.

Segon. Si el paper moneda, desvinculat de l'or, que s'havia preconitzat i realitzat durant la guerra, era ara, un cop finalitzada, «racionalitzat», permetria als banquers internacionals i als responsables de les classes dirigents —segons els experts— guanyar més diners que si es mantenia la moneda desinformativa i anònima vigent fins aleshores (i fins avui).

Conclusió. La decisió dels reunits fou que no els interessava racionalitzar els papers moneda irracionals vigents perquè, primer, de diner ja en tenien prou i, segon, el paper moneda irracional actual permetia el joc (brut) de la plutarquia mundial.

Mentre estava rumiant, absort, amb el document acabar de llegir a la mà, vaig rebre una bufetada majúscula que em llençà a terra. Durant uns moments no vaig saber què em passava. Després, Finaly, canviant d'actitud, m'ajudà molt gentilment a aixecar-me i em demanà perdó. Em féu veure la meva indiscreció davant la confiança que m'havia demostrat en deixar-me sol a la seva biblioteca amb els calaixos oberts. M'anà dient que ni un criat d'ell hauria gosat fer allò que jo havia fet. (Ho dubto, però segurament ell tenia més espies a casa d'altres que a la inversa).

Després de l'incident vam sopar. Ningú no va conèixer res de l'exabrupte de Finaly. Durant el sopar em demanà que havia entès de l'informe. Li vaig dir que pràcticament res.

—La paraula que més m'ha cridat l'atenció és «plutarquia».

—A poc a poc —digué— t'ho aniré explicant.

Aquell dia no m'explicà res. Després va caure en la temptació d'expandir-se amb mi a propòsit de tots aquests temes tan

embriagadors. Ell tingué el gust d'obrir el seu cervell més recòndit a un adolescent assedegat que, amb una fosca intuïció, havia endevinat la importància d'uns coneixements mantinguts ocults per aquesta «casta superior» dels grans banquers.

Juntament amb les confidències bancàries em transmeté elements de la tradició no escrita de Plató. Una d'elles feia referència als intents que Plató havia fet a Siracusa per restablir una moneda personalitzada-documentada, i a com havia fracassat per manca d'esclaus-escribes suficients per anotar totes les transaccions. Plató -segons Finaly-, en els seus viatges per la Mediterrània, havia descobert l'existència d'una Edat d'Or en la qual la moneda no era d'or o de plata i en que hi regnava la pau i el mercat responsabilitzat.

Totes aquestes revelacions em deixaren perplex. Era possible i viable una moneda racionalitzada que fos el reflex comptable de cada compra-venda? Abans de l'or i la plata, hi havia hagut un altre tipus de moneda no anònima i informativa? El tipus de moneda podia ajudar o impedir que les guerres fossin possibles? Era real que pocs homes influents –banquers i industrials internacionals– decidien la sort de milions de persones més enllà dels polítics?.

Amb aquests interrogants, encara mig formulats, anaren passant els anys. Un dia, el 1939, vaig arribar tard a la cita i en Finaly no em volgué rebre. No el veuria mai més. La guerra el va portar als Estats Units d'Amèrica. Anys més tard vaig saber que morí a Nova York el 1945.

Alguns d'aquests interrogants se m'anaren reforçant dramàticament amb els esdeveniments d'aquells anys. El setembre de 1936, a Barcelona, just un mes després de la revolta militar, Abad de Santillán, dirigent de la CNT, em digué: «Ja hem perdut la guerra i la revolució per no haver sabut, des d'un principi, dominar la moneda i la banca com a instruments al servei del poble: hem considerat que les armes i la violència ho eren tot!» Aquesta declaració corroborava la d'un altre important dirigent de la CNT, en Mariano Vázquez, que em confessà: «Durant vint anys ens hem preparat per obtenir la «lluna en un cove» i ara que la hi tenim no sabem que fer-ne. Hem estudiat i practicat tots els camins de la revolució, però no els camins de que fer del comandament sense traves que ens ha donat la revolució». Curiosament, aquestes converses em feren treure les mateixes conclusions que les que havien sorgit de les llargues converses amb el banquer Finaly.

Amb aquestes claus d'interpretació i amb aquests interrogants, la recerca esdevingué alhora apassionant i àrdua. Havien de passar quasi 40 anys fins que noves dades em fessin entreveure que aquelles afirmacions agosarades d'en Finaly sobre un tipus de moneda diferent, personalitzada i informativa eren no tan sols viables tècnicament sinó que fins i tot un sistema monetari d'aquestes característiques ja havia existit abans de l'ús de monedes anònimes d'or i plata. L'agost del 1978 apareixia a la revista «Investigación y Ciencia» un article sobre «El primer antecedente de la escritura», en que s'obria una nova visió del funcionament de les ciutats de l'Àsia occidental en el període que va del 9è. al 2n. mil·lenni abans de la nostra era. Es tractava del descobriment d'un complex sistema de fitxes i de registres d'argila que permeteren el funcionament dels mercats en una zona que s'estenia de la mar Càspia a Khartum i de l'Indus a la Mediterrània. Aquest sorprenent estudi semblava confirmar les hipòtesis de Plató sobre una Edat d'Or sense guerres i amb uns tipus d'instruments d'intercanvi sense valor intrínsec i responsabilitzadors. Curiosament, aquest descobriment permetia emetre una agosarada hipòtesi sobre l'origen de la «historia» i dels imperialismes. La historia comença oficialment amb l'aparició de l'escriptura, és a dir, en el moment en que es creen les tauletes sumeries. Segons la investigadora, aquestes tauletes foren una evolució del sistema de registres i fitxes anterior. Evolució que acaba amb aquest sistema. Tot això succeí aproximadament quan Sargon I, rei d'Akkad, es convertí en pocs anys en l'amo del primer imperialisme històric, conquerint –no se sap com– moltes de les petites ciutats emmurallades que durant 7.000 anys havien estat independents. I just en aquest temps començà a aparèixer l'ús dels metalls preciosos com a moneda acceptada gràcies a la invenció de la balança de precisió, la pedra de toc i l'aigua règia, que permetien mesurar-ne les quantitats i les qualitats.

Totes aquestes dades, no podien suggerir que hi havia una relació directa entre pau-imperi-moneda responsabilitzada (que durà 7.000 anys) i entre guerra-imperialisme-moneda anònima (des de fa 4.500 anys)?.

L'altre fet, de cara al futur, era la ràpida expansió de sistemes electrònics i telemàtics en el camp del diner. L'any 1920 no era viable tècnicament substituir els bitllets i les monedes per moneda racional (factures-xec). Però amb la introducció de sistemes de pagament electrònics no tan sols la viabilitat esdevenia total sinó que la monètica –moneda electrònica– significava una progressiva reducció de l'ús del paper-moneda i de les concepcions del diner com a «tercera mercaderia».

La recerca històrica i la recerca tècnica començaven a avalar les intuïcions mantingudes durant anys.

La transició política espanyola confirmaria la importància de disposar d'unes eines molt precises i potents capaces de dotar els

ideals de transformació social amb quelcom més que manifestacions o eleccions lliures. El desencís de la política és el preu que estem pagant per no haver après de la majoria de revolucions i canvis socials que els qui tenen de debò el poder permeten que «tot canviï per tal que tot continuï igual».

Agustí Chalaux de Subirà.

Capítol 1. La monetització humana.

La moneda ha esdevingut, de grat o per força, en moltes de les cultures contemporànies, una peça clau en les relacions humanes.

És difícil imaginar-nos el món sense moneda. Les utopies que el proposen, de moment, fracassen. Però, alhora, hi ha com una intuïció que la moneda no sempre ajuda les relacions humanes, que també les embolica. Vivim en aquesta ambigüitat.

Aquests darrers anys –com en certs períodes de la història de les societats monetitzades–, el «diner ha deixat de ser tabú i s'ha convertit en el llei». Aquesta frase és d'Alain Minc, el braç dret del financer Carlo de Benedetti. En el seu darrer llibre, *L'argent fou*, diu que «creu en l'economia de mercat, en el capitalisme i en la seva capacitat de moviment i de renovació i accepta per tant «el preu que s'ha de pagar: el pes del diner en la nostra societat». El principal problema es troba en el fet que «el nostre capitalisme no té un contramodel, s'ha descobert que només hi ha una manera de fer economia de mercat i ara s'ha de trobar, dins el mateix sistema, un contrapoder» sense el qual es «recrearan els conflictes de classes» i es posarà en qüestió la legitimitat del sistema econòmic vigent en l'actualitat. «Ha arribat el moment de dir stop, anem a derrapar». El mercat que només s'identifica amb el diner s'ha convertit en «totalitari». Avui hi ha un «salari mínim dels rics» perquè els tipus d'interès són molt superiors a la inflació. «No hi ha salari que augmenti amb la mateixa proporció¹».

Després d'aquesta sorprenent denúncia, A. Minc ens sobta amb la solució: «Preconitza la instauració d'una ètica i la resurrecció de la virtut i la moral. Unes regles econòmiques i de vida que consisteixen a «no vendre ni comprar accions» i a col·locar els seus estalvis en comptes a termini». Pel que sabem del nostre sistema econòmic, les crisis de sobreproducció o de subconsum, la inflació o la deflació, la pobresa i l'opulència... no són disfuncions fàcilment solucionables. Semblen formar part de la mateixa dinàmica del capitalisme real. Diuen que són el preu inevitable d'un sistema que afavoreix el progrés, el desenvolupament i la modernització. El socialisme real no sols no sembla haver superat aquests problemes, sinó que n'ha creat d'altres.

Els teòrics d'un i altre sistema han considerat el tema monetari com a tema secundari en l'economia. Mentre la moneda estava lligada a metalls preciosos escassos provoca problemes, però la seva emissió tenia una certa disciplina. A mesura que la moneda s'ha anat deslligant de qualsevol contrapartida real, i que l'única disciplina és la imposada per les necessitats dels estats i pels interessos dels bancs estem vivint una situació radicalment nova, sobre la qual no sabem gran cosa. «L'actitud dels economistes davant de la moneda pot semblar curiosa. Mentre es desenvolupen, durant el segle XVIII, els bancs emissors de bitllets, gràcies als quals és possible de fer una política de creació de moneda autònoma, lliure de les limitacions imposades per la producció de metalls preciosos, els economistes llancen la idea que la moneda és un fenomen secundari del qual es pot prescindir a l'hora d'estudiar les lleis econòmiques fonamentals. Aquest punt de vista, que preval des d'aleshores, no els impedeix de denunciar regularment els desordres monetaris que segons ells són la causa de la inestabilitat de les economies. Aquesta actitud paradoxal és testimoni, en tot cas, de la complexitat de la funció que té la moneda en les societats modernes²».

Mentre els teòrics discuteixen, el diner corre arreu del món, a cops d'ordinador, cercant beneficis immediats, aprofitant els tipus d'interès alts en un o altre país, comprant i venent accions que no tenen res a veure amb el valor de les empreses que les han emeses, especulant sobre propietats immobiliàries, amb primeres matèries o amb recursos naturals escassos... El diner fàcil i abundant per especular destrueix així la producció real, agreuja la depredació ecològica, condemna a la misèria milions de persones, facilita el tràfic d'influències, l'evasió fiscal, el tràfic de drogues i d'armes... Aquí i allà surten veus que alerten dels perills que l'economia especulativa, facilitada per les transaccions electròniques, pot representar per a l'economia real i per a l'Estat de dret.

Lorenzo Dionis, un professor de l'IESE, exposa la gravetat de la situació. «Em ve a la memòria l'avis que el Nobel d'Economia de l'any 1988, Maurice Allais, va donar el mes de maig a través del diari «Le Monde», en afirmar que el volum de dòlars que es transfereixen diàriament d'una mà a una altra ateny la xifra de 420.000 milions, quan les necessitats reals no passen de 12.400 milions... No hi ha cap dubte que aquests maneigs de diner inexistent, que fa rics en un dia «taurons» o «yuppies» a despit que trontolli l'empresa real, la que rendeix un servei i crea valor econòmic, no s'accepten amb facilitat. Aquests negocis ficticis ens han proporcionat el «dilluns negre» del 1987, el «divendres trist» del 1989 i el proper crac que ens pot portar els 90. Perquè en la dècada dels anys noranta, o es reforça l'economia real d'Europa i del món, o el capitalisme... tornarà a trencar-se³».

Per la seva banda el professor de política econòmica de la Universitat Keita de Tòquio «compara els mercats financers amb un gran casino habitat per especuladors atents a qualsevol possible maniobra» i afegeix «que cada vegada és més difícil controlar aquests jocs financers [...] perquè els mercats financers de tot el món estan ara sincronitzats i les transaccions estan dirigides globalment, no nacionalment. Podem preveure que la informació de les xarxes internacionals convertirà els mercats mundials en casinos en els anys 90, cosa que beneficiarà nombroses «bombolles» i incrementarà el nombre de les transaccions que no es basen en factors econòmics⁴».

Aquests recents crits d'alerta fets per persones que coneixen prou bé el sistema actual no fan altra cosa que afegir-se als d'altres persones que des de fa anys avisen sobre els perills d'una moneda deslligada del mercat de béns i serveis real. Pierre Mendes-France, el 1974, ja plantejava aquests problemes, però encara no s'ha trobat la manera de resoldre'ls. «Penso des de fa temps que és urgent preservar les operacions comercials i les transaccions corrents dels accidents que provoquen les migracions salvatges de capital. S'han de controlar aquestes migracions i impedir certes agitacions de pànic o d'especulació. Cal crear una espècie de policia dels moviments de capital. La tendència a la inflació només pot ser dominada si una llei clara i irresistible uneix el mecanisme monetari a les necessitats verificables de la vida econòmica i dels intercanvis⁵».

Al costat d'aquests processos de divorci entre l'economia real i el moviment de diners ràpids, bàsicament electrònics, continuen els fluxos de diner negre. «Com a mitjana, arriba a la Confederació Helvètica més d'una tona diària de bitllets de banc de tot el món⁶». Gran part d'aquest diner pot ser blanquejat del frau fiscal, del tràfic d'influències o de drogues. «Els tres grans bancs suïssos [...] s'han defensat vigorosament de les insinuacions sobre la seva participació en la «connexió libanesa», però el Ministre d'Interior de la Confederació ha demostrat que els correus que traslladaven el diner des de Turquia a Zuric passant per Sofia, ho feien en valises dels bancs⁷».

Alguns problemes actuals són tan explosius que les mateixes institucions que normalment exerceixen el domini financer sobre els Estats comencen a adonar-se de l'absurd i del perill de la situació creada. «El director del Fons Monetari Internacional s'ha dirigit als governs deutors perquè resisteixin les «extravagants demandes» dels bancs creditors en la reclamació del seu astronòmic deute. Si realitzessin aquests pagaments es privarien d'importacions essencials i condemnarien els seus països a la inanició. [Aquesta] filtració ha subministrat una més gran ansietat als sectors privats de la banca dels països rics, que s'enfronten ara a les conseqüències de més d'un decenni de préstecs imprudents a governs inestables o dèbils⁸».

Per intentar canvis polítics, la moneda sembla un instrument clau. El president Fujimori va prometre que canviaria «la moneda del Perú com una mesura per combatre la crisi». El President sortint, Alan García, reconegué que, «En el meu govern potser s'han comes molts errors [...] però també hi hagué massa carrega emocional, hi hagué massa odi, perquè en un moment vam intentar controlar els instruments de maneig del diner⁹». Han passat els mesos, el canvi de moneda no es posa en pràctica i la situació no sembla millorar. Quan a causa d'una situació inflacionària –com a l'Argentina– es produeix un canvi de moneda (el peso per l'austral o l'equiparació de l'austral al dòlar), se'n modifica el nom o el valor, però no se'n modifiquen les característiques desinformatives i corruptores. Els resultats no acostumen a ser els esperats.

I l'actual tipus de moneda també és una bona eina per embolicar les coses. «La causa directa de la caiguda de

la direcció federal del partit [Els Verds] foren les irregularitats financeres en la compra i la gestió de la seu central del partit a Bonn. Després d'anys d'haver-se erigit en el gran acusador de la corrupció dels altres partits parlamentaris per l'escàndol Flick i d'altres, els «verds» s'han vist desposseïts de la seva aurèola d'honradesa i de senzillesa espartana. Els «fonamentalistes» acusaren els «realistes» de capitalitzar de forma «miserable» els errors que hi havia hagut i refusaren totes les acusacions de malversació i d'irregularitats fiscals. Segons un dels dirigents radicals deposats, l'escàndol és «una maniobra preparada des de fa temps per integrar el partit en el sistema vigent i treure-li el seu caràcter revolucionari i anticapitalista¹⁰».

Abans del crac de 1929 hi havia uns sectors socials que guanyaven molts diners. Quan tot va esclatar, molts pocs van guanyar. Quasi tothom va perdre. I la crisi s'estengué arreu del món i amb ella, la guerra. Sempre és així. Un cicle infernal: guanys ràpids deslligats del mercat real, crisi, i guerra per sortir de la crisi. L'any 1929 les autoritats monetàries no volgueren intervenir a temps. Ara, ni que intervinguin dins els Estats no saben com controlar l'especulació internacional. Les esquerres i els alternatius no diuen ni fan gran cosa respecte a això. Potser continua pendent el somni que la crisi serà la fi del capitalisme, i que amb ella vindrà el naixement d'una nova societat...

El ciutadà normal, davant els problemes monetaris i econòmics, es troba depassat. No hi entén gran cosa, es fica al seu niu i confia que tot plegat siguin alarmismes. No pot acceptar el fet de pensar que va en un vaixell sense timó. S'esgarrafa. S'exculpa dient «que ho resolguin els economistes i els polítics, que per això estudien i per això cobren dels nostres impostos!».

Però al ciutadà que no vol ser un inconscient no li toca altre remei que intentar entendre una mica més el poder secret de la moneda, si vol saber en quin vaixell navega i en que pot col·laborar per evitar el naufragi.

Un origen poc clar.

Hem de reconèixer que l'origen de la moneda no és clar. I potser no pot ser-ho perquè encara no hi ha acord sobre que és la moneda. El que sí que sabem és que en diverses cultures i moments es troba un conjunt ampli d'instruments i d'objectes dels quals hi ha indicis que han tingut funcions «monetàries». Però aquests indicis es tan sotmesos al perill que tot historiador té d'interpretar el passat segons conceptes i realitats del present. I el cas de la moneda és un dels afectats per aquest perill, almenys per la pobresa dels resultats fins ara aconseguits en l'intent de trobar-ne els orígens.

En general, com anirem veient, podem dir que la moneda és un antic invent que es presenta sota diverses formes «béns-símbols», argila, eines, metalls, paper, targetes...), pot tenir diferents característiques (personalització, anonimat, valor intrínsec, equivalència abstracta...) i pot complir funcions vàries (unitat de compte, mitjà d'intercanvi, dipòsit de valor...). Aquest antic i curiós invent ha facilitat l'intercanvi de tot tipus de «béns i serveis» entre i dintre les cultures que han desenvolupat un grau o altre d'especialització productiva.

Les cultures comunitàries, en que predomina la reciprocitat de dons en l'interior, també han acceptat, en molts casos, una o altra forma de moneda en les relacions amb altres comunitats o amb les societats en que han estat immerses.

La literatura de divulgació d'aquest tema, sobre la qual el ciutadà i l'economista han forjat la seva idea de moneda, és plena d'afirmacions com aquestes:

«Els indicis més primitius de l'ús dels diners es remunten al bescanvi de barres de metall fet als temples babilònics als voltants de l'any 3000 a. C. Les monedes més antigues que coneixem són del segle VII a.C.». «Les formes primitives del diner variaven arreu del món. Solien ésser coses que podien aprofitar-se clarament i fàcilment, que no eren gaire grosses i sobre les quals tothom estava d'acord que eren desitjables. Els grans de cacau, les plomes, l'oli d'oliva i les pells havien estat usats com a diners. Les petxines van ésser una de les formes més corrents de moneda primitiva. Els collarets de petxines van ésser usats principalment a les illes del Pacífic. Les anelles de metalls diversos van ésser unes de les més importants monedes corrents prehistòriques; eren emprades a una bona part d'Europa i de l'Orient Mitjà. Al Tibet i a la Xina les rajoles de te van ésser unes de les primeres formes de diner¹¹».

«Van comprendre que, en lloc de canviar uns objectes per uns altres, era millor utilitzar peces de valor, petites i manejables, per canviar-les per coses. Cada cosa es canviaria per una, dues, tres o més palletes

d'or segons el seu valor¹²». «Els herois d'Homer estimaven en bous el valor de les seves armes. Els egipcis també calculaven a base de bous, així com els germànics i els romans arcaics¹³».

Totes aquestes dades, exposades sense cronologia ni connexió, són un popurri que no fa altra cosa que reforçar la idea que la moneda ha sorgit amb valor intrínsec, com a tercera mercaderia, que afavoreix l'intercanvi de béns i que totes aquestes formes «primitives» no serveixen per a altra cosa que per ajudar a néixer la perfecció monetària: les peces de metall encunyades. És a aquestes que els llibres dediquen la meitat de les seves pàgines, i reserven la resta per explicar l'evolució moderna de la moneda (del paper a l'electrònica), evolució que contradiu, paradoxalment, gran part dels avantatges teòrics de les monedes metàl·liques.

Mercè, mercat, moneda.

No és funció d'aquest assaig desenvolupar un estudi històric complet sobre aquests temes, però sí intentar desmitificar una visió imposada de la moneda, generalment acceptada, però en gran part irreal. Intentarem exposar, breument, una hipotètica aproximació a les diverses expressions del fet monetari. Tota història és una hipòtesi.

En la diversitat de cultures humanes que han viscut i viuen arreu del planeta, moltes d'elles han trobat la necessitat d'intercanviar objectes, normalment excedents, per d'altres, de que normalment són deficitàries, i això, sigui amb l'exterior (amb d'altres comunitats o societats) o a l'interior de la pròpia cultura (entre grups o individus).

Aquesta necessitat s'ha concretat durant molts segles i en molts indrets en un tipus de mercat que es fonamenta en el do recíproc, un do no quantificat per cap mesura més que per la satisfacció subjectiva dels qui intercanvien. És un mercat d'intercanvi de regals, «gràciós» (en català, mercè), qualitatiu, ritual. Actualment, malgrat la destrucció que sofreixen, hi ha encara cultures que consideren aquest tipus de mercat com el més digne humil. El *mercat de la reciprocitat* engendra uns valors humans (prestigi, renom, responsabilitat personal...) i socials (mantenir la pau, reconèixer les relacions de parentiu, afirmar aliances col·lectives...) que són considerats tan o més importants que el valor dels objectes «materials» intercanviats.

En el mercat de la reciprocitat, i gràcies a l'estímul d'aquests valors humans i socials, també s'acostuma a generar un tipus de competència productiva i, per tant, sobreproducció i abundància. Una abundància relativa, evidentment, als seus desitjos, que no acostumen a ser massa sofisticats ni nombrosos. El manteniment d'aquestes formes de mercat de reciprocitat no és només un problema de protecció dels «valors» de comunitats «primitives» sinó que té molt a veure amb el gran problema de la «fam», que afecta 2/3 parts de la humanitat actual. Des de l'Occident hem considerat que aquestes formes de mercat de reciprocitat i de producció per al consum eren antiquades i eren la causa dels problemes de manca de desenvolupament que patien aquestes cultures (vistos des de la nostra òptica, que pren el model occidental com a culminació de l'evolució humana!).

L'estratègia, tant capitalista com socialista, dels Estats, de les empreses i de les organitzacions no governamentals d'ajuda al desenvolupament occidentals ha estat desastrosa: s'ha intentat amb tots els mitjans de «substituir el procés de reciprocitat indígena per un procés de producció «rendible» (rendible en termes de canvi)», és a dir, «desenvolupar [...] formes de producció privatitzades o col·lectivitzades que orientin la producció indígena vers el canvi i la creació de moneda de canvi»; «és això que proposo anomenar economicidi¹⁴».

«Però altres cultures, especialment aquelles en que el mercat ha esdevingut complex i de gran abast fins al punt que s'ha perdut la confiança i el lligam ètnic que exigeix la reciprocitat, han trobat la necessitat de facilitar l'intercanvi d'una manera més satisfactòria que el mercat subjectiu-qualitatiu¹⁵».

Aquestes cultures usen el que podem anomenar, *unitats monetàries*, realitats totalment abstractes, que permeten fer una «regla de tres», una equivalència de valor entre dos objectes a intercanviar. De la mateixa manera que per mesurar distàncies concretes utilitzem unitats de longitud convencionals i abstractes (per exemple: el metre), així, per mesurar el valor de canvi de les mercaderies concretes utilitzem unitats monetàries: aquestes són unitats de mesura convencionals, abstractes i homogeneitzadores. Constitueixen un comú denominador comptable abstracte, i permeten comparar totes les mercaderies heterogènies existents en un mercat donat.

Gràcies al fet que a cada mercaderia heterogènia li és atribuït un cert nombre d'unitats monetàries abstractes homogeneïtzadores esdevé molt fàcil calcular equivalències numèriques entre diferents mercaderies.

La conseqüència immediata de la introducció d'unitats monetàries en un mercat és la determinació de *valors mercantils*. Aquests valors mercantils són el resultat de la comparació homogeneïtzadora entre *mercaderies concretes* i *unitats monetàries abstractes*. És a dir, són valors mixtos (concrets-abstractes).

Els *preus* (per exemple: 1 kg de patates val 60 unitats monetàries) i els *salariis* (per exemple: 1 jornal d'obrer val 4.000 unitats monetàries) són els *valors mercantils directes*.

En canvi, el que anomenem *diner* és el poder de compra que té una *unitat monetària* per adquirir mercaderies concretes (per exemple: amb 1 unitat monetària puc comprar 1/60 kg de patates o 1/4.000 jornal d'obrer). Podem dir que el diner és un *valor mercantil invers*.

La possibilitat que en moltes cultures s'hagi usat una *unitat monetària abstracta* quasi no ha estat tinguda en compte com a clau d'interpretació de multitud d'objectes que es consideraven «moneda» però que no eren fàcilment adaptables a la moneda-mercaderia (tipus or), considerada l'única «veritable» moneda.

És possible que molts d'aquests objectes «monetaris» siguin o bé senyals de riquesa i de prestigi, o bé patrons de mesura de valor. En els primers casos són oferts o intercanviats en certs moments o per certs esdeveniments amb la funció social de creació i manteniment de llaços d'amistat i de relació. Mentre que, com a patrons de mesura de valor, aquests objectes no són quasi mai intercanviats sinó que són una referència abstracta, o una eina de comptar-calcular, que serveix per establir equivalències entre mercaderies.

Aquesta hipòtesi ens permetria situar l'ús del «bou» (a Grècia, Egipte, Germània i la Roma arcaica) com a unitat monetària abstracta, com a unitat de referència que permetia establir «regles de tres» entre dos objectes a intercanviar. Aquesta hipòtesi sembla molt més coherent que no la de l'ús del «bou» com a moneda-mercaderia que cal dividir, intercanviar i transportar per cada canvi! Si això fos així, descobriríem un gran malentès que ha embolicat les coses fins avui.

La majoria de les vegades, la documentació que posseïm és insuficient per poder confirmar amb prou base aquesta interpretació. En gran part, aquesta dificultat procedeix del fet que els estudis realitzats acostumen a estar orientats per la visió «moneda-mercaderia» i no per la hipòtesi «unitat monetària abstracta». Malgrat aquestes dificultats, hem seleccionat un parell d'exemples que semblen anar en la direcció indicada.

Els habitants de les illes de l'Almirallat (Malàisia) poden avaluar tots els seus béns en petxines i dents de gos. En els intercanvis corrents, però, les petxines i les dents de gos no s'utilitzen gairebé mai, mentre que el seu ús és obligatori en els intercanvis rituals.

Entre els Lele de Kasai (Congo), la tela de ràfia constitueix el patrimoni nupcial que tot home que es vulgui casar ha de posseir. Però, a la vegada, els béns que són objecte d'intercanvi no ritual poden avaluar-se en unitats de la tela de ràfia. En aquests intercanvis, doncs, la tela de ràfia no intervé com a mercaderia concreta, sinó únicament com a patró de valor.

El cas més significatiu és el relatat per l'explorador francès del segle XIX, L. G. Binger, que transcriu així la conclusió d'un negoci entre dos comerciants del nord de Ghana (on, com a gran part d'Àfrica, s'usaven cauris –conquilles– com a moneda): «La carbassa de sal val 2.000 cauris, 100 *kola* valen 1.000 cauris. Et donaré, doncs, 200 *kola* per una carbassa de sal¹⁶».

Fins aquí hem vist dues formes diferents de resoldre els problemes dels intercanvis. El *mercat de reciprocitat* (sense moneda) i el *mercat d'intercanvi* (amb unitat monetària abstracta per comptar equivalències). Ara bé, algunes cultures, per la seva complexitat creixent i la fluctuació dels valors mercantils –preus, salariis i, per tant, diner–, han considerat necessàries unes noves modalitats d'intercanvi. Aquestes cultures van cercar uns instruments que permetessin unes transaccions més ràpides, més còmodes, més àgils, més precises, més segures... que les que oferia el mercat d'intercanvi (només amb unitat monetària abstracta).

Aquestes cultures inventaren els *instruments monetaris*. Amb aquests, hom pot substituir l'intercanvi directe de mercaderies per un sistema de canvi diferit en l'espai i en el temps. Servint-se dels instruments monetaris esdevé possible obtenir la mercaderia desitjada sense donar cap altra mercaderia a canvi.

Els instruments monetaris són, doncs, un «reconeixement de deute» que pot concretar-se, en l'extrem, de dues maneres ben diferents:

O bé com un document enregistrat en un sistema de comptes corrents personals, que permet compensar les unitats monetàries de cada acte de compra-venda.

O bé com una moneda-mercaderia amb valor suficient per ser acceptada com una penyora d'igual valor que el de la mercaderia venuda, penyora que permet comprar una altra mercaderia en un altre moment.

A la definició i diferenciació d'aquests dos tipus d'instruments monetaris dedicarem gran part dels capítols següents. Com veurem, és possible que l'instrument monetari basat en una espècie de «comptes corrents personalitzats» fos anterior al basat en la «moneda metàl·lica». Però també és molt probable que, en un mercat en expansió constant, el sistema de registres en comptes corrents esdevingués, tard o d'hora, carregós, lent i insuficient i que, per tant, apareguessin els instruments monetaris més coneguts històricament a Occident: la moneda metàl·lica (o qualsevol altra forma de moneda-mercaderia amb valor intrínsec).

De moment, doncs, només cal retenir que, a grans trets, hi ha diferents tipus de mercat en relació amb el no ús o l'ús d'un tipus de «moneda» o d'un altre:

Mercat de reciprocitat sense moneda.

Mercat d'intercanvi amb unitat monetària abstracta.

Mercat de canvi amb unitat monetària abstracta i amb instrument monetari («comptable» o «metàl·lic»).

El mercat de canvi basat en l'ús d'instruments monetaris és el que ha predominat en la majoria de civilitzacions, és a dir, allà on la cultura de ciutat, sense o amb Estat, ha substituït les altres organitzacions culturals, principalment comunitàries. Són els instruments monetaris els que han envaït la majoria de relacions humanes contemporànies, fins i tot, amb més o menys incidència, en les cultures comunitàries, de manera que l'estudi més acurat de les funcions dels diferents tipus de moneda (amb els seus perills i possibilitats) esdevé peça clau per a la comprensió i l'intent de resolució d'una part important dels conflictes humans.

Podem dir, seguint la més pura tradició, que la moneda té, principalment, tres funcions:

Primera. Unitat de compte (facilita l'equivalència).

Segona. Mitjà de pagament (facilita l'intercanvi).

Tercera. Dipòsit de valor (facilita l'estalvi i la inversió).

Les dues primeres funcions, com veurem, són bastant independents del tipus d'instrument monetari utilitzat. És a dir, tant es poden acomplir amb monedes d'or, com amb un sistema de xecs i anotacions en comptes corrents. Però, en canvi, els seus resultats socials i econòmics són diferents en un o en un altre cas.

La tercera funció sí que depèn del tipus d'instrument monetari, ja que en la mesura que aquest compleixi malament la funció de reserva, la gent es veurà obligada a treure-se'l del damunt i tornar al bescanvi –típic de moments d'alta inflació–. Mentre que si l'instrument tendeix a acomplir bé la funció de reserva, la gent tendirà a atresorar-lo com a riquesa, se'n reduirà la circulació i es dificultarà que la moneda pugui fer la seva funció d'intermediària dels canvis.

A aquestes tres funcions dels instruments monetaris, caldrà afegir-hi una quarta funció, fins ara menystinguda, però fonamental per aprofitar les possibilitats de la moneda electrònica:

Quarta. Sistema d'informació (facilita la macroeconomia i l'Estat de dret).

Notes:

¹Alain Minc propone un cambio radical en el sistema capitalista, «El Periódico», 11 de febrer de 1990.

²«El Correu de la Unesco», febrer 1990.

³*Economía real i economía especulativa*, «Actualidad Económica», 25 de desembre del 1989.

⁴*Una rápida globalización económica*, «El Periódico», 14 de gener del 1990.

⁵*El nuevo camino de la economía mundial*, «Actualidad Económica», 25 de maig del 1974.

⁶*La banca suíza teme que el escándalo del blanqueo de dinero del narcotráfico afecte a su prestigio*, «La Vanguardia», 8 de novembre del 1988.

⁷*Los socialistas exigen que se confisque el dinero sucio*, «Cinco Días», 21 de novembre del 1988.

⁸*La deuda del Tercer Mundo devora los beneficios de los bancos privados*, «La Vanguardia», 1 de març del 1990.

⁹*Fujimori ofrece un gobierno de unidad nacional*, «El País», 11 de juny del 1990.

¹⁰*Los «verdes» de la RFA ante el cisma*, «El País», 6 de desembre del 1988.

¹¹REDDEN, Richard (1976), *Els Diners*, Plaza & Janés, Barcelona, 1978, pp. 3-4.

¹²IBAÑEZ, Francisco, *La historia dels diners*, La Caixa, Barcelona, 1989, p. 6.

¹³NITSCHKE, Roland (1970), *El dinero*, Editorial Noguer, S. A., Barcelona, 1971, p. 11.

¹⁴TEMPLE, Dominique, *Alternatives au Développement*, Centre Interculturel Monchanin. Montreal, 1989, p. 97.

¹⁵GRAU, Magdalena, *Moneda telemàtica i estratègia de mercat*, Centre d'Estudis Joan Bardina, Barcelona, 1985, capítol 2. En aquest text s'exposen les bases de la crítica a la moneda actual i els fonaments d'una moneda racional. És el primer estudi recopilador de les aportacions d' Agustí Chalaux sobre aquests temes.

¹⁶«El Correu de la Unesco», febrer 1990.

Capítol 2. Arma subtil.

Amb la moneda, en ella o per ella, les relacions entre individus, nacions i societats creixen o minven, s'equilibren o es desequilibren, esdevenen justes o es corrompen.

Amb una moneda es paga el traïdor i l'assassí, i amb la mateixa peça es compra menjar i es paga l'artesà. Amb uns bitllets es contribueix a vèncer en unes eleccions i amb els mateixos se sotmet subtilment el guanyador. Per ella es treballa, es roba, s'inverteix, es destrueix, es fa la guerra i es firma la pau, s'estima i s'odia.

Que *amb* i *per* la moneda es faci de tot i molt no és cap novetat. L'experiència de cada dia i la majoria de les grans notícies sempre estan impregnades «d'interessos econòmics» i «d'afany de lucre» que es mouen més o menys legalment o legítimament.

Però hi ha un altre aspecte que en general és poc conegut: *en* ella mateixa, la moneda fa miracles o desastres. Que sigui abundant o escassa provoca inflació o deflació, creixement de la producció i del consum o tancament de fàbriques.

Com s'inventa la moneda? És aquesta una pregunta cabdal. Com es crea o es destrueix moneda? Quina relació té la moneda amb la inflació? Aquests són temes plens de misteris. Tothom sap que en cada Estat hi ha una entitat que emet moneda (peces i bitllets). Però també tothom experimenta que pot moure molts diners a través de xecs, targetes i comptes corrents sense que apareguin per enlloc els corresponents bitllets.

Tot aquest tema és molt complex i, per no entrebancar-nos, el deixarem per a més endavant (capítol 7). De moment, només ens cal retenir que els bancs, quan concedeixen un crèdit, estan «inventant diner». I que en les nostres societats occidentals el paper moneda no representa més d'un 10 per cent del diner que es mou cada any. Només augmenta en funció del diner negre. «l'acaparament de diner en efectiu per part dels espanyols que valen escapar-se d'Hisenda i l'expansió de l'economia submergida, amb més transaccions en efectiu, són les causes que s'hagi elevat la quantitat de bitllets i monedes en mans dels particulars i d'empreses [...] de 2,3 bilions de pessetes el 1987 a 4,4 bilions el 1991».

El que sí que ens convé és adonar-nos que aquests misteris de la moneda vénen de molt lluny. I que, els qui els coneixen, acostumen a usar-los com una arma subtil, embolcallada de ritus, d'encens i de marbre. És una arma poderosíssima i, alhora, desconegudíssima pel poble, que en pateix les conseqüències sense adonar-se'n.

Patim una sèrie de problemes de difícil comprensió i, per tant, d'encara més difícil solució. Per exemple, com és possible que costi tant de controlar la inflació monetària? Com és possible que sense benefici aparent per a ningú hi hagi crisi de sobreproducció –d'excedents– i alhora hi hagi milions de persones que estan condemnades a la misèria i al subconsum?

Una lectura de la Bíblia pot ser un bon consol en moments de desesperació. Provem-ho. La selecció del text i gran part dels comentaris són de Lluís Maria Xirinacs (1983²) Anem al capítol 41 del llibre del Gènesi i llegim.

Verset 44: «El faraó digué a Josep: jo sóc el faraó, però sense el teu permís ningú no aixecarà la ma ni el peu a tot el país d'Egipte».

Tot el text que citarem és segurament el nucli més autèntic, datat al voltant del 1.700 abans de la nostra era, a l'entorn del qual un redactor tarda ha teixit la novel·la de Josep i els seus germans. El relat fa referència a l'època en que Egipte fou envaït pels pobles pastors hicses, predominantment semites. Sabem que hi hagué, en aquest període, un faraó anomenat Josef-el i un altre, Jacob-el. El redactor simula que Josep no és més que un lloctinent del faraó, perquè l'Egipte, per als jueus, és un lloc de depravació. No és edificant que un faraó d'Egipte sigui jueu. Cal, però, lloar la «saviesa» de Josep com a home d'Estat. El relat mostra clarament com l'Estat no és el servidor del «bé comú» sinó que defensa uns béns superprivats: els de la casta o grup dominant. Josep, aparent lloctinent del faraó, és realment un autèntic «banquer central» que, tot fent créixer les economies del «banc central», es cobrarà les seves comissions sense ni saber-ho el faraó.

Verset 46: «Després Josep va sortir de la presencia del faraó i va recórrer tot el país d'Egipte».

Josep, intel·ligent, no es deixa portar per apriorismes o per idealismes, resultat freqüent de l'embraguesa del poder. Té el cap clar. Cerca informació, segurament mal quantificada perquè ja era vigent la moneda anònima de metalls, però intuïtivament descobreix l'augment espectacular de producció. O bé, malpensant, genera la sobreproducció i frena la circulació de nou diner (crea subconsum).

Verset 47: «Durant els set anys d'abundància la terra va produir amb profusió».

La situació de sobreproducció espontània o d'infracapacitat de compra provocada descriu una situació deflacionària clara: hi ha més producció que consum.

Verset 48: «I ell va aplegar tots els queviures dels set anys d'abundància que hi hagué al país d'Egipte i diposità els queviures a les ciutats, col·locant a cada població els queviures dels camps del voltant».

Apareix aquí el quadre de l'imperialisme del faraó sobre totes les *polis* (a Egipte en deien *nomos*). Es veu també com cada *polis* controlava un «municipi» agrícola del qual era el centre. El temple de cada *polis* era el magatzem de tots els productes del camp. Un bon exemple d'aquesta funció és, entre d'altres, el grandios temple-magatzem de Cnossos, centre de l'illa de Creta.

Verset 49: «Josep va emmagatzemar el blat com la sorra del mar en tal quantitat que renunciaren a fer-ne el compte, ja que ultrapassava tota mesura».

És molt possible que no aplegués el blat per la força. Senzillament, el compra amb diner inventat –l'Estat és fort– a base d'apuntar un número –reconeixement de deute– en uns comptes corrents que cada temple obria a favor dels pagesos del territori de la *polis* corresponent. Cal adonar-se que la compra es fa a la baixa, a un preu superbarat a causa de la deflació escandalosa que «es patia». Per tant, en cada compte corrent s'inscrivien pocs diners i, en canvi, el blat ni es podia comptar!

Gènesi, capítol 47 (continuació del capítol anterior en l'original).

Verset 13: «Ja no hi havia pa enlloc del país de tan greu que era la fam. El país d'Egipte i el de Canaan defallien a causa de la fam».

L'imperialisme dels semites mesopotàmics es manifesta de nou amb tota la seva subtileza. Per primera vegada, Egipte té Canaan supeditat. En aquesta àrea imperialista econòmica «apareix» o «es provoca» la inversió de la crisi, que és una altra crisi: de la deflació es passa a una inflació terrible. La relació entre producció i poder de compra s'inverteix. Ara no hi ha blat i el diner no serveix per a res. Resultat: la gent es mor de fam.

Verset 14: «Josep, mentrestant, aplegava tot el diner que hi havia al país d'Egipte i al de Canaan, a canvi del gra que compraven, i duia aquest diner a la casa del faraó».

Ara el «banc central» feia l'operació contrària: retirar diner en circulació amb l'excusa que provoca inflació. Venia el blat amb preus a l'alça, a un preu supercar a causa de la inflació escandalosa que «es patia». En els comptes corrents del poble s'havien inscrit diners a la baixa i ara es retiraven a l'alça: aviat es consumí el diner anotat i calgué que el poble lliurés el diner efectiu amagat «sota la rajola». Tanmateix, tota aquesta operació, fins aquí, potser tenia la justificació de voler neutralitzar la inflació galopant!

Verset 15: «Quan s'hagué acabat el diner del país d'Egipte i del de Canaan, tot l'Egipte anà a dir a Josep: «Dóna'ns pa. És que hem de morir davant teu perquè ja no tenim més diners?»».

Verset 16: «Josep els digué: «Ja que no teniu més diners porteu el vostre bestiar i jo us donaré pa a canvi del vostre bestiar»».

Verset 17: «Dugueren, doncs, el bestiar a Josep i aquest els dona pa a canvi dels cavalls, del bestiar petit i gros i dels ases. Així és com, a canvi de tot el bestiar, els procurà pa aquell any».

Ves per on, l'Estat ja s'ha apropiat de tot el bestiar d'Egipte tot deixant anar el pa, engruna a engruna. I tot gràcies a una pura invenció de diner!

Verset 18: «Quan acaba aquell any, tornaren a trobar-lo l'any següent i li digueren: «No podem pas amagar al nostre Senyor que el diner s'ha acabat i el bestiar és possessió del nostre Senyor. A disposició del nostre Senyor no queden sinó els nostres cossos i les nostres terres»».

Verset 19: ««És que hem de morir davant teu, nosaltres i les nostres terres? Pren-nos, doncs, a nosaltres i a les nostres terres a canvi de pa: serem esclaus del faraó, nosaltres amb les nostres terres. Però dóna'ns llavor per sembrar, que visquem i no morim i les nostres terres no es converteixin en un ermàs»».

Verset 20: «Josep va adquirir així per al faraó totes les terres d'Egipte, ja que els egipcis venien cadascun el seu camp, de tant que els empenyia la fam. Així les terres es convertiren en propietat del faraó».

Ara l'Estat imperialista egipci, per obra del seu ministre d'Economia, s'apropia de totes les terres. No es tracta de la socialització de la terra. Es tracta de convertir la terra en propietat privada de l'Estat. I, aquesta vegada, no per dret de conquesta, sinó per compra legal amb diners inventats.

De canvi elemental en canvi elemental, d'any en any, de crisi en crisi, el poble no s'adona que li ho van prenent tot en una mena de ruleta infernal. No és altre el mecanisme del «deute extern» que té en via d'expropiació la majoria de països empobrits del món.

Verset 21: «I sotmeté el poble a l'esclavitud d'un cap a l'altre de l'Egipte».

Finalment es consuma l'apropiació amb la reducció a l'esclavitud de tot el poble. L'esclavitud és un dels signes inequívocs dels imperialismes històrics. De primer foren esclaus de guerra, esclaus vençuts. Després vingué l'esclavitud per causa econòmica: aquells que no poden pagar els deutes. Finalment aparegué la cacera pura i simple de l'home per l'home amb vista a obtenir ma d'obra abundant.

Verset 22: «Tan sols no adquirí les terres dels sacerdots, ja que aquests tenien del faraó una renda i vivien de la renda que els passava el faraó. Per això no vengueren les seves terres».

Al capdavant es descobreix la mare dels ous! Santa innocència la del cronista jueu. Els sacerdots, uns pobres rendistes, com els jubilats! S'haurien mort pobrissos, si es venien les terres per viure com els altres? Marx deia que l'Estat no és una institució pública al servei del bé comú sinó una institució privada d'aparença pública al servei de la classe dominant. Caps d'Estat, ministres, Administració, Exèrcit... són uns «pobres» homes al servei de la classe dominant, que rarament es mostra. Fa donar la cara als «pobres» homes que «manen». Aquí, per un moment, entre núvol i núvol hem vist el sol lluent d'or: la casta sacerdotal-banquera que està darrera la gran operació de Josep i del faraó. Ells no venen llurs terres senzillament perquè se les haurien de vendre a ells mateixos. Ridícul! I les seves rendes eren els «percentatges prudents» de la gran apropiació que s'estava efectuant. Que més volen! No és casual que el sogre de Josep fos sacerdot d'Heliòpolis, centre del culte solar que tenia un paper polític cabdal a Egipte.

Verset 23: «Després Josep digué al poble: «Mireu, us prenc des d'avui per al faraó, juntament amb les vostres terres. Aquí teniu llavor, sembreu, doncs, les vostres terres»».

Verset 24: ««A la collita, en donareu la cinquena part al faraó, mentre que les altres quatre parts us serviran per a la sembra del camp i per a aliment vostre, de les vostres famílies i de la vostra mainada»».

Verset 25: «Ells respongueren: «Ens has salvat la vida. Que trobem només favor als ulls del nostre Senyor i serem esclaus del faraó»».

Perquè l'Estat sembli una institució imperial pública al servei del bé comú es pinta la imatge del faraó bondadós, protector del poble contra la fam. El poble, sotmès a un formidable rentat de cervell, accepta voluntàriament l'esclavitud. És la desgraciada complicitat de l'oprimit amb l'opressor.

Josep manté home i terra units, perquè la terra sense home o l'home sense terra no són res.

El rendiment del 20 per cent anual net és un bon rendiment en aquells temps de lentitud productiva, comparats amb el nostre temps febril. La resta per a llavors, obres de regadiu, alimentar els bous, els treballadors, les productores de treballadors, els futurs treballadors i les futures productores de treballadors (economia de subsistència). Els parcers actuals d'extenses zones de Catalunya encara paguen la cinquena part a amos civils i eclesiàstics.

Verset 26: «Josep féu una llei, que vigeix fins al dia d'avui, segons la qualla cinquena part de la terra d'Egipte seria del faraó. Només les terres dels sacerdots no eren del faraó».

L'espoliació es legalitza. En els imperialismes, la llei, com la religió, sempre acompleix el paper d'encobridora de l'espoli amb el mantell de la justícia i d'estabilitzadora de l'opressió amb la força del dret.

Només se'n salven els sacerdots, que eren, com sabem en el cas d'Aman, els qui manaven el faraó. Eren poderosíssims i riquíssims i res no es podia fer sense ells, fins al punt que triaven els faraons.

Així treballaven aquells insignes sacerdots-banquers amb moneda anònima oficial de cara al poble i amb el domini dels comptes corrents per a l'ús de la moneda comptable inventada. Amb llurs pràctiques comprometien tota la fortuna de les nacions dominades i dels seus pobles. Variaven i alternaven les crisis inflacionàries i deflacionàries amb el senzill recurs d'inventar més o menys diner. En la inflació desvaloraven i en la deflació revaloraven la moneda oficial sense tocar-la de la butxaca del ciutadà. Els sacerdots-banquers pagaven les cerimònies fastuoses, compraven els legisladors, els jutges, els governants i els soldats. Ingressaven en les seves arques diner suat i estalviat amb gran fatic com a retorn de crèdits fets amb diner inventat.

Si ells haguessin administrat la plus-vàlua de producció sense apropiar-se-la, dedicant-la a crèdits productius i finançament comunitari, haurien fet un bon paper històric. Però si aquest relat és més que un text «sagrat» o que una «novel·la» és perquè ens descobreix una classe opressora molt subtil capaç de crear desequilibris, no pel fet d'inventar diner, ni pel fet d'administrar el diner inventat, sinó per l'apropiació i privatització dels excedents, que esdevenen una espècie de «plus-vàlua comunitària» diferent i possiblement més important que la «plus-vàlua» generada pel treball. La plus-vàlua comunitària hauria de revertir al conjunt de la societat. Aquesta hipòtesi és molt difícil de demostrar en un regim de moneda anònima i desinformativa, tant pel que fa a la denúncia com pel que fa a la possibilitat pràctica de posar a punt un sistema de distribució de la plus-vàlua comunitària. Tot és massa fosc.

Hem vist que en el *mercat d'intercanvi* les *unitats monetàries abstractes* permeten l'intercanvi, cara a cara, al moment i en equilibri.

És amb la introducció de *l'instrument monetari* que el mercat es modifica: es fa diferit en l'espai i en el temps. I això tant si es tracta d'un reconeixement de deute anotat en un compte corrent, com si es fa traient peces d'or d'una bossa.

És amb, en o pels instruments monetaris que la realitat humana ha estat alterada profundament. Els instruments monetaris han esdevingut una arma subtil. Henry Ford ha tenia clar: «qui aconsegueixi resoldre el problema del diner haurà fet molt més per la humanitat que els més grans estratèges militars de tots els temps³».

Notes:

¹*El miedo al fisco dispara el acaparamiento de billetes*, «la Vanguardia», 20 març del 1991.

²XIRINACS, Lluís Maria *Tercera Via*. 1983. Aquest llibre inèdit fou la primera recopilació de conjunt de les aportacions d'Agustí Chalaux. Ha servit de base per a l'ordenació posterior realitzada en la col·lecció de fitxes «Disseny de Civisme».

³NITSCHE, Roland (1970), *El dinero*, Editorial Noguer, S. A., Barcelona, 1971, p. 7.

Capítol 3. Les dues cares de la moneda.

Aquesta ambivalència de la moneda es deu a l'ús que se'n fa: instrument de domini, de poder, de corrupció... o instrument d'intercanvi, de responsabilització, d'informació compartida.

L'ambivalència de la moneda es deu a l'ús que en fa qui la posseeix i, sobretot, qui la posseeix en quantitats suficients per orientar-ne l'ús predominant. En la mitologia grega, Plutó/Plute, que era alhora el déu dels morts i el de la riquesa, tenia dues cares: una d'horripilant i una de benèvola. Aquesta és la natura tràgica dels instruments humans. Aquesta ambivalència divina es concreta al llarg de la història en la «plutarquia»: el conjunt de persones i institucions de govern que tenen el *poder* a causa de llur *riquesa*, és a dir, els poders fàctics del diner. Aquesta terrible ambigüitat de la moneda ha amagat, però, una part de la cara benèvola de Plute: la responsabilització i la informació compartida. La paraula moneda procedeix del nom llatí *moneta*, nom de la fàbrica de moneda a Roma. Dels possibles diversos orígens grecs del nom podem derivar-ne diverses funcions: *monas* (unitat de mesura de l'intercanvi); *monitore* (avisador-informador que es realitza un intercanvi).

La dificultat d'afrontar la «bondat» de la moneda és que alhora hom ha de fer front a les seves dues cares. En les cultures en que hom la considera imprescindible per als intercanvis és alhora culpada de ser l'eina de molts mals. Però aquesta ambivalència no es té en compte a l'hora de cercar remeis. Es considera que només hi ha un tipus de moneda possible que, intrínsecament, permet un doble ús bo i dolent. Amb aquesta argumentació tot recau en la responsabilitat personal, en la moralitat dels polítics, dels banquers i dels empresaris. Moralitat que és sempre afirmada i que no es posa en dubte pels escàndols que setmanalment la premsa denuncia en un o altre país i que afecten alguns membres de les classes dirigents, que es veuen obligats, normalment, a dimitir i prou. Però aquests escàndols són de ben segur la punta d'un iceberg gegant que afecta pràcticament la totalitat de les persones que remenem moneda. I no perquè manqui moralitat o ètica a la majoria dels mortals, sinó perquè, en ell mateix, el tipus de moneda dominant és un instrument perfecte per animar el més sant a fer quelcom «petit» o «gran» que hom no hauria de fer. En l'Estat de dret, en el regne de les lleis, quasi tot està «tocat» directament o indirectament per aquest tipus de moneda vigent, que no deixa rastre.

Demandar moralitat i responsabilitat amb aquest tipus de moneda és com demanar-ne als presos en un camp de concentració en que hi haguessin pocs aliments i en que els presos tinguessin punyals (eines insuficients per escapar-se, però vitalment útils per sobreviure). Per sobreviure, cadascú en el seu nivell social, usem la moneda com sigui. No queda altre remei. Ara bé, hi ha algú que no solament l'usa per sobreviure sinó per assegurar el seu nivell de benestar i de poder. En el camp de concentració els guardes asseguren el seu domini fabricant punyals i introduint-los entre els presos. La permanent baralla entre els presos és la millor garantia per als guardes del camp. El repartiment de punyals a determinats grups i amb determinades condicions estableix dins el camp un sistema de domini més brutal que l'exercit pels pulcres i respectuosos guardes, mantenidors de l'ordre públic.

Algunes, poques, molt poques persones tenen molt a veure amb les grans operacions especulatives de borsa, les grans empreses d'explotació de recursos naturals, els grans negocis de fabricació i venda d'armes o de producció i distribució de drogues, les grans xarxes de producció d'informació... I hi tenen molt a veure sigui perquè hi prenen decisions, sigui perquè en són propietaris. Però, en els dos casos, es tracta d'aconseguir diners i poder o poder i diners, els uns inseparables de l'altre. Els diners donen poder i el poder s'aconsegueix, s'incrementa i es manté amb diners. Aquestes poques persones –més o menys anònimes, més o menys rivals, més o menys promotores d'organitzacions i d'empreses– són, de fet, un Govern a l'ombra que condiciona gran part de les decisions importants. Són el poder fàctic per excel·lència, que, directament o indirecta, pressiona els governs o col·loca testaferrons en els parlaments i institucions. És una gran màfia –acceptada o perseguida–, omnipresent en els llocs clau. Les seves formes més barroeres són la màfia siciliana i els càrtels colombians. Les seves formes més refinades són tan múltiples i subtils com ho permet cada sistema social (acostumen a ser els «negocis» d'honorables banquers, empresaris i polítics).

La majoria de persones tenim molt a veure amb el fet que aquesta situació sigui així. La participació a petita escala, la petita complicitat (falsedat en la declaració de la renda, petits treballs d'economia submergida,

propines per aconseguir favors...) ens fan témer la transparència. Per poder mantenir cadascú el nostre petit joc fosc, encobrim el gran joc brut que converteix en no-res els minsos beneficis que puguem obtenir amb els nostres tripijocs.

L'altra cara de la moneda està per descobrir perquè fins ara era molt difícil tan sols d'imaginar-la tècnicament i socialment. I allò que no veiem o que no podem imaginar és com si no existís. Com, una peça de metall o un bitllet de banc, poden ajudar a deixar rastre d'allò per que han estat utilitzats? Com, a aquells que es beneficien d'aquesta situació, els pot interessar canviar les coses?

Sembla clar que la plutarquia, el poder del diner, no té massa interès per la imaginació creativa i que no ha fet cap «convocatòria» per estudiar i proposar alternatives a aquest tipus de moneda que els permet el joc (brut) sense deixar rastre. Però també és possible que la complexitat del món actual i la incapacitat intrínseca del tipus actual de moneda per fer-hi front poden estar començant a posar en perill la seva pervivència.

En la misteriosa reunió dels tres grans «banquers», Deterding, Morgan i Finaly, els experts els garantien que si racionalitzaven la moneda guanyarien encara més diners. Curiosa paradoxa! El joc net no sol és saludable per al cos social sinó que, fins i tot, segons ells, permetria aprofitar millor la creació de riquesa. Gran part de les incerteses de les finances i de les inversions, de les obligades i arriscadíssimes operacions especulatives actuals es veurien afectades per un potent i exacte sistema informatiu que permetria evitar, amb més coneixement de causa, les grans crisis i daltabaixos, i facilitaria l'aprofitament més racional de recursos malmesos.

Acostuma a passar que si hom juga brut en un sistema determinat és perquè, qui no ha fa, en queda marginat. Això vol dir que no tothom té la voluntat de jugar brut. En aquests casos acostuma a haver-hi un desig de canviar les regles de joc i, sobretot, que s'estableixi la confiança mútua que permeti saber que es vetllarà eficaçment per protegir les noves regles de joc net. Però, normalment, aquest desig i aquesta esperança es frustren si no es proposen ni s'accepten unes noves regles de joc que siguin eficaces i que tinguin un sistema de garantia del seu acompliment, o si més no, de penalització dels qui les infringeixin.

Es tracta, doncs, de descobrir una cara de la moneda que alhora afavoreixi la lliure creació de riquesa (dins el marc ecològic i solidari) i que permeti que per fer això hom no necessiti embrutar-se les mans contínuament perquè cadascú sap «que tothom sap» que ja no cal fer-ho.

Problemes d'aquest tipus són corrents. Els més clars els plantegen els jocs dels infants:

- Quan comencen un joc, tots s'assabenten de les regles. Qui no les compleix és rebutjat pels altres.
- Quan a causa d'algun incident s'ha introduït el joc brut, poden ser capaços d'aturar-se i dir prou! Tornen a jugar bé i, si cal, nomenen un àrbitre.

Però en la vida dels adults també hi ha situacions «saturades» que no beneficien ningú i a les quals només un canvi de marc, de regles, pot aportar una solució. Però ha de ser un canvi per a tothom igual, en cas contrari ningú no vol avenir-s'hi. També acostuma a passar que ens costa d'imaginar el nou marc perquè l'actual impossibilita una clara implantació del nou. Vegem-ho en el problema del trànsit en les grans ciutats. Les dues opcions, cotxe privat o transport públic, tenen greus inconvenients mentre es volen mantenir simultànies i compatibles. Les mesures que s'implanten per afavorir un sistema acostumen a perjudicar l'altre, fins al punt que tots dos en surten perjudicats. El transport públic de superfície no pot ser eficient mentre el transport privat li ho impedeixi. I per tant, els addictes al transport privat, malgrat el suplici quotidià, no s'animen a viure el suplici del transport públic. El resultat és el col·lapse permanent del sistema de transport (amb tot el patiment, despesa i perjudicis que això comporta per a tothom: pel que fa a la qualitat del transport, ningú no en surt beneficiat, ni rics ni pobres). Hi deu haver qui en surt beneficiat indirectament (fabricants d'automòbils, petrolers, ordinadors del trànsit, tallers...). Però, fins i tot, aquests, a qui en un primer moment d'un canvi sembla que els tocava perdre, cal que en les noves regles de joc tinguin, en la mesura que es pugui, un lloc per viure.

Com respectar aquell qui vol, o necessita, anar sol, tranquil, en un vehicle, de porta a porta, sense posar en perill el conjunt del sistema de transport? Com oferir, alhora, un transport col·lectiu eficient, ràpid, econòmic, que no s'interfereixi amb el transport personalitzat?

Hi ha una gamma de solucions tècniques que possibiliten una substitució dels vehicles privats per taxis o autotaxis i transport públic subterrani i de superfície, eficients, no contaminants i molt econòmics. Imaginem que el milió de vehicles que pot tenir una ciutat, amb un aprofitament d'una o dues persones per vehicle, és substituït per una flota suficient de taxis no contaminants (elèctrics, d'hidrogen...), aturats en parades a cada cantonada, que poden circular juntament amb el transport col·lectiu per carrers descongestionats, sense cotxes privats circulant ni aparcats. Uns taxis que poden carregar paquets grans, una cadira de rodes, un cotxet d'infant. Uns taxis que, segons el client, poden fer rutes diàries individuals o col·lectives per anar i tornar de la feina. Tots els avantatges del cotxe privat i pocs dels inconvenients. A més, per a qui no vulgui xofer ja hi ha uns autotaxis elèctrics que funcionen amb targeta monetària intel·ligent: hom pot agafar-los i tornar-los de/a múltiples aparcaments. A final de mes hom paga la despesa de transport en registrada en el caixer de cada autotaxi i en la pròpia targeta (s'explica el seu funcionament al capítol 17).

Aquest és un exemple. Hi ha moltes solucions tècniques a punt que esperen la decisió política que permeti als fabricants entrar en acció per resoldre la saturació dins de les ciutats i per reduir la inevitable crisi del mercat dels automòbils clàssics. Cap d'aquestes solucions és eficient si ha de competir amb els embussos actuals. I aquests són els menys competitius i econòmics de tots, però es mantenen per la inèrcia, pel pes dels interessos creats i per la incapacitat del sistema democràtic, tal com està estructurat, de prendre decisions que vagin més enllà dels quatre anys de mandat. I això quan, curiosament, avui, la majoria dels grans problemes només es podran resoldre canviant els marcs, cosa que acostuma a necessitar un acord de més de quatre anys.

Aquesta és, doncs, la contradicció entre un sistema de presa de decisions que ha esdevingut obsolet per prendre un tipus de decisions que superen el marc, els terminis i la capacitat del propi sistema de presa de decisions.

En aquesta mateixa línia plantejem-nos, ara, l'eficàcia dels sistemes econòmics i polítics d'aquest segle. La valoració de la majoria dels responsables polítics és semblant a la que fan del trànsit urbà: no va pas tan malament! Hi ha problemes però ja es van solucionant amb cinturons de ronda, amb nous aparcaments, amb més informatització, amb peatges automàtics...

Ara que molts consideren que el socialisme ha fracassat, seria bo d'establir algun indicador per mesurar el grau d'èxit o de fracàs dels sistemes econòmics i polítics, per saber si el capitalisme democràtic és o no un èxit, si és el menys dolent dels camins.

El producte interior brut i la renda per càpita, són bons indicadors? Hem de dir que no. Primer, perquè en el seu càlcul hom suma com a producció allò que hauria de restar-se (descontaminació, destrucció de recursos no renovables, despeses de malaltia, d'armament, hiper-explotació i pobresa dels habitants dels països proveïdors de matèries primeres...). Segon, perquè en la seva distribució la renda per càpita amaga les grans diferències entre classes socials. En el cas d'Europa, les xifres oficials permeten comptabilitzar almenys 90 milions de pobres, que es reparteixen, si fa no fa, entre l'est (socialista) i l'oest (capitalista). A l'URSS, «segons fonts soviètiques, el 20 per cent de la població —43 milions de persones— viuen sota el nivell considerat de «seguretat material mínima¹». L'any 1985, només a la CE «la pobresa afectava 44 milions de ciutadans —el 14 per cent de la població total²—. Hauríem d'afegir a aquestes xifres totes les dels països que no pertanyen ni a la CE ni a l'URSS. La pobresa imposada, la indigència, la fam, la misèria són un bon indicador del grau d'ineficàcia d'un sistema, i en aquest sentit ni capitalisme ni socialisme reals, ni en el nord ni molt menys en el sud, no poden passar l'aprovat.

Així, hom no pot dir que el socialisme real és un fracàs sense reconèixer, alhora, que el capitalisme real en les metròpolis i, sobretot, en els països dependents, té tants o més problemes a resoldre (tant en l'aspecte «econòmic» com en el «democràtic»). En aquest moment de la història humana hi ha dues preguntes clau:

És possible un mercat lliure —només d'allò que és mercantilitzable— que afavoreixi la creació i la distribució de riquesa i que aquesta no sigui fruit de la destrucció de la natura ni exigeixi la pobresa i la misèria de part de la població?

És possible un sistema polític en que el joc brut no resti impune, en que l'Estat de dret no sigui torpedinat pels poders fàctics i en que la presa de decisions tingui en compte alhora la voluntat de la població i l'eficàcia dels resultats?

Quan ens preguntem si és possible, no ens referim a una possibilitat utòpica, sinó a una capacitat actual – humana, tècnica, instrumental, organitzativa– que respongui a una necessitat actual. Per que els dos sistemes d'aquest segle no han pogut, no han sabut o no han volgut compaginar mercat i solidaritat, Estat de dret i llibertat?

És molt difícil respondre els perquè de les coses, sobretot quan aquestes són complexes. El que sí que es pot intentar és plantejar hipòtesis de «coses» que han mancat per tal de provar en el present-futur si aquesta manca era o no decisiva per resoldre les contradiccions. Els dos sistemes han generat en el seu si una gran contradicció entre el creixement espectacular de la complexitat i el manteniment de mecanismes d'informació, d'autocontrol i de presa de decisions propis de societats molt menys sofisticades. És a dir, tant en el camp polític com en el camp econòmic, la constitució de grans estatismes, de grans economies, de grans mercats, de grans planificacions... ha estat feta amb la mentalitat i amb les estructures de societats de fa un o dos segles. A la cantonada del segle XXI sabem que en sistemes complexos hi ha un grau altíssim d'atzar, d'impredecibilitat. Sabem que es pot preveure el clima però que no es pot dir el temps que farà més enllà de molt poques hores. Aquesta complexitat només es pot intentar reduir amb un adequat, àgil, permanent i precís sistema d'informació (les fotografies dels satèl·lits meteorològics permeten una més gran aproximació a la realitat). Sense una correcta informació no es pot intentar governar ni regular cap sistema complex. Sobre la importància d'un sistema correcte d'informació podem posar l'exemple del futbol. Hi ha un reglament que, en general, no és discutit. Siguin els jugadors blancs o negres, russos o americans, els seus gols valen el mateix. El problema, en aquest cas, no rau en la discriminació de les regles de joc, sinó en la seva interpretació arbitral. Els partits de futbol han pres socialment una gran importància; l'àrbitre assumeix una greu responsabilitat i no pot estar a l'alçada per més bona voluntat que hi posi (i, sobretot, si hi posa mala voluntat). En ambdós casos l'àrbitre té un sistema «d'arbitratge tècnic» competidor que malgrat (encara) que no té força legal, la té «de fet». Aquest sistema competidor és la televisió i, sobretot, la moviola: la repetició a cambra lenta de les jugades conflictives. Les «institucions futbolístiques» no volen introduir l'ajuda de la moviola en la tasca dels àrbitres. Un dels resultats és la violència i el descontentament del públic. La pèrdua de credibilitat. Per que no usar un mitjà tècnic –disponible– més precís, que pot millorar la presa de decisions i que el públic accepta com a més precís?

Semblantment, hauríem de preguntar per que no usen els nous mitjans tècnics els jutges (per documentar les seves sentències), els economistes (per deixar d'elucubrar allunyats de la realitat amb índexs i teories incontrastables), els polítics (per impedir el joc brut i la irresponsabilitat).

Notes:

¹TAIBO, Carlos, *La Unión Soviética de Gorbachov*, Editorial Fundamentos, Madrid, 1989, p. 59.

²«EI País», 13 de abril del 1989.

Capítol 4. El bon ús dels instruments.

Un altre ús «responsabilitzador-informador» de la moneda no depèn, però, solament de la bona voluntat i de la moralitat de les persones, sinó que depèn, també, del tipus de moneda, és a dir, de les característiques de l'instrument monetari.

Fàcilment caiem en la temptació de considerar que el bon o mal ús d'un instrument depèn quasi exclusivament de la bona o mala voluntat de qui l'usa. Sense negar la importància d'aquesta bona o mala voluntat hem de reconèixer que el mateix disseny d'un instrument en pot facilitar el bon o el mal ús.

La informació que l'usuari tingui sobre els perills i les possibilitats, la penalització o la impunitat del seu mal ús, el tipus de mecanisme de seguretat que porti incorporat, el nivell d'acceptació entre la població, els mites que l'envolten... són un conjunt de variables que faciliten i orienten un ús determinat de qualsevol instrument. Els instruments de cacera o/i guerra, des del punyal, la llança i l'arc fins a l'escopeta, incorporen, en cada cultura i moment històric, aquest conjunt de «precaucions» i «cauteles» que esdevenen més complexes a mesura que l'instrument ho és més.

Avui, parlant de tecnologia, no solament cal tenir en compte el *hardware* (l'instrument, l'aparell...) i el *software* (les regles que permeten usar el *hardware*), sinó també el que s'anomena el *brainware* o *knoware*, (per què, com, quan, a on... usar el *hardware* i el *software*¹).

«Jugar amb foc» és una expressió que indica la perillositat de l'ús de determinats instruments. Tot instrument té el seu context, fora del qual o és inútil o/i és perillós (una navalla llançada a una platja, un cotxe per navegar). L'ús de tot instrument requereix un mínim de formació i/o habilitat (no es deixa un ganivet a un nen ni conduir un automòbil a qui no en sap). Tot instrument, com més perillós, més mesures de precaució té (la funda d'un punyal, el cinturó de seguretat...). Hi ha instruments de control que serveixen per «mesurar, documentar, enregistrar... l'ús d'altres instruments (comptadors, gravadors...) amb l'objectiu de conèixer els límits, els consums o les responsabilitats (velocímetre, taquímetre...)».

D'aquests canvis instrumentals n'hi ha uns especialment significatius: els instruments d'autocontrol de qualsevol sistema, essent aparentment insignificants, tenen una gran importància pelo aconseguir un equilibri del sistema en qüestió, sigui en l'aspecte d'eficiència, sigui en el de responsabilització dels seus usuaris. En el primer cas tenim, per exemple, tots els aparells cibernètics d'autoregulació (termòstat, pilot automàtic...), en el segon tenim els sistemes d'autodocumentació (taquímetres dels autocars, que deixen petja documental de les imprudències del conductor, les caixes negres dels avions, que enregistren les possibles falles mecàniques o humanes). Ningú no s'estranya que en sistemes complexos o d'alt valor estratègic hom introdueixi aquests instruments d'autoregulació i d'autodocumentació. En canvi, sembla que tinguem certa angúnia de disposar d'aquests sistemes per autoregular i autodocumentar aparells tan delicats, complexos i transcendents com són l'economia, la política, la justícia i la informació.

Hom reconeix el dret que les autoritats monetàries posin límits a la invenció bancària de diners, però els instruments de que disposen són en general ineficaços i insuficients. Hom reconeix que la Justícia ha de garantir l'Estat de dret i la igualtat de tothom davant la llei, però els instruments són insuficients i ineficaços, tant en la part de documentació com en la de la seva independència real enfront de l'Estat i enfront dels poders fàctics.

Es tractarà de veure quines característiques hauria de tenir un sistema d'informació que permetés optimitzar i responsabilitzar la presa de decisions a tots nivells (territorials, des del barri a l'Estat) i àmbits (política, mercat, justícia...). Podríem enumerar-ne algunes:

- Que no ros burocràtic, que no necessités milions de funcionaris, d'inspectors ni de policies.
- Que fos el màxim d'automàtic, que no necessités declaracions, ni documentacions complicades.
- Que no depengués ni d'Hisenda, ni de la policia, ni de l'Executiu, ni d'empreses privades, és a dir, que no estigués en mans de ningú que tingui capacitat per actuar contra els ciutadans per sobre o per sota de les

lleis.

- Que respectés i protegís la intimitat de totes les persones, però que això no fos l'excusa per encobrir irresponsabilitats i crims, tant públics com privats.
- Que en allò de caràcter general –no personal– fos transparent i accessible, és a dir, a l'abast dels diferents nivells de comprensió.
- Que facilités una millor producció i distribució de béns però dins el marc ecològic.
- Que facilités una millor participació i responsabilització de la presa de decisions polítiques.

Ens caldria cercar, doncs, quin dels instruments o sistemes informatius actuals podria tenir, amb les modificacions convenients, aquestes característiques.

És possible que en aquesta recerca trobem que el sistema monetari pot ser adaptat de manera conscient perquè en un marc coherent i democràtic reuneixi aquestes característiques.

Ens cal, doncs, estudiar molt bé, en el cas de la moneda (*hardware*), fins a quin punt les seves característiques (*software*) són alhora afavoridores de determinats usos (*brainware*) antisocials o antieconòmics i fins a quin punt és possible, socialment i tècnicament, de modificar aquestes característiques per unes altres que facilitin les seves funcions positives, amb el mínim de disfuncions negatives, com hom fa amb qualsevol problema instrumental o tecnològic.

Nota:

¹ZELENY, Milan (1985). *La sfida della complessità*, Feltrinelli, p. 403.

Capítol 5. Aristòtil contra Plató.

Una visió interessada de la història de la moneda n'ha fet predominar la visió aristotèlica (tercera mercaderia amb valor intrínsec) per sobre de la visió platònica (signe monetari abstracte amb el qual fer una regla de tres).

Inevitablement, hem de fer referència a un mínim d'història per intentar comprendre d'on ha sortit l'embolic. És entre Plató i Aristòtil que els llibres d'història del pensament econòmic normalment situen el començament de la polèmica sobre la moneda.

Plató proposà que el diner fos un «símbol» arbitrari per facilitar l'intercanvi. Era hostil a l'ús de l'or i de la plata ja que, segons ell, el valor del diner ha d'ésser independent del material amb el qual es fabriquin les monedes.

Aristòtil, en conscient oposició a la teoria de Plató, fou el pare del següent raonament: el fet de l'existència d'una societat no comunitària implica l'intercanvi de béns i serveis; aquest intercanvi pren al principi la forma de troc; però la persona que desitja el que una altra té esta mancada potser del que aquesta desitja; serà, doncs, necessari acceptar a canvi una altra cosa que no es desitja, amb vista a obtenir el que es desitja per mitjà d'un altre troc; aleshores aquest fet induirà la gent a elegir una mercaderia com a mitja de canvi; els metalls acostumen a ser escollits per les seves característiques d'homogeneïtat, divisibilitat, portabilitat i estabilitat relativa del valor. Aquesta visió metal·lista ha predominat fins fa poc malgrat les greus contradiccions a que la realitat l'ha sotmesa.

En resum, aquestes són les dues posicions amb les quals al llarg dels segles, a Occident, s'han fet variacions sobre el tema sense gaire acord. Les teories a vegades s'han complementat i a vegades s'han contradit amb les pràctiques monetàries. La història de la moneda i de les seves teories és una història plena de confusió i de crisis.

El mateix Schumpeter, en la seva monumental obra sobre la història de l'anàlisi econòmica¹, reconeix que «qualsevulla que siguin les seves debilitats, aquesta teoria [d'Aristòtil] malgrat que sempre fou discutida, predomina substancialment fins a finals del segle XIX i fins i tot després. És la base del nucli de tot treball analític realitzat en el terreny del diner». Ha influït de manera tan poderosa que, avui en dia, el ciutadà corrent continua pensant que el paper moneda que s'emet correspon a una quantitat d'or tancada als soterranis del banc central i desconeix en general la creació bancària de diner.

Les teories monetàries actuals reconeixen i accepten els canvis realitzats en el sentit de la progressiva abstracció de la moneda, però malgrat que moltes d'elles descriuen una realitat monetària totalment deslligada de la teoria metal·lista, continuen estant, en general, bloquejades per imaginar un altre sistema monetari diferent. El sistema monetari esdevé, així, el fruit dels acords entre les potències econòmiques i el resultat dels fracassos de les autoritats monetàries mundials, sempre temptades d'arrossegar el pes dels metalls davant la «màgia» d'un diner deslligat de tot, que el sistema bancari ha creat i que no saben controlar.

Tot plegat és el resultat del domini –teòric i pràctic– de la visió aristotèlica –el metal·lisme–, que ha durat fins fa molt poc. «El metal·lisme teòric, generalment associat amb el pràctic, encara que no sempre, es mantingué vigorós al llarg dels segles XVII i XVIII i triomfà, finalment, en la «situació clàssica» cristal·litzada en el darrer quart del segle XVIII. Adam Smith ratifica substancialment el metal·lisme. I durant més d'un segle fou acceptat quasi universalment –per Marx, implícitament, més que per ningú altre– fins al punt que la majoria dels economistes arriba a sospitar no solament de la inconsistència del raonament, sinó encara d'alguna cosa així com propòsits inconfessats rera tota expressió d'opinions antimetal·listes²».

«Però també hi hagué una tradició antimetal·lista, sense dubte més dèbil, però no menys antiga, si s'admet que els seus orígens es troben en l'obra de Plató³».

Un dels intents més agosarats tant en el camp teòric com en el pràctic fou el portat a terme per John Law a França els primers anys del segle XVIII. «Elabora la doctrina econòmica del seu projecte amb una brillantor i amb una profunditat que el situen en la primera fila dels teòrics monetaris de tots els temps. Però és evident

que la seva anàlisi fou condemnada durant dos segles aproximadament, principalment pel fracàs de la seva Banque Royale [...] i de la Compagnie des Indes absorbida per ella, a causa que les aventures colonials en que estava envoltada la segona no resultaren ser en aquell moment sinó font de pèrdues». «Si aquelles empreses haguessin estat un èxit, el grandios intent realitzat per Law de controlar i reformar la vida econòmica d'una gran nació mitjançant els ressorts financers hauria tingut un aspecte molt diferent per als seus contemporanis i per als historiadors». «Law subratlla que les virtuts del paper moneda consisteixen en el fet que la seva quantitat es pot reduir a una *administració racional*». «La plata que serveix de diner [...] és perfectament substituïble per un material més barat i, en cas límit, fins i tot per un material que no tingui cap valor com a mercaderia, com el paper imprès, ja que el diner no és el valor *pel* qual s'intercanvien béns, sinó el valor *mitjançant* el qual es canvien». «Hi havia un gran pla, molt avançat i en el camí de l'èxit: era el pla de controlar, reformar i aixecar als més alts nivells l'economia de França. Això és el que fa del sistema Law l'avantpassat genuí de la idea de moneda dirigida [que] significa administració de la moneda i del crèdit com a mitjà de dirigir el procés econòmic [...] idea posteriorment perduda... fins que no es va imposar a partir de 1919⁴».

Aquest és un exemple del pes de la inèrcia dels paradigmes que constitueixen, guien i encaixonen la nostra visió de la realitat. Quan el 1919 es comença a acceptar el paper moneda i a superar la necessitat de la seva convertibilitat en or, ja s'anava de nou en retard. L'extensió dels comptes corrents i dels xecs, amb la corresponent expansió del crèdit i la invenció de diner bancari, començava a fer insuficient l'ús del paper moneda, que ja no era bo per «reduir la seva quantitat a una administració racional», com deia Law. Avui, amb la introducció massiva de targetes de pagament es redueix encara més l'efectiu en mans del públic i augmenta, per tant, la capacitat de creació de dipòsits bancaris, de manera que bitllets i peces metàl·liques tenen cada vegada menys quota d'ús.

Notes:

¹SCHUMPETER, Joseph A. (1954), *Historia del Análisis Económico*, Editorial Ariel, Barcelona, 1982, p. 100.

²Íd., p. 338.

³Íd., p. 341.

⁴Íd., p. 343.

Capítol 6. La imparable abstracció.

Les transformacions monetàries estan demostrant que la visió «metàl·lica» aristotèlica és incapaç de permetre un equilibri entre mercaderies creixents i moneda material limitadora. La visió «nominalista» platònica reprèn força en la pràctica de la creixent abstracció dels sistemes monetaris actuals.

Les lletres de canvi, els bitllets de banc convertibles en metall i el paper moneda totalment inconvertible actual han estat assajos pràctics per deslliurar-se del jou de l'or. Les anotacions, manuals o electròniques, en comptes corrents, acaben imposant la total abstracció de la moneda com a reconeixement de deute i unitat de compte.

La inèrcia que dificulta el canvi d'institucions es deu a molts factors. Uns de tècnics –determinada incapacitat instrumental per portar a terme una nova proposta–; d'altres de la pròpia dinàmica humana, on tot canvi sempre és costós. Però també es donen «inèrcies» més o menys conscientment mantingudes i defensades pels grups socials que se'n beneficien. No deixa de ser curiós veure com Aristòtil formula la seva teoria just quan Alexandre Magne està expandint l'imperialisme grec i, per tant, quan està practicant el metàl·licisme amb totes les seves possibilitats: compra de traïcions, transformació monetària d'abundants botins i d'impostos «metàl·lics», extensió-penetració del comerç en països estrangers... És evident que la moneda metàl·lica és una bona arma de penetració invasora, cultural i comercial, perquè trenca fàcilment tota estructura econòmica i d'intercanvi tradicional en els pobles envaïts gràcies a les facilitats i a la màgia encantadora dels metalls preciosos.

Només a partir de 1914, quan, per l'exhauriment de les reserves d'or, la guerra ha d'acabar en tres mesos, es decideix aprofitar l'ocasió per introduir el paper moneda deslligat de l'or. Així s'obre un nou camí de penetració i d'explotació subtil amb l'ús del paper moneda oficial, suport legal del super-ús del diner bancari. La Segona Guerra servirà per començar la fi de l'or a nivell internacional. Els acords de Bretton Woods, firmats el 1944, acceptaven que el dòlar americà seria convertible en or. Però el 1971 el president Nixon els denuncia unilateralment. Des d'aleshores, el paper moneda no té res a veure amb l'or ni amb cap mercaderia, no representa cap quantitat d'or ni pot ser convertit en ell, ni a l'interior de cada Estat ni en la relació internacional.

El paper moneda es basa en la convenció social que ha fet d'ell l'instrument necessari dels actes d'intercanvi mercantil i en la confiança que hom li fa en tant que instrument que compleix adequadament la seva funció. Es tracta d'un valor auxiliar i abstracte. El sistema monetari ha recuperat la teoria nominalista de Plató. I els fets posteriors –xecs i targetes– encara augmenten més la seva abstracció.

Quan es produeix un canvi en el sistema monetari, cal protegir la convenció social amb un conjunt de mites i de signes que perpetuïn la confiança del vell sistema en el nou. És molt curiós que només fins fa 3 anys encara circulaven bitllets del Banc d'Espanya en els quals es deia que aquest «pagarà al portador la quantitat d'X pessetes» en or, malgrat que feia molts anys que això era impossible de realitzar. També veurem un cas semblant en la forma convexa de les tauletes sumèries, que són una petja del sistema esfèric anterior (vegeu el capítol 10: «El retorn a l'Edèn»). També és curiós veure que després de 15 anys de la mort de Franco encara siguin de curs legal les monedes que el proclamen «Caudillo de España por la gracia de Dios».

Les dificultats per controlar la inflació monetària i per deslliurar-se del perill de la recessió; els gravíssims problemes derivats de l'hegemonia del dòlar en el comerç internacional i, especialment, el deute extern impagable; la dictadura del Fons Monetari Internacional i del Banc Mundial, exercida a favor dels Estats forts que els controlen; el divorci entre l'especulació financera i l'economia real; el destructor oblit del sistema ecològic per part del sistema econòmic... són uns fets importantíssims per a la vida de les persones i del planeta. Sembla que aquests fets són prou greus per intentar cercar en un nou sistema monetari un instrumental més precís per fer-hi front amb més eficàcia.

Peter Drucker, prestigiós economista nord-americà, gens sospitós de posicions subversives, ho té molt clar: «Necessitem una nova síntesi simplificadora de la realitat que reculli l'actual realitat econòmica. Si no apareix, podem trobar-nos al final de la teoria econòmica; és a dir, no existiran fonaments per a l'acció del Govern que dirigeix el cicle dels negocis i les condicions econòmiques¹». «L'economia transnacional és conformada i

dirigida pels fluxos financers que ten en la seva pròpia dinàmica». «L'economia «real» de béns i serveis no domina ja l'economia transnacional. Sí que ho fa, en canvi, l'economia simbòlica del diner i del crèdit. Cada dia, el mercat interbancari de Londres gira de 10 a 15 vegades més el muntant de divises transnacionals [...] que les que es necessiten per finançar els intercanvis mundials de béns i serveis». «El 90 per cent o més de les transaccions financeres de l'economia transnacional no serveixen per a allò que els economistes considerarien una funció econòmica. Serveixen purament per a funcions financeres». «És l'economia simbòlica la que controla àmpliament l'economia real²».

Quan, el mes de maig de 1990, el professor Drucker va ser nomenat doctor *honoris causa* per la Universitat Politècnica de Catalunya va sorprendre tothom amb l'inici de la seva intervenció: «Tots som conscients que vivim en una era en que la tecnologia canvia molt ràpidament. Molts creuen que això es dona en l'«alta tecnologia». Actualment, els canvis tecnològics es produeixen més en àrees que s'han considerat de «tecnologia baixa» o de «no tecnologia» que en àrees d'alta tecnologia. Els canvis tecnològics més grans dels últims anys no s'han produït ni en l'àrea dels ordinadors, ni en la de la biotecnologia, sinó en el camp de la banca i les finances. De fet, la banca està passant ràpidament de ser quelcom relacionat amb els diners a ser quelcom relacionat amb la informació³».

Notes:

¹DRUCKER, Peter F., *Las nuevas realidades*, Edhasa, Barcelona, 1989, pp. 230-231.

²Íd., pp. 188-189.

³DRUCKER, Peter F., *Gestió de la tecnologia*, discurs fet a Barcelona, 1990.

Capítol 7. El regne de les tenebres.

Les característiques de les diverses variants de monedes històriques (metal··listes) són: anonimat, uniformitat i mobilitat.

L'*anonimat* del metall-moneda o del paper moneda (no informa sobre *qui* compra o ven) permet realitzar tot tipus d'activitats monetàries sense que en quedi cap rastre personalitzador i responsabilitzador. La *uniformitat* d'aquests instruments monetaris és quasi total –llevat del nombre d'unitats monetàries que representa cadascun–, ja que no forneixen cap indicació respecte als detalls particulars de cada intercanvi: no ens diuen res de *què*, ni *com*, ni *quan*, ni *on* s'ha realitzat una compra-venda. Impedeixen, doncs, qualsevol intent d'anàlisi precisa de la complexa i fluida realitat mercantil. La *mobilitat* d'aquest tipus de moneda (serveix en multitud d'intercanvis durant un temps indefinit), impossibilita fixar cada acte de compravenda i, per tant, impedeix l'agregació parcial o total dels seus valors.

Seria interessant, com a recurs literari per descriure una societat, relatar la història d'un bitllet de banc. Suposem que quedessin gravats en ell els llocs per on ha passat, qui l'ha fet servir i per fer que. Una història apassionant que cadascú, amb la seva imaginació, pot intentar, una història plena de sorpreses. Però, si en comptes de ser algú que intenta passar una bona estona, recorrent a la ficció, l'interessat fos un economista, li agradaria saber que han fet, no un, sinó tots els bitllets. Oh, seria fantàstic! Podria conèixer els fluxos monetaris de l'economia real, de l'economia financera i de l'economia subterrània! I això d'una manera directa, sense haver de crear índexs ni fer confiança a les declaracions, els uns i les altres, parcials, si no manipulats. Si en comptes d'un economista es tractés d'un jutge es tornaria boig, perquè podria contrastar les declaracions de l'acusat amb la història real enregistrada o contada pels bitllets que han intervingut en l'homicidi, en el suborn o en el robatori.

Doncs, aquesta és una de les frustracions de la nostra civilització: que els bitllets ni registren res, ni parlen. No deixen petja i són muts. L'economista i el jutge han de fer de novel··listes, els agradi o no. Han de recompondre històries reals amb documents parcials o falsos. La manca de proves absol, així, tant els acusats com els qui els jutgen i deixa els perjudicats en la més completa indefensió. Tots submergits en el regne de les tenebres, de la foscor, de la manca de transparència. Tothom passa a ésser responsable davant «Déu i la Història». Els polítics que prometen i no compleixen: els economistes que pronostiquen una vegada i una altra, i quasi mai no l'encerten; els jutges que han d'absoldre un convicte per manca de proves formals...

Estem tan habituats a conèixer amb els diners, a estimar-los i a odiar-los, que possiblement poques vegades haurem mirat un bitllet de banc amb el deteniment suficient per veure'n les característiques més enllà de la funció pràctica de pagar o estalviar. Fem-ho, doncs, almenys, una vegada. Agafem-ne un, poc importa la quantitat.

Tenim un paper especial. Unes cares o dibuixos ressalten i d'altres d'invisibles s'ofereixen només a qui els mira a contrallum. Per acabar, xifres, diverses xifres.

Tots els bitllets d'igual quantitat són pràcticament iguals entre ells. Ésser-ne propietari depèn de l'estricta possessió física. Si hom els perd, o els hi prenen, ha perdut tot dret sobre ells. Són anònims.

Quan faig un pagament, el bitllet no diu res. Sempre calla. No deixa rastre. Sempre corre. Passa de mà en mà, constantment. O queda arraconat pels segles sota una rajola o en una caixa forta.

La circulació monetària és, per definició, el regne de les tenebres. Ningú no en sap ni en pot saber res, ni per a bé ni per a mal. Ni per equilibrar l'economia ni per perseguir l'assassí. I qui digui el contrari, sigui ministre, banquer o governador del banc central, enganya i menteix. I en el regne de les tenebres, de la foscor, tot és possible, tot resta impune.

Els mags del diner.

Deixeu-me que us expliqui una historieta de quan encara mil pessetes tenien certa importància.

«Un enginyer de camins arriba en un poblet petit, per estudiar sobre el terreny el projecte d'una carretera.

Es dirigeix a l'única fonda, on esmorza. Després crida el fondista i li dona mil pessetes»:

«És possible que m'hagi de quedar un parell de dies, reserveu-me una habitació. Quan torni a la nit ja us ho confirmaré. Entretant ací teniu mil pessetes i ja passarem comptes».

«El fondista correu a la cuina a parlar amb la seva dona. Amb aquelles mil pessetes podien pagar el carnisser, al qual devien la mateixa quantitat. I aquest, quan les rebé, s'apressa a liquidar un deute amb el fuster; aquest, amb el ferrer i com que la dona del ferrer devia mil pessetes a l'apotecari, pels remeis de quan els seus fills tingueren l'escarlatina i l'home un flemó, troba que l'ocasió de pagar els medicaments havia arribat i així ho féu».

«El farmacèutic, en rebre els diners, tancà una estoneta la botiga i s'arribà a la fonda a satisfer un deute pendent del banquet que els serviren quan va casar-se la noia».

«Amb tot això havien passat les hores i torna l'enginyer»:

«—Mireu, com que la carretera no passarà pel poble, segons hem acordat amb les autoritats locals, he decidit tornar a la capital avui mateix. Així, doncs, cobreu-me l'esmorzar d'aquelles mil pessetes, i perdoneu-me les molèsties.

«Quan l'enginyer hagué marxat, el fondista comenta a la seva muller»:

«—Quina sort hem tingut que el farmacèutic ens pagués el deute, perquè no sé com ens hauríem arreglat!».

Aquest relat ens introdueix al tema de la creació de diner, al qual ja hem fet referència. Aquest és un tema cabdal i molt poc conegut.

Quasi tothom reconeix que, actualment, el sistema bancari és, de fet, l'autèntic creador dels mitjans de pagament, és a dir, de moneda. Hom pot trobar diverses formes d'explicar els sistemes de creació de diner en quasi tots els manuals d'economia². De la seva atenta lectura en podem treure les següents conclusions:

La «creació de diner» té dues fases: En un primer moment, el banc central *emet* monedes i bitllets, que constitueixen el mitjà legal de pagament, i, alhora, genera recursos concedint *crèdits* al sistema bancari.

En una segona fase els bancs creen dipòsits (comptes corrents = unitats monetàries) com a resultat de *l'expansió del crèdit* (de concedir crèdits sobre els *recursos aliens*).

Explicuem-ho millor. Després d'un llarg procés en que les reserves d'or han deixat de tenir relació amb la moneda que s'emeta, actualment la moneda legal té dos instruments: els bitllets i les peces metàl·liques que fabrica cada Estat i que són acceptats per la confiança del públic i pel recolzament oficial que reben. Però, curiosament, el conjunt de bitllets i peces metàl·liques només representa, en molts Estats, prop d'un 10 per cent de la moneda que s'utilitza. La resta de moneda és creada pels bancs (sistema bancari) i funciona a base de xecs i d'anotacions en comptes corrents. Vegem-ho amb un senzill exemple.

Suposem que una persona ingressa en el seu compte corrent una quantitat de pessetes en bitllets.

El banc sap, per experiència, que aquesta quantitat no acostuma a ser retirada de cop i, per tant, pot posar una part d'aquesta quantitat a disposició d'un client que li demana un crèdit.

El crèdit és concedit sota forma d'ingrés comptable (anotació d'una quantitat) en un compte corrent. El beneficiari del crèdit l'usarà per pagar els seus deutes o per fer front a despeses.

Les persones que cobrin del beneficiari ingressaran, possiblement, una part del diner en el banc. (De moment no importa si és el mateix o un altre banc). El que interessa veure és que s'ha creat un nou dipòsit, a partir d'un nou ingrés.

Aquest segon dipòsit permetrà donar un nou crèdit. I així es pot anar repetint el procés fins a un cert límit. És

a dir, un ingrés en un compte corrent (a la vista) és l'origen d'un crèdit que genera, alhora, un nou ingrés i això sense que el primer ingrés deixi d'estar disponible per al client. Així, l'expansió del crèdit augmenta el volum de moneda a disposició dels consumidors i de les empreses. (Si voleu veure un exemple concret, llegiu l'annex: «Exemples d'invençió bancària de diners»).

En canvi, els comptes a termini (diners deixats al banc durant uns quants mesos o anys) no permeten l'expansió del crèdit. El titular del compte a termini es compromet a no usar la quantitat ingressada durant un cert temps. Mentre dura aquest termini, el banc prestarà la quantitat a qui li demani un préstec. El banc, en aquest cas, actua com a intermediari: recull estalvi i el converteix en inversió-capital. Aquesta és, segons els bancs, la seva reina i és la que la majoria de la gent creu que fan: el negoci dels bancs és el marge entre els interessos que cobren i els interessos que paguen.

La creació de mitjans de pagament no pot ser arbitrària sense provocar greus problemes en el mercat, ja que el desequilibri entre el sector real (producció i consum) i el sector monetari de l'economia fa que hi hagi inflació o deflació monetàries.

En un mercat en creixement calen evidentment nous mitjans de pagament per fer front a noves inversions, nova producció i nou consum. El problema és encertar el volum just de diners que cal inventar. Però aquest volum just és molt difícil de saber en l'actualitat ja que cada Estat i cada banc cerca el seu benefici i els controls de les autoritats monetàries no poden ser del tot eficaços sense conèixer realment les dades exactes que hom ha d'equilibrar, ço és, valor de la producció i diners actius per a la seva adquisició. Com pot ser que «ningú no sàpiga exactament quants bilions de bitllets –dòlars– té impresos la Reserva Federal, ja que el seu nombre és una xifra esotèrica només coneguda per alguns sacerdots de la Banca³».

El sistema bancari: jutge i part.

Hem intentat apropar-nos a un dels nuclis del sistema econòmic cercant pistes sobre com es crea diners. Però la següent pregunta és igualment clau: qui s'apropia el diner inventat?

Sembla que el diner inventat es distribueixi entre els clients. Però ens hem de fixar que el banc cobra uns interessos elevats i pràcticament no en paga, ja que està donant crèdit amb un diner inventat. Fins fa poc (i encara ara en molts casos) es remunerava l'ingrés inicial i els saldos dels comptes corrents però a un nivell molt baix (per exemple: 1 per cent) en relació als interessos dels crèdits (per exemple: 17 per cent).

Però, a més a més, el banc disposa d'una important massa de maniobra –que no és seva– de que gaudeix amb molt poc cost. En definitiva, allò que és important dels diners és poder-los fer servir, més que tenir-los. El banc i els banquers poden obtenir autocrèdit amb molt bones condicions; poden afavorir o bloquejar determinades operacions financeres, especulatives, borsàries, inversives, polítiques, electorals, culturals... En la mesura que els crèdits industrials acostumen a ser adjudicats als qui tenen patrimoni, afavoreixen els propietaris i discriminen els qui, tenint bons projectes, no tenen res a hipotecar. Un altre beneficiari de l'augment del crèdit és el banc central. Aquest obliga els bancs a ingressar un percentatge dels dipòsits en la seva caixa sense que pràcticament no ho retribueixi. Els Estats, quan recorren al banc central per cobrir el dèficit públic, es fan inventar diners que en la mesura que no correspongui a un increment real de la producció beneficiarà uns ciutadans –els qui reben aquests diners de l'Estat– en detriment dels altres, que es veuran perjudicats per la inflació.

La majoria de llibres d'introducció a l'economia expliquen amb més o menys detall aquests processos. El que sobta de tots ells és que no fan comentaris sobre l'eficàcia i la legitimitat d'aquest sistema bancari de creació de diners.

Quant a l'eficàcia, la creació de diner bancari té una greu contradicció interna. D'una banda, els bancs intenten crear el màxim de dipòsits perquè sobre cada nou crèdit perceben elevats interessos. I recordem que, en canvi, el banc quasi no retribueix els comptes corrents a la vista, que en són l'origen. Aquí es dona un fenomen importantíssim per les seves repercussions econòmiques i socials. Resulta impossible que els bancs cerquin alhora el màxim benefici i l'equilibri econòmic global. Les autoritats monetàries disposen d'un

conjunt de mecanismes que intenten frenar el creixement de l'oferta monetària quan crea inflació. Però com que són mecanismes indirectes (augment de la quantitat de reserves obligatòries, augment del tipus d'interès bàsic i emissió de bons del Tresor), els efectes no són del tot previsibles i, a més, afecten altres variables econòmiques importants (inversió, atur...) que no sempre donen la llibertat d'acció suficient.

Quant a la legitimitat de la creació bancària de diner, és un problema que en general no es planteja. Per que la societat ha de considerar positiu que sobre l'estalvi comú de tota la població unes quantes empreses puguin inventar i usar diner sense que el conjunt dels impositors en siguin retribuïts proporcionalment? Per que deixar en mans d'interessos particulars una feina que té uns efectes «econòmics» comuns importantíssims, no sempre equilibradors? Aquí hi ha un fenomen d'hiperexplotació molt subtil que no és tan sols d'una classe (capital) sobre una altra (treball), sinó que és de molt poques persones sobre el conjunt de la societat. (El tema ja ha estat plantejat en el capítol 2).

Aquesta subtil explotació, com totes, dóna poder. Un poder, en aquest cas, molt especial, que s'expressa de moltes maneres i entre elles, una d'estratègica per a la societat: el sistema bancari és el responsable de gran part de la financiació del sistema electoral, és a dir, de proveir fons als partits i candidatures per a les eleccions sense cap altre criteri que el de la «confiança» en cada opció. Curiosament, l'explicació i qüestionament de la legitimitat d'aquests mecanismes de creació i apropiació de diner del sistema bancari no acostumen a sortir ni en els llibres dels economistes ni, encara menys, en els programes electorals.

De fet, és molt difícil treure l'aigua clara sobre l'impacte d'aquests mecanismes en la realitat. A manca d'un sistema monetari transparent, la majoria de posicions queden enfrontades per opinions i matisacions diverses. Heus aquí algunes d'elles.

«Els banquers, absolutament tots els banquers, són els veritables creadors de diner en l'actualitat».

«Els ho saben, però en forma abstracta: des de fa trenta anys la majoria d'economistes han explicat aquesta realitat; però en la practica diària, el tema és tan difús que els banquers no la veuen clara. Són com el mag sense malícia que tragués conills del seu barret i no recordés haver-los-hi posat...».

«Els bancs creen diner igual que els homes pensen: no és necessari voler-ho».

«Quan un banquer analitza el seu balanç, constata que existeix un cert equilibri entre els dipòsits i els crèdits. Però sap perfectament que aquests dipòsits no li pertanyen. Si exceptua els recursos propis del banc [...] veurà, per una part, uns crèdits als seus deutors i, per una altra, uns deutes als seus dipositants. Si compara dos balanços successius, comprovarà que els dipòsits i els crèdits han augmentat en una certa quantitat. Això és tot. El diner que hagi pogut crear no pot ser aïllat en el seu balanç. El diner de nova creació no es diferencia en res de l'antic, que continua circulant. Els dipòsits es barregen indissociablement els uns amb els altres. El conill no surt del barret fins al moment que es reuneixen tots els balanços de tots els bancs en una estadística total: aleshores es veu clarament que la quantitat de diner en circulació ha augmentat... On és el misteri?».

«Resideix en el fet que el diner que circula en l'actualitat és un deute [...] circulant contret per establiments especials⁴».

«Si diem a qualsevol banquer de la cadena que ha «creat» diner protestarà enèrgicament. Els crèdits que ell va concedir, insistirà, estaven recolzats en un excés de reserves tan gran com el mateix crèdit⁵».

«Els banquers tenen tota la raó quan diuen que ells mai no presten ni un cèntim més del que tenen. El diner no es crea en el procés de préstec perquè un banc deixi més diners dels que té. El diner es crea perquè generalment vosaltres i jo ens paguem mútuament amb xecs que ens donen dret sobre els bancs dels altres. No es crearia diner si féssim efectius tots els xecs que rebem. Però no ho fem així. Dipositem els xecs en els nostres comptes corrents i, en fer-ho, donem als nostres bancs més reserves de les que necessiten per garantir els dipòsits que tenen. Aquests nous excessos de reserva fan que el nostre banc pugui prestar o invertir i, per

tant, fan possible que algú obri uns altres comptes corrents que tornen a generar nous excessos de reserva».

«Això pot fer un xic de por. Vol dir això que la nova oferta monetària s'expandeix indefinidament a partir d'un sol dipòsit nou? No seria això extremament perillós?».

«Naturalment, això seria molt perillós, però és impossible que succeeixi. Després d'haver entès bé com un augment original de dipòsits fa augmentar l'oferta monetària, hem d'entendre igualment bé que és el que fa que l'expansió romangui dins dels límits». (Sobre les raons que exposen els autors per les quals creuen que no es depassen els límits, vegeu l'annex).

Tota aquesta complexa argumentació és d'una casuística brutal. Com pot ser que un mecanisme tan important, estratègic i poderós sigui tan poc transparent i tan poc exacte, i es deixi en mans dels interessos a curt terme dels bancs?

La complicació no s'acaba aquí, perquè malgrat que en «teoria» el banc central diu que disposa de mecanismes de control, en la practica no sempre són efectius. I a més cal notar que avui existeixen multitud d'altres formes de «moneda», a part del paper moneda i del diner bancari, que ja no poden ser controlades pel banc central. «No hi ha línia de demarcació clara, en el si del conjunt de la liquiditat, entre el que és moneda i el que no ho és. Sigui quina sigui la definició que hom seleccioni per a la moneda, aquesta definició estarà envoltada per una miriada d'instruments, més o menys líquids, que poden servir-li de substituïts⁶».

Per intentar posar les bases de la política monetària no solament s'han de tenir en compte els bitllets i les monedes, els dipòsits a la vista, els dipòsits d'estalvi, els dipòsits a termini..., sinó també els Actius en Mans del Públic (ALP), que inclouen una immensa família de quasi-diners incontrolables, de papers que es fan servir com si fossin diners: deute públic, primes, cessions temporals, pagarés d'empresa... Aquests ALP, en 15 anys, a Espanya s'han multiplicat quasi el 1.400 per cent!

«És fàcil deduir, de totes les consideracions anteriors, que no pot existir un control eficaç sobre la invenció de diner».

«El resultat immediat d'aquesta situació és que cada banc, dintre dels condicionaments més o menys estrets que li imposa el banc central, actua segons les seves pròpies conveniències. I no existeix una articulació efectiva a nivell conjunt que permeti dibuixar estratègies globals per a tot el mercat. Les necessitats són ateses empíricament i parcialment no en funció de les necessitats del conjunt sinó gairebé sempre a favor dels sectors privilegiats de la societat⁷».

En els subterranis.

Fins aquí hem parlat del procés legal de creació de diner, fruit de la interacció entre emissió del banc central, expansió del crèdit dels bancs i ús de xecs i comptes corrents dels clients.

No seríem ingenus si creguéssim que aquest procés legal és l'únic procés real d'invençió de diner? Sembla haver-hi una confiança creixent en el sentit que el frau cada vegada és més difícil, que les lleis són més dures, que les inspeccions són insubornables. Però si això fos cert, com s'explica que el mateix Govern espanyol reconegui que el 1989 hi havia prop de 9 bilions de diner negre (que representava quasi un terç del producte interior brut⁸)?. I no cal anar tan lluny. Quantes empreses no tenen doble (o triple) comptabilitat? I els bancs són, en aquest ambient general, una excepció?

Sempre podem dir que això només passa en aquestes latituds per manca d'eficàcia dels buròcrates. Però que, per exemple, als EUA tot això és impossible. Per a qui no tingui dubtes, cal llegir el darrer llibre-enquesta de Vance Packard (1989) sobre els ultrarics americans. «En realitat, els més rics fixen, ells mateixos, el muntant de les seves contribucions. Com ho explica un conseller fiscal de la regió de Washington, especialitzat en fortunes establertes: «Els meus clients decideixen la quantitat que volen pagar al Govern, i nosaltres fem el que calgui perquè sigui aquesta xifra». «Nosaltres no paguem pas impostos. Només en paguen els petits» –diu la multimilionària Leona Helmley. «Jo conec persones que són cinc vegades més riques que jo i que es vanten

de no haver pagat mai cap impost» –confirma M. Sol Price, amb una fortuna avaluada en 200 milions de dòlars⁹».

Semblantment, a nivell macroeconòmic no trobem cap partida clara que sigui la creació bancària de diner anual ni cap indicador de la seva relació amb els dipòsits en efectiu realitzats. Tot esdevé complicat i difícil de calcular per a qualsevol ciutadà i fins i tot per a qualsevol economista que no en sigui especialista. Un dels pocs economistes que donen una importància cabdal a la creació de diner és Maurice Allais, premi Nobel d'economia del 1988: proposa que es «retorni a l'Estat, és a dir, a la col·lectivitat, els ingressos corresponents a la creació monetària». «Les rendes de la creació de moneda anirien directament a l'Estat, que podria, així, disminuir els impostos. La major part, si no la totalitat, de l'impost progressiu sobre la renda podria ésser suprimit¹⁰».

A més a més, el sistema bancari és de fet un encobridor del joc brut: el diner negre (de l'economia submergida), el diner roig (de la droga), el diner brut (del món delictiu) és blanquejat pels bancs. Sota el secret bancari s'amaga de tot. El cas més clar, però no l'únic, és el del blanqueig del diner roig, generat pel comerç de la droga.

«Tota la gran banca d'Estats Units ha reconegut haver violat la Llei de Reserva Federal com a sistema per *blanquejar* el diner de la màfia, recaptat en els sectors que ingressen a diari grans quantitats de diner efectiu». «El delegat del Govern per al Pla Nacional Contra la Droga reconeix que fins ara és un misteri com es mou a Espanya el diner de la droga. Tampoc no se sap amb exactitud quins suports financers utilitzen els narcotraficants. Tanmateix, sí que sabem que els beneficis obtinguts a Espanya i en d'altres països són transferits, després de ser *blanquejats*, a la xarxa de paradisos fiscals del sistema bancari internacional». El mateix Miterrand ha dit que: «Els bancs que han reciclat diner del narcotràfic mereixerien sancions radicals, atès que en aquest terreny s'ha d'actuar sense pietat. Aquesta qüestió justifica que s'autoritzi les investigacions necessàries sobre l'origen del diner de la banca en tot el món¹¹».

«Els «dolents» són els paradisos fiscals. El que no es diu és que la majoria de bancs mundials tenen oficines en ells¹²» «Malauradament, no coneixem cap estudi en que s'estableixi el percentatge dels crèdits que foren malgastats per les elits dels països del Tercer Món i que en la majoria dels casos trobaven un discret refugi en els bancs dels països industrialitzats a través dels seus paradisos fiscals». «Els països industrialitzats no acostumen a recordar que són els seus bancs els primers beneficiats per aquestes fugues, semblantment com en el «blanqueig» del diner negre del tràfic de drogues¹³».

En definitiva, rera la brillantor dels marbres, la seguretat de l'acer, les comptabilitats impecables, l'honestat indiscutible de les persones... s'amaga una arma subtil que només coneix i domina una petita minoria de persones molt ben situades que, en la mesura que només miren els seus interessos, no sols posen en perill els equilibris generals i poden perjudicar el conjunt, sinó que, tard o d'hora, com amb un bumerang, poden perjudicar-se elles mateixes.

Notes:

¹BUSQUETS, Esteve, *Només seixanta duros*, «El 9 Nou», 27 de octubre de 1989.

²BRICALL, Josep Maria, (1979), *Introducció a l'Economia*, Editorial Ariel, Barcelona, 1980; LIPSEY, Richard G, (1963), *Introducción a la Economía Positiva*, Vicens Universidad, Barcelona, 1985; LORENTE, Miguel A., *Banca y Mercado Monetario*, Banco de Vizcaya, Bilbao, 1978.

³*La crisis que viene*, «Más Allá», número 19.

⁴LAVRILLÈRE, Jacques, *La industria de los banqueros*, A. Redondo Editor, Barcelona, 1969, pp. 87-89.

⁵HEILBRONER, Robert L., i THURLOW, Lester C. (1982), *Introducción a l'economia*, Editorial Empúries, Barcelona, 1985, p. 298.

⁶GRAU, Magdalena, *Moneda telemàtica i estratègia de mercat*, Centre d'Estudis Joan Bardina, Barcelona, 1985, (citant Lord Kaldor).

⁷Id., p. 69.

⁸*Dinero negro: lo único que sobra en España*, «La Mañana», 7 de maig del 1988.

⁹PACKARD, Vance, *Les ultra riches*, Acropole, París, 1990.

¹⁰*Hay que acabar con los impuestos sobre la renta*, «La Vanguardia- Dominical», 20 d'agost de 1989, pp. 16-22.

¹¹*El Narcotráfico y la banca*, «La Gaceta», 29 de desembre de 1989.

¹²*Miedo e hipocresía*, «La Vanguardia», setembre de 1989.

¹³*El problema de la deuda*, «La Vanguardia», setembre de 1989.

Capítol 8. Impunitat i desordre.

Les característiques instrumentals (anonimat, uniformitat, mobilitat) d'aquest tipus de moneda històrica faciliten tota classe de delictes i crims amb, en o per ella; impossibiliten un sistema mètric i informatiu (multicaptor) de totes les dades significatives de cada acte de compra-venda; i, per tant, impedeixen contrastar experimentalment cap de les teories i polítiques econòmiques.

«Qui paga, mana» i «feta la llei, feta la trampa» són aforismes nascuts d'una història fatalista on aquests tipus de monedes anònimes han deixat impunes –per manca de proves o per pressions– ben pagades– la majoria de crims i delictes: traïcions, tràfics d'armes, de persones o de drogues, guerres, atemptats, raptos, falsificacions, frau fiscal, dobles comptabilitats, falsos testimonis, prevaricacions, suborns, malversacions de cabdals públics, homicidis, calúmnies, robatoris, furts, estafes, especulacions... D'altra banda les teories i les polítiques econòmiques estan en permanent crisi, mancades d'un sistema de contrastació experimental que les passi pel sedàs dels fets i no pel dels interessos dels grups de poder o del «prestigi» del economistes que les defensen.

Per explicar les tres disfuncions bàsiques del sistema monetari actual no hi ha com recórrer als fets i als testimonis, Fets que parlen per ells mateixos. Fets que es donen com una constant fatalitat històrica amb la qual hem de conviure tot esperant que la moralitat o la bona voluntat de les persones eviti que aquests s'estenguin més. S'ataquen els efectes però no es qüestionen les facilitats instrumentals que tenen per estendre's. Per que fer res si la causa és transcendent, si la maldat humana és consubstancial a l'home?

Sobre la primera disfunció s'exposen alguns fets apareguts a la premsa diària d'aquests darrers anys, entre els quals apareix repetidament l'exemple prou significatiu, però no únic, de la incapacitat instrumental per acabar amb la impunitat del tràfic de drogues. Ens estalviarem els comentaris, *Les cursives* volen indicar alguns dels aspectes a tenir més en compte. Les dades que reproduïm han de ser considerades simplement orientatives. D'aquests temes ningú no en pot saber, per definició, res d'exacte.

Primera part.

La moneda anònima (de metall o de paper) impedeix prevenir, descobrir i condemnar la majoria d'accions delictives i criminals.

Algunes xifres de l'any 1985 a Itàlia són esfereïdores: La societat Crim SA factura 15 bilions de pessetes en un any, una quarta part del producte interior brut. «En les seves diferents formes (Màfia, Camorra, etc.), i en diverses activitats que van des de la prostitució al robatori d'obres d'art, tot passant pel tràfic de drogues i l'extorsió, la delinqüència organitzada suposa un negoci d'uns 15 bilions de pessetes anuals i dóna «feina» a quasi un milió de persones». «És l'empresa més important d'Itàlia.» «La gent considera menys greus i amb menor responsabilitat, per denunciar-los, els delictes «més difosos», als quals, a poc a poc, *es va acostumant*». «El tràfic d'estupefaents ocupa el primer lloc en el rànking econòmic de la indústria del crim italiana». «1. Droga: de tres a sis bilions. 2. prostitució: un bilió i mig. 3. Armes: 400.000 milions. 4. Xantatges: dos bilions. 5. Robatoris i atracaments: dos bilions. 6. Contraban: 300.000 milions. 7. Contraban d'obres d'art: 200.000 milions. 8. Jocs d'atzar: 700.000 milions. 9. Tràfic de divises: balanç de 5 bilions i moviment anual de 500.000 milions. 10. Activitats il·legals varies: un bilió i mig». «La dificultat, tanmateix, de combatre aquesta gran fabrica econòmica clandestina és immensa. En primer lloc, la manca de treball [...] empeny molts joves a acudir a l'empresa del delicte. En segon lloc, la facilitat de guanys amb aquest treball clandestí, malgrat que comporti majors riscos¹».

«Els polítics italians, sigui per a finalitats personals o per als seus partits, s'embutxaquen il·legalment 900 milions de pessetes cada dia. La societat Corrupció SA es troba en el dotze lloc de les empreses italianes per volum de negocis, després de l'Olivetti i abans d'Alitalia, si a més de la corrupció política es compta tot tipus de corrupció econòmica a Itàlia, amb la increïble xifra d'un bilió i mig de pessetes anuals²».

«Els espanyols creuen que la llei solament ajuda els rics. Del 61 per cent que opina que les lleis beneficien alguns grups més que d'altres, un 84 per cent creu que són els «rics», els «poderosos» o la «classe alta» els afavorits i només un 10 per cent, que ho són els «qui governen», els «polítics» o els «socialistes». El 75 per

cent opina que a l'hora d'aplicar les lleis es fa diferència segons de qui es tracti³».

«L'economia submergida mourà 10 bilions de pessetes el 1989. La prostitució, el proxenetisme, la revenda, el tràfic de drogues, l'evasió de capitals, fins el simple treball a domicili constitueixen avui a Espanya un terreny adequat per a la generació i la difusió de negocis ocults. Més de tres milions d'espanyols, segons el darrer estudi realitzat pel Ministeri d'Economia, practiquen alguna d'aquestes activitats que s'oculten generalment amb ànim de defraudar». «Aquesta població ocupada de manera irregular genera entre el 15 i el 25 per cent del total del producte interior brut, previst en 42 bilions de pessetes per a l'any 1989». «Els espanyols gasten al mes uns 72.000 milions de pessetes en prostitució, cosa que suposa uns 900,000 milions de diner negre anuals. Amb aquesta quantitat es podria sufragar totes les despeses que té actualment l'Instituto Nacional de Empleo per a subsidis⁴».

«Els set grans Estats d'Occident, i Estats Units al capdavant, mostren fortes resistències a l'establiment d'un sistema de seguiment de les transferències bancàries internacionals del diner negre generat pel comerç il·legal de la droga [...] *s'hi han oposat per les repercussions negatives que pogués produir en el sistema financer internacional (!)*». «El resultat és obvi: mentre els narcotraficants tinguin la possibilitat de moure anualment 300.000 milions de dòlars a través dels canals del sistema bancari internacional no solament serà impossible que descendeixi la producció i disminueixi la demanda de drogues il·legals, sinó que, a més a més, *és cada vegada més gran el risc que aquest enorme potencial de corrupció acabi per podrir completament bancs, policies i Govern*». «És possible que la timidesa demostrada pels set grans a l'hora d'actuar sobre el taló d'AquílXles econòmic del narcotràfic estigui condicionada en part pel pes que té la droga en el comerç internacional (un 9 per cent del total, és a dir, el doble de les transaccions petroleres), però aleshores no existeix cap justificació per fer recaure el gruix de la repressió sobre els petits traficants i consumidors⁵».

«El que ens preocupa no és solament que la salut dels individus es vegi perjudicada, sinó la participació de gegantines bandes de criminals que destrossen les vides d'individus i de grups i, el que no és menys greu, que s'han apoderat de cinc o sis països a llatinoamèrica». «Un petit nombre de criminals maneja per any al voltant de 100.000 milions de dòlars (uns 11,5 bilions de pessetes), *més que el producte nacional brut de 150 dels 170 països del món*⁶».

«Només als EUA el narcotràfic genera ingressos bruts propers als 100.000 milions de dòlars. Un estudi de WEF A referit a 1986 fixava en 65.700 milions de dòlars els ingressos bruts de la delinqüència organitzada. Les xifres, colossals, representarien almenys el 50 per cent de l'enorme i desestabilitzadora bola de diner *negre* que recorre el planeta cercant una aparença legal. El frau fiscal simple genera l'altra meitat d'aquesta bola, que es completa amb els fons procedents d'altres formes de delinqüència i contraban, del tràfic d'armes, de comissions il·legals i suborns. És evident que la bola *no pot rodar sense trobar una via en el sistema bancari internacional*⁷».

«Denúncies difoses als EUA posaren al descobert una operació coordinada per la CIA consistent en una aportació de 10 milions de dòlars feta pel colombià «cartel de Medellín», amb destinació a la «contra» nicaragüenca. «La droga es proscriu», confia un agent antinarcòtics nord-americà, «però el diner es rep amb beneplàcit⁸»».

«El Banc d'Itàlia demana als banquers europeus que s'uneixin per impedir el reciclatge del diner brut. La Cosa Nostra intentarà aprofitar l'entrada en vigor del mercat únic europeu per als seus fins delictius. El governador del Banc d'Itàlia ha comentat que es necessita una *revisió dels instruments i mètodes d'acció «per fer més eficaç l'activitat investigadora» dels qui combaten la Cosa Nostra* i per protegir els bancs «de la instrumentalització de la delinqüència organitzada. [...] Una de les actuacions més corrents és la d'introduir l'obligació d'enregistrar les operacions financeres d'importació rellevants i els seus protagonistes, per fer reconstruïbles, per a les autol4itats investigadores, els camins i fluxos financers d'origen il·lícit⁹»».

«Amb les ingents quantitats provinents de la droga, els mafiosos intenten entrar «com a senyors honorables» en els consells d'administració dels grans bancs i de les empreses financeres». «Per evitar el blanqueig i l'entrada de la Màfia a la banca, el governador del Banc d'Itàlia ha dictat, entre altres, les següents normes als

bancs italians: que enregistren les operacions de lliurament en efectiu de més de 20 milions de lires (dos milions de pessetes) i que *conservin tota la documentació* relativa a les diverses operacions¹⁰».

«La Màfia és avui capaç d'amenaçar l'autonomia de les empreses, falseja la lliure competència i desestabilitza el sector de la intermediació financera. La potencia financera de la Màfia constitueix *una bomba amb espoleta retardada per al sistema financer internacional*. Amb més de 600 societats especialitzades en l'arrendament financer, el préstec personal o el crèdit immobiliari, Sicília té una densitat parabancària de les més fortes d'Itàlia sense que la seua activitat industrial o comercial ho justifiqui. Curiosament, aquestes societats estan concentrades en les comarques on la influència de la cosa Nostra és més gran¹¹».

El delegat del Govern per al Pla sobre Drogues considera que «és relativament senzill ocultar la procedència de l'ingrés degut al tràfic d'estupefaents mitjançant una sèrie de transaccions financeres. Enfront d'això, l'enduriment de les reglamentacions sobre moviments financers «ha servit més per deteriorar la imatge política dels legisladors que per detenir el moviment de diner negre¹²»».

Segona part.

La moneda anònima impossibilita la creació d'un sistema de mesura fiable, exacte i exhaustiu que eviti la falsedat i manipulació de dades.

El professor Santos M. Ruesga (1988) considera que els efectes de l'expansió de l'economia submergida es poden situar en tres nivells:

- a. Pertorbacions en el càlcul dels indicadors econòmics, els uns subvalorats i els altres sobrevalorats.
- b. Desviacions entre objectius i resultats de la política econòmica. En la mesura que els indicadors són incorrectes, s'accentuen més els desequilibris que es volen corregir.
- c. Alteracions en el funcionament del sistema econòmic causades pel disseny de mesures de política econòmica distorsionades en la seva intensitat o direcció.

«S'han de tractar amb molta precaució els resultats obtinguts, i s'ha de posar en evidència que tant els mètodes d'estimació directa com els indirectes pequen d'importantes deficiències per captar la complexa realitat del sector no observat de l'economia». «Cada vegada es veu més la necessitat de procedir a completar i millorar els sistemes estadístics que serveixen de base a la comptabilitat nacional, amb l'objecte d'omplir els forats que en aquests s'observen per tal de cobrir les parcel·les de l'activitat no comptabilitzada¹³». Després de totes aquestes precaucions, i malgrat unes llistes de variadíssimes i contradictòries estimacions per a cada Estat, presenta una taula de la qual es dedueix que la mitjana d'economia submergida en els països de l'OCDE el 1978 podia ser del 9 per cent del PNB i que en dos anys (del 1978 al 1980) havia augmentat al voltant del 5 per cent.

«Des de la meua professió d'estadístic he pogut apreciar que, en el nostre país, la manca de rigor esta a l'ordre del dia, que abasta des de les insuficiències i *la mala qualitat de les dades base*, fins al tractament i les modelitzacions que es constitueixen sobre elles, a vegades tan pretensioses com inoperants. L'escassa preparació estadística i matemàtica dels economistes formats en les universitats espanyoles redunda a vegades en una admiració indiscriminada vers aplicacions complexes i inintel·ligibles d'aquests mètodes. I això quan moltes de les dades bàsiques —de les taules *input-output*, de les comptabilitats nacionals, regionals i, no diguem, provincials, trimestrals...— emprades pels models ja són fruit d'estimacions subjectives; el caràcter objectiu de les proves estadístiques apareix així retallat des de l'origen, cosa que succeeix de forma accentuada en el nostre país. Però renunciar a l'exercici d'aplicacions econòmiques complicades, perquè es pensa que la pobresa i mala qualitat de les dades de base no les justifica, és una decisió molt difícil per a aquells que gaudeixen de les delícies de tals aplicacions. A més a més, sempre existeix la coartada que els models poden posar de manifest les incoherències de la informació de base i fins i tot corregir-les¹⁴».

«També en l'enginyeria social de la política econòmica va bé disposar d'aquests coixins d'equacions entre els

quals hom pot amagar la responsabilitat de l'acció. D'aquí que tant polítics com consultors i tècnics prefereixin a vegades models més complexos i inintel·ligibles, sense que s'estigui segur que donin millors resultats predictius que altres camins més simples i manejables. En qualsevol cas, s'ha de posar de manifest l'ambivalència d'aquestes tècniques que, per una banda, són d'inestimable ajuda per estudiar el comportament i l'evolució de determinades variables, i que permeten contrastar i anar perfeccionant mitjançant tempteigs completament lícits les intuïcions i fórmules originàries, però que, per altra banda, ofereixen un ampli camp de maniobra per justificar, amb raons pretesament científiques, idees preconcebudes.

«En aquest sentit van les interpretacions de Harrod, que presenta com a més realista la possibilitat que «l'enginyeria macroeconòmica s'efectuï *cercant de maximitzar les possibilitats electorals del partit polític que detingui el poder* en cada moment i no com a resultat d'un càlcul racional sobre el que convé al benestar nacional¹⁵».

Tercera part.

La moneda actual dificulta la contrastació experimental de les teories econòmiques per manca d'un sistema de mesura complet i coherent.

«Sigui quin sigui el seu interès, sigui potent o estàtica la seva estructura lògica, estigui o no expressada de forma matemàtica, *qualsevol teoria que no pugui comparar-se amb les dades empíriques, o que estigui en desacord amb els fets observats, no té cap valor científic*¹⁶». Aquestes afirmacions poden semblar trivialitats, i fins a cert punt ho són, però *si s'apliquessin rigorosament, quedarien ensorrades parts considerables de l'economia estàndard*¹⁷».

«En les ciències anomenades «dures», les especulacions més agosarades s'enfronten tard o d'hora amb experiments i observacions que exerceixen una pressió selectiva permanent; en economia, en canvi, es dona la pintoresca situació que no hi ha cap criteri comunament acceptat per refusar proposicions, llevat el de la incorrecció formal. La preocupació per confrontar sistemàticament les proposicions teòriques amb enunciats factuais es troba absent moltes vegades en les investigacions considerades «de punta». Aquesta és, a criteri meu, *una situació deplorable que cal superar*. El nostre treball aspira de forma lateral que la contraposició entre enfocaments rivals es desplaci cap al terreny de les contrastacions empíriques amb l'objecte que sigui més fàcil avaluar mèrits i desmèrits de forma objectiva¹⁸».

«La modelització d'economies integrals de manera escrupolosa requereix plantejar i resoldre milers o milions d'equacions simultànies. La conseqüència és que aquests models no són mai verificables, perquè no hi ha cap manera de conèixer tots els paràmetres estructurals presumits o postulats, *ni existeixen, de moment, artefactes capaços de processar tota la informació potencial amb vista a subministrar un pronòstic que pogués ésser comparat amb les dades efectives*. Hauria d'ésser obvi que mentre no se superi aquesta situació, mentre no es trobin algunes connexions (ni que siguin parcials i indirectes) amb el pla de la realitat, és gran el risc que les especulacions teòriques en economia no siguin més que entelèquies teològiques buides de contingut fàctic. No es tracta d'una advertència figurada; en realitat, bona part del que es publica com a investigació punta en teoria econòmica té aquell caràcter. Sota una façana formal a voltes aclaparadora, els resultats substantius brillen per la seva absència; lemes i teoremes s'acostumen a demostrar segons els procediments i normatives matemàtiques de rigor, però la veritat fàctica de les proposicions queda quasi sempre en la més completa obscuritat, com si no tingués importància¹⁹».

«Sovint, la teoria econòmica estàndard apareix als ulls de persones instruïdes en branques literàries com un genuí saber científic i madur. En gran mesura es tracta d'un miratge. La profusa utilització de tècniques matemàtiques de nivell intermedi i fins i tot superior esta sovint disfressant i amagant enormes debilitats dels enfocaments i les categories comunament emprats, que, a mes a mes, esterilitzen, moltes vegades, inquietuds i bloquegen altres línies d'avanç²⁰».

Conclusió.

Tots aquests fets exposats en les tres parts, entrelaçats, són explosius. Tant, que es prefereix no acceptar-los. Si ho féssim ens entraria un pànic terrible. La situació és caòtica malgrat les aparences «ordenades» per una societat de la «imatge». D'aquests temes no sabem quasi res i el poc que sabem, esgarrifa. No hi ha guia

teòrica i la poca que hi ha no és contrastable.

Certament, tot és molt complex. No tot és ni serà comptabilitzable ni documentable. No tot és, evidentment, un problema instrumental. Però en la mesura que pot ser-ho, per que no intentar resoldre-ho? No podria ajudar a reduir part de la inabastable complexitat? Com documentar el crim? Com obtenir dades fiables? Com fer unes teories contrastables amb els fets? Heus aquí algunes de les qüestions no resoltes.

Notes:

¹*Crimen SA*, «El País», 29 de setembre de 1985.

²*La corrupció política mou a Itàlia mil milions diaris de pessetes*, «Diari de Barcelona», 29 de novembre de 1987.

³«La Vanguardia», 11 de maig del 1988.

⁴«La Gaceta», 7 d'abril del 1989.

⁵*Drogas y finanzas*, «El País», 24 de setembre del 1989.

⁶*El semanario «The Economist» pide la legalización del consumo y distribución de las drogas*, «El País», 4 de novembre del 1989.

⁷*La gran bola negra*, «El País», 18 de desembre del 1989.

⁸*Bancos de blanqueo*, «El País», 22 de setembre del 1988.

⁹*El Banco de Italia pide a los banqueros europeos que se unan para impedir el reciclaje del dinero sucio*, «La Vanguardia», 8 d'abril del 1989.

¹⁰*Campaña del Banco de Italia para prevenir el «blanqueo» de dinero negro de la Mafia*, «El País», 9 d'abril del 1989.

¹¹*El dinero de la Mafia amenaza los circuitos financieros de la CE*, «Cinco Días», 29 de maig del 1989.

¹²*Diez maneras de «blanquear» el dinero del narcotráfico*. «Expansión», 29 de novembre del 1989.

¹³RUESGA, Santos M., *Al otro lado de la economía. Cómo funciona la economía sumergida en España*, Editorial Pirámide, Madrid, 1988, pp. 57-58.

¹⁴NAREDO, José Manuel, *La economía en evolución. Historia y perspectivas de las categorías básicas del pensamiento económico*, Siglo XXI, Madrid, 1987, p. 392.

¹⁵Íd., p. 349.

¹⁶ALLAIS, Maurice (Premi Nobel d'Economia 1988), *L'economia com a ciència*, 1968.

¹⁷BARCELÓ, Alfons, *Elogi de Maurice Allais*, «Diari de Barcelona», 19 d'octubre del 1988.

¹⁸BARCELÓ, Alfons, *Teoría Económica de los Bienes Autorreproducibles*, Oikos-Tau, Barcelona, 1988, p. 8.

¹⁹Íd., p. 199.

²⁰Íd., p. 199.

Capítol 9. La subtil servitud de la cultura.

Les característiques de la moneda anònima també afavoreixen la monetització, la mercantilització i la prostitució de molts aspectes humans, fins i tot dels més immaterials (formació, informació, recerca, salut, dret, política, art, sexe, esperit...), mentre que, paradoxament, no ajuden a resoldre satisfactòriament les funcions més bàsiques de la moneda: facilitar intercanvi de béns (no mals) i serveis (no desserveis) i permetre l'equilibri entre producció i consum-inversió en societats complexes que no poden usar el troc.

Un dels problemes fonamentals d'un canvi d'orientació de la civilització occidental vers un respecte per les altres cultures del planeta i vers la natura és la manca de capacitat crítica i creativa dels «creadors de cultura», sotmesos a dependències més o menys confessades sigui dels Estats (públics) sigui d'empreses (privades), que estableixen i afavoreixen programes i projectes mantenidors del sistema.

El fracàs del desenvolupament en els anomenats «països endarrerits» evidencia no solament un exterminador neocolonialisme cultural i econòmic sinó la pobresa de la cultura occidental, que identifica el «bon viure» i «la qualitat de vida» amb la producció i la possessió d'objectes. No tot bé mercantil (que augmenta el PIE) és un bé objectiu per a la persona, per a la societat i per a la natura, sinó que en molts casos participa d'un mal o n'és un (perjudicis per a la salut, exhauriment de recursos, sistema de dominació...). El mateix podem dir dels «serveis». La llibertat no pot circumscriure's a *elegir* entre unes opcions donades sinó que, sobretot, ha de permetre *crear noves* opcions.

El sector econòmic que més importància està prenent en els països «desenvolupats», per sobre del sector secundari (indústria) i del sector primari (matèries primeres), és l'anomenat sector terciari (serveis). Aquest és un conglomerat d'activitats molt heterogènies que van des de la burocràcia a les professions liberals; des del transport i les comunicacions a la política; des dels serveis de neteja als informàtics...

Una altra gran classificació de l'economia és la que separa les activitats «públiques» de les «privades». Així, en referència al sector terciari, tindrem «serveis públics» i «serveis privats».

Una darrera distinció, no tan habitual, però no menys important per intentar posar en clar aquest complex sector, és la que separa les activitats lucratives de les activitats sense afany de lucre.

La manca de claredat teòrica i pràctica d'aquests diferents estatuts té, com tothom sap i pateix, grans repercussions socials, polítiques i econòmiques.

En el debat sobre serveis públics i serveis privats caldria discernir si es poden considerar actes semblants – regits per la mateixa dinàmica del mercat– produir patates que atendre un malalt, construir cases que fer d'alcalde, fabricar cotxes que fer de jutge, imprimir llibres que fer de mestre...

Normalment, es considera que els serveis públics són aquells que de penen d'alguna institució de l'Estat, que, com a teòric representant del bé comú, assumeix aquell servei, perquè és d'utilitat pública, fora de les lleis del mercat (gratuït o amb preus polítics); i que són gestionats per funcionaris.

Els serveis privats són aquells que, en canvi, estan mercantilitzats, és a dir, aquells pels quals l'usuari paga allò que li demana el mercat, format pels professionals o propietaris dels serveis.

El resultat és que l'usuari, en alguns casos, per exemple en el de la sanitat, ha de pagar una important suma mensual a la Seguretat Social –i en rep un servei deficient, per la seva burocratització i massificació– i, a més a més, ha de pagar la medicina privada –a vegades el mateix metge que el rep en tres minuts a la consulta de la Seguretat Social–. I això es repeteix, amb formes peculiars, entre ensenyament públic i ensenyament privat, entre mitjans de comunicació públics i privats, entre policia pública i privada (serveis de seguretat), entre assegurances i pensions privades i públiques, entre transports privats i públics, entre recerca pública i privada...

Sembla que aquests són un tipus de serveis que per al seu bon funcionament necessiten llibertat, tant per part de qui els exerceix com per part de qui, segons els casos, els usa. Són uns serveis que fàcilment poden degenerar, per motius diferents, tant quan s'estatalitzen i es burocratitzen com quan es mercantilitzen i esdevenen elitistes.

Podem cercar un estatut diferent als actuals que faciliti la gratuïtat –l'accés a tothom sense discriminació– i alhora la qualitat i la llibertat, tant al professional com a l'usuari? Com aplicar un model d'aquestes característiques en la pràctica per no caure en abusos ni en privilegis, ni en noves burocràcies ineficients?

Aquest conjunt d'activitats tenen un altre problema molt important: qui paga mana. I qui mana en el món del «saber» mana, d'una manera o altra, en les consciències de les persones. La polèmica entre públic (bé comú) i privat (lucre privat) és falsa. L'Estat ha esdevingut un bé privat, una corporació que defensa els seus privilegis (i el dels grans privats que la dominen) i que té tots els mitjans coercitius (lleis, policies, exèrcits, jutges...) que els petits privats no tenen. S'ha establert una lluita, o baralla de fira, entre dos «privats», a vegades amb interessos comuns, a vegades contraposats, que exerceixen el poder del «saber» sobre la població. La llibertat real que té l'usuari només rau en la possibilitat de triar entre la medicina privada i la pública, entre l'escola privada i la pública, entre la informació privada i la pública... Cada una té avantatges i inconvenients, però totes dues són terriblement geloses de les medicines lliures, de les escoles lliures, de les ràdios lliures..., que no tenen enfocaments de dominació ni d'asserviment. L'usuari no té llibertat per triar un altre tipus de servei i fins, en alguns casos, pot ser sancionat o anar a la presó per haver-ho intentat. Per que es mantenen aquestes estructures tan irracionals, presentades sota el nom de «l'Estat del benestar»?

I heus aquí el darrer mecanisme: els interessos creats. Allò que és «públic» és pagat per tots els qui estan forçats a tributar impostos, però els mecanismes principals de presa de decisió de com es gasten els diners públics, de com s'organitzen els serveis públics, acostumen a estar substituïts per situacions legals i il·legals, però reals. I tota prostitució significa pagar un preu, un preu que és més alt com més transcendent és el poder del prostitut. Per la via legal, la prostitució de la democràcia comença amb el sistema electoral i amb l'increïble sistema de finançament que obliga tots els partits a vendre's a qui té prou diner per pagar les immenses sumes de les campanyes electorals. Industrials i banquers són els qui financen, legalment, els partits! Si guanyen, l'agraïment generós. Si perden, l'esclavatge del deutor. Legalment no es pot provar quasi res, però tothom ho pensa i ho «sap». El suborn i la corrupció són la més patètica realitat del poder. Només salten al carrer quan interessa enfonsar un o altre competidor creant un escàndol.

La Justícia, tercer braç independent, dissenyada per protegir el dret i defensar els ciutadans dels abusos i del poder, resta lligada per paranys semblants, subjectada al «públic» (per l'executiu) i al «privat» (pel suborn i per les castes socials a les quals pertanyen molts dels seus funcionaris).

Els *numerus clausus* exclouen milers de professionals preparats per millorar quantitativament i qualitativament aquests serveis, i les oposicions a places de funcionaris no sempre permeten l'accés als més ben preparats per a les seves relacions humanes específiques, sinó als capaços de passar unes proves memorístiques que res no demostren de l'art de l'exercici d'una professió.

A més dels serveis públics i privats, el sector terciari aplega un conjunt d'activitats culturals aparentment més lliures: dels artistes (escriptors, poetes, pintors, escultors, arquitectes, grafistes, publicistes, actors, directors audiovisuals...). Tots aquests creadors culturals són de molt difícil avaluació en funció de la seva productivitat i normalment depenen de l'atzarós món dels «editors» i «productors», de les promocions i de l'especulació. Tenen una gran influència social, tant per justificar i mantenir la societat, com per subvertir-la. Tant la seva burocratització com la seva mercantilització asseguren la mort de la cultura transformadora.

Per acabar aquest repàs cal ubicar, també, allò que anomenem entitats i activitats no lucratives. L'objectiu d'aquestes entitats és beneficiar el soci o un determinat sector social, sense que en l'activitat que es realitza es reparteixin beneficis dineraris. Les entitats no lucratives, sense afany de lucre, mouen diners, i algunes –com les esportives o les caixes d'estalvis–, molts, però els beneficis s'han de reinvertir. No hi ha accionistes, sinó socis. Aquestes entitats no poden ser catalogades com a públiques (per més que fan una funció pública, però

no són estatistes) ni com a privades (per més que són portades per privats, però no tenen afany de lucre). Algunes són, fins i tot, considerades «corporacions (privades) de dret públic». Moltes d'aquestes entitats viuen, en part, de quotes de socis, en part, de subvencions públiques i, en part, d'esponsors privats, i no sempre, doncs, poden mantenir la seva pretesa independència.

Hi ha un altre tipus de «serveis», mig legals, mig il·legals, per alguns considerats lliures, per d'altres, «forçats», que tenen a veure amb el sexe i l'afecte. Pels qui consideren la prostitució com un fenomen lliure i natural, aquesta s'ha de convertir en un servei públic o en un servei privat però «segur» i «digne». Possiblement, aquest és un dels casos més representatius que tots aquells de que hem anat parlant. Una cosa és acceptar que hom per viure ha de vendre la pròpia força de treball, i una altra, que hom s'ha de vendre ell mateix (o la cosificació d'una part d'ell mateix). L'afecte, el sexe, com l'esperit i la consciència, són massa especials per posar-hi preu, per mercantilitzar-los sense destruir la persona i la seva dignitat. I hom no acostuma a fer-ho si no és per sobreviure. Si tothom tingués mitjans per viure dignament no seria tan fàcil que infants, adolescents i adults es deixessin posar preu a la seva intimitat.

I al costat del sexe, l'esperit. La prostitució de l'esperit, amb la compra de les religions, s'afegeix a les prostitucions de la política, de la cultura, de l'art. El diner, obscur, tot ho podreix, en aquestes esferes. En les grans esglésies i en les sectes. Tota aquesta «superestructura» té la capacitat de suscitar i de concluir els anhels d'alliberament més profunds, o la capacitat d'«alienar» les persones i els pobles. Aquest és el seu poder i els qui la «paguen» saben perfectament la rendibilitat de la seva inversió a fons perdut!

Després d'aquests anys d'experiments amb la planificació estatista no ens queda més remei que acceptar que, el mercat, en determinades condicions i llocs, pot ser un bon mecanisme de producció i distribució de la riquesa. Però ens cal precisar molt bé quines són aquestes condicions. I encara més, ens cal distingir allò que és mercantilitzable i allò que no pot ser-ho perquè genera efectes secundaris contraris als perseguits.

La competitivitat, si no és deslleial, sembla un bon sistema per desenvolupar la «competència», la capacitat d'eficiència responsable en qualsevol àmbit «econòmic». Però hem de reconèixer que la condició fonamental, la seva lleialtat, no acostuma a complir-se. I a més, competitivitat no vol dir sempre afany de lucre, ni marginació dels perdedors, ni mercantilització de totes les realitats naturals i de totes les activitats humanes. Hi pot haver «competència professional» sense «competitivitat mercantil» quan hi ha altres motivacions que les lucratives. Per tant, ens cal posar límits al mercat, fora dels quals la seva funció d'eficiència esdevé pertorbadora i contraproduent.

De semblant manera, la comunitarització pot ser molt adient per preservar i potenciar espais naturals i humans on la cara no productivista de la vida pugui desenvolupar-se. Però la comunitarització no és sinònim d'estatització i quan aquesta s'accentua i surt dels seus àmbits propis també crea disfuncions gravíssimes.

Quins són, doncs, els àmbits propis i complementaris del mercat i de la «comunitat»? de la llibertat i de la solidaritat? del privat i del comú?, del lucratiu i del no lucratiu? I un cop definits, com facilitar la dinàmica pròpia de cada àmbit sense interferències ni dependències fàctiques dels uns sobre els altres?

El mercat regeix bé allò que necessita l'intercanvi quantificat dins d'un marc d'abundància, de creixement, d'il·limitació. Però resulta que la realitat té límits, més o menys evidents, més o menys immediats, però en té. Sense voler ser exhaustius, i tenint en compte la problemàtica plantejada i les possibilitats de solució pràctica, hi poden haver tres grans àmbits que, en l'actualitat, percebem com a espais que o bé s'han de desmercantilitzar o bé s'han de protegir d'una possible mercantilització:

La natura, els recursos naturals, especialment els fixos (com la terra), els exhauribles no renovables (com els minerals fòssils) i els no reciclables, són de mal mercantilitzar sense posar en perill la supervivència de la vida en el planeta.

La persona humana, les seves relacions interpersonals, les seves institucions culturals i comunitàries són també difícils de mercantilitzar perquè són de difícil mesura (molt més qualitatives que quantitatives) i perquè el poder del diner les pot convertir en perillósíssimes armes de poder contra les persones a través de la

manipulació i l'alienació de la seva intimitat.

El diner, en ell mateix, instrument principal de la mercantilització de la realitat, esdevé una arma mortal quan se'l mercantilitza, quan se li fa prendre autonomia sobre la realitat del mercat –i, en alguns aspectes, de la comunitat–, perquè trastoca i desequilibra el mercat i la societat reals (inflació i deflació monetàries; especulació de títols i de divises).

Però, qui, i com, ha de vetllar per aquesta desmercantilització de la natura, de les persones i de la moneda? Quins són els límits de «la comunitat» i, sobretot, d'aquell que històricament en pretén ésser el representant?

Si el mercat ha de tenir uns límits, l'Estat també. Aquest –amb totes les seves institucions de govern, a tots els nivells i àmbits– no hauria d'interferir en la dinàmica del mercat fent-li competència deslleial: els serveis que oferís haurien de ser gratuïts i de lliure exercici, no hauria de tenir empreses mercantils productives ni de serveis.

Per a la gestió dels recursos naturals s'hauria de trobar la manera d'incorporar al cost de les primeres matèries comunitàries unes «taxes verdes» per protegir recursos, per investigar succedanis, per afavorir el reciclatge de les deixalles i per impedir la contaminació. El sol hauria de passar a propietat comunitària –no estatista– i hauria d'oferir-se en lloguer a llarg termini per a funcions ben determinades. Això facilitaria la protecció dels recursos i també l'ordenació racional i ecològica del territori.

Una moneda adequada podria fer un paper importantíssim per evitar les seves pròpies disfuncions i per fer viable aquest pla de desmercantilització d'alguns àmbits. És molt possible que sense un instrument monetari diferent de l'actual qualsevol intent de canvi en tots aquests àmbits estigui condemnat al fracàs. El diner continuarà fluint impunement i obscurament d'un sector a l'altre, per corrompre funcionaris, per fer guanyar opcions polítiques, per manipular notícies, per aturar invents i investigacions, per endormiscar consciències, per prostituir la cultura, per especular sobre el sol i sobre el mateix diner.

Si es volen distingir àmbits mercantils i no mercantils calen instruments que en facilitin la distinció. En aquest sentit es tracta de veure si és possible un sistema monetari que a més de personalitzat –que deixi rastre i que responsabilitzi– sigui adaptable a cada sector, àmbit i activitat, i que no permeti trencar impunement els límits de cadascun. Com veurem en propers capítols, es pot imaginar un sistema en el qual hi hagi una espècie de «monedes» especialitzades: una «moneda» que només pugui ésser usada per finançar allò que no és mercantilitzable i una altra per a allò que és propi del mercat; una «moneda» que deixi constància de la legalitat de l'intercanvi; una altra que faciliti, sense burocràcies, la comunitarització del sol i l'aplicació de taxes verdes sobre l'extracció de matèries primeres i sobre la contaminació...

Per remarcar la importància del tema acabarem amb uns colpidors testimonis que, des de dins de les respectives professions –comunicadors de masses i juristes–, plantegen cruament el pes de la mercantilització i de la funcionarització.

A primers de segle, Joan Puig i Ferrer (1926) expressava molt bé l'estat de servitud de la cultura. «Perquè els periodistes que ens posem a sou d'una empresa industrial estem pitjor que els criats. La nostra servitud és més revoltant. Jo vendria joiós els serveis del meu cos. M'agradaria saber un ofici: enquadrar, fer capses de cartó... –rendir vuit hores de treball per guanyar-me el sosteniment. Em sembla que seria per a mi una cosa alegre. En canvi no puc suportar sense rancúnia, tristesa i amargor, la servitud de l'ànima i de la intel·ligència¹».

«L'ase de sínia treu aigua per regar els camps. Que reguem nosaltres? Fomentem l'estultícia, la ignorància, la mentida i la badoqueria. Impulsem els negocis dels altres, fem de graó de tots els atrevits i poca-vergonyes que hi ha al món; ens dobleguem davant de tothom, encensem els cretins i els ídols de llautó. Damunt nostre, damunt la nostra estúpida servitud, creix la riquesa, la glòria, la vanitat, l'autoritat, l'abús i el crim; i nosaltres ens consumim de misèria, oblit i rancúnia. I gosem dir-nos intel·lectuals!... I se'ns compra amb entrades de «toros» [...] funcions benèfiques, sous de manobre i dinades aristocràtiques²».

Malgrat que han canviat moltes cases, avui continua una subtil servitud de la cultura que s'expressa d'altres maneres, no menys corrosives, tant si el domini és «privat» com «públic». El conegut lingüista Noam Chomsky (1988) és clar en la seva anàlisi del sistema de comunicació de masses als Estats Units, país considerat el modèlic guardià de la llibertat.

«Els mitjans de comunicació de masses dels EUA [...] permeten –fins i tot fomenten– enèrgics debats, crítiques i dissidències, sempre que restin fidels al sistema de pressupostos i principis que constitueixen el consens de l'elit, un sistema tan poderós que pot ser interioritzat en gran part, sense tenir-ne consciència³». «L'opinió pública està exposada a poderosos i persuasius missatges de dalt i és incapaç de comunicar-se significativament a través dels mitjans de comunicació en resposta a aquests missatges [...] Els dirigents han usurpat una enorme quantitat de poder polític i han reduït el control popular sobre el sistema polític utilitzant els mitjans de comunicació per generar suport, conformitat i una evident confusió entre l'opinió pública – citant w. Lance Bennett⁴–».

I continua: « En els mitjans de comunicació, semblantment que en altres grans institucions, els qui no mostrin els valors i punts de vista precisos seran considerats «irresponsables», «ideològics», o, d'alguna manera, aberrants, i tendiran a ser arraconats. [...] Els qui s'adaptin, potser honestament, tindran llibertat per expressar-se amb poc control per part dels directius, i podran afirmar, encertadament, que no són objecte de cap pressió per adaptar-se⁵». «Un periodista que no desitgi treballar durament pot sobreviure, i fins i tot guanyar respectabilitat, publicant informació (oficial o confidencial) procedent de les fonts habituals; aquestes oportunitats poden ser negades als qui no s'accontentin amb el fet de transmetre les interpretacions de la propaganda de l'Estat com si aquesta fos la realitat⁶».

«En resum, els mitjans de comunicació de masses dels EUA són institucions ideològiques efectives i poderoses, que duen a terme una funció propagandística de suport al sistema mitjançant la seva dependència de les forces del mercat, els supòsits interioritzats i l'autocensura, i sense una coerció oberta significativa⁷».

El decisiu món de la comunicació pateix d'aquests mals, però no és l'únic. L'Administració de Justícia, almenys a Espanya, és un bon exemple del que estem dient. Joan Roig Plans (1991⁸), advocat, conclou un recent estudi dient que «sense una solució de xoc, veiem difícil sortir del forat actual».

«La manca de qualitat del treball dels professionals [va] molt lligada a una escassa o inexistent vocació a conseqüència d'haver escollit la professió com un treball amb l'estabilitat de funcionari o, en el cas dels professionals lliures, mercantilitzant els despatxos. En qualsevol cas, fent que la motivació primordial del treball sigui l'obtenció d'uns guanys, en lloc d'un sentit de servei o, fins i tot, del gust per la feina ben feta».

També considera que «litigar és per als rics o per als desesperats que es troben en situacions límit». «L'elevat cost que comporta litigar provoca que els ciutadans –principalment els que tenen limitacions econòmiques– renunciïn a fer valer els seus drets davant dels tribunals. Això, òbviament, en benefici d'interessos il·legítims. D'altra banda, també comporta que, amb mitjans econòmics, es puguin obtenir, il·legalment i paradoxalment a través o amb l'amenaça d'un litigi, concessions de qui tingui dificultats per fer front a les despeses». «El sistema d'honoraris per a la retribució del treball dels professionals liberals que intervenen en l'Administració de Justícia no és equitatiu perquè gratifica principalment segons la quantia dels assumptes».

Considera que «una Administració de Justícia ineficaç propicia la defensa dels interessos i la realització dels drets al marge dels mecanismes legals i, per tant, amb un alt risc d'arbitrarietat. A més, genera en la ciutadania el sentit d'impunitat de conductes il·legítimes, produeix deserció i escepticisme, i, en definitiva, la pèrdua d'il·lusions col·lectives, que són essencials per a un benestar solidari».

Sobta positivament la valentia d'algunes de les alternatives que proposa: «promoure la creació de tribunals de deontologia mixtos, amb membres de les distintes professions jurídiques i amb jurisdicció disciplinària sobre els professionals de totes elles, per assegurar-se d'evitar la impunitat que poden motivar reaccions corporativistes» i «que el treball dels advocats i procuradors fos retribuït per l'Estat, amb prohibició absoluta

de rebre qualsevol emolument particular en pagament de treball per a la defensa judicial».

Notes:

¹PUIG I FERRATER, Joan (1926), *Servitud*, Edicions 62, Barcelona, 1985, p. 66.

²Íd., p. 91.

³CHOMSKY, Noam, i HERMAN, Edward s. (1988), *Los guardianes de la libertad*, Crítica, Barcelona, 1990, p. 348.

⁴Íd., p. 349.

⁵Íd., p. 350.

⁶Íd., p. 352.

⁷Íd., p. 353.

⁸ROIG I PLANS, Joan, *Alternatives per a un funcionament més eficaç de l'Administració de la Justícia*, ponència presentada a l'«Aula Provença», Barcelona, 14 de novembre del 1991.

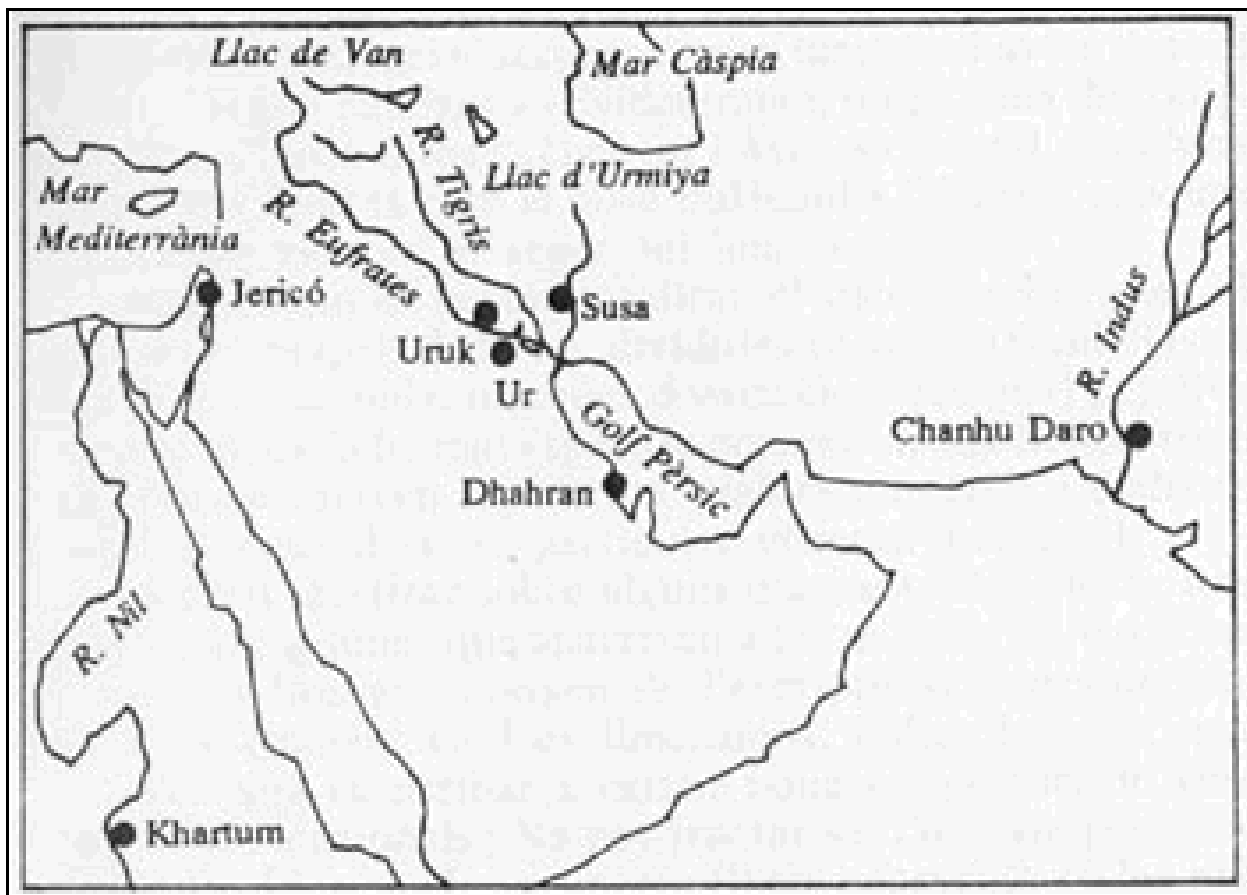
Capítol 10. El retorn a l'Edèn.

Però la moneda por ésser –i possiblement ha estat, durant 7.000 anys, a l'alba de les civilitzacions de l'Àsia occidental– un instrument amb unes característiques radicalment diferents: personalització, diversificació i immobilitat.

En recents investigacions sobre l'origen de l'escriptura i l'ús de l'argila, s'ha trobat un complex i extens sistema de comptabilitat a base de fitxes de fang que probablement permetia el registre de les diferents operacions i intercanvis efectuats amb els productes de les collites i els ramats. Aquest sistema fou l'embrió dels primers instruments monetaris (bolles d'argila) que donaven informació de les característiques i dels agents de cada transacció i, possiblement, eren l'instrument bàsic d'un sistema de compensació comptable. Les descobertes realitzades per Denise Schmandt-Besserat (1978¹), de la Universitat de Texas, quan estava investigant l'ús de l'argila, no tan sols permeten emetre interessants hipòtesis sobre l'origen de l'escriptura sinó, també, sobre l'origen de la comptabilitat i de la moneda. Deixem que ella mateixa ens ho expliqui.

«El 1969 vaig començar un projecte de recerca, amb l'objectiu final de descobrir quan, i en quines formes, va arribar a emprar-se l'argila en el Pròxim Orient». «Vaig visitar els museus [...] que posseïen col·leccions d'artefactes d'argila datades fins al setè, vuitè i novè mil·lenni a.C. Aquest interval de temps, que comença fa uns 11.000 anys i acaba fa uns 8.000 anys, contempla l'establiment ferm dels primers assentaments agrícoles en l'Àsia occidental».

«En les col·leccions dels museus [...] em vaig trobar amb una categoria d'objectes imprevista: uns petits artefactes d'argila de diverses formes». «A mesura que repassava les col·leccions dels museus i els informes dels jaciments arqueològics en qüestió, vaig quedar enormement perplexa per la manifesta omnipresència de les fitxes. S'havien trobat en llocs que van des del llunyà oest, com Beldibi (Turquia sud-occidental), fins al llunyà orient, com Chandhu Daro (Pakistan). S'han desenterrat fitxes, fins i tot, en un jaciment del vuitè mil·lenni a.C. a la vora del Nil, en les proximitats de Khartum».

Es troba el mateix sistema de fitxes durant 7.000 anys en la zona que va des de Khartum (Sud) a la vora de la Càspia (Nord) i des de l'Indus (Est) a la costa Mediterrània oriental (Oest).

«A mesura que ampliava les meves investigacions per donar cabuda als artefactes d'argila més tardans, datats del setè mil·lenni a.C. al quart mil·lenni i posteriors, vaig descobrir, amb gran sorpresa, que també s'havien trobat fitxes d'argila similars». «Evidentment, un sistema de comptabilitat s'havia difós [...] per tot l'Àsia occidental des d'una època tan remota com el novè mil·lenni a.C. fins a èpoques tan properes com el segon mil·lenni».

Fitxes	Pictogrames Sumeris	Fitxes	Pictogrames Sumeris	Fitxes	Pictogrames Sumeris
	Número 1		Pa		País
	Número 10		Llana		Plaça
	Número 600		Ovella		Decisió legal
	Número 36.000		Metall		Roba

Exemple d'equiparació entre fitxes i caràcters sumeris desxifrats.

«Considerat en la seva totalitat, el sistema tenia unes 15 classes principals de fitxes, dividides en unes 200 subclasses, basades en la mida, marques o variació fraccional [...]. Evidentment, cada format específic posseïa un significat propi; algunes semblaven representar valors numèrics i d'altres, objectes específics, en particular generes mercantils».

«No cal teoritzar sobre alguns d'aquests significats; uns quants ideogrames que apareixen a les tauletes d'Uruk (considerades fins ara l'origen de l'escriptura) reproduïxen, quasi exactament, en dites dimensions, moltes de les fitxes».

«Per que va arribar a existir aquest repertori de símbols tridimensionals? No pot tractar-se d'una simple coincidència el fet que les primeres fitxes apareguin en les primeres fases del període Neolític, època de profunds canvis en la societat humana». «La nova economia agrícola, malgrat que augmentà indubtablement la producció d'aliments, devia anar acompanyada de nous problemes».

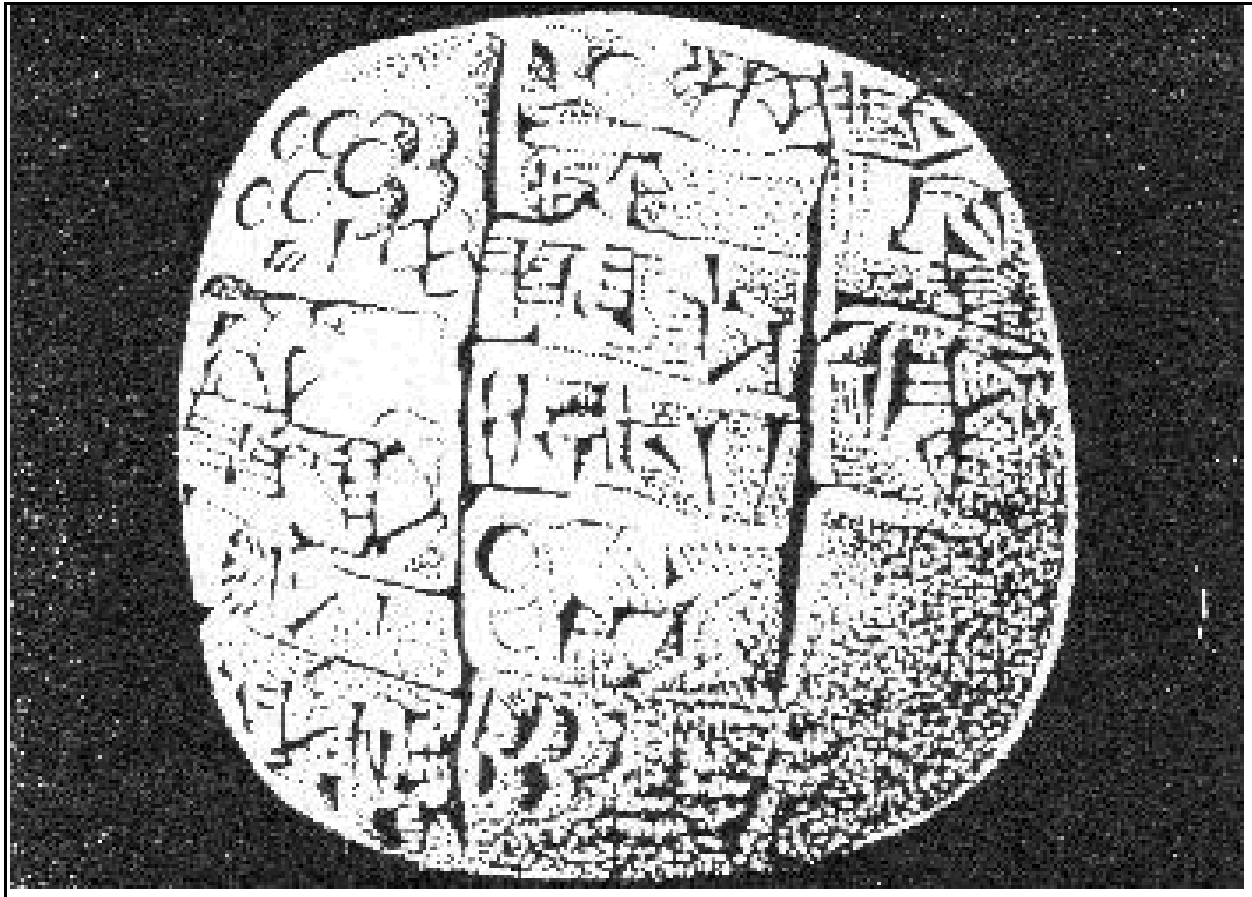
«Potser el més crucial era l'emmagatzemament d'aliments. Certa porció de cada collita anual havia de ser assignada a la pròpia subsistència de la família agrícola i una altra porció havia de separar-se per a la collita de l'any següent [...]. Una altra porció deuria haver-se reservat per bescanviar-la amb aquells que estiguessin disposats a proporcionar productes exòtics i primeres matèries a canvi d'aliments. Sembla possible que la necessitat de no perdre de vista aquestes diferents parts i transaccions fou suficient per estimular el desenvolupament d'un sistema de registre».

«El període Neolític i el següent, el Calcolític, o Edat del Coure, en l'Àsia occidental, s'estengueren durant 5.000 anys. En tot aquest espai de temps substancial no es troben, sorprenentment, canvis en les fitxes, fet que pot indicar que, bé que s'adaptava a les necessitats d'una primitiva economia agrícola, aquest sistema de registre».

«Fou potser durant el període Calcolític quan els excedents agrícoles de cada membre de la comunitat començaren a reunir-se mitjançant impostos en espècie, amb la supervisió de l'excedent posada en mans de funcionaris públics, com els servidors del temple. Si les coses foren així, la necessitat de portar una bona comptabilitat de les contribucions individuals no va suposar, evidentment, una modificació rellevant del sistema de registre».

«En les primeres fases de l'Edat del Bronze, entre el 3500 i el 3100 a.C., es produïren canvis significatius en el sistema de registre. Aquest període conegué un avanç econòmic quasi tan notable, en la seva pròpia forma, com el del naixement de l'economia agrícola, que assenta les bases d'aquell. El nou desenvolupament fou l'aparició de les ciutats. Els estudis de conjunt dels jaciments antics de l'Àsia occidental indiquen un ràpid augment de la població de l'Iraq i l'Iran; centres urbans, amb nombrosos habitants, comencen a aparèixer prop dels anteriors assentaments de llogarrets».

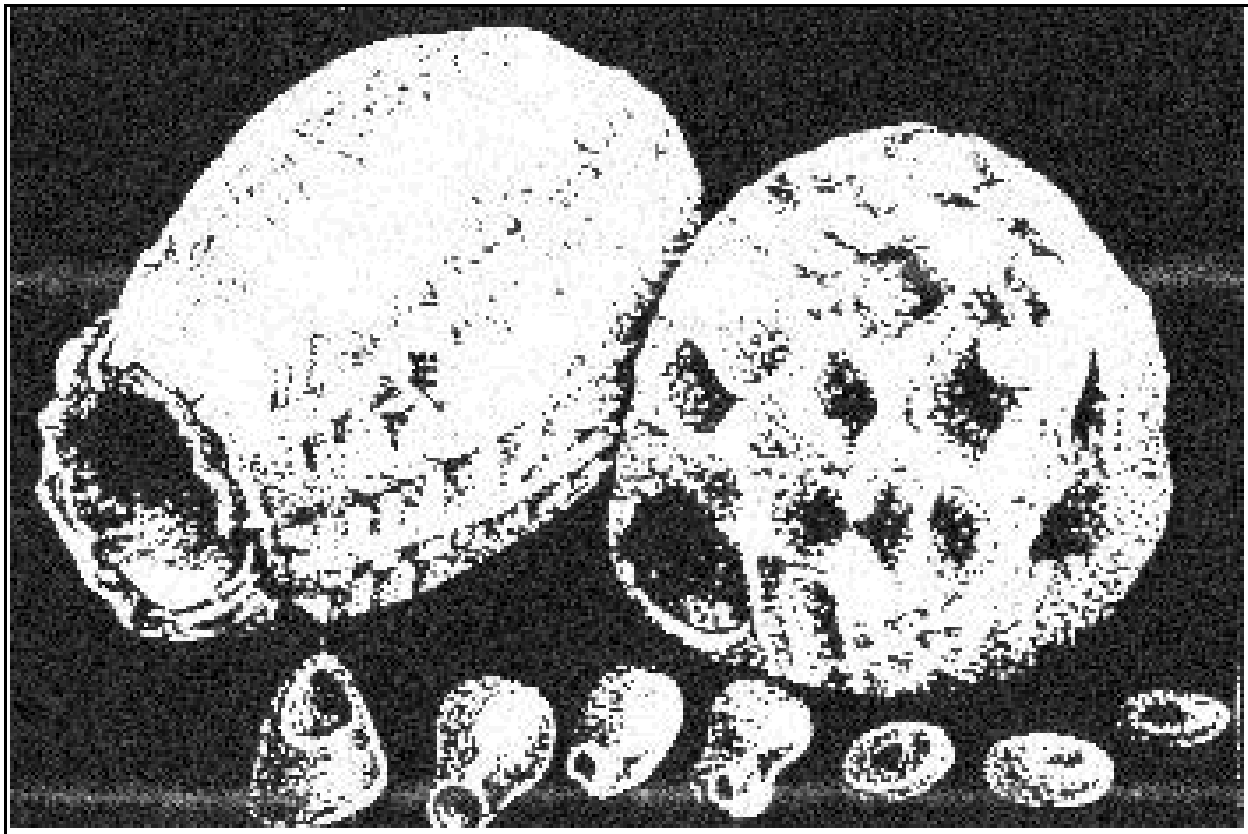
«El desenvolupament d'una economia urbana, arrelada en el comerç, devia multiplicar les demandes sobre el sistema tradicional de registre. Havia d'anotar-se no solament la producció, sinó els inventaris, nolis i pagaments de salaris, i els mercaders necessitaven guardar constància de les seves transaccions. Cap al darrer segle del quart mil·lenni a.C., la pressió d'una complexa comptabilitat comercial sobre el sistema de fitxes es féu patent, tant en els símbols com en la forma d'emprar les fitxes».

Tauleta del III mil·lenni a. C. d'una població de Síria. Mostra el format convex que pot reflectir la seva evolució a partir de les bolles buïdes.

«Pel que fa als canvis de forma d'emprar les fitxes, és significatiu el fet que [...] el 30 per cent del total estiguin perforades». «Les perforacions són tan reduïdes que només un cordill fi podia haver passat per elles», cosa que podria indicar que «algunes fitxes representatives d'una transacció específica foren enfilades juntes, talment com un registre. Sembla plausible que la complexitat de guardar constància en una economia urbana podria haver donat lloc a duplicar fitxes idònies per al seu enfilament».

«Un altre canvi molt més significatiu el constitueix la primera aparició, en aquesta època, de les bolles d'argila» amb fitxes al seu interior. «L'existència d'una bolla és un testimoni directe, perfectament definit, del desig de l'usuari de separar les fitxes que representen una o altra transacció».

Bolles buides d'argila, marcades pressionant les fitxes que després es col·locaven al seu interior o amb representacions incises de les fitxes.

«Segons el meu parer, no hi ha dubte que aquestes bolles foren inventades per proporcionar a les parts d'una transacció un tipus de superfície llisa d'argila que, segons el costum sumeri, podia ser marcada amb els segells personals dels individus implicats, com a sistema de validació de l'acte comercial».

«Un productor rural de, suposem, teixits consignava un carregament de mercaderies a un intermediari urbà, i li enviava juntament amb la tramesa una bolla amb un nombre de fitxes en el seu interior descriptives del tipus i la quantitat de la mercaderia embarcada. Trencant la bolla, el destinatari podia verificar la natura del mateix carregament; a més a més, la necessitat de lliurar la bolla intacta evitava al transportista la temptació de cisar la mercaderia en trànsit. Aquesta transferència segellada de fitxes entre socis comercials representa una forma completament nova d'emprar l'antic sistema de registre».

«Aquesta innovació tenia un seriós inconvenient. Els segells impresos sobre la superfície exterior de la bolla servien per donar validesa a cada transmissió, però si aquestes empremtes dels segells havien de conservar-se, la bolla havia de romandre intacta. Com, aleshores, podien determinar-se quines fitxes i en quin nombre hi havia a l'interior? Aviat trobaren una solució al problema. La superfície de la bolla fou marcada de forma que, a més de les empremtes dels segells que la validaven, portava les imatges de totes les fitxes incloses en el seu interior».

«Sembla que no s'inventaren aquestes marques en la mateixa bolla per substituir el sistema de fitxes de comptabilitat. Tanmateix, això fou el que succeí». «Les bolles buides, amb les fitxes a l'interior, devien ser reemplaçades per sòlids objectes d'argila inscrits: les tauletes. Les piles de fitxes en enfilalls, cistelles i estants dels arxius devien cedir el pas a signes representatius d'aquelles, inscrits sobre tauletes, això és, devien cedir el seu lloc a documents escrits».

«El perfil convex de les tauletes més antigues d'Uruk pot molt ben ser un tret morfològic heretat de les bolles

esfèriques».

«L'aparició de l'escriptura a Mesopotàmia representa un pas lògic en l'evolució d'un sistema de comptabilitat que s'origina fa uns 11.000 anys». «Amb el naixement de les ciutats i el desenvolupament del comerç a gran escala, el sistema es veié impulsat cap a una nova via. Les imatges de les fitxes aviat suplantaren les mateixes fitxes i l'evolució dels objectes simbòlics cap a ideogrames conduí a la ràpida adopció de l'escriptura a tota l'Àsia occidental».

D'aquesta suggerent descripció podem extreure'n algunes pistes.

Amb el naixement de la producció agrícola s'inicia un sistema de comptabilitat bastant elaborat. A mesura que creixen el mercat i la urbanització, es complica el sistema de comptabilitat, que esdevé eina fonamental en els intercanvis. És a dir, es realitzen moltíssimes relacions comercials, sense cap moneda de valor intrínsec, gràcies a un complex sistema personalitzat de transaccions.

El sistema de fitxes, í sobretot el de les bolles, feia les funcions de moneda, o no? Tot depèn de que entenguem per moneda. La mateixa autora, en un intercanvi de correspondència, ens resumia la seva posició: «Les fitxes eren un sistema d'anotacions comparable al nostre àbac modern. Pel que podem veure, servien per comptar i comptabilitzar però no tenien valor intrínsec i no eren una moneda». (carta del 14 abril de 1987). Diu que no és una moneda perquè «no tenien valor intrínsec». Però, en canvi, no pot reduir la seva funció a la de calculadora sense caure en una contradicció amb les funcions que ella mateixa diu –com hem vist– que complia: facilitar la venda de mercaderies entre socis comercials, de forma quantificada, comptable, personalitzada, enregistrada...; qualitats que, evidentment, un àbac no té.

No ens queda sinó reconèixer que, una vegada més, la creença que la moneda té valor intrínsec és tan forta que desdibuixa la interpretació dels fets més evidents.

Aquest és també el parany en que cau el mateix Schumpeter quan comenta la teoria d'Aristòtil: «La teoria aristotèlica de l'origen lògic del diner pot resistir la prova exigible a una teoria verificable de l'origen històric del diner. Exemples com el sicle semític o com el te (l'un i l'altre amb valor intrínsec) [...] són suficients per així demostrar-ho²».

Veiem com Schumpeter, que critica l'argumentació d'Aristòtil a favor de la «teoria metal·lística», accepta que les primeres monedes foren amb «valor intrínsec» i cau, possiblement, en el mateix error que pretén combatre. A manca d'un paradigma diferent al metal·lística, tard o d'hora es deriva cap a una interpretació monolítica del passat, i s'auto-impedeix la capacitat de cercar i trobar altres objectes o fets dignes d'una interpretació diferent. Des de la teoria metal·lística, unes fitxes d'argila o unes petxines no poden ser moneda ni tenir funció monetària, per tant, no poden ser altra cosa que peces de collarets o amulets.

Malgrat tot, Schumpeter intueix la insuficiència de la seva pròpia argumentació: «Les formes primitives d'existència no són, generalment, més simples sinó més complexes que les posteriors [...] i poden amagar els elements lògicament essencials, en lloc de revelar-los³».

Avui coneixem més coses de la prehistòria que no coneixien ni Aristòtil (ni Schumpeter), alhora que ja hem descobert la insuficiència de la teoria metal·lística i podem interpretar els fets dins un altre context. Aquest tipus de «moneda» d'argila confirmaria la hipòtesi que «des formes més primitives acostumen a ser més complexes que les posteriors».

Les característiques d'aquesta moneda prehistòrica, que durà, en les seves diverses variants, uns quants milers d'anys, són molt suggerents sobretot en la seva versió de les bolles. Aquestes característiques són les oposades a les de la moneda anònima i desinformativa:

Personalització: els qui participaven en una operació la validaven posant els seus segells personals. El transportista havia de donar la bolla sencera per evitar possibles fraus. Era com una factura i un xec nominatiu. La *personalització* de la moneda, que es dona quan aquesta fa constar qui compra i qui ven, ofereix una possibilitat que, degudament protegida, pot assegurar l'Estat de dret, és a dir, una actuació no arbitrària de la justícia per resoldre els conflictes, amb igualtat de les persones davant la llei.

Diversificació: l'instrument monetari donava informació, no solament dels agents comercials, sinó de les mercaderies concretes de la transacció i, possiblement, del valor (en unitats comptables) acordat. Feia d'albarà i de factura. La *diversificació* de la moneda, amb un instrument monetari específic per a cada transacció i diversos tipus d'instruments monetaris (per a comerç interior o exterior, per a consum o per a empreses, per a estalvi o per a inversió, d'origen mercantil o d'origen comunitari...), pot facilitar el seguiment de la realitat econòmica i pot evitar el traspàs desequilibrador o especulatiu de diner entre cicles i subcicles econòmics.

Immobilitat: cada bolla servia per a una única transacció. Es tenia interès que fos conservada, arxivada amb fins particulars (microeconomia) i, possiblement, generals (macroeconomia) o judicials (responsabilitats). La *immobilitat*, és a dir, el fet que cada instrument monetari serveixi per a un sol acte de compra-venda, facilita el seu arxiu amb finalitat analítica-estadística o judicial. També impedeix la sempre, fins ara, incontrolada velocitat de circulació de la massa monetària que provoca crisis econòmiques.

Sembla que el sistema de fitxes i bolles pot ser, també, considerat com un sistema monetari i comptable en la mateixa mesura que ho considerem del modern sistema de comptes corrents.

Hi ha indicis per suposar que els temples feien de bancs, en el sentit de portar la comptabilitat entre ciutats i de guardar els excedents. Al Temple Vermell d'Uruk és on s'han trobat la majoria de tauletes sumèries.

Partint de totes aquestes dades de Mesopotàmia, podem considerar que pot haver-hi mercat sense «moneda amb valor intrínsec», i que, en aquest cas, el mercat emprava instruments que permeten responsabilitzar, facilitar i documentar els intercanvis.

Aquesta conclusió també la podem extreure de l'observació diària de qualsevol mercat occidental, on la moneda amb valor intrínsec és inexistent i el mercat funciona amb «papers» i amb comptes corrents.

La gran diferència entre aquell sistema i l'actual és que ara hem perdut les característiques que el feren tan permanent: avui el xec pot ser nominatiu o al portador (anònim); la factura acostuma a ser personalitzada i descriu la mercaderia; però en tant que la factura pot ser pagada sense xec –en efectiu–, o amb xec al portador, tot el sistema queda escindit i embolicat.

Sembla, doncs, que l'únic que caldria per posar al dia aquest curiós i útil instrument monetari seria ajuntar la factura amb el xec nominatiu, com un sol document personalitzat, informatiu i arxivable, que podríem anomenar «factura-xec».

En la nostra realitat ja està instrumentalment tot a punt: els comptes corrents, els xecs nominatius, les factures i els mitjans tècnics (paper o/i electrònica) per al seu ús compacte, àgil i eficient. Només ens falta adonar-nos de la necessitat d'aquest pas i posar els mitjans per al seu ús correcte en una societat molt més complexa. Complexitat a la qual, precisament, no pot respondre eficientment el sistema monetari actual.

A nivell visual, podríem representar una factura-xec com un document que distingeix una *àrea de comptabilitat general* (tipus, quantitats i preus dels articles; data i lloc) i una *àrea de protecció judicial* (referències personals i comptables del proveïdor i del client, amb l'acceptació de la transacció i del seu pagament per part d'aquest).

FACTURA-XEC DE CONSUM

Joset
Queviures

C/ Vallera, 21
08013 Barcelona
NI: 14073493
Cò: 34-8758-088

Signatura

Client: A. Robert

NI: 7589403740

Cò: 45-8996-456

Factura-xec

núm: 3462739-8

Àrea dades protegides

Codi	Article	Preu	Un	Total
086743	Pomes	130	3	390
086754	Tomàquets	95	2	190
085826	Macarrons	65	4	260
085896	Arròs	112	2	224
083502	Lleixiu	240	1	240
	<i>Total</i>			<i>1304</i>
	<i>Impost únic 5%</i>			<i>65</i>
	<i>Total a pagar</i>			<i>1369</i>

10-malg-1891

Barcelona

Àrea dades comptabilitat general

Quins avantatges pot tenir implantar una moneda tipus «factura-xec»? És només el gust de recuperar una antiga tècnica o costum? Si es va perdre, no deu ser perquè ja no podia acomplir una bona funció?

Abans de contestar aquestes preguntes en els propers capítols, només una curiositat.

La Bíblia relata que el paradís perdut –l'Edèn– estava situat entre dos rius (a Mesopotàmia?). Com deuria viure en aquest lloc i en temps pretèrits la humanitat per tal que el mite hagi marcat aquest indret amb el do de l'enyorança? Els hebreus que escriviren el mite del paradís i del pecat original havien rebut per tradició oral alguna cosa d'especial. Podia aquesta «cosa» haver succeït 10.000 anys abans, en comunitats pre-agrícoles? O era relativament propera –com a mínim algun mil·lenni–? I, en qualsevol cas, que sabem de l'Edèn prehistòric?

L'autora ens situa en aquestes contrades al llarg de les transformacions que un sistema de comptabilitat expressa. Però de cop, després de connectar-lo amb les tauletes sumèries, s'atura. Ha acabat la feina. La seva feina. Però ens obre una pista insospitada per explicar que va passar després, amb el naixement de la «Història».

Oficialment, la història comença amb l'escriptura. Però també comença amb l'aparició de la moneda amb valor intrínsec –or, plata, bronze...–, dels imperialismes, de la guerra organitzada entre ciutats i Estats, de la corrupció generalitzada... Comença, en la tradició semita, amb el coneixement del Bé i del Mal, la pèrdua del paradís i la marca del pecat original propi de l'home històric. Del pecat que originà la història...

Notes:

¹SCHMANDT-BESSERAT, Denise (1978), *El primer antecedente de la escritura*, «Investigación y Ciencia», número 23, agost 1978.

²SCHUMPETER, Joseph A. (1954), *Historia del Análisis Económico*, Editorial Ariel, Barcelona, 1982, pp. 100-101.

³Íd., p. 101.

Capítol 11. Donar la cara.

Les característiques d'una moneda personalitzada i informativa (factura-xec) faciliten: la responsabilització de tots els actes lliures d'intercanvi (deixen petja); la posada a punt d'un sistema multicaptor de totes les característiques de cada acte de compra-venda; i per tant, la possibilitat de contrastar experimentalment la majoria de les teories econòmiques.

La *responsabilització* de tots els lliures intercanvis és una possibilitat que ofereix aquesta moneda no anònima si la seva implantació es fa amb la cautela adequada (protecció de les dades personals i ús exclusiu per a la documentació de sentències judicials). Es pot així reforçar l'Estat de dret en la mesura que es dissuadeix el transgressor i que s'afavoreix la resolució jurídica dels conflictes gràcies a la millora substancial del sistema de documentació dels actes mercantils.

La *captació automàtica*, avui possible gràcies a la telemàtica, de totes les dades significatives de cada acte de compra-venda, sense referències personals, permet una informació sobre el mercat que, posada a l'abast de tota la població, pot ajudar a superar l'antinòmia entre el llibertinatge del mercantilisme i el de l'intervencionisme estatista.

Les teories i polítiques econòmiques podran ésser *contrastades experimentalment* posant al descobert la seva capacitat de resoldre els problemes. La ciència econòmica, dotada d'un potent sistema de captació d'importants aspectes de la realitat, podrà millorar la seva estratègica funció, no sempre prou eficient ni creïble.

Si bé tots tres aspectes estan interrelacionats, hi ha una gran complementarietat entre el segon i el tercer. Vegem-los ara amb més detall.

Primer aspecte: la responsabilització.

Imaginem un país (per exemple, Catalunya) o una confederació de països (per exemple, Europa), en que la població considera que la llei ha d'ésser igual per a tothom, i que els robatoris, els fraus, els tràfics il·legals han de ser perseguits eficaçment per la justícia. Ja sabem que això avui és molt difícil –quasi impossible– d'aconseguir. Imaginem ara que, en aquest país, s'estableix un nou marc en el qual els bitllets de banc i les peces de moneda han estat substituïts per un sistema de comptes corrents personals i de «factures-xec». Cada persona té el seu talonari de «factures-xec», amb el qual fa les seves compres. Quan compra una barra de pa, una camisa o una rentadora... paga amb el seu talonari. En el xec, el venedor ha de fer constar el nom de l'establiment, les característiques i el preu del producte, i també el lloc i la data de l'operació.

El botiguer porta la «factura-xec» al seu banc i aquest fa el traspàs comptable entre els comptes corrents dels clients i el del botiguer. Tot és molt semblant al que fem ara però amb algunes diferències fonamentals. Algunes són de detall, derivades de la incomoditat del sistema monetari actual: la falta de canvi, els errors de càlcul, el perill de pèrdua o d'atrancament que comporta comprar i vendre amb bitllets i moneda anònims. És evident que un talonari de «factures-xec» estalvia la majoria d'aquests problemes (ja veurem que per a més agilitat i seguretat les «targetes de pagament amb memòria» poden ser una bona solució si s'implanten correctament).

Si el sistema, doncs, sembla viable socialment en el sector del consum, encara ho és molt més en el sector interempresarial, ja que, de fet, la majoria de les empreses pràcticament només usen xecs i transferències bancàries.

Però un sistema així, quin avantatge té? Continuem la història. Suposem que el que vull comprar és alguna cosa a propòsit de la qual la societat s'ha posat d'acord que és il·legal, és a dir, que no es ven en establiments reconeguts sinó en l'economia subterrània (tràfic de drogues, d'armes, d'explosius, de «blanques»...). En aquest cas sembla clar que jo no puc pagar amb «factura-xec», i el qui hi trafica tampoc no pot comprar sense que l'un o l'altre deixin rastre. A manca de «moneda» hom pot recórrer al troc, a l'intercanvi de productes i de serveis, «Et dono una ràdio a canvi d'una dosi d'heroïna». I el traficant, podrà comprar la droga al majorista pagant-li amb ràdios?.

El troc és una llauna, perquè no sempre un vol, necessita o accepta allò que li ofereix l'altre. I, per tant, limita els intercanvis, En l'extrem oposat al troc, la moneda anònima facilita «tots» els intercanvis, els legals i els il·legals. En el terme mig, la «factura-xec» facilita els intercanvis legals i dificulta els il·legals.

Suposem, però, que s'usa el troc. El qui té la ràdio la voldrà vendre. I com que tampoc no és un establiment, ni en té la factura de propietat, no en podrà fer gran cosa. Un altre cas de troc pot ser el realitzat amb «serveis»: et compro una pistola .a canvi de convidar-te a dinar, o d'anar-me'n al llit amb tu, o d'ajudar-te a buscar una feina... Evidentment, en aquests casos no es deixa rastre «monetari», però aquest tipus de tracte pot funcionar en casos concrets i esporàdics. No es creïble que només amb l'intercanvi de «serveis» o «amenaces» funcioni tota una organització mafiosa. En una societat monetitzada, hom vol, sobretot, diners i... qui accepta o força algun «servei» ho fa com una propina o divertiment. (De l'altre gran sector de delictes relacionats amb la corrupció, el tràfic d'influències, els fraus fiscals i comptables..., en parlarem una mica més endavant).

Així, doncs, en el sector del consum, la simple introducció d'una moneda personalitzada dificulta la compra-venda de productes il·legals. En el cas de fer «factures-xec» falses (per exemple fent-hi constar un producte que no és el que es ven), la Justícia sempre disposarà de molta més informació que en l'actualitat (que és pràcticament nul·la) per detectar-les. El crim organitzat, les màfies, els grans escàndols són molt difícils de denunciar, desmuntar i aclarir normalment per manca de proves formals. Tot es fa amb moneda anònima. Només quan hi ha algun xec al portador, i sobretot si és nominal –error que no s'acostuma a fer–, el jutge té indicis per continuar el procés.

En un sistema monetari «factura-xec», en canvi, el jutge té molta informació. Imaginem una empresa fantasma que fabrica teixits i que, de fet, comercia amb armes o droga. Les factures falses han de correspondre a un cert equipament industrial i a unes compres de primeres matèries... No és gens fàcil portar una doble comptabilitat en un sistema monetari de comptabilitat en el qual tot ha de quadrar. I ja que parlem d'empreses, aquestes no podran contractar «treball negre» per sota del salari mínim... pagant amb uns quants bitllets en un sobre...

Aquesta nova moneda pot ajudar a resoldre el problema gravíssim dels impagats. Una senzilla llei donaria la seguretat que, en qualsevol cas, la «factura-xec» sempre és cobrable, malgrat que el qui l'emet no tingui fons en el seu compte corrent. Tard o d'hora –atès que només té un únic compte corrent on ingressar les seves entrades–, quan deixi de tenir números vermells, li seran cobrades automàticament les «factures-xec» emeses. El terror dels impagats es resol de cop, sobretot si, paral·lelament, una caixa interbancària fa efectiu el pagament immediat al beneficiari i actua judicialment contra el deutor.

Quan hem parlat de la desmercantilització de determinats àmbits (capítol 9) hem assenyalat la possibilitat que un nou tipus de moneda podria evitar la impunitat del tràfic d'influències. En la majoria de legislacions ja es contempla que determinades funcions socials (jutges, polítics, funcionaris... i llurs institucions respectives) són incompatibles amb determinades funcions mercantils-empresarials. Per exercir algunes d'aquestes funcions s'acostuma a exigir un inventari dels béns en prendre possessió del càrrec, inventari que ha d'ésser contrastat en acabar el mandat. S'ha de reconèixer, una vegada més, que tots aquests procediments són formalismes que, si bé indiquen el perill de la corrupció, no tan sols no l'eviten sinó que l'encobreixen de fet, pel miratge de la ritualització dels procediments. Com que hi ha una llei d'incompatibilitats... ens convencem que ja no hi ha corrupció!

La implantació de la «factura-xec» permetria establir uns mecanismes molt senzills i clars per fer front a aquest problema. Es podrien crear uns comptes corrents especials per als qui es troben en aquestes situacions. És a dir, el jutge, el polític, el funcionari..., mentre ho són, tenen un compte corrent en el qual no poden rebre altres ingressos que els derivats de la seva funció comunitària. Aquest simple mecanisme permetria una total transparència dels càrrecs públics sense inspeccions, declaracions ni burocràcies. En aquest «estatut comunitari» hom pot gastar allò que ingressa per la seva funció pública, però, com que hom no pot tenir negocis mercantils mentre estigui en el càrrec, no pot facturar res que sigui excusa per ingressar cap quantitat en el propi compte. D'aquesta manera es barra el pas als diferents tipus de suborn, avui pràcticament

impossibles de detectar i de perseguir.

En relació amb la possibilitat del troc de béns i de serveis estem en una situació semblant a la ja descrita dins el mercat, però en aquest cas encara més difícil pel «sobrepau del prestigi». Un jutge o un polític ben pagats comunitàriament no venen la seva carrera només per un plat de lleties.

Tot i així hi ha en aquesta situació dos punts que es poden considerar fluxos: que el suborn beneficiï el càrrec públic indirectament a través d'un familiar; o, en el futur, quan ja hagi acabat el càrrec o el mandat. Però, en els dos casos, tard o d'hora, es poden trobar traces d'entrades copioses poc justificables. El que sembla cert és que al jutge encarregat del cas sempre li serà molt més fàcil que ara d'establir possibles connexions amb familiars o amb al mateix interessat en el futur. En aquest darrer cas, es poden posar determinades limitacions per passar immediatament al mercat gràcies al manteniment d'aquest «estatut comunitari» –amb compte corrent especial de finançament comunitari– durant un cert temps (mesos, anys) segons la importància del càrrec. Potser més val pagar unes bones vacances fora del mercat que facilitar el costum de molts càrrecs públics que, tranquil·lament, tot just plegar, esdevenen importants accionistes en els consells d'administració de les principals empreses del país (!).

Un estatut comunitari d'aquest tipus podria ser ampliable a altres professions i institucions que volguessin desmercantilitzar-se i desestatitzar-se (ensenyament, medicina, mitjans de comunicació, assistència social, associacions no lucratives...). Aquestes rebrien finançament públic, però serien exercides privadament-autogestionadament sense ànim de lucre.

En definitiva, amb la «factura-xec» com a única moneda, el joc brut es faria molt més difícil. «l'ocasió de pecar» no seria tan permanent. Com diuen en Itàlia: «*l'occasione fa il ladro*». Però, com també veiem, hom no pot perseguir el delinqüent sense preguntar-se sobre les causes de la delinqüència. I no solament per aquest motiu, sinó per coherència amb el que ha d'ésser un país civilitzat avui, cal assegurar un mínim vital que no obligui a delinquir per viure.

(De com el sistema «factura-xec» pot facilitar la implantació i el finançament d'un mínim vital, sense augmentar impostos i sense burocràcia ni «picaresca», se'n parlarà en un proper volum. També s'hi especificaran amb més detall les característiques i el funcionament de l'«estatut comunitari»).

Segon aspecte: més enllà del mercantilisme i de la planificació.

Fins avui, especialment en aquest darrer segle, hi ha hagut dues posicions diferenciades i antagòniques. La primera consisteix a afirmar que la lliure iniciativa dels ciutadans, sense cap mena d'intervenció de ningú, és el millor sistema per a la producció i la distribució dels béns econòmics. És a dir, que el mercat, com més lliure, millor. La segona posició ve a dir el contrari: que la planificació centralitzada és el millor sistema d'assignar recursos i no malmetre'ls. De cada posició se'n deriva un model teòric de societat amb característiques diferents: en el primer cas, la propietat privada individual; en el segon, la propietat estatal; en el primer cas, el benefici, el lucre, l'egoisme, són el que mouen el mercat; en el segon, la solidaritat, la racionalitat i l'altruisme.

La realitat s'ha anat configurant amb unes economies mixtes i, de fet, cap dels dos models existeix en la pràctica com a model pur. Possiblement cal analitzar el tema més a fons.

Un dels problemes inicials del mercat lliure és que ha estat presentat com un joc. Però, com un joc amb regles (en anglès *game*) o com un joc lliure (en anglès *play*)? (Jean Duvignaud). El mercat és, evidentment, un joc amb regles internes, sense les quals, pres com un joc lliure, no funciona. Però l'ambigüitat de dir-ne «mercat lliure» fa que tota regulació del mercat provoqui escarafalls entre els «liberals». Aquí hi ha un malentès gravíssim. El mercat té unes regles internes que poden ser modificades per cercar una major eficiència en la producció i distribució de la riquesa. La manca d'explicitació i de concreció d'aquestes regles –pres el mercat com un *play*– ha fet intervenir els perjudicats per aquest joc: han intentat negar tot joc perquè només era «lliure» per a alguns dels grans del mercat, per als més poderosos.

El somni de la planificació centralitzada és que l'Estat –representant del comú, especialment de les majories

desfavorides en el joc lliure del mercat— esdevingui una sola empresa, molt més racional que la lluita entre empreses dins el mercat. No cal jugar. L'economia és molt seriosa i ha d'ésser tractada amb la serietat d'una caserna militar.

Entre el «joc sense regles» i la «destrucció de tot joc» hi ha un altre camí que és definir el mercat com un joc reglat, com un *game*. Les regles d'aquest joc han d'afavorir la màxima racionalitat, però alhora la màxima creativitat la màxima llibertat, però alhora la màxima responsabilitat possibles. Aquestes regles han de definir els límits d'allò que és mercantilitzable i d'allò que no ho és (el que és comunitari, el que no pot tenir preu..., allò que és joc lliure, *play*, allò que Kant anomenava finalitat sense fi: l'art, la literatura, la relació humana, la comunicació, la cultura...).

Ara bé, tot *game*, joc amb regles, necessita un sistema d'informació del desenvolupament del joc i un bon arbitratge per resoldre'n els conflictes. El mercat lliure considerava que la informació es donava lliurement en el mercat mateix —en la plaça s'estableixen els preus—. I que els Tribunals havien de resoldre els conflictes. La planificació centralitzada confiava en un complex sistema informatiu que havia de dur a terme la banca nacionalitzada, en la qual uns quants milions de funcionaris del partit havien de recollir la informació d'ofertes i demandes i racionalitzar la gran empresa única.

La sensació que tenim és que cap dels dos models teòrics, ni cap de les seves aplicacions pràctiques, han resolt bé el problema, almenys en la complexitat creixent de les societats occidentals actuals.

Cap dels dos sistemes no té resoltes ni la informació ni la resolució dels conflictes sorgits en l'aplicació de les regles —més o menys explícites— que s'han imposat.

En un mercat indirecte, on no es fa el troc, amb ús de la moneda, la informació es complica: hi ha la compra-venda de mercaderies reals i concretes, d'una banda, i hi ha el moviment de diners, que no sempre és paral·lel a la compra-venda de mercaderies, de l'altra. Entre l'una i l'altra es crea, per definició i per constatació, una ruptura que no es pot calcular. El resultat és el caos del mercantilisme: excedents al costat de la misèria.

Hom pot considerar exagerades algunes d'aquestes afirmacions, però l'estudi fet per José Manuel Naredo (1989¹) és impactant. Mostra la importància social que té el fet que la comptabilitat nacional no reculli les rendes generades per l'especulació immobiliària (ni per la borsària). Aquest lapsus de la comptabilitat nacional afavoreix pocs sectors socials i perjudica la resta: en relació amb el creixement de la renda nacional «convé puntualitzar que aquest agregat monetari no correspon [...] amb els ingressos que de veritat obtenen els espanyols». Entre altres «ficcions», «no pren en consideració [...] els beneficis de la compra-venda d'actius mobiliaris ni immobiliaris, o d'aquells derivats del maneig d'actius financers en el negoci bancari». I, concretant les conseqüències d'aquesta ficció comptable, continua: «mentre que en el període 1985-1988 l'índex general de preus al consum va créixer a una taxa mitjana anual del 6 per cent, les cotitzacions borsàries ho feren a una taxa anual del 48 per cent i els valors mitjans del patrimoni immobiliari arribaven prop del 30 per cent». El fet que aquests ingressos derivats de la compra-venda d'immobles i d'accions «no apareguin recollits en les estimacions oficials de la renda nacional ha accentuat l'esvoranc existent entre l'economia real i la convencional. Així, mentre governants i sindicalistes centraven la seva discussió sobre els, en qualsevol cas, modestos creixements dels ingressos enregistrats en el «quadre macroeconòmic», les pàgines de la premsa es feien ressò de les noves cares que apareixien en el rànking de les grans fortunes del país gràcies als ingressos que transcorrien al marge d'aquell «quadre».

Comptabilitzar totes les rendes monetàries (incloses les especulatives) permet entendre millor la confluència —difícil d'explicar amb la versió comptable convencional— dels «senyals d'un auge econòmic i una ostentació consumista sense paral·lel en els darrers deu o quinze anys i unes taxes d'atur i de marginació social també sense precedents». Segons els càlculs fets per Naredo, l'especulació (amb 2,6 punts) ha contribuït més al creixement de la renda nacional que tota la indústria (amb 1,4 punts de creixement real). «Queda clar —continua— que l'auge econòmic actual no es caracteritza per una expansió de la indústria i de la feina en aquest sector, sinó pel seu solapament amb l'existència de zones industrials en declivi i «bosses» d'atur i de pobresa».

«En resum, pel que fa a la inflació, podem dir que al·lo que s'ha «rescalfat» no ha estat l'economia, sinó un sector molt particular d'aquesta: l'immobiliari. Un sector en el qual l'espectacular comportament inflacionari

ha romàs al marge dels indicadors correntment remenats pels macroeconomistes, malgrat haver estat el principal motor del creixement recent (i de la «inflació subjacent»).

Aquestes «ficcions» comptables, de tan greus conseqüències, «han de mantenir-se ni que tan sols sigui perquè s'atenen a les metodologies vigents», és a dir, que les comptabilitats nacionals d'arreu del món són igual de fictícies.

Naredo ha intentat calcular –aproximadament– el pes de l'especulació borsària i immobiliària. No seria interessant poder saber, també, «els beneficis [...] derivats del maneig d'actius financers en el negoci bancari?».

Anem, ara, a fer un repàs de la planificació teòrica alternativa al desgavell del mercat. En un sistema planificat amb milions de «burròcrates» i uns quants planificadors, les informacions es falsifiquen, es mutilen, sigui per incapacitat tècnica d'aplegar-les, sigui per corrupció, per pressió política o per temor de no acomplir el pla quinquennal. Perdut l'atractiu del joc, la producció decau, el mercat negre apareix, es tolera, i tot es va podrint, mancat d'iniciativa, de creativitat i ofegat per la ineficàcia forçada de la burocràcia. En un excel·lent llibre sobre la Unió Soviètica trobem una descripció perfecta d'aquestes situacions: «La majoria dels problemes que tenallen l'estructura –de la planificació central– es deriven del control –excessiu i, alhora, ineficax– sobre els factors de producció i de la poca fiabilitat de la informació disponible pel que fa a l'efectivitat d'aquests factors²». «Una idea de la magnitud de les activitats del Gosplan i de les oficines que s'encarreguen de les tasques de la planificació ve donada per la dada que proporcionen treball a uns 15 milions de persones i que manegen cada any al voltant de 850 mil milions de documents³». «Les dues circumstàncies que expliquen el creixement de «l'economia complementària» són l'exigència d'acomplir –ni que sigui artificialment– els plans i l'estat general d'escassetat que caracteritza l'economia soviètica⁴».

La concepció racionalista i burocràtica és el nucli de l'aplicació del sistema de planificació ja des dels seus orígens. Segons Lenin, un sol banc nacionalitzat havia de tenir la missió de carcassa de la societat socialista amb el «control comptable de tot l'Estat, medició i verificació de la producció i distribució de béns i articles per tot l'Estat⁵». Per fer això, Lenin comptava amb la capacitat dels 10 milions de funcionaris que el partit podia aportar.

El que pot permetre un sistema monetari tipus «factura-xec» és que les unitats monetàries es moguin entre comptes corrents exactament en paral·lel al moviment de mercaderies de cada acte de compra-venda. I, per tant, que el conjunt de «factures-xec» ofereixi una informació exacta i exhaustiva d'allò que es fa en el mercat. Només amb una bona centralització informativa hom possibilita, paradoxalment, la descentralització del mercat, sempre que la informació centralitzada sigui posada a l'abast de tots els agents del mercat, és a dir, sigui socialitzada.

Repassem la proposta. Amb un sistema monetari «factura-xec» només se socialitza la informació i, amb aquest fet, el mercat pot reaccionar constantment per equilibrar i optimitzar la producció segons la demanda. Però, per socialitzar la informació cal, necessàriament, centralitzar-la, ja que cal veure les magnituds conjuntes, sectorials i territorials de l'economia. Ara bé, allò que cal centralitzar i socialitzar no és la informació personalitzada, sinó, estrictament, la informació sobre l'objecte i les circumstàncies de la transacció (tipus de mercaderia, lloc, dia, preu). Depenent de la complexitat i l'amplitud del mercat, el processament d'aquesta informació seria molt voluminós i costós. Però avui disposem d'uns mitjans que Lenin no tenia i que estan essent implantats molt per sota de les seves possibilitats pel que fa a facilitar l'equilibri econòmic i la millora del mercat. Aquests mitjans no són altres que el diner electrònic o la moneda telemàtica. De les possibilitats i perills del seu ús ja en parlarem més endavant (capítols 17 i 18).

La «factura-xec» permet, doncs, en aquest sentit macroeconòmic, concretar diverses possibilitats, avui considerades utopies: controlar la inflació-deflació pel simple fet que només «circula» tanta moneda com necessita el mercat; afavorir el seguiment i l'autocontrol, en igualtat de condicions, de les regles de joc que el mercat s'imposa; facilitar la llibertat de mercat dins aquestes regles, d'igual compliment per a tothom; facilitar una informació fiable a tots els agents del mercat per optimitzar la seva actuació com a inversors, productors o consumidors; autoresponsabilitzar la societat gràcies a la capacitat d'observar el resultat de les pròpies accions sense haver de recórrer a intervencionismes estatistes, considerats, normalment, com imposicions arbitràries, malgrat que estiguin ben fonamentades (la manca de coneixement d'aquest suposat bon fonament de mesures intervencionistes crea irresponsables que, acostumats a l'engany i desinformatos de la magnitud

dels problemes, poden arribar a demanar més d'allò que realment els pertoca).

Tercer aspecte: ciència neo-econòmica.

La tercera gran possibilitat de l'aplicació d'un nou sistema monetari informatiu és complementària d'aquesta darrera i consisteix a dotar d'informació de primera mà, no solament el conjunt del mercat, sinó també els «economistes». La ciència econòmica pateix un gran descrèdit, fins al punt que el nom de «ciència» és un eufemisme que molts economistes ja no s'atreveixen ni a proferir. El descrèdit prové del fet, tal com deia un dia un enginyer de sistemes d'una important caixa d'estalvis, «que la tasca dels economistes consisteix la meitat del temps a pronosticar uns determinats resultats i l'altra meitat, a intentar explicar per que aquests no s'han donat». Curiosament bastants dels innovadors en economia no han estat «economistes» sinó enginyers. És evident que aquests, acostumats a un fortíssim rigor teòric que s'enfronta sempre amb els fets, no poden acceptar l'esoterisme econòmic. Potser l'economia no progressarà mentre el rigor sistemàtic dels enginyers no la penetri o la substitueixi. (Al final del capítol 8 ja hem repassat la poc confortable situació de «l'economia com a ciència» segons els mateixos economistes). Ara només un breu repàs extret d'un suggerent article d'Alfons Barceló (1988⁶).

«L'economia no ha depassat, encara, l'estadi de «protociència». [...] Són raríssimes les «lleis econòmiques» reconegudes com a veritables i rellevants per la totalitat dels economistes. No hi ha acord general entre els experts sobre l'«objecte» de l'economia [...]. És fàcil adonar-se que els conceptes bàsics són, sovint, vagues i inescrutables... [...] Si a tot això hi afegim algunes espifiades sonades quant a prediccions fallides i a programes d'acció fracassats, no ha de sorprendre que siguin considerades de fiabilitat limitada, tant les receptes derivades dels treballs teòrics, com el propi cos de coneixement sistemàtic heretat. [...] És una ciència immadura. Es podria establir algun paral·lelisme entre la situació actual i l'estat en que es trobaven la biologia o la química a primers del segle XIX... No em sembla exagerat dir que la teoria econòmica dominant constitueix una barreja de ciència, tecnologia o ideologia que es transmet com a doctrina amb molts trets de tipus teològic. Cal afegir que moltes de les proposicions centrals de la teoria econòmica són simples tautologies que no contenen cap veritat fàctica, o bé es refereixen a «mons possibles» amb poca relació amb les realitats històriques sublunars [...].»

Les citacions que Barceló fa en l'article tampoc no tenen pèrdua: «Per avaluar aquesta queixa podem cridar a l'estrada un dels economistes actuals de més prestigi, el qual reconegué que «no pot negar-se que hi ha quelcom d'escandalós en l'espectacle de tantes persones dedicades a refinar l'anàlisi de situacions econòmiques que no hi ha raó per suposar que hagin existit o hagin d'existir en algun moment⁷». «El premi Nobel Herbert Simon ha dit fa poc: «Crec que els manuals –de microeconomia– són un escàndol. Crec que sotmetre joves influenciades a aquest exercici escolàstic, com si digués quelcom del món real, és un escàndol... No conec cap altra ciència que es proposi tractar fenòmens del món real i que parteixi d'afirmacions que estan en flagrant contradicció amb la realitat⁸»».

Conclou amb una clara apel·lació a millorar la situació present. «En fi, «l'enginyeria social» ha estat practicada des de sempre sobre bases de sentit comú, tradicions més o menys fiables i mitjançant acumulació de receptes per assajos de prova i error. Ara bé, el coneixement rutinari pot ser suficient per mantenir un determinat estat de coses, però és inadequat per a projectes de canvis socials profunds. En conseqüència, qualsevol aspiració a subvertir l'ordre existent, de forma intel·lectualment responsable, requereix esforçar-se a desenvolupar i articular els diversos components de les tecnologies econòmiques, polítiques i socials, així com uns sòlids fonaments científics en que recolzar els programes de recanvi».

En aquest aspecte, la intenció de proposar un sistema monetari «factura-xec» no és altra que la de contribuir a dotar la tecnologia econòmica d'un potent instrument operatiu, tant per a la recerca com per a la contrastació. Sempre serà difícil assegurar que l'economia «monetària» reflecteixi exactament l'economia «real» en tots els seus aspectes. Però el que sembla cada vegada més clar és que els actuals sistemes monetaris no sols no poden acomplir aquesta funció, sinó que essencialment la dificulten.

Per entendre millor el que pretenem, podem imaginar el cas que la implantació d'un sistema monetari «factura-xec» fos, algun dia, una realitat. Si aquesta hipotètica implantació hagués contribuït a millorar la ciència econòmica, podríem imaginar un escrit semblant al que segueix:

«Durant els dos darrers segles del segon mil·lenni aparegué una branca del coneixement que s'anomenà «ciència econòmica» per imitació de les anomenades «ciències naturals». Però a diferència d'aquestes no disposava de cap mètode seriós per contrastar amb la realitat les teories i hipòtesis que es formulaven. Segons es deia, aquest mètode de contrastació era impossible ja que la realitat econòmica tenia una gran part de components humans imprevisibles que no podien ser copsats amb els sistemes d'informació de que disposaven. Com sabem, hi ha alguns d'aquests components humans que de moment, i possiblement mai, no podran ser «objectivats, mesurats ni quantificats». I aquest és un dels límits de la ciència que en els darrers segles s'ha acceptat. Però, sorprenentment, no havien ni tan sols aconseguit mesurar allò que sí que podia ser mesurat, ni consignar allò que sí que podia ésser captat amb relativa simplicitat i objectivitat (cada acte elemental de compra-venda, amb inscripció de les dades més significatives). Mentre el sistema monetari anava erràtic per un cantó i les enquestes, prospeccions i estadístiques anaven per un altre, res no va resultar fiable, ni molt menys exacte i exhaustiu. En un segle de grans avenços matemàtics i informàtics continuaven fonamentant la practica monetària en teories totalment obsoletes o incontrastables. Fou la introducció d'un sistema monetari informatiu el que facilita enormement la recerca dels analistes del mercat. Les taules *input-output* es pogueren tenir primer cada any, després cada mes, fins arribar al seu processament quasi diari. Centenars de teories que s'havien acumulat durant dos-cents anys pogueren anar passant pel sedàs de la contrastació. Mirat tot el procés en perspectiva, descobrim que la «ciència econòmica», enlluernada pel gran aparell matemàtic i «científic», havia oblidat allò tan essencial que va esdevenir el fonament de les ciències naturals: definir un sistema de mesura i de processament de la informació que permetés confrontar les hipòtesis amb la realitat. Així havien avançat la física, la química... i així ha pogut avançar la neo-economia, sempre fins als límits del seu camp, definits per la complexitat de les motivacions humanes i de les relacions socials».

Aquest text volgudament provocatiu, malauradament per als qui els enutgi, no pot rebre altra sanció que la de la història a venir. Als ofesos o als qui el considerin pretensions no els queda altre remei que demostrar la seva falsedat oferint millors mètodes i resultats, per i de la seva «ciència».

Aquell que té la consciència tranquil·la dona la cara. Però avui la dona molt poca gent perquè tots tenim, en un racó o altre, algun «pecat» inconfessat, que hem comes, no sempre per gust, sinó, sovint, per necessitat, per sobreviure. En un món de cràpules, de corrupció institucional, de mentida establerta..., tothom es veu compel·lit a fer el mateix, cadascú al seu nivell. Però el joc brut no és, possiblement, una fatalitat inherent a la condició humana. Si més no, és una realitat que es veu, o no, afavorida per determinades estructures socials que difícilment podran anar-se transformant mentre hi hagi una arma potent i bloquejadora tan a l'abast de tothom i, sobretot, dels poderosos.

Notes:

¹NAREDO, José Manuel, «Sector inmobiliario y crecimiento económico (1985-1988)». Ponència presentada a la Universidad Internacional Menéndez Pelayo. Publicada posteriorment pel Banco Hipotecario de España.

²TAIBO, Carlos, *La Unión Soviética de Gorbachov*, Fundamentos, 1989, p. 25.

³Íd., p. 30.

⁴Íd., p. 34.

⁵HILL, Cristopher (1947), *La Revolución Rusa*, Ariel, 1969, p. 107.

⁶BARCELÓ, Alfons, *Rápido chequeo a la teoría económica*, «Cuadernos de Economía», vol. 16, 1988, pp. 343-366.

⁷HAHN, 1970.

⁸SIMON, 1986.

Capítol 12. De l'argila al silici -passant per l'or i el paper-

Les civilitzacions de l'argila la usaren per a un sistema comptable-monetari personalitat i informatiu (element d'una àmplia pacificació entre ciutats?). Les civilitzacions dels metalls els usaren per facilitar i agilitar els intercanvis i l'imperialisme guerrer i corruptor. La civilització del paper l'ha usat per dominar els mercats i els pobles. La civilització de l'electrònica l'esta usant per a l'especulació monetària planetària i per assegurar el control de les poblacions.

Les civilitzacions de l'argila (considerades encara «prehistòria») gaudiren probablement d'una certa pau entre elles mentre disposaren, curiosament, d'un sistema monetari personalitzat i informatiu.

És, precisament, amb la introducció i el domini dels metalls (com a moneda i com a arma) que comença la història oficial: les ciutats fins aquell moment independents són sotmeses als imperialismes històrics presents fins avui.

El paper introduí més refinament en el procés d'explotació monetària i en el creixement dels mercats. El paper dels banquers comença a ser determinant en l'economia, la pau i la guerra.

Amb el diner electrònic, les fronteres dels Estats han perdut les seves defenses. Des de qualsevol despatx, unes quantes persones mouen els fils dels diners, i amb ells, els titelles de la política, de la producció, del consum, de la inversió...

Cada civilització té, entre les coses que la distingeix d'altres, alguns materials, eines, instruments, invents... que podem, vist en perspectiva, triar com a distintius de la seva cultura. Per a la civilització occidental, la Història comença fa uns 4,500 anys amb l'aparició de l'escriptura (en les tauletes de Sumer). Però resulta que, fins i tot emprant aquest criteri de l'escriptura com a element constituent de la Història, hem vist que durant quasi 7.000 anys hi hagueren unes cultures que ja consignaven informació gràfica en argila (capítol 10). Aquests 7.000 anys d'ús d'un mateix sistema d'informació en llocs molt allunyats entre si i en la totalitat de l'espai en procés de civilització (construcció de ciutats) són, mirats fredament, un immens enigma que qüestiona les «meravelles» de la nostra Història.

Que més sabem d'aquest llarg període en que es van posant els fonaments de l'agricultura, del mercat, de la moneda, de l'artesanía, de les ciutats, de la banca, dels temples, de l'Estat...?

En una terra fèrtil, propera a grans rius, les comunitats ètniques i les col·lectivitats interètniques van sedentaritzant-se, van millorant els seus conreus i comencen a usar alguns instruments per organitzar la producció i el comerç, en el seu doble vessant, a l'interior de cada assentament –possiblement compartint i amb un incipient bescanvi– i entre assentaments –amb intercanvi i creixent control comptable–.

Aquest és un element important. L'intercanvi de productes no cal quan hi ha propietat comunitària. Però aquesta només és possible en comunitats lligades ètnicament, per sang, cultura i mites comuns. Quan es perd aquesta confiança i apareixen propietats comunitàries o col·lectives diferenciades, sorgeix, necessàriament, l'intercanvi entre elles. Aquests primers assentaments estaven formats per petites interètnies –dues o tres ètnies que s'aplegaven per conrear, construir i protegir-se de l'exterior–. És molt possible que la protecció prengué forma en l'edificació de murs, esdevinguts progressivament muralles inexpugnables, a mesura que els assentaments s'anaren convertint en riques ciutats pluriètniques, amb menys confiança a l'interior i amb més perills exteriors. Els murs foren un instrument de defensa molt eficaç. Tant que, possiblement, s'aconseguí un gran període d'alguns milers d'anys de pacificació entre ciutats. Cada una independent, gelosa de la seva autonomia i amb defensa assegurada, de dia, obria les portes als comerciants que arribaven amb les caravanes i als estrangers d'altres ciutats. En la plaça del mercat es feien les transaccions comercials, que s'enregistraven en la comptabilitat del temple. De nit, els forasters eren obligats a sortir de la ciutat. Sense algun tipus de regles de joc «pacificadores» –fruit d'uns mecanismes defensius no ofensius– sembla que no haguera estat gaire viable la implantació d'un sistema informatiu com el de les fitxes, que assolí durant milers d'anys tanta estabilitat i acceptació i que, alhora, reforçarà la seguretat i la defensa econòmica.

Per continuar l'hipotètic relat hem de fer una distinció molt important. Malgrat que els termes «imperi» i

«imperialisme» són presos comunament com a sinònims, proposem distingir-los. D'aquestes ciutats en diem «ciutats-imperi», en el sentit que el seu pacte intern de constitució estava fet lliurement entre les ètnies i interètnies que l'acordaven. La ciutat-imperi cercava una defensa exterior comuna («imparare») que permetés el lliure joc i l'ajuda entre les ètnies al seu interior.

La Història oficial comença amb l'escriptura sumèria, però comença també amb una situació força diferent a la descrita fins ara. És la situació que, per contrast, podem anomenar «imperialisme»: una de les ciutats aconsegueix sotmetre les altres i mantenir-les, per dret de conquesta, sota el seu domini. Si dels imperialismes històrics en diem «imperis», la confusió és, a més de terrible, sospitosament mantinguda pels imperialismes. Aquests, recolzats en la història oficial, volen negar la legitimitat històrica de tot lliure pacte d'ajuda mútua entre ètnies. Als imperialistes els interessa remarcar que «les ciutats» són inviàbles, que només la «unificació» dóna força i que aquesta ha d'ésser feta per la imposició d'una de les ètnies o d'una de les ciutats o dels Estats..., com la Història mostra a bastament!

Doncs, bé, la història no tan sols comença amb l'aparició de l'escriptura sinó també amb una «nova» realitat: l'imperialisme. I amb ell, les guerres expansionistes, annexadores i dominadores. Inexplicablement, de cop, els semites més antics que coneixem, anomenats akkadis, que havien anat penetrant la cultura i els territoris dels sumeris des de feia un temps, capgiren les estables ciutats-imperi. Sargon d'Akkad el Gran constitueix el primer imperialisme de la història, destrueix l'antic ordre i instaura el naixement de la «història dels imperialismes», única que hem considerat fins ara com a tal. La història de les ciutats-imperi, lliures i independents, és prehistòria! No hi tenim quasi res en comú. Allò era una altra història que als historiadors dels imperialistes no els interessa ni tan sols anomenar. El paradís de l'Edèn és perdut i ben perdut. És un mite de criatures. L'home històric i civilitzat «és» com «és» i sempre ha estat així.

La biografia de Sargon el Gran és molt il·lustrativa –i com veurem, original!– ja que «era d'origen humil i fou abandonat per la seva mare a l'Eufrates». Recollit per la cort del rei sumeri, esdevingué el seu coper. Més tard «es revoltà contra ell, prengué el poder i bastí una nova capi- tal, dita Akkad. Exemple clar de monarca guerrer, conqueridor i fundador d'imperis [imperialismes!], decidit a unificar Mesopotàmia». Conquerí i sotmeté la majoria de viles des «del golf pèrsic, al sud, fins a la regió ocupada per Assíria més tard, al nord. Pel SE arribà fins a l'Elam [...] penetra el nord de Síria i potser també l'Àsia Menor¹». Una perfecta descripció del que és l'aparició de l'imperialisme i de la història oficial.

Sobre aquests fets plana un gran interrogant: com fou que aquest rei akkadí aconseguí sotmetre les altres ciutats que durant 7.000 anys havien restat independents. Els murs que les envoltaven no pogueren ésser abatuts militarment fins molt més tard, quan Alexandre el Gran (un altre emperador «Gran») usa la catapulta i la ballesta mecànica en el setge de Tir i Sidó, 300 anys abans de la nostra era. Però, estem dient que les ciutats sumèries foren vençudes 2.000 anys abans de disposar de cap instrument bèl·lic capaç d'enderrocar fortalèses!

Els sumeris, pacífics habitants d'aquelles terres durant segles, que havien estat uns grans creadors culturals i inventors dels sistemes de les fitxes i les bolles i, com a conseqüència, de l'escriptura, foren envaïts i vençuts pels semites-akkadis, que dominaren la Mesopotàmia en pocs anys. El títol de «rei de Sumer i d'Akkad» el mantingueren les successives dinasties durant més de mil anys amb la clara intenció de perpetuar-se en el poder, basant-se en la legitimitat dels primers habitants (cultes) i en la dels conqueridors (bàrbars).

«D'altra banda, resulta significatiu establir un paral·lel entre Sumer i la Grècia clàssica, car no sols foren dos centres culturals de primer ordre, que emmotllaren altres civilitzacions, sinó que, a més, llur cèl·lula política bàsica fou la ciutat-Estat²». I així com Grècia sucumbí a l'imperialisme romà, Sumer ho féu a l'imperialisme akkadí. El que sembla cert és que a partir del 2.700 abans de la nostra era, les coses a Sumer comencen a canviar, amb guerres entre ciutats. En tres-cents anys, els akkadis els vencen i els «unifiquen». En les mateixes dates i en les mateixes contrades, el sistema de bolles es comença a substituir per l'escriptura, alhora que els semites comencen a dominar els secrets dels metalls preciosos –or, argent, bronze–: el pes, amb la balança de precisió; i la qualitat, amb l'aigua regia i la pedra de toc.

Enlloc no s'explica com aquest victoriós guerrer aconseguí entrar en les ciutats emmurallades. Hem de recordar que potser no fou una casualitat, pel fet que Sargon havia estat coper –encarregat de cellers, mesures i tresors–. Heus aquí una hipòtesi agosarada, i si més no, suggerent. Una ciutat inexpugnable militarment només té un punt feble: les portes. Si hom aconsegueix la complicitat –traïció– d'algun oficial de la ciutat, l'invasor pot entrar de nit i fer-se-la seva. Però, com aconseguir la complicitat? Que era allò tan valuós que podia fer que un oficial s'arrisqués a traïr la pròpia ciutat? Qualsevol regal prou valuós hauria aixecat sospites: com havia aconseguit uns béns valuosos sense que constés cap transacció enregistrada en el temple, ni s'hagués fet cap operació en la plaça del mercat? Acceptar el càrrec de «governador de la ciutat», nomenat pel rei vencedor, era una ofensa imperdonable i aixecaria un odi assassí massa perillós. Els afanys de poder s'havien vist sempre molt limitats per les circumstàncies.

La genialitat de Sargon hauria estat la de descobrir que sí que hi havia una solució. Consistia a donar molt d'or a canvi de la «complicitat» per obrir les portes. I, alhora, prometre que la tendència «normal» dels darrers anys, en que els semites acceptaven l'or com a «moneda» per a tots els intercanvis, es generalitzaria amb el nou rei. Aquest aboliria el sistema de bolles i registres: hom podria comprar i vendre amb or sense les traves administratives i «antiquades» dels sumeris. Era, certament, un bon negoci. Tot i així, si ell no l'acceptava, el matrien i li ho proposarien a un altre oficial...

Els mites de conquestes «miraculoses» de ciutats fortificades són, potser, significatius. En les ruïnes de Jericó s'han trobat fitxes. I algun dia Jericó, la inexpugnable, fou assaltada per semites gràcies al fet que miraculosament s'enderrocaren les muralles sense lluitar. Només passejant una arca d'or pel davant... Aleshores, com ara, cal mantenir les formes. I als vencedors no els agrada ensenyar els seus trucs. Prefereixen amagar les seves ignomínies sota pomposos i misteriosos mites que els revesteixen d'ajuts celestials. El cavall de Troia pot ser un altre d'aquests mites encobridors del poder de l'or.

Amb el domini dels akkadis es reforça el paper dels temples, que s'unifiquen amb l'Estat; creixen la burocràcia, els impostos obligats, l'opressió de les dones, els assassinats rituals, les construccions monumentals, les guerres i les conspiracions incessants. Des d'aleshores, totes les «civilitzacions» han compartit les característiques de la història. Tot s'ha pogut vendre i comprar amb total impunitat.

Sempre, des d'aleshores, s'ha separat la facturació documentada amb fins comptables del pagament amb l'instrument monetari. Des d'aleshores, els banquers, els comerciants i l'Estat han tingut els seus sistemes de comptabilitat, que els han permès donar crèdits i cobrar interessos; crear inflacions i deflacions tot augmentant, reduint o falsificant «moneda» –sempre limitada i limitable– segons els propis interessos. Des d'aleshores, la comptabilitat sempre ha estat falsa, sense cap reflex paral·lel exacte amb els intercanvis reals.

La civilització del paper –i de la impremta– ha desenvolupat el mateix tema: millorar els sistemes comptables i crediticis per a uns quants i «alliberar-los» dels inconvenients dels metalls amb l'emissió dels bitllets de banc (també sempre controlats per qui els emet arbitràriament, per definició). El xec i el gir han afegit encara més capacitat de maniobra.

Amb la naixent civilització del silici, material bàsic dels xips, és a dir, de l'electrònica i la telemàtica (informàtica connectada a distància), s'ha arribat a la subtilesa més invisible, però més potent. Ni or, ni paper: registres electrònics. Però la seva estructuració continua essent, en els trets més bàsics, la mateixa que fa 4.500 anys, i per als mateixos fins: no deixar rastre, controlar la informació i monopolitzar la capacitat de creació de poder de compra.

La hipòtesi emesa sobre l'origen de la «història oficial» cal sotmetre-la, evidentment, a un estudi molt més seriós. La seva explicitació té, però, una doble funció: incitar a la realització d'aquest estudi i, alhora, obrir una pista suggerent sobre el tema que ens ocupa. *«Se non e vero e ben trovato».*

Notes:

¹GRINÓ, Raimon. *Gran Enciclopèdia Catalana*. Barcelona, 1979, vol. 13, p. 349.

²Íd., vol. 14, p. 67.

Capítol 13. Agilitat i exactitud.

Però així com la moneda-argila-escriptural-informativa esdevingué lenta, i les monedes-or-paper-desinformatives han esdevingut àgils, la moneda-electrònica permet millor informació que la primera i molta més agilitat que les segones.

Les monedes d'argila acabaren quan el creixement dels mercats féu més «útils» les monedes metàl·liques. Més tard, les de paper substituïren les metàl·liques per raons semblants. Però, l'augment en agilitat del metall i del paper comporta la pèrdua en fidelitat (en informació fidedigna). La moneda electrònica (compensacions entre comptes corrents) permet no solament una més gran agilitat sinó un completíssim sistema d'informació.

Per a qui consideri una vel·leïtat la suposició que el tipus de moneda fou una peça clau en el sorgiment de la història dels imperialismes, li serà més fàcil d'acceptar aquesta altra hipòtesi paral·lela: les possibilitats tècniques de cada civilització han configurat el tipus de moneda segons les necessitats específiques del mercat en cada moment. Per coherència amb les possibilitats tècniques actuals i amb les necessitats dels mercats contemporanis sembla clar que cal un nou tipus de moneda que s'alliberi dels jous dels tipus passats que encara la sotmeten i, en ella, sotmeten el mercat i la societat.

L'acumulació de les tècniques agrícoles, la millora en els sistemes de transport, l'engrandiment de les ciutats... portaren l'ampliació dels mercats i la necessitat d'uns intercanvis més àgils i més universals. L'ús dels metalls preciosos com a moneda afavoria la resolució d'aquests problemes d'una forma molt més adequada que el laboriós sistema de fitxes i bolles d'argila. El domini de les tècniques de manipulació dels metalls preciosos permeté anar passant del seu ús inicial en palletes, en pols, en gra, en petits lingots al de peces encunyades amb la garantia del rei.

L'interès dels individus i de les empreses prevalgué per sobre els interessos ancestrals de les comunitats i del comú. La llibertat de comprar, vendre i enriquir-se es considera més important que la protecció del mal ús d'aquesta llibertat, que havia estat prioritària durant segles.

Els mercats creixeren i, amb ells, les guerres que obrien nous mercats i que enfortien els Estats que les guanyaven. Tot creixia fins que, per manca de numerari, començava la crisi. Noves conquestes, costosíssimes, per assegurar nous jaciments d'or... Aquesta ha estat una part important de la història. A manca de prou or per pagar els exercits, el rei reemet les pròpies monedes amb menys pes, o les fon i n'emet de noves amb menys valor real i el mateix valor nominal. Aquesta és la història de les falsificacions oficials constants. Fins que arriba la gran inflació amb el malbaratament de les Amèriques. Europa s'omple d'or, el comerç augmenta i també la inflació galopant. Però, al cap d'un temps, de nou l'or torna a ésser insuficient. Ja sempre serà escàs. L'argent seguirà un camí semblant. Però enmig del bullidor ja s'està preparant l'alternativa. Paper i impremta.

Primer, certificats de dipòsit i lletres de canvi. Després, bitllets de banc al portador. Més tard, l'Estat en pren el monopoli d'emissió. Paper, simple paper imprès, i confiança. Quan es perd la confiança, la hiper-inflació es repeteix i deixa el seu rastre de misèria i guerres.

Com aconseguir una moneda que sigui tan àgil com un bitllet de banc però que, alhora, responsabilitzi qui l'usa? Com aconseguir una moneda que a més de ser àgil i responsabilitzadora permeti l'equivalència entre ella i el valor del que es compra i es ven? Com aconseguir una moneda que no contraposi la llibertat privada amb la protecció comunitària del seu ús antisocial?

L'electrònica té ja a punt un instrument monetari que, amb determinades condicions d'aplicació, pot acomplir aquesta necessitat de màxima agilitat i, alhora, màxima informació fidel. Durant 4.500 anys, els instruments no ens han permès resoldre el problema satisfactòriament. Ara disposem d'instruments apropiats i ara, també, som conscients del conjunt del procés sofert i de les grans insuficiències instrumentals i polítiques que tenim per resoldre els urgents problemes plantejats.

Com a cloenda del repàs dels canvis monetaris, els autors de *La monétique*, partint de l'experiència francesa, exposen el que segons ells ha intervingut, al llarg de la història, per produir canvis en els mitjans de pagament, és a dir, en els instruments monetaris.

«Els nous mitjans de pagament neixen en períodes de mutació econòmica i social. A manca d'un consens nacional necessiten, per a la seva difusió, el suport d'un agent econòmic fort.

«Per aquest fet, la seva difusió massiva és sempre retardada fins al dia que l'economia real està veritablement mancada d'una reorganització dels fluxos monetaris, i necessita, doncs, el canvi de l'objecte monetari que és el mitjà de pagament».

«Aquests mateixos problemes i conflictes han ressorgit, una vegada més, a partir dels anys setanta amb l'emergència de la moneda electrònica».

«És la competència entre la banca, el comerç i l'Estat el que constitueix el motor de l'evolució del sistema de pagament».

«Mirant la història, una hipòtesi ens sembla que ha d'ésser retinguda: *a cada mitjà de pagament dominant correspon un actor econòmic dominant, i el primer esdevé instrument de dominació del segon*».

«Enfront d'un actor que assegura la seva dominació monetària sobre el circuit d'un mitjà de pagament donat, la instauració d'un nou ordre monetari passa necessàriament per la promoció de nous mitjans de pagament més adaptats i per un esforç de diversificació. Hom podrà, aleshores, comprendre millor l'emergència d'aquesta nova fase de racionalització i de redefinició de les fronteres entre els agents –que anomenem el fenomen monètic– en aquesta crisi estructural que coneixen els sistemes capitalistes des dels inicis dels anys setanta¹».

També podem considerar altres «constants» que els autors no destaquen prou o no recullen.

A cada nou instrument monetari, normalment introduït pels «financers», l'Estat respon, al cap d'un temps, intentant apropiarse de l'invent, reglamentant-lo i, si pot, monopolitzant-lo. I a cada reacció de l'Estat, els «financers» introdueixen un nou instrument que els torna a donar avantatge durant un temps.

En aquest segle, els canvis són tan ràpids que l'Estat i, fins i tot, els «financers» tradicionals (banquers) estan perdent la iniciativa enfront de l'ús intel·ligent de la monètica per part de corporacions comercials i intermediaris financers que emeten les seves pròpies targetes de crèdit o de dèbit.

Una constant històrica també sembla certa: quan l'Estat reglamenta un nou mitjà de pagament els «financers» no acostumen a oposar-s'hi frontalment. Són bons ciutadans que dirigeixen respectables institucions obedients als poders públics. Si poden, en mantenen l'ús subtil i, si no poden, comencen a cercar un nou mitjà de pagament que els torni a donar avantatge.

El moment sembla adient per al canvi d'instrument monetari. De fet, el canvi instrumental s'està donant a tota velocitat. Segons Fundesco², alguns dels elements del procés d'innovació financera seran:

- 1992 Funcionament., en temps real, de la totalitat de l'operativa bancària.
- 1993 Gestió integrada de les comunicacions bancàries.
- 1994 Normalització dels sistemes d'identificació personal en les targetes de plàstic.

Interoperativitat entre totes les xarxes de caixers de la CEE.

- Difusió de targetes intel·ligents en més del 30 per cent dels usuaris de targetes.
- 2000 Implantació d'un sistema operatiu universal.

Qui conduirà el canvi d'aplicació coherent i democràtica de la monètica?

Notes:

¹MULDUR, Ugur, i DINCBUDACK, Nezi, *La monétique*, Éditions La Découverte, Paris, 1987, p. 24.

²RODRÍGUEZ ANTÓN, José Miguel, i BUENO, Eduardo, *La banca del futuro*, Pirámide, Madrid, 1990.

Capítol 14. Quina opció?

La moneda anònima és un fet incrustat en la majoria de civilitzacions, especialment en l'occidental i en les cultures colonitzades per ella. Qualsevol proposta de canvi de civilització té, en relació amb la moneda, tres opcions:

Primera. La desmonetització total immediata –amb el que això representa de supressió de l'especialització productiva i d'autoabastiment quasi total, combinat amb un troc de béns i serveis–.

Segona. La modificació del sistema monetari (substituir l'actual moneda anònima i desinformativa per una de personalitzada i informativa, que desmitifiqui el diner i redueixi l'àrea de monetització responsabilitzada a l'intercanvi de béns i serveis mesurables).

Tercera. La consideració que la moneda no és un tema clau i que, per tant, cal deixar-la com està.

La monetització de totes les cultures del planeta ha estat, i és, un objectiu del mercantilisme, que així pot ampliar i controlar constantment els mercats i, amb ells, el poder sobre els nouvinguts. Davant d'aquest fet, hem de trobar camins que permetin respectar les cultures que no volen mercantilitzar-se i, alhora, clarificar-responsabilitzar el funcionament dels mercats existents per evitar el seu poder omnipresent dins les cultures d'origen i en les seves relacions interculturals. Vegem tres opcions possibles.

Primera. La desmonetització immediata. Aquesta pot ser total o parcial –és a dir, de certes activitats o de certes cultures–. En tant que la monetització prové de l'aparició del mercat i que aquest és fruit de la propietat privada –sigui comunitària, col·lectiva o individual–, la desmonetització comporta l'existència de comunitats humanes amb propietat comunitària. Comunitats que, en la mesura que comparteixen tots els béns, no forcen els seus membres a l'intercanvi mercantil, si més no en l'interior.

La desmonetització no tan sols demana la no destrucció de les cultures comunitàries encara existents, sinó que exigeix el fet de crear cultures comunitàries noves, per voluntat o per força (!), en les cultures individualistes en les quals ja no existeixen.

Una altra conseqüència inevitable de la desmonetització és la supressió de l'especialització productiva en el màxim de nivells, per poder reintroduir el do recíproc o el troc amb el mínim de conflictivitat (dins cada comunitat o entre comunitats veïnes). És evident que la divisió del treball fora de la vida comunitària obliga a l'intercanvi entre estranys, és a dir, al mercat, tard o d'hora monetitzat. Per als defensors d'aquesta opció, la superació de la divisió del treball –manual i intel·lectual– afavoreix l'autogestió i l'autoabastiment, fonaments d'una vida emocionalment equilibrada i socialment més deslliurada de les ficcions socials i, per tant, més igualitària.

Ara bé, potser ens cal distingir entre desmercantilització i desmonetització. En cultures mercantilitzades i monetitzades hom pot desmercantilitzar certs béns i serveis, però hom no pot desmonetitzar la societat ja que, tothom, mentre sigui viu, necessita adquirir certs béns per viure. Com hem suggerit en altres capítols, hom pot proposar la desmercantilització d'un conjunt de professions i serveis (per exemple, judicials, polítics, informatius, formatius...). Però que aquestes activitats estiguin fora del mercat, que siguin gratuïtes, no significa que no hagin de menester moneda tant per exercir-les (edificis, materials...) com per viure'n els professionals que les duen a terme. El mateix podríem dir dels recursos naturals com el sòl, el subsòl i l'aigua. Hom pot proposar desmercantilitzar-los i posar-los sota propietat comunitària per evitar-ne l'especulació i la destrucció, però això no significa que per al seu ús controlat antiespeculatiu –sota forma de lloguers, concessions o taxes verdes– no sigui útil, i sobretot necessari, usar un sistema monetari.

Per tant, la primera opció de la desmonetització sembla inviable en societats i mercats molt complexos, com ho són la majoria dels actuals. En canvi, sí que podria ésser possible la desmercantilització de certes activitats o certs recursos que, fora de la dinàmica del mercat, podrien complir millor la seva funció.

El límit sobre que pot ésser o no desmercantilitzat és molt cultural. Depèn d'allò que cada societat valora i de les motivacions que tenen els diferents actors per exercir una determinada funció productiva mercantil o una

de servei comunitari-liberal. Hi ha cultures actuals –bastant comunitàries– que han mantingut la desmercantilització del menjar. Tots els membres de la comunitat poden agafar allò que necessiten. I, en canvi, han mercantilitzat altres béns o serveis.

A Occident és bastant difícil pensar que el menjar pugui ser, de moment, desmercantilitzat. Un bon exemple ha estat el de la desmercantilització de la producció alimentària als països socialistes. Sense al·licient de guany monetari, hom no produeix excedents per vendre, i la manca d'aliments creix de forma alarmant. En canvi, a Occident hom accepta que determinades funcions públiques, sanitàries o culturals, si són gratuïtes i desmercantilitzades, poden accomplir millor la seva funció. També és creixent que hom consideri la necessitat d'assegurar un mínim vital a tota persona pel fet de ser-ho; un salari vital comunitari que assegurï a tots els membres de la societat el menjar i altres béns bàsics. La supervivència també es comença a considerar a Occident com un fet desmercantilitzable, que hom pot i ha d'aconseguir independentment de la seva participació productiva en el mercat. Aquest camí no és altre que el començat amb les pensions a totes aquelles persones que, per la condició física –malaltia o invalidesa– o l'edat –vellesa– no poden sobreviure pel propi treball en el mercat. (De les possibilitats d'Occident de prendre el camí de retorn a la comunitarització antimercantil en parlarem més en el següent capítol).

Segona. La racionalització del sistema monetari. Allà on el mercat és un fet, legal o real, brut o negre; en aquells mercats que usen instruments monetaris fets de peces metàl·liques o de bitllets de banc, de xecs o de comptes electrònics, es tracta de redefinir les regles de joc del mercat i d'adequar-hi un nou sistema monetari que eviti al màxim els inconvenients de la monetització històrica: cosificació de les persones i de les seves activitats menys materials, poder impune del diner, desequilibris mercantils interns i exteriors, mitificació, del diner com a màxim prestigi...

Prendre aquesta opció és una possibilitat per (re)descobrir la moneda com un instrument facilitador de les relacions humanes en determinats aspectes (estrictament per a activitats mercantils) i en situacions complexes (societats multiètniques, de base individualista, amb moltes compres-vendes i amb molts agents de mercat). També és un mitjà per frenar els perjudicis de la moneda actual en altres aspectes (funcions, professions i recursos avui «prostituits») i situacions (cultures comunitàries que no volen, ni necessiten, entrar en la mercantilització interna o externa).

Tercera, La moneda no és un tema clau. Així és com fins ara ha estat considerada en la història oficial (tant la del sistema com la dels crítics del sistema). Per tant, no hem de prendre cap mesura especial, Viurà si ha de viure i morirà si ha de morir.

El lliure canvi de les consciències, l'apocalipsi de la civilització occidental o l'adveniment de la societat comunista –quan el socialisme no sigui traït– determinarà la sort de la moneda, Vegem aquestes tres posicions:

Per a uns, allò que compta en la vida són els valors transcendents, la mutació de l'esperit, Si aquest no canvia, tot canvi instrumental o polític es només una repressió de la maldat humana, però no la seva superació. El dia que tothom sigui bo, aleshores la moneda no servirà per a res, I mentre ho intentem, cap mesura de control no tan sols no canvia l'egoisme, sinó que fins i tot el fa desenvolupar amb més malevolència. I, a més, com es pot pretendre que un canvi «instrumental» d'una cosa tan vil com la moneda sigui un mitjà per ajudar allò tan noble que és la construcció de «l'home nou»?

Per a d'altres, Occident té els dies comptats. El seu és un camí sense sortida. És un gegant amb peus de fang. Tard o d'hora caurà i la resta de cultures i la natura ho celebraran. Per que intentar reformes des de dins del sistema occidental? Tot està podrit. Cap imperialisme no dura mil anys!

Per als tercers, la certesa –històricament determinada– de l'adveniment de la societat comunista ha fet considerar que la moneda era un invent del capitalisme i que amb ell moriria.

La «crematofòbia» –l'aversion al diner– ha estat conscientment impulsada tant pels moralistes com pels apocalíptics i els revolucionaris. Durant segles s'ha dit al poble que el diner és «perillós», que és «l'esca del

pecat», que és la «púrria», que és «diabòlic», «Confieu-nos-el a nosaltres, capellans, banquers i polítics, que us l'administrarem bé». «El diner no fa la felicitat, i fins i tot en pot ser un entrebanc!».

Capítol 15. No hi ha retorn: la condemna d'Occident.

La hipòtesi que es considera més viable i positiva és la segona: aquesta opció, és a dir, la modificació del sistema monetari, esdevé una possibilitat i una necessitat immediata (per sortir de la «història oficial» iniciada amb la moneda anònima, l'escriptura, la corrupció i l'imperialisme) amb l'esperança que ajudi a caminar cap a la primera opció (desmonetització i desmercantilització) en un altre estat històric de moment no probable a mitjà termini.

El fracàs del retorn al comunisme-col·lectivisme per la força és molt més dramàtic i eloqüent que el fracàs del retorn als comunitarismes voluntaristes d'inspiració cristiana o *hippie*. En els dos intents hi ha hagut una confusió entre «comunitat d'origen ètnic», fortament endo-estructurada, i «col·lectivitat voluntarista» de més o menys lliure «co-elecció». La col·lectivitat, si es fa lliurement, pot arribar a comunitaritzar-se ètnicament/èticament després de llargs processos. Però, ni la llibertat en el cas comunista, ni el suficient pas del temps en el cas comunitarista han acompanyat els assaigs de «retorn als orígens» realitzats aquest segle a Occident.

Ara bé, sense comunitats reals, arrelades i estructurades entorn del do recíproc intern i del troc extern, Occident està condemnat a funcionar amb l'especialització productiva dins grans escales de població. I amb aquesta dada, tant la primera opció (desmonetització), com la tercera (la moneda no és un tema clau) poden esdevenir il·lusòries o irresponsables. Continuar considerant, com fins ara, que el tipus de moneda no és una dada clau és, de fet, acceptar les coses tal com estan i quedar-se sense un possible instrument per modificar-les.

Arreu del món, al nord i al sud, a l'est i a l'oest, sota capitalisme i socialisme, la corrupció (més o menys subtil) és omnipresent, i els desequilibris monetaris d'un Estat repercuteixen per bé o per mal en l'economia de la resta. El divorci entre el diner i la producció real enfonsa o aixeca la vida de milions de persones i les condemna a la fam o a l'opulència.

Comença a haver-hi persones de tots els continents que, des de la seva experiència de vida no occidental o des de la recerca antropològica, qüestionen que la civilització occidental sigui tan beneficiosa com se'ns ha presentat fins ara, no sols per a les altres cultures sinó fins i tot per als seus propis fills. Comença a haver-hi veus que mostren necessari un canvi de sentit i de direcció si no volen continuar els camins de la destrucció. Es comencen a sentir veus que denuncien la incapacitat de la cultura occidental, enlluernada amb els seus miracles tecnològics, per comprendre les aportacions i les dinàmiques de les altres cultures...

«L'economicidi consisteix a destruir les bases econòmiques de reciprocitat de les comunitats, sigui per imposar la privatització, sigui per imposar la col·lectivització. Aquest economicidi és avui l'arma més secreta, però possiblement la més eficaç, d'Occident contra el «Tercer Món» (contra els 2/3 del món¹)».

«La col·lectivització [...] suprimeix la individualització de l'anomenada, el prestigi o la responsabilitat personal i, per tant, dificulta tota competència entre els uns i els altres per produir més i millor. L'anul·lació del prestigi té com a conseqüència immediata el fer inútil el treball creador o productor d'excedents. No resta als individus, com a motivació de la producció, altra cosa que l'autoconsum biològic. La col·lectivització constitueix doncs una dinàmica de subdesenvolupament de les comunitats de reciprocitat. El seu fracàs és evident en les societats pageses de la Unió Soviètica, de la RDA, de Polònia, de Txecoslovàquia, del Vietnam, de Nicaragua, de la Xina, almenys abans que aquesta no rehabilités l'explotació familiar i comunitària²».

«La confusió entre comunitat i col·lectivitat és definitiva i tan greu com la confusió entre caritat i do que practiquen la majoria d'organitzacions no governamentals d'ajuda al Tercer Món³».

«El tercermundisme d'inspiració marxista no va gaire millor que l'ajuda capitalista al Tercer Món. Un utilitza el desenvolupament com a cavall de Troia per destruir l'economia del Tercer Món, l'altre refusa reconèixer el do –el regal– i la reciprocitat com a fonaments d'un altre sistema econòmic diferent al del canvi generalitzat. «Els dos mostren que obeeixen bé a la lògica del [mercat de] canvi mentre que és sobre la reciprocitat que es fonamenta la comunitat».

Reconèixer el dret a existir a d'altres formes de viure, de relacionar-se i de produir no solament és un dret que tot occidental afirma en la Declaració de Drets Humans, sinó que esdevé una possibilitat de retrobar camins perduts a Occident: la mesura de les coses. L'etnocentrisme occidental encega la nostra pretesa objectivitat en la majoria d'observacions. No solament hem de respectar les altres cultures per coherència amb la nostra tradició formal, sinó que la seva vida ens pot ajudar a relativitzar la nostra opulentment miserable civilització.

«És que a l'opulència s'hi pot arribar per dos camins diferents. Les necessitats poden ser fàcilment satisfetes o bé produint molt, o bé desitjant molt poc. La concepció més difusa, a l'estil Galbraith, es basa en supòsits particularment apropiats a l'economia de mercat: que les necessitats de l'home són grans, per no dir infinites, mentre que els seus mitjans són limitats, malgrat que puguin augmentar. És així com l'escletxa que es produeix entre mitjans i fins pot reduir-se mitjançant la productivitat industrial, almenys fins a fer que «els productes de primera necessitat» es tornin abundants. Però existeix també un camí zen cap a l'opulència que parteix de premisses diferents de les nostres: que les necessitats materials humanes són finites i escasses i els mitjans tècnics, inalterables, però per regla general, adequats. Adoptant l'estratègia zen, un poble pot gaudir d'una abundància material incomparable [...] amb un baix nivell de vida⁴».

«Aquesta és, al meu parer, la millor manera de descriure els caçadors-recol·lectors i la que ajuda a explicar algunes de les conductes econòmiques més curioses, com ara la «prodigalitat», és a dir, la inclinació a consumir ràpidament totes les reserves de que disposen com si no dubtessin ni un moment de poder aconseguir-ne més⁵». Lliures de les obsessions d'escassetat, el no tenir mai pressa, el «treballar» entre 20 i 30 hores la setmana, el tenir molt temps lliure per dormir, per conversar, per visitar-se, per dansar i menjar en comú, el no exhauriment –sense retorn– del medi natural, la valoració humana considerada més important que el simple cobriment de necessitats materials, l'absència de fam crònica... són les principals característiques que defineixen aquest mode de vida considerat per Occident com a «primitiu», però alhora, també, com a «paradís perdut».

En canvi, la visió que tenim sobre les condicions de vida «primitives» és la que ens han transmès la majoria d'antropòlegs: «Una simple economia de subsistència», «temps lliure limitat llevat de circumstàncies excepcionals», «demanda incessant d'aliments», recursos naturals «magres, en els quals només es pot tenir una confiança relativa», «absència d'excedent econòmic», [...] així s'expressa, en general, l'opinió antropològica respecte de la cacera i la recol·lecció⁶».

«És possible que –aquesta opinió– sigui un dels prejudicis més clars contra el Neolític, una apreciació ideològica sobre la capacitat del caçador per explotar els recursos de la terra, cosa que està molt d'acord amb l'intent històric de privar-lo d'aquest bé. Hem heretat aquest prejudici de la descendència de Jacob, la qual es «dispersà cap a l'oest, cap a l'est i cap al nord» en perjudici d'Essaú, que era el primogènit i un enginyós caçador, però a qui, en una famosa escena, es priva de la seva primogenitura⁷».

Per contra, ens convindria una visió més lúcida i realista sobre les meravelles del progrés de la nostra civilització occidental: «El sistema industrial i de mercat institueix la pobresa d'una manera que no té cap comparació i en un grau que, fins als nostres dies, no s'havia atès ni per aproximació. On la producció i la distribució es regeixen pel comportament dels preus i tota la subsistència depèn dels guanys i de la despesa, la insuficiència de recursos naturals es converteix en el més clar i calculable punt de partida de tota activitat econòmica⁸».

«L'escassetat és el judici dictat per la nostra economia i, per tant, també l'axioma que regeix l'Economia: l'aplicació de mitjans insuficients enfront de fins alternatius per obtenir la major satisfacció possible en determinades circumstàncies⁹».

«Havent atribuït al caçador impulsos burgesos i eines paleolítiques, jutgem la seva situació desesperada¹⁰».

«Ens sentim inclinats a pensar que els caçadors-recol·lectors són pobres perquè no tenen res; potser val més pensar que per aquest mateix motiu són lliures. «Les seves possessions materials limitades a l'extrem els alliberen de tota cura respecte de les seves necessitats quotidianes i el permeten gaudir de la vida (Gusinde, 1961¹¹)»».

L'autor arriba a ésser paradoxalment subversiu: «La quantitat de treball (per càpita) augmenta amb l'evolució

de la cultura i la quantitat de temps lliure disminueix¹²».

«Però, sobretot, que hem de dir del món d'avui en dia? Es diu que d'un terç a la meitat de la humanitat se'n va a dormir cada dia amb gana. En l'antiga Edat de Pedra la proporció devia ser molt menor. Aquesta era en la qual vivim és la d'una fam sense precedents. Ara, en l'època del més gran poder tecnològic, la fam és una institució. Podem donar la volta a una altra venerable sentència: la fam augmenta relativament i absolutament amb l'evolució de la cultura.

«Aquesta paradoxa respon, totalment, al meu punt de vista. Els caçadors i els recol·lectors tenen un baix nivell de vida a causa de la força de les circumstàncies. Però, pres com el seu «objectiu» i donats els adequats mitjans de producció, poden, normalment, satisfer fàcilment totes les seves necessitats materials. L'evolució de l'economia ha conegut, aleshores, dos moviments contradictoris: l'enriquiment, però simultàniament l'empobriment, l'apropiació de la natura, però l'expropiació en relació a l'home. L'aspecte progressiu és, sens dubte, tecnològic. Aquest s'ha manifestat de moltes maneres: com un augment de l'oferta i la demanda de béns i serveis, de la quantitat d'energia posada al servei de la cultura, de la productivitat, de la divisió del treball i de la llibertat en relació als condicionaments del medi¹³».

«La població més primitiva del món tenia escasses possessions, però no era pobra. la pobresa no és una determinada i petita quantitat de coses, ni és sols una relació entre mitjans i fins, és sobretot una relació entre persones. La pobresa és un estat social. I com a tal és un invent de la civilització. Ha crescut amb la civilització, com a gelosa distinció entre classes i, fonamentalment, com una relació de dependència que pot fer als agricultors més susceptibles a les catàstrofes naturals que qualsevol campament o poblat d'hivern dels esquimals d'Alaska¹⁴».

«Les primitives economies eren subproductives. Una gran part d'elles, tant les agrícoles com les preagrícoles, no semblen aprofitar totes les seves potencialitats econòmiques. La capacitat de treball està insuficientment utilitzada, no s'usen els mitjans tecnològics plenament i els recursos naturals es deixen sense explotar». «La producció és baixa en relació amb les possibilitats existents. Així entesa, la «subproducció» no és necessàriament incompatible amb una primitiva «opulència¹⁵»».

«El «problema econòmic» es pot resoldre fàcilment usant les tècniques del Paleolític. D'això es desprèn que només quan la cultura s'aproxima al cim del seu assoliment material erigí un altar a l'Inassolible: les Necessitats Infinites¹⁶».

Aquestes referències a la diversitat humana en el passat i en el present sobre com enfocar l'economia poden provocar un cert enyor del paradís perdut, una ànsia idealista de retorn impossible. Aquesta és la condemna d'Occident: estudiar, conèixer, comparar altres formes de vida humana i saber que no es pot anar enrera. Però, no anar enrera no vol dir donar suport incondicionalment a tot el present com a únic camí de futur. Si alguna cosa té Occident és la seva voluntat i capacitat de modificar la història en funció de la progressiva presa de consciència del fet que hi ha sempre diferents opcions.

Paral·lelament a aquesta presa de consciència de la «fragilitat i utopia de la universalització del progrés i el desenvolupament sense fi» ens cal saber trobar camins que permetin reorientar, abans que no sigui massa tard, la direcció suïcida en que hem embarcat la vida del planeta.

Per on començar? Pel canvi de la mentalitat i per la presa de consciència? Però, com intentar-ho mentre els mitjans de formació, de comunicació i d'informació conformen les consciències i els valors de la majoria d'habitants del planeta segons el model dominant occidental? Com alliberar aquests mitjans de la dependència dels Estats i de les grans empreses?

Si volem començar pel canvi polític, com aconseguir que les organitzacions i partits polítics no estiguin tan condicionats pels qui donen suport a les seves campanyes electorals?

Si volem començar pel canvi econòmic, com superar les crisis mentre la ciència econòmica va a les palpentes?

Si volem començar per la conversió interior, com aconseguir-la mentre «l'esperit de llibertat» està en gran part empresonat per les institucions religioses que serveixen el poder?

Si volem començar pels canvis ecològics o de les relacions Nord-Sud, com impedir que els grans grups de pressió i els Estats amb dret de veto boicotegin més o menys clarament totes les decisions que els

perjudiquin?

Ens podem formular la mateixa pregunta en relació a un altre tema: com començar amb un canvi de sistema monetari si la moneda anònima actual és una arma subtil que utilitzen tots aquests poders fàctics per impedir els canvis que cal emprendre urgentment? Possiblement, una de les diferències rau en el fet que modificar un tipus de moneda es pot fer per decret-llei, en un dia, i que un cop introduïda una nova moneda informativa i responsabilitzadora pot co-ajudar en la solució de la majoria de dificultats que acabem de posar. Mentre que canviar qualsevol de les altres estructures demana processos molt complexos, llargs i complicats. A aquestes alçades podem aprendre de la història que tot gran canvi revolucionari al final es troba bloquejat pels altres grans problemes no afrontats i enverinat per l'anonimat de la moneda, que tot ho torna a malmetre.

En començar el capítol hem afirmat que la hipòtesi de la modificació del sistema monetari era més viable i positiva que les altres dues. Veurem ara la seva viabilitat social i deixarem la viabilitat tècnica per als propers capítols. Aquesta afirmació que és més fàcil un canvi instrumental (eina per a altres canvis) que un canvi directe sobre estructures complexes (siguin estructures econòmiques i polítiques, siguin estructures, encara més complexes, culturals-«interiors») és una hipòtesi. És a dir, no ha estat conscientment experimentada fins ara i, en això, té un avantatge en relació amb les altres «revolucions» pendents.

Aquesta proposta d'una reforma monetària, d'un canvi instrumental, té a favor que, a diferència de revolucions que demanen que es canviïn costums i institucions acceptats com a normals per la sensibilitat majoritària de la població occidental (abolició de la propietat privada, de la democràcia parlamentària, de les llibertats formals...), el canvi del tipus de moneda no ataca l'existència d'aquestes institucions sinó que ataca allò que les mateixes institucions i l'opinió pública denuncien com a perill per a un Estat de dret: la incapacitat de lluitar contra la corrupció i la delinqüència; la ineficàcia del sistema judicial; la irresponsabilització dels actes lliures, tant en el mercat com en la política; la desigualtat d'oportunitats; la redistribució econòmica insolidària; la fiscalitat no equitativa i carregosa; la desinformació manipulada; la manca de participació en els sistemes de presa de decisions polítiques... És a dir, el canvi de moneda pot permetre l'aprofundiment de la tradició democràtica i mercantil. Si la igualtat jurídica i la llibertat personal són proclamades formalment, hem de trobar els mitjans perquè es vegin constretes a ser concretades en el màxim de situacions.

De l'Orient socialista també es podria fer un paral·lelisme de la hipocresia social entre els drets formals proclamats i la realitat. Però, potser, en aquests moments ja no val la pena. Els fets parlen més que les anàlisis.

Potser dels dos sistemes confrontats fins ara podríem trobar una sortida creativa que agafés elements positius d'ambdós, gràcies, precisament, a la possibilitat, fornida pel nou tipus de moneda, d'autocontrolar els acords presos en comú en una nova Europa no dividida en blocs ni en Estats-nació.

Notes:

¹TEMPLE, Dominique, *Alternatives au Développement*, Centre Interculturel Monchanin, Montreal, 1988, p. 105.

²Íd., p. 105.

³Íd., p. 105.

⁴SAHLINS, Marshall (1974), *Economía de la Edad de Piedra*, Akal Universitaria, Madrid, 1983, pp. 13-14.

⁵Íd., p. 14.

⁶Íd., p. 14.

⁷Íd., p. 15.

⁸Íd., p. 16.

⁹Íd., pp. 16-17.

¹⁰Íd., p. 17.

¹¹Íd., p. 27.

¹²Íd., p. 50.

¹³Íd., p. 51.

¹⁴Íd., p. 52.

¹⁵Íd., p. 55.

¹⁶Íd., p. 53.

Capítol 16. Ni cels ni inferns.

El tema clau per defensar la segona hipòtesi –modificar el sistema monetari– es veure'n la viabilitat de l'aplicació pràctica i valorar-ne els perills i les possibilitats.

No hem de ser ingenus i creure que la segona opció –modificar el tipus de moneda– no té perills o no està exempta de dificultats d'implantació. En les actuals societats complexes no podem retornar a l'argila. Però, les diverses possibilitats que ofereix un tipus de moneda personalitzada i informativa no s'han de concretar totes alhora i arreu amb un únic tipus d'instrument o de sistema universal. Cada realitat, cada cultura en la qual més o menys, per grat o per força, s'usa moneda anònima, si hom accepta la segona opció, ha de cercar quines característiques de la factura-xec, i en quin grau, creu necessari introduir-les, en funció:

de la problemàtica específica pròpia i dels beneficis que n'espera obtenir;

de les possibilitats instrumentals tècniques disponibles i de les precaucions protectores possibles.

En els propers capítols estudiarem les possibilitats tècniques i les precaucions judicials i polítiques necessàries. Ara, breument, només descriurem i valorarem alguns models i possibilitats de canvi monetari en diverses realitats específiques.

Per facilitar la visualització de possibles models d'aplicació n'exposarem quatre de diferents i de cadascun valorarem els graus d'informació econòmica, de personalització i de responsabilització.

El primer el podem anomenar *Reagan-Gorbatxov*. El va proposar fa un parell d'anys Donald T. Regan, després d'haver estat secretari del Tresor americà durant la presidència de Ronald Reagan. El pla, que no va a ser aplicat als EUA, ho ha estat, parcialment i per motius diferents, a l'URSS de Gorbatxov a primers del 1990. «Per tal de controlar l'intercanvi de diner en metàl·lic dels majoristes, minoristes i venedors ambulants de drogues [...] el Tresor hauria d'imprimir discretament nous bitllets de 50 i 100 dòlars, de diferents color o mida que els actuals. Amb un preavís de 10 dies, tots els bitllets de 50 i 100 dòlars deixarien de ser de curs legal. Tothom hauria de canviar els seus bitllets pels nous. Els bancs i les altres institucions haurien de mantenir un registre de les transaccions en metàl·lic superiors a 1.000 dòlars. Els informes s'enviarien als interventors d'impostos pel nom i pel número d'identificació fiscal.

«Això faria estendre el pànic entre els qui conserven grans quantitats en metàl·lic. Si el diner fos legítim ningú no hauria de témer res. Sí, pot crear confusió durant un parell de mesos, però, quin honrat ciutadà no estaria disposat a suportar una petita molèstia amb l'objectiu d'atrapar aquests criminals? Això tocaria els criminals on més mal els fa, en la seva cartera».

«Només es podrien fer tres coses amb el diner: mantenir-lo en el negoci, gastar-lo o estalviar-lo. Si s'invertís a través d'un banc, aquest pla podria interceptar els fons. Si els beneficis es conservessin en efectiu, el canvi de moneda el sotmetria a confiscació. Si es mantingués en el negoci en bitllets de 50 o 100 dòlars, perdrien el seu valor¹».

El model és enginyós. És un bon indicador de la impunitat que dona el diner anònim actual. Però és un model representatiu dels canvis que no canvien quasi res. Al cap d'uns mesos les màfies es recompondrien i es tornaria a estar com abans. Aquest model no ofereix una informació del conjunt del mercat, només desvetlla el sector de l'economia submergida i il·legal. Personalitza i responsabilitza, però només temporalment.

El segon model el podem anomenar *moneder electrònic*. Elaborat per l'enginyer Jordi Domènech, proposa que cada persona tingui els seus estalvis anotats en un «moneder electrònic» dissenyat per fer transaccions directament amb el «moneder» de qualsevol altre amb qui es vulgui fer una operació mercantil: així, es cobrarien les rendes, així es comprarien i vendrien productes i serveis. El model és impressionant. Cadascú passa a ser el seu propi banc. Podrien haver-hi intermediaris financers que recollissin cessions de diner per a inversió col·lectiva. Podria pensar-se en una recaptació fiscal automàtica en realitzar determinades operacions molt habituals o de seguretat (còpia periòdica de la informació del moneder en determinades terminals).

Aquest model –excepte que el moneder mantingui enregistrades totes les operacions, i que aquesta

informació pugui ser processada conjuntament aprofitant la còpia de seguretat i els peatges fiscals— no dona informació sobre l'economia global. Si bé totes les transaccions són personalitzades, no assegura per ell sol cap mena de responsabilització, excepte que en cas d'investigació judicial, el jutge pugui tenir accés a la informació del moneder.

El tercer model, *factura-xec empreses*, és pràcticament avui ja una realitat. La majoria d'empreses realitzen entre elles les seves transaccions a través de xecs i comptes corrents, amb base informàtica. Només caldria aplegar en un sol document la factura i el xec de totes les operacions. Aquest model evitaria la sensació d'excessiu control ja que deixaria que els consumidors continuessin usant els ja reduïts nivells actuals de bitllets i de peces metàl·liques per a les seves despeses corrents, mentre que podrien estar obligats a fer factures-xec per a operacions importants (determinats béns de luxe, propietats immobiliàries, títols d'inversió...). Amb aquesta proposta, de fet, s'obtidria una informació econòmica molt important i fiable. La personalització responsabilitzadora afectaria les operacions importants i, en canvi, no ofendria la sensible «llibertat» de molts ciutadans que volen sentir-se, ni que sigui il·lusòriament, poc controlats.

El quart model, *factura-xec total*, significaria l'ús exclusiu per a totes les transaccions de diner anotat en compte corrent, i la supressió de tota moneda anònima i desinformativa. Seria una possibilitat en aquella societat que hagués experimentat els avantatges —econòmics i antifrau— del model *factura-xec empresa* i que decidís invertir en la difusió de l'equipament informàtic necessari per estendre als consumidors l'ús quotidià de la monètica. Ara bé, com més informació econòmica, com més personalització responsabilitzadora, seran necessaris més canvis en l'estructura política i judicial que assegurin la protecció de la intimitat i alhora la lluita contra la impunitat dels delictes. Aquestes condicions es tracten amb deteniment en els capítols 18 i 19.

Després de contemplar aquests quatre possibles models, vegem ara com la seva combinació, amb major o menor grau, pot permetre adaptar un canvi d'instrument monetari a diferents realitats actuals.

Països exportadors, però amb mercat interior reduït.

En el cas d'un país amb un mercat interior senzill però amb un gran mercat d'exportació (per exemple, africà o centreamericà) es pot fer una combinació entre «bitllets de poques unitats monetàries» per a les operacions de consum menor i una «factura-xec nominativa i informativa» per a les operacions realment importants: per a determinats productes de consum cars o de luxe; per als majoristes; per a totes les operacions d'inversió o de compres entre empreses interiors; per a les operacions importació-exportació; per al funcionament de tota l'administració pública.

El que convé assegurar és que el volum més important, i alhora més estratègic de moviment de diner quedi sota control judicial independent i alhora forneixi informació per a la conducció econòmica conjunta. Per al petit consum pot no ser excessivament greu que s'usi paper moneda anònim, però de poques unitats per dificultar grans maniobres especulatives o corruptores. També es pot establir que aquesta moneda fraccionària sigui vàlida només durant un període (una setmana o un mes) i que, en aquest cas, es lliuri a cada consumidor, segons la disponibilitat del seu compte corrent, a través de les «caixes d'estalvi» que gestionin els comptes corrents del públic.

Una implantació mixta (moneda anònima fraccionària, per al consum corrent — factura-xec, per a les transaccions importants) en un mercat de les característiques descrites cerca, sobretot, evitar l'actuació de les màfies i dels cacics, dificultar la corrupció pública, defensar-se de les multinacionals i vigilar l'exèrcit, tot respectant, alhora, els costums i el nivell de formació d'una part important de la població, potser no preparada per usar factures-xec escripturals o electròniques (les unes i/o les altres serien usables, en canvi, entre empreses i per l'administració pública).

Països industrialitzats.

Un altre cas ben diferent és el dels països industrialitzats que tenen uns mercats molt complexos i sofisticats (per exemple, els de les Comunitats Europees). Tant en aquests països com en la majoria dels circuits comercials internacionals, la moneda electrònica esta prenent el paper dominant. Ens trobem, doncs, amb una important elecció a fer.

En el cas dels països industrialitzats no solament les empreses i l'administració pública estan preparats per a

una implantació generalitzada d'un tipus monetari factura-xec, sinó que, fins i tot el petit comerç, els serveis i el gran públic estan, en general, a punt. Però és precisament per la complexitat d'aquests països que la factura-xec escriptural no és gaire viable. En canvi, la factura-xec telemàtica té una possibilitat d'implantació efectiva i ofereix, alhora, un marc coherent i democràtic per a l'extensió, ja començada, de les diferents modalitats de diner electrònic que estan envaint aquests països.

L'ecu (*European Currency Unit*) és una moneda totalment abstracta que, de moment, no té cap suport físic de metall ni de paper. Els europeus tenim, amb l'ecu, una oportunitat històrica per realitzar la integració econòmica i política del continent disposant d'una moneda única, comptable i personalitzada, gràcies al fet que, alhora, totes les xarxes monètiques es tan ja, pràcticament, interconnectades.

Intercanvis internacionals.

En el camp del comerç internacional, la implantació d'una factura-xec no representaria cap problema tècnic d'ús, ni escriptural ni telemàtic, perquè pràcticament ja, en l'actualitat, es realitza amb aquests suports. Precisament, és per la incoherència conjunta de l'aplicació del diner electrònic i escriptural que, en les transaccions i operacions comercials i financeres internacionals es generen els més grans i greus desequilibris. Els fluxos de capital —a curt i a llarg termini— no sempre corresponen a compres ni inversions reals. Els moviments massius de *hot-money* i moltes de les compres i fusions d'empreses no cerquen altra cosa que beneficis immediats especulatius i provoquen un divorci entre el mercat monetari i el mercat de béns i serveis reals. El mercat de capitals en gran part esdevé autòcton i segueix les seves regles de joc (creació de capital sobre capital), que posen en perill i desequilibren l'economia real.

S'haurien d'estudiar més les possibilitats per fonamentar un nou ordre econòmic internacional gràcies a la transparència i la informació d'un sistema monetari internacional basat en factura-xec. Semblantment a l'ecu podria establir-se l'ICU (*International Currency Unit*), que permetria dotar el comerç internacional d'una unitat monetària per als intercanvis de béns i serveis reals sense haver de continuar acceptant la perillosa, inestable i especulativa hegemonia del dòlar. El que sembla evident és que la creació i circulació d'immenses sumes d'unitats monetàries arreu del planeta —via transferències electròniques— amb l'únic objecte d'especular, aprofitant diferències horàries o desequilibris momentanis en una o altra borsa, no és un bon fonament per a cap ordre econòmic internacional. I que, per contra, un sistema factura-xec que només permet moure diners si correspon a algun tipus de transacció real (béns, serveis i inversions) pot ser una bona base.

Cal estudiar més a fons fins a quin punt la hipotètica implantació d'un sistema monetari factura-xec és possible en un o alguns Estats sense ser-ho en tots, o sense ser-ho a nivell internacional, i viceversa: si podria ser-ho a nivell internacional sense que impliqués cap Estat concret. Aquestes qüestions no sols són importants per veure la coherència de la proposta sinó per orientar i possibilitar la decisió política en un o altre sentit. (El tema internacional serà tractat amb més deteniment en el proper volum).

Països de transició al capitalisme real.

La progressiva acceptació de mecanismes de mercat en els països de l'est d'Europa ofereix una oportunitat històrica per intentar que la mercantilització de determinades activitats no impliqui algunes de les principals disfuncions de les «economies de mercat capitalistes». En aquest sentit, i en relació a la situació avantatjosa d'algunes realitats dels països socialistes, cal preguntar-se:

Com evitar la privatització i mercantilització del sol, amb la consegüent especulació immobiliària i l'enterrament de recursos d'inversió?

Com afavorir un desitjat i necessari augment de les rendes, sense que aquestes es dirigeixin únicament a l'adquisició de béns de consum —en gran part d'importació— i condemnin la necessària inversió interna a la dependència del deute extern?

Com crear instruments d'inversió i de capitalització que evitin l'especulació de valors borsaris i la subtil i perillosa finançamentació de l'economia real, que afavoreix l'acumulació de diner en poques mans, fora del circuit de la producció real?

Com impedir, sense augmentar encara més la burocràcia, que la corrupció de l'antic règim es perpetui sota noves formes i dificulti l'enfortiment de l'Estat de dret?

Aquestes preguntes són de difícil resposta pràctica en el marc de l'actual sistema financer i monetari. Inspirant-nos en Joan Casals (1987²), que proposa la introducció d'un únic títol –quasi-diner– per a l'estalvi destinat exclusivament a inversió, al costat del diner normal, les possibilitats de la factura-xec permetrien ser aplicades a aquest «diner» que pretén protegir el cicle de la inversió. Podria haver-hi una part de les rendes (dels salaris, beneficis i dividends) dedicades únicament a inversió, i així es convertiria, progressivament, el conjunt dels treballadors i d'empresaris en propietaris de les empreses. El debatut retorn a la propietat privada de la terra podria trobar una solució de compromís. Es transformaria la propietat estatista de la terra en propietat comunitària i s'indemnitzaria, quan calgués, els antics propietaris privats, però exclusivament amb «diner» destinat a inversió interna.

Amb aquest sistema, la població augmentaria les seves rendes totals però s'evitaria que aquestes només incrementessin la capacitat de consum (rescalfament) ja que, en una part, només podrien ser dedicables a inversió. Es deixaria al mercat l'ús concret de cada una de les parts de les rendes (tal producte de consum o tal inversió en una determinada empresa). Però, en canvi, es podrien regular indirectament les magnituds macroeconòmiques –modificant la relació del percentatge entre diner de consum / diner d'inversió en les remuneracions–. I en la mesura que la personalització dels instruments monetaris es generalitzés es posaria més fre a l'economia submergida, a la il·legal o a l'especulativa que encara quedés.

Amb la implantació d'aquest instrument monetari destinat a inversió es podria distingir més fàcilment entre fluxos i estocs i, per tant, es podria facilitar la inclusió dels recursos naturals en el sistema econòmic, per evitar la seva actual externalització antiecològica.

Aquí només hem volgut deixar constància que en el tema que ens ocupa hi ha una ampla gamma de solucions. I que aplicar-ne més o menys depèn dels problemes que hom vulgui afrontar, de les possibilitats que cada realitat ofereixi per ser transformada, i també dels riscos que hom vulgui assumir i de la capacitat per implantar mecanismes polítics que en garanteixin el funcionament correcte.

Notes:

¹*Como dar un buen uso al dinero de la droga*, «El País», 21 de setembre del 1989.

²CASALS, Joan, *El socialisme sòlid*, La Llar del llibre, Barcelona, 1987.

Capítol 17. La monètica: temptació o repte.

L'ús del diner electrònic, ara i aquí, esta essent també un mitjà de domini i de control sobre el poble (no protecció de la intimitat, perill de repressió policíaca, fiscalitat fàcticament arbitrària...). Se'ns presenten tres opcions: Primera, negar radicalment qualsevol ús del diner electrònic; Segona, proposar-ne un ús amb garanties; Tercera, obviar el tema.

L'electrònica, com molts dels invents humans, ha nascut en gran part com a instrument militar. Té els seus defensors i els seus detractors, els uns i els altres radicals. Avantatges i inconvenients, possibilitats i perills de tota mena són sobre la taula. El seu ús pot reduir el consum de paper (i per tant de boscos) però les pantalles poden perjudicar la salut; redueix els transports i el consum d'energia i de certs metalls però depèn d'una xarxa elèctrica i telefònica de qualitat; allibera molts treballs repetitius d'arts gràfiques, de secretaria, de comptabilitat i d'arxius, però crea «addicció»; dóna gran autonomia i mal-leabilitat d'ús però també una gran concentració d'informació en mans de pocs...

De fet, la implantació actual de la informàtica en el camp de la moneda (monètica) ofereix avantatges pràctics (menys paperassa, autogestió de serveis bancaris, més seguretat contra robatoris o frau...) però alhora no protegeix la intimitat de les persones davant de possibles repressions policíacques i fiscals ni contra l'acció de qualsevol amb objectius delictius (suborns, manipulació de dades...).

Anem per parts. Abans de tot, que és la monètica? És una moneda informàtica, que quan està intercomunicada a distància (tele) també s'anomena moneda telemàtica (teleinformàtica).

Les targetes de caixers, de pagament de crèdit o de dèbit, són l'element més conegut de la monètica. Però, perquè funcioni un sistema monetari teleinformàtic cal un complex sistema de lectors de targetes, d'ordinadors i de bases de dades que actualitzin les entrades i sortides dels comptes corrents de tots els usuaris de targetes.

Les targetes més conegudes són les de banda magnètica, en la qual s'enregistren, entre altres dades, el codi secret de l'usuari. Les targetes més noves són les que els francesos anomenen *carte a mémoire* (targeta amb memòria), o *smart card*, en anglès (targeta intel·ligent). També s'anomenen «targeta amb xip», ja que el fet que en la targeta hi vagi incorporat un xip és el tret més distintiu que les diferencia de les targetes de banda magnètica. El xip, un petit ordinador a bord, és la clau de les seves característiques més destacables: millor autenticació (per saber si la targeta és o no falsificada), millor identificació (per reconèixer el seu propietari), millor certificació (per impedir que un pirata pugui desxifrar-la), millor secret (per operar amb missatges en clau).

Les targetes de banda magnètica han esdevingut poc fiables. Qualsevol pirata amb una mica d'habilitat en pot desxifrar el codi secret i fer-se amb els diners d'altri. Les targetes amb xip, en canvi, no solament són molt més segures, sinó que permeten noves funcions, entre elles la de dur a sobre un petit banc propi, pràcticament inatracable i inviolable. L'usuari de la targeta hi carrega, en una espècie de caixer automàtic, una determinada quantitat d'unitats monetàries del seu compte corrent. A partir d'aquest moment, hom porta diner «en efectiu» que serveix per fer pagaments a qualsevol establiment que tingui el lector corresponent, sense haver de consultar si hom té números vermells i sense haver de portar bitllets, ni monedes ni xecs. La targeta esdevé un moneder, un bitlleter i un talonari de xecs recarregables de «capacitat de compra» en els caixers automàtics, sense portar a sobre ni un duro, i sense que ningú més que el seu propietari en pugui disposar.

La capacitat de memòria de la targeta amb xip permet no solament fer inviolable el codi d'identificació personal, sinó també registrar altres identificadors més complexos, però més segurs i més a l'abast de tothom —que no calgui memoritzar el fatídic codi—. En aquest sentit ja estan disponibles diferents sistemes d'identificació lligats a les característiques físiques del propietari de la targeta: empremtes digitals, to de la veu, estructura de l'ADN, pressió del bolígraf en signar... En general, les targetes amb xip esdevenen alhora un mitjà per preservar tot allò que ha de ser protegit de falsificació i escolta: clau d'accés, transmissions confidencials, expedients mèdics... També ofereixen la possibilitat d'esdevenir un dossier portàtil: agenda de butxaca, guia

particular de telèfons i adreces, dades mèdiques bàsiques...

La seva gran capacitat d'emmagatzemar i ordenar informació pot permetre reduir el nombre de targetes de cada usuari (de caixers, de crèdit, d'empresa, mèdica, d'aparcament...) a una de sola per a totes les funcions.

Per accedir a les informacions confidencials de l'individu només aquest en té la clau. Per accedir a dades conjuntes entre l'individu i una entitat, per exemple el banc, calen les dues claus –com en una caixa forta–. Un intent fraudulent d'un dels dos bloqueja l'accés i pot arribar a comportar l'autodestrucció de la targeta.

És a dir, la targeta amb xip ofereix molta privacitat i, alhora, deixa petja de totes les operacions. Ofereix l'oportunitat d'implantar-la com un sistema que, alhora que defensi la privacitat, deixi rastre per a la defensa de l'Estat de dret contra accions delictives.

Vegem ara les possibilitats socials, positives i negatives, de la monètica.

L'ús de la targeta amb xip és molt més fàcil i còmode per al seu usuari, de qualsevol edat, jove o vell. Moltes persones grans se senten incòmodes amb els problemes d'haver de pagar i rebre canvis amb monedes i bitllets, o amb les complicacions dels caixers automàtics, que exigeixen memoritzar codis secrets, o amb les formalitats d'estendre i signar xecs. La targeta amb memòria simplifica tot això, i encara més en el cas que incorpori algun sistema d'identificació personal inalterable, com les empremtes dels dits, de la mà o de la veu. Aquests són sistemes patentats, viables i usats ja en sectors d'alta seguretat.

La seva aplicació permet introduir la seguretat que necessiten determinats sistemes per funcionar. «La targeta intel·ligent pot provocar canvis fonamentals en el funcionament econòmic de la societat. Per exemple, usades com a clau, poden proporcionar el grau necessari de seguretat per fer que les xarxes d'ordinadors siguin veritablement viables. Per tal que pugui funcionar un sistema totalment electrònic de compensacions bancàries i de transferències de fons resulta imprescindible garantir que no tinguin accés al sistema usuaris no

autoritzats. Les targetes intel·ligents poden crear aquesta autèntica unió entre informàtica i telecomunicacions¹».

A la transferència electrònica de fons dels bancs i al pagament electrònic amb targeta s'hi està afegint la facturació electrònica. «Una dotzena de gran empreses europees del sector químic planegen començar a substituir d'aquí a poques setmanes les comandes i les factures de paper que generen els seus intercanvis comercials per un sistema totalment electrònic que enregistrarà indeleblement les dades pertinents. [...] Això permetrà reduir els costos dels departaments administratius i els errors de transcripció, així com accelerar les transaccions. Els ecologistes defensen l'intercanvi electrònic²».

«El 1986 hi havia 36 milions de targetes a França. A Europa n'hi havia 100 milions i més de 800 milions circulaven als Estats Units. En els propers 10 anys s'emetraran uns 80 milions més de targetes i s'instal·laran 400.000 terminals monètics a Europa. El valor d'aquest mercat industrial s'estima en 800 milions d'ecus (el març de 1987 un ecu valia uns 7 francs³). És a dir, uns 110.000 milions de pessetes.

Quina és la causa d'aquesta acceptació de la monètica? «La reducció del cost del sistema de pagament ocupa una part central. Així, el cost del tractament unitari de les operacions efectuades per xec o per targeta magnètica s'acosta respectivament a 3 francs i 6 francs». «Al contrari, als voltants de 1995, el cost de tractament dels pagaments efectuats amb targetes amb memòria descendirà a 1 franc⁴». L'ús de la monètica ofereix «grans avantatges als intermediaris financers ja que redueix les despeses generals, principalment per l'abandó del xec al voltant d'un 60 per cent. Per als comerciants, la utilització d'aquest sistema electrònic suposarà l'avantatge de disposar d'un sistema de pagament immediat, mentre que els mètodes actuals –xec, targeta de crèdit– exigeixen un termini. I a més, el pas dels clients per caixa serà molt més ràpid⁵».

Recordem que al voltant del 1994 prop del 80 per cent de les operacions de caixa dels bancs s'hauran substituït per caixers automàtics o per pagament directe amb targeta. La targeta mixta (banda magnètica i xip) serà operativa en tots els caixers europeus. I per a l'any 2000 s'està organitzant un «sistema operatiu universal» que permetrà realitzar operacions en qualsevol entitat bancària del món.

Ara bé, totes aquestes possibilitats de les targetes intel·ligents es tan essent desaprofitades. Des que el 1974 es van inventar, han hagut de passar més de 10 anys perquè la banca francesa les acceptés. De fet, no estan prosperant com els seus promotors esperaven.

Els comentaris següents són prou significatius del problema que suposa la manca d'una aplicació coherent i democràtica d'aquesta tecnologia, manca que n'impedeix la generalització: «Les targetes intel·ligents són encara «una tecnologia que espera una bona aplicació⁶»». «Els productes avançats no troben sortida en un mercat reticent a la seguretat extrema». «De moment, el tema del control per l'empremta digital ha quedat oblidat a causa de la negativa dels aturats a ser sotmesos a un control tan rigorós⁷».

I és que, malgrat que en general els ciutadans accepten el control com a inevitable, no els agrada sentir-se collats del tot. Volen creure que no ho estan, que els queda un marge de llibertat i d'intimitat. «La nostra intimitat està per sobre de tot i la persona més propera que puguem tenir ens coneix només en part. Tanmateix, el nostre món privat s'està enfonsant. En realitat, pas a pas anem deixant un rastre electrònic ple d'informació personal darrera de nosaltres que, amb el temps, podrà revelar qualsevol aspecte de les nostres vides i que, segons qui hi tingui accés, pot arribar a influir notablement en el nostre esdevenidor. Aquest és el camí cap al qual anem irremissiblement. El futur no existiria sense la informàtica, però precisament perquè cada dia les nostres vides estan més lligades al món dels ordinadors cal que adoptem mesures preventives. I la millor de totes és que existeixin lleis que ens defensin de possibles intromissions informàtiques i que protegeixin la nostra intimitat. Tots hauríem de tenir dret a saber quina informació existeix sobre nosaltres, on es guarda, qui hi té accés i amb quines finalitats s'utilitza⁸».

A Espanya, l'avantprojecte de llei preparat el 1984 pels socialistes, que anava en la direcció de reconèixer aquests drets, fou paralitzat pels subsecretaris d'Interior i d'Economia-Hisenda. El nou projecte de Llei Orgànica de Regulació del Tractament Automatitzat de Dades Personals no sembla que ofereixi gaires

garanties de protecció de la intimitat. A França hi ha una llei que segueix les directrius del Conveni europeu per a la protecció de les persones en relació amb el tractament automatitzat de dades de caràcter personal. Segons aquest conveni –en vigor a Espanya des del 1985, però no concretat en llei–, les dades de caràcter personal que revelin l'origen racial, les opinions polítiques, les conviccions religioses o altres conviccions, com també les dades de caràcter personal relatives a la salut o la vida sexual, no podran tractar-se automàticament llevat que el dret intern de cada Estat estableixi garanties apropiades. Tot i així, el Conveni, després d'afirmar que «no s'admetrà cap excepció», l'accepta quan «tal excepció prevista per la llei de l'Estat signatari constitueixi una mesura necessària en una societat democràtica: per a la protecció de la seguretat de l'Estat, de la seguretat pública, per als interessos monetaris de l'Estat o per a la repressió d'infraccions penals; per a la protecció dels drets i llibertats d'altres persones⁹».

El sistema de control d'aquestes ambigües disposicions és encarregat a un òrgan independent. Quan aquest és una «autoritat» nomenada pel Govern «possibilita violacions grolleres de les garanties per manca de control democràtic. El comissari federal alemany, segons exposa cínicament la Llei federal de protecció de dades de 1977, «serà independent i només estarà subjecte a la llei. Estarà subjecte a la tutela jurídica del Govern Federal. El comissari federal dependrà del Ministeri Federal de l'Interior. Estarà subjecte al control jeràrquic del ministre Federal de l'Interior». Com fa la dita alemanya, «contractar el llop per protegir les ovelles¹⁰». En canvi, a França, el «Comitè Nacional per a la Informàtica i la Llibertat, amb pressupost autònom i estructura executiva, informa el Parlament i dona suport tècnic a la Magistratura. Els 21 membres de la Comissió són 3 diputats i 3 senadors elegits pels Parlaments; 4 jutges nomenats pel Consell Superior Judicial; 4 experts informàtics nomenats pels ministres de Justícia, Indústria, Ciència i Educació; 3 experts designats pels sindicats i 4 funcionaris nomenats pel ministre de l'Interior¹¹».

De fet, a Espanya «hi ha evidències del tractament automàtic prohibit pel Conveni europeu sobre opinions polítiques i altres dades de caràcter personal. Diverses falles escandaloses en els controls de fronteres són la punta de l'iceberg que delata el contingut dels fitxers personals dels Organismes i Forces de Seguretat de l'Estat, suficient per pressionar el Ministeri del ram enfront de cada projecte de regulació¹²».

Pot ser bo d'analitzar un model social d'aplicació de la informàtica que ens condueix al temible món descrit per George Orwell en la seva novel·la «1984». Aquest model real és l'aplicat a la República Federal Alemanya, que malgrat que ha signat el Conveni europeu de protecció de dades, esdevé capdavantera en la seva infracció i esdevé guia d'altres països comunitaris. Heus aquí la descripció que en fa un ciutadà alemany¹³.

«L'Estat modern disposa avui d'una tecnologia per exercir el control ciutadà que hem de qualificar d'inquietant. I el procés de control segueix creixent».

«El fantasma del «*Übervachungsstaat*» (de l'Estat de vigilància) ja és un tòpic. Heus aquí uns exemples:

«–El carnet d'identitat llegible per ordinador és ja una realitat a la RFA (jo en tinc un)».

«–El polèmic cens de població del 1987, que es realitza sota una forta repressió sense precedents, ha proporcionat a l'Estat una visió demogràfica instantània d'una espantosa exactitud per a les seves planificacions».

«–Com a conseqüència de les lleis antiterroristes, s'introduí al final dels vuitanta la «*Rasterfahrdung*» (d'escorcoll de la xarxa), que és un mètode sofisticat per enregistrar les persones per mitjà de programes filtrants d'ordinadors. En els arxius de dades de la BKA, Comissaria Central Federal, i del servei secret, que en alemany s'anomena, significativament, «*Verfassungsschutz*», és a dir, «protector de la Constitució», ja hi ha dades d'uns 20 milions de ciutadans. Dades que fan referència a llur actitud política, preferències de lectura...».

«–El perfeccionament d'aquest mètode suposa i explica a la vegada la cobdícia d'emmagatzemar cada vegada més dades de qualsevol ciutadà fins que els 65 milions de ciutadans siguin arxivats amb el seu perfil polític individual».

«–De fet no existeix en aquest moment cap control per aturar o limitar aquest procés. Per endolcir-lo, hi

ha una Comissió impotent en el Parlament alemany i el ja mític «responsable per a la protecció de dades», que és un empleat del Ministeri de l'Interior (!)».

«També en l'àmbit laboral –oficines i fàbriques– creix el control dels empleats i treballadors. En les grans empreses alemanyes la targeta personal per a cada treballador és habitual i proporciona informació sobre cada pas que fa durant el seu dia laborab».

«L'onada de racionalització i la introducció d'ordinadors personals en l'Administració pública i en la privada quasi està acabada. El sistema *Paisy*, que controla el personal i planifica l'equip humà, provoca estrès i l'aïllament dels treballadors, i els perjudica la seva salut física i mental. Les estadístiques del sindicat IG-Douck de l'any 1987 proven que amb la introducció de llocs de treball informatitzats ha pujat alarmantment el nivell de les malalties i les al·lèrgies».

«La tecnologia de la televisió per cable –una altra adquisició celebrada dels anys vuitanta a Alemanya– ha esdevingut, després d'uns cinc anys d'experiència, un nou atac contra el cervell dels ciutadans amb la seva estúpida barreja de publicitat i de notícies manipulades».

«Per acabar amb aquest tema cal fer menció de les càmeres de vídeo a cada empresa, estació de metro, supermercat, carrers..., que completen la impressió de viure ja en un món «Orwell»».

Dins aquest context és comprensible la formació d'un moviment de repulsa del sistema de vigilància total que critica no sols els seus instruments sinó també l'anomenada «tecnologia de la inhumanitat».

L'exportació del model alemany és, de fet, una realitat. «Quan Rodolfo Martín Villa, el 1977, va visitar la BKA de la RFA va rebre una lliçó de maquiavelisme postmodern; [...] li van demostrar com era compatible un centralisme d'allò més agressiu amb un Estat federal. Com, gràcies als potents sistemes informàtics, es connecten les dades bancàries personals amb les de la Seguretat Social, la Universitat, l'Administració de Justícia i d'Hisenda. El programa fou adquirit pel Ministeri de l'Interior com a model per a l'Estat de les autonomies i ha estat una herència assumida pels socialistes. Mentre que arreu d'Europa s'incrementen els moviments socials regionalistes, autonomistes i nacionalistes que reclamen descentralització i autogovern o independència, les noves tecnologies permeten als Estats introduir sistemes de centralisme molt superiors als que s'havien sofert en el passat. La informàtica estratègica pot buidar de continguts conceptes polítics com federalisme, autonomia o independència segons qui controli els ordinadors centrals¹⁴». L'ordinador de la Guardia Civil anomenat Duque de Ahumada forma part d'aquest pla: «Se centra fonamentalment en la repressió de la delinqüència i en el control de nòmines i d'armaments. [...] Dades de la lluita antiterrorista, així com filiacions de suposats etarres i moviments d'aquests. En la desarticulació del comando Madrid d'ETA, l'ordinador ha permès el creuament d'informació sobre els residents bascos a Madrid». Aquesta «xarxa d'intel·ligència està connectada amb la de la policia, que alhora posseeix un altre gran ordinador: el Berta¹⁵».

Davant de tots aquests fets, part de la població pot arribar a considerar que l'anonimat de la moneda és més aviat un factor positiu, ja que serveix de protecció contra el *big brother* (el germà gran, l'Estat).

Segons aquest raonament, la introducció d'un instrument monetari com la factura-xec telemàtica necessitaria prèviament una societat ja «neta», democràtica, que no pogués usar la nova moneda com a control contra el poble. Proposar el canvi de societat a través del canvi de la moneda podria ser un intent de començar a construir la casa per la taulada.

L'objecció és certa. Però també ens cal considerar que el problema, fins ara, és que tots els intents de començar la casa pels fonaments i els murs de la revolució social han acabat inundats, sense cap teulada que els protegís, ni dels poders fàctics (antics i nous), ni de la corrupció consegüent. De fet, avui, en el camp de la construcció, hi ha tècniques que permeten, a partir de pocs pilars ben sòlids, començar la casa per la teulada. No calen grans fonaments, ni grans parets mestres. Senzillament, pocs pilars ben assentats, i la teulada serveix de protecció per a la posterior construcció de les parets i dels interiors.

Si no canvien un conjunt de regles de joc, la introducció de la moneda telemàtica sense garanties és un perill «orwellià» immens. Però aquest és el camí que ja estan prenent els Estats, els bancs i les policies, fins i tot quan fan o accepten lleis i convenis: se les salten, com hem vist, per la lletra menuda o pels procediments de control dels drets formalment reconeguts.

Es tracta, doncs, de veure si pot haver-hi un sistema d'implantació d'un nou sistema monetari que permeti canviar les regles de joc que fins ara permeten usar els sistemes de control només contra el poble i a favor dels poderosos. Hom pot acceptar més fàcilment un control si creu que és per a tothom igual, governats i governants, i si, alhora, esdevenen evidents uns resultats positius: solidaritat social, millora de la solució dels conflictes, menys repressió policíaca, menys fiscalitat, més autonomia...

En el camp de la macroeconomia hi ha un altre conjunt de problemes no resolts provocats per les targetes de crèdit i pels nous mitjans de pagament no bancaris –creats i oferts per intermediaris financers i per grans empreses comercials–. L'ús de targetes esta agreujant encara més l'efectivitat i la credibilitat dels agregats monetaris (M1, M2, M3, M4...), que són el sistema d'informació macroeconòmica dels Governos, a partir de la qual duen a terme la seva política econòmica. Els nous mitjans de pagament no solament afecten la composició dels agregats monetaris sinó que dificulten enormement el càlcul de la velocitat del diner. Si intentar saber que provoca la inflació i com corregir-la era ja, fins al present, prou difícil, ara, amb el diner electrònic fora dels circuits i de les categories comptables tradicionals, el caos és immens. «En efecte, amb la facilitat amb que els fons són transferits de compte a compte, la relació entre estoc de moneda i el producte interior brut esdevé més inestable i, per tant, més imprevisible¹⁶».

Per acabar aquest repàs sobre les dues cares de la monètica cal tocar el tema clau de la seguretat dels sistemes informàtics: la pirateria i el frau. «Un grup de joves alemanys [...], el Chaos Computer Club, ha aconseguit desxifrar tots els codis d'entrada a la xarxa d'ordinadors de la NASA, de tal manera que disposen de tots els seus bancs de dades i, fins i tot, poden intervenir en els seus programes operatius. L'acció posa al descobert la debilitat dels sistemes de defensa d'aquests ordinadors¹⁷». «El primer cas de frau informàtic fou el comès per Stanley Goldblum, president del consell d'administració de l'empresa EFLIC, per un total de 27.000 milions de pessetes, suma aconseguida mitjançant l'emissió d'una gran quantitat de pòlisses falses. [...] El sector bancari dels EUA estima que cada any perd més de 280 milions de dòlars (30.000 milions de pessetes) en fraus comesos pel seu propi personal –10 vegades més que les pèrdues sofertes per atracaments–. [...] En el Regne Unit, un sol empleat de l'àrea d'informàtica d'un banc nord-americà obtingué 1.600 milions de pessetes en un sol dia. [...] El gran risc és el terrorisme. És molt senzill parilitzar activitats de primera necessitat actuant sobre els punts clau d'un sistema informàtic; el trànsit, per exemple¹⁸».

Per evitar aquest tipus de problemes hi ha sistemes molt segurs (vegeu el capítol següent) que no acostumen a aplicar-se amb l'argument que són més cars que les pèrdues que de moment origina la pirateria. De fet, hom es queda amb el dubte de sí no es pot o si no es vol. L'inconvenient d'aquests sistemes de seguretat és que no permeten l'accés fraudulent de ningú, ni tan sols dels qui manen en la institució en la qual s'implantin. Potser el que temen els directius que consideren poc rendible haver d'invertir uns diners en seguretat... és perdre la possibilitat de manipular la informació al seu favor i encobrir així les seves irresponsabilitats.

En relació amb l'ús de la monètica en el context occidental-industrial, després d'haver-ne repassat les principals possibilitats i els més greus perills tenim tres opcions a prendre:

Primera. La negació de l'ús del diner electrònic.

Per decidir la no proliferació i la supressió del diner electrònic cal acceptar la re-proliferació dels sistemes de pagament tradicionals (paper moneda). Això deixaria per resoldre, en les societats complexes actuals, totes les crítiques fetes fins ara a aquest tipus de moneda anònima.

A més a més, criticar i negar la informàtica –en aquest cas, la monètica– té el perill de perpetuar-la de fet, si no es troba el camí concret per assegurar-ne la desaparició totalment efectiva, pràctica i quotidiana, camí que pot no ser fàcil per manca de suport popular o per la pròpia dinàmica científico-tècnica creada a Occident.

Segona. Les garanties d'un ús democràtic del diner electrònic.

Fins ara, la introducció de la monètica no ha estat sotmesa a cap debat social ni a cap marc jurídic ni polític global que en permetin un ús coherent i democràtic. Ha estat el resultat de conjuntar la recerca tecnològica amb els interessos comercials de les empreses productores de serveis monètics i amb els interessos de reduir costos o millorar els serveis dels bancs i d'altres empreses.

Algunes tímides legislacions plantegen, i no resolen, un problema molt difícil: com compaginar en el marc

d'un Estat de dret la necessària transparència de les actuacions dels ciutadans amb la protecció de la seva intimitat, fonament de la protecció contra els abusos del poder. Qui i com controla els controladors?

En el camp de la macroeconomia, les possibles aportacions d'una aplicació coherent de la monètica és un tema totalment desconegut per la majoria dels economistes, que ni tan sols sembla que se l'hagin plantejat, mentre que la seva introducció parcial i ràpida està provocant modificacions del sistema financer que no se saben ni descobrir ni dominar.

En el camp judicial, la introducció de la monètica planteja greus problemes perquè s'han d'afrontar nous tipus de delictes informàtics, però, en cap cas, la institució judicial sembla que hagi parat esment en les immenses possibilitats que podria oferir un sistema de documentació exacte i exhaustiu per investigar delictes i crims, i per obtenir proves concloents, la manca de les quals avui impedeix en molts casos sentenciar, no solament els escàndols financers, sinó gran part dels casos que han de jutjar i que, directament o indirecta, tenen a veure amb els diners. La ineficàcia de la Justícia justifica, així, l'actuació d'una perillósíssima policia repressiva.

Tot plegat fa que estudiar i proposar unes garanties per a l'ús de la moneda electrònica pugui ajudar a resoldre alguns dels problemes més greus que la seva implantació desordenada està generant, i alhora pugui obrir les portes a resoldre'n d'altres fins ara bastant insolubles.

Aquestes garanties –que desenvoluparem en els propers capítols– inclouen un paquet de:

mesures polítiques (supressió de la moneda anònima, creació de l'estatut comunitari, sistema fiscal automàtic no personalitzat...);

mesures judicials (independència organitzativa, financera i documental);

mesures tècniques (separació de la informació «comptable» socialitzada i de la informació «personal» protegida judicialment; establiment de «xarxes telemàtiques» paral·leles de contrastació automàtica entre el processament comptable (Executiu) i el personalitzat (Justícia).

Tercera. Obviar el tema.

La tercera opció és considerar que la realitat de la monètica no és important. Per un altre motiu més o menys interessat o interessant, es tracta de deixar, en aquest tema, les coses com estan.

Per adoptar aquesta posició –sense esdevenir còmplice de la situació actual– hom ha de tenir la capacitat d'actuar en altres fronts més importants, actuació que comportaria, indirectament, una modificació substancial d'aquestes realitats monetàries «secundàries».

Notes:

¹McIvor, Robert, *Tarjetas inteligentes*, «Investigación y Ciencia», gener 1986.

²*La facturación sin papel, en marcha*, «Cinco Días», 7 de octubre del 1987.

³MULDUR, Ugur, i DINCBUDACK, Nezh, *La monétique*. Editions La Découverte, París, 1987, p. 5.

⁴Íd., p. 5.

⁵*La CEE fija los derechos de los usuarios de las tarjetas de crédito*, «Expansión», 22 de setembre del 1988.

⁶*¿Qué pasa con las tarjetas inteligentes?*, «Investigación y Ciencia», febrer del 1989, núm. 149.

⁷*La tecnología se adelanta a la sociedad en los sistemas de control*, «El País», 4 d'abril del 1990.

⁸SEMIR, Vladimir de, *Somos un simple rastro electrónico*, «La Vanguardia», 26 d'octubre del 1987.

⁹MARCELO, Julián, *Informática i control personal*, «Novàtica», núm. 74, p. 10.

¹⁰Íd., p. 17.

¹¹Íd., p. 17.

¹²Íd., p. 13.

¹³JESGARTZ, Dedy, *Informe sobre la Moneda Telemática a la RFA* (no publicat).

¹⁴VILANOVA, Santi, *Estat paral·lel*, «Diari de Girona», 9 de desembre del 1987.

¹⁵*El duque de Abumada cabalga de nuevo*. «El País». 15 de novembre del 1987.

¹⁶MULDUR, Ugur, i DINCBUDACK, Nezh, *La monétique*, Éditions La Découverte, París, 1987, p. 118.

¹⁷*Un grupo de jovenes alemanes consigue penetrar en el ordenador de la NASA tras violar sus claves*, «La Vanguardia», 16

de setembre del 1987.

¹⁸*Ladrones por ordenador*, «El País», 18 de novembre del 1987.

Capítol 18. Domar el brau.

La hipòtesi que considerem més adient és la segona –garanties d'un ús democràtic del diner electrònic– i per concretar-la es proposa:

Primer. La supressió de tot diner anònim (substitució per un únic sistema de diner electrònic per a tots: rics i pobres, governants i governats).

Segon. La protecció de les dades personals (amb l'únic accés del propi interessat i d'una Justícia independent en el cas que s'hagi de documentar una sentència).

Tercer. La socialització de les dades comptables per anar més enllà de la planificació centralista i del caos mercantilista; per equilibrar la massa monetària tot evitant la inflació-deflació; per redistribuir l'excedent solidàriament i millorar/ superar els sistemes fiscals actuals.

Com hem vist, la proposta d'un nou instrument monetari pot recollir la possibilitat d'una aplicació coherent i democràtica de la monètica: sistema de transferència electrònica de fons activada per targetes intel·ligents personalitzades, de difícil manipulació.

Per intentar evitar els perills de la monètica, i per aprofitar les seves possibilitats d'instrument de canvi social, cal cercar un marc de regles de joc socials, mercantils, econòmiques, judicials i polítiques que garanteixin un bon ús de la monètica, que no ha de ser altre que el d'un instrument per concretar llibertats i solidaritats. En aquest capítol exposarem les condicions d'aplicació per evitar perills. En el proper, algunes de les oportunitats de canvi social que es poden donar.

Optar per establir un sistema de garanties per a l'ús democràtic i coherent de la moneda electrònica és certament arriscat, perquè, al costat de grans possibilitats, sembla que es pugui legitimar la primera opció (la monètica com a control del poble sense que el poble controli el qui el controla). És per evitar aquest perill que cal ser molt clars en les condicions d'aplicació de la monètica.

Primera. La substitució de tot tipus de moneda anònima per un sistema de comptes corrents personalitzats activats per targetes intel·ligents que assegurin la «factura-xec» de cada acte «monetari», sense deixar rastre de tal manera que no pugui circular diner negre corruptor i antisolidari.

La moneda electrònica hauria d'ésser declarada l'única legal. Totes les formes de moneda anònima anteriors (bitllets, xecs, monedes metàl·liques, quasi-diners...) perdrien el seu valor després de ser anotat aquest en el compte corrent de cada persona (individual o col·lectiva).

La supressió de la circulació paral·lela dels dos tipus de moneda –anònima actual i personalitzada electrònica– és imprescindible per evitar al màxim el joc brut. Si, com s'està fent, no s'anul·len els bitllets de banc, la majoria de la població farà servir el diner electrònic –que deixa rastre– per a les operacions legals; i les minories que posseeixin el control de la moneda anònima empraran aquesta –sense deixar rastre– per a les operacions il·legals de sempre –xantatges, robatoris, tràfics d'armes i drogues, suborns...–.

La informació del diner electrònic s'hauria de tractar de diferent manera segons la següent distinció:

- Les dades personals (nom i número de compte corrent) quedarien protegides, sota secret professional, pel banc (que únicament les necessitaria un instant per anotar l'abonament o el reintegrament en el compte). Posteriorment serien arxivades, sota secret professional, per la Justícia {que, a més de protegir-les contra qualsevol ingerència, les podria necessitar per documentar les seves sentències). La indiscreció dels professionals bancaris i judicials no sols estaria legalment penada sinó que seria força difícil que es produís sense deixar rastre (vegeu més endavant).
- Les dades comptables (mercaderia, preu, lloc...) serien socialitzades, és a dir, posades a l'abast comprensible de tota la població, per evitar els monopolis d'informació, per generar una actuació mercantil lliure ben

informada i per racionalitzar la invenció de diner.

L'aplicació actual de la moneda electrònica no té en compte aquestes distincions ni garanties. Els resultats són coneguts: qualsevol –amb influència o diners– pot fer servir la informació personalitzada d'un altre per perjudicar-lo; la Justícia continua sense tenir la documentació exhaustiva que necessita per al seu correcte exercici. Els resultats antimonopoli informatiu i anticorrupció mercantil són quasi nuls.

En resum, el principi fonamental d'una aplicació democràtica i coherent de la moneda telemàtica és que en el mercat *no hi pot haver moviment de moneda sense un respectiu moviment de «mercaderia»* (béns o serveis mercantils).

La Justícia podrà detectar si s'ha mogut diner sense que tal moviment correspongui a la compra o venda de «mercaderies», fenomen que indica clarament que s'ha produït una operació il·legal.

Segona. *La protecció de les dades personals*, no garantida per cap dels actuals sistemes democràtics, fiscalistes ni monètics, és fonamental. Aquesta protecció ha d'ésser assegurada al màxim amb un conjunt de mesures coherents de tipus polític, fiscal, judicial, social i tècnic.

A l'hora de cercar unes regles de joc mínimes que permetin un ús amb garanties de la monètica, no n'hi ha prou de suprimir el diner anònim si hom no redefeix un conjunt d'institucions que són estratègiques per gestionar adequadament la informació derivada de la generalització de la moneda electrònica, institucions que no sempre estan complint la funció «formal» que se'ls ha adjudicat.

La problemàtica plantejada al capítol 9 sobre com aconseguir unes institucions culturals, polítiques i judicials el màxim d'independents perquè s'alliberin de la servitud de «qui paga, mana», reprèn aquí la seva importància cabdal. En el proper capítol s'explicaran millor els objectius i el funcionament del que podem anomenar «*estatut comunitari*». Ara només exposarem els trets imprescindibles per ubicar les institucions necessàries per a la bona gestió de la informació monetària.

En la majoria de societats actuals podem distingir entre l'àmbit mercantil (format pels qui produeixen béns i serveis en el mercat, guiats per l'obtenció de guanys) i l'àmbit comunitari (format pels qui ofereixen a la societat serveis no subjectes a les lleis del mercat, molts d'ells avui enquadrats en el sector públic o en institucions sense afany de lucre).

Sembla que la separació entre *estatut comunitari* (serveis i professions que s'ofereixen amb caràcter gratuït i que serien finançats comunitàriament) i *estatut mercantil* (treballadors, inversors, empresaris i inventors retribuïts pel mercat) evitaria que el diner del mercat («poder de la riquesa») pogués posar al seu servei els professionals liberals i els serveis comunitaris («poder del saber»).

Les llistes d'incompatibilitats, sempre casuístiques i de fàcil incompliment, es mostren incapaces d'evitar l'acaparament d'influència pública en mans d'uns quants ben situats en el mercat i en la vida pública. Aquest poder fàctic ha de reduir-se al màxim, car atempta, igualment, contra l'Estat de dret. L'objectiu fonamental d'aquesta distinció és que el diner mercantil no es transformi en poder «polític» i que el servei comunitari-liberal no es transformi en negoci.

Aquesta separació implicaria:

- L'existència d'incompatibilitat absoluta entre l'exercici d'una activitat comunitària i l'exercici d'una activitat mercantil; com també la incompatibilitat de la majoria d'activitats comunitàries entre elles.
- La impossibilitat material –a través d'una adequada reglamentació dels circuits monetaris i dels tipus de comptes corrents– de canalitzar diner obtingut privadament en el mercat cap a activitats comunitàries, i viceversa (llevat, evidentment, del consum).

A través d'aquests dos mecanismes seria més possible d'impedir la intrusió il·legítima dels poders fàctics (que es generen a l'ombra del diner anònim mercantil) en les activitats comunitàries en general i, més concretament, en les institucions de comandament polític, cívic i judicial, les quals són de vocació i pertinença

clarament no mercantil.

En el context de l'estatut comunitari hem de crear o trobar una institució que vetlli per la protecció de les dades personals i que vigili-contrasti la fiabilitat de les dades econòmiques ofertes pel Govern. Algunes vegades al llarg del text hem parlat de la necessitat de millorar els sistemes de documentació de l'administració de justícia i també d'augmentar la seva independència. Si no es volen crear noves institucions, sembla que la institució judicial sigui la més adient perquè assumeixi la protecció de les dades personalitzades –atès que no té força per imposar una tirania– i, alhora, aquestes dades li són valuosíssimes per exercir la funció d'investigar delictes i documentar sentències.

El mateix sistema informàtic només permetria l'accés –sempre personalitzat– a les bases de dades d'aquells membres de la judicatura encarregats d'un cas que el requerís. Qualsevol consulta injustificada, a més de tècnicament difícil, seria penada legalment.

Sembla clar que el punt més delicat de la proposta d'implantació generalitzada de la monètica és el de la independència de la Justícia, institució que esdevé la protectora de la privacitat i la garantia de l'Estat de dret. En el proper capítol s'exposarà un marc per assegurar la seva màxima independència i renovació. Ara, aquí, només una precisió sobre els sistemes d'autocontrol de les xarxes telemàtiques que les fa, pràcticament, inviolables.

Per evitar manipulacions de la informació caldria establir sistemes d'autocontrol que asseguressin la màxima inviolabilitat. Hi ha diversos sistemes. Un dels més usats i segurs és el que funciona amb tres xarxes paral·leles d'ordinadors que processen les mateixes dades. S'introdueix un altíssim grau de seguretat, sobretot si el *hardware*, el *software* i els equips humans són diferents i independents.

Aquestes tres xarxes també comprovarien la no manipulació de les tres xarxes, també altament inviolables, del processament de dades comptables sense referències personals, que el centre socialitzador de la informació necessitaria per a funcions econòmiques.

Tot plegat, pot semblar molt car i molt complicat. Però, són sistemes que s'estan ja usant quan es volen assegurar informacions o controls estratègics.

En «El País» del 12 de març de 1986, el coordinador informàtic del recompte provisional de vots del referèndum sobre l'OTAN explicava com es realitzava el procés: «En relació al mecanisme informàtic que permetrà conèixer cap a les 22.00 hores els resultats provisionals, no oculta la seva satisfacció perquè el considera d'una fiabilitat infal·lible [...]. Les dades són incorporades cada 15 minuts a l'ordinador central –*en realitat es tracta de tres ordinadors que funcionen en paral·lel per si es produeix alguna «caiguda» del sistema*» (Antonio Humada)–.

Per a un simple recompte provisional de vots s'instal·len tres ordinadors per evitar la «caiguda» –l'error, la manipulació– del sistema. Per assegurar la fiabilitat de les dades macroeconòmiques i judicials, no es podria fer el mateix?

Instal·lar tres o cinc xarxes de processament de dades en paral·lel –per assegurar que donin els mateixos resultats– és habitual en molts «sistemes» cars i sofisticats (per exemple, en les naus de l'espai i en els submarins atòmics). Per que ha de ser considerat car instal·lar-les en aspectes tan estratègics com el sistema econòmic o el judicial?

Tercera. *La socialització de les dades comptables –no personals–*, és a dir, les dades referents als tipus de mercaderies, preus, llocs, qualitats ecològiques... han d'estar a l'abast de tota la població de forma intel·ligible a cada nivell d'interès.

L'acaparament d'informació és poder. La socialització d'una informació exacta i exhaustiva del mercat –sense referències personals– podria generar una lliure actuació en tots els àmbits molt eficaç, si fos comprensible i estigués a l'abast de la població. El control dels mitjans informatius per part d'empreses privades –com a

negoci— o per part de l'Estat —com a manipulador d'opinió— és una de les armes dels poders fàctics més subtils i més eficaces de les quals disposen per perpetuar-se.

L'estatut comunitari permetria desmercantilitzar, però també desestatitzar i descentralitzar tots els mitjans d'informació i bases de dades.

La informació monetària comptable —sense referències personals— hauria d'ésser contrastada amb les dades de la xarxa telemàtica de la Justícia, per evitar errors o manipulacions.

La socialització de la informació econòmica podria permetre un ventall de possibilitats fins ara vetades per la irracionalitat del sistema monetari. Entre aquestes possibilitats (que seran tractades en el proper capítol) podem citar:

- la no manipulació de les dades per part dels diferents poders;
- la presa de consciència popular dels resultats de les accions dels diversos agents del mercat;
- la superació del dirigisme irresponsable de l'economia per part de les grans empreses o de l'Estat, amb els malbarataments consegüents de recursos;
- l'equilibri automàtic entre massa monetària activada i el valor de les mercaderies venudes i, per tant, control de la inflació-deflació monetàries;
- la captació dels excedents reals, equilibradors i potencials de cara a la seva distribució solidària, via salaris comunitaris, entre la població i com a sistema per desmercantilitzar i desestatitzar les funcions i activitats «comunitàries»;
- la millora, en l'equitat i la simplificació, dels burocràtics i disfuncionals sistemes fiscals actuals.

Els efectes que es poden preveure de les tres condicions d'aplicació serien: la total documentació, responsabilització i clarificació de tots els actes mercantils i socials, a través del seu component monetari — sempre sota la protecció d'una Justícia independitzada—.

La societat podria disposar d'aquestes tècniques concretes per lluitar contra la formació de poders il·legítims sense, això no obstant, coartar la legítima llibertat de cada persona dintre les mínimes normes establertes.

Seria ingenu pretendre que aquest fos el pas definitiu per aconseguir la desaparició dels poders fàctics, del joc brut i de la corrupció monetària, ja que sempre és possible, per a la inesgotable capacitat i inventiva humanes, d'idear noves i més subtils formes de dominació. Però això no ha de ser un impediment per considerar que la implantació d'aquestes mesures no pogués ser un progrés molt important per fer instrumentalment impossible gran part del joc brut practicat fins ara des de fa 4.500 anys.

A partir d'aquestes mesures, en gran part instrumentals, podríem posar les bases per construir unes regles de joc social, amb l'esperança fonamentada que no es reduïrien, una vegada més, a paper mullat; podríem començar a posar les bases d'un més autèntic Estat de dret.

L'aplicació d'aquestes tres mesures s'hauria de fer amb molta cura, tant en els aspectes socials com en els tècnics. Caldria estudiar molt bé la viabilitat i les dificultats especials per aplicar les condicions d'ús democràtic i coherent del diner electrònic. A títol d'exemple, caldria veure:

- Com, i en quin termini, es converteixen els actuals mitjans de pagament en el nou? Què passa amb les divises, com es converteixen i qui les deté?
- Com preparar el *software*, el *hardware* i l'equip humà suficients i poder-ne disposar?

- Com concretar la creació de l'aranzel de mercaderies legals i com sotmetre a decisió política la legalitat o il·legalitat de determinats productes (armes, drogues, tòxics industrials) o serveis (si han de passar a serveis liberals)?
- Com incorporar al mercat o als serveis comunitaris les empreses o persones que viuen gràcies a il·legalitats actuals (prostitució, tràfics...)?
- Com crear els centres de socialització de la comptabilitat general (per sectors productius, per territoris, generals...)?
- Com dissenyar la xarxa i els programes de divulgació i consulta de dades comptables (televisions i ordinadors privats i comunitaris)?
- Com publicar en la xarxa de socialització d'informació totes les dades referents a la gestió pública amb personalització (única excepció)?
- Com organitzar el centre d'economia dinàmicament equilibrada: detecció d'excedents, recaptació d'impost únic, invenció-exvenció de diner, distribució automàtica segons estatuts...?
- Com suprimir el Ministeri de Justícia i organitzar la Justícia de forma independent i especialitzada, amb policia judicial pròpia?
- Com dissenyar i crear els sistemes de protecció de dades personalitzades (tres xarxes independents en la Justícia) enfront de l'Estat?

Molts d'aquests interrogants demanen un estudi més a fons de les seves dificultats reals i de les possibles solucions.

Segons quina sigui la seva lectura, aquests interrogants esdevenen uns greus perills o unes immenses possibilitats. Però el que estem vivint i el que les tendències futures estan dissenyant reforça molts dels perills i quasi cap de les possibilitats.

En definitiva es tracta de dues opcions: una opció és arriscada, però mínimament fonamentada; l'altra és una no-opció: la imposició dels fets, dels determinismes de la tecnologia i de la «seguretat», que actualment se'ns presenten com a fets consumats sense demanar cap consentiment ni cap opció valorativa del model que se'ns imposa.

Per acabar aquest polèmic tema, unes suggerents paraules d'Isaac Asimov:

«Reducir els abusos beneficia, al cap i a la fi, tothom. Els ordinadors poden proporcionar les tècniques necessàries per controlar, amb molta més eficàcia que mai en la història, els abusos, fins i tot, dels mateixos ordinadors».

«Però si els ordinadors vigilen els ordinadors, qui vigila els vigilants? La qüestió no és nova, i té solució. Cada guàrdia no perd de vista (de vista electrònica, és clar) els altres. En un sistema de Govern democràtic això s'anomena «separació de poders»».

«Quines altres benediccions ens portarà l'automatització? Un dels somnis és un món sense diner».

«El còmput electrònic automàtic dels havers personals actualitzat després de cada transacció?».

«Imaginem que cadascú tingués un dispositiu sintonitzat amb les seves empremtes digitals... Amb una operació preestablerta, el dispositiu ens donaria l'estat exacte del nostre compte corrent, la quantitat disponible per a les nostres transaccions».

«Qualsevol transacció imaginable –ingressos per sou, inversions, despeses, des de la compra d'un diari a la renda d'accions– solament quedaria legalitzada quan els dispositius de totes les parts que intervinguessin en la

transacció fossin introduïts en un terminal d'ordinador que transferiria els imports (els impulsos electrònics) d'una targeta a una altra. Obtindríem una processó inacabable de xecs firmats a l'instant, per valor de qualsevol quantitat inferior al líquid disponible».

«L'Administració podria descomptar automàticament els impostos sobre qualsevol transacció, en proporció al seu import i al nivell de renda del subjecte que rep el diner».

«El concepte de riquesa perdria importància en una societat com aquesta, en la qual no circulés la moneda en metàl·lic, perquè el diner seria menys visible. I això seria més cert si la societat del segle XXI trobés alguna manera lògica de mitigar, almenys parcialment, la desigualtat en la distribució de la riquesa; en una societat sense diner seria menys dolorós pagar els impostos, perquè les transaccions mai no es farien visibles».

«Abusos? Disminuirien, perquè el frau fiscal i l'estafa serien més difícils. Gran part de la inhumanitat de l'ordinador és que, una vegada que esta programat i funciona correctament, no admet intromissions en el seu comportament¹».

Nota:

¹ASIMOV, Isaac, *Qui necessita diner?*, «Muy interesante», 1984, número 41.

Capítol 19. Imaginem que...

El diner electrònic, degudament acotat, pot esdevenir un instrument per assajar de resoldre conflictes fins ara insolubles: entre responsabilització documentada i llibertat d'acció; entre solidaritat social (socialisme) i llibertat personal (democràcia); entre creació de riquesa i redistribució dels excedents.

Pot afavorir la separació i la lliure tria personal entre activitats mercantils (afany lucratiu) i activitats comunitàries-liberals (afany no lucratiu). Pot ajudar a fer complementàries la centralització informativa (visió global) i la descentralització d'acció (individus, comunitats, barris, municipis, comarques, nacions, empreses, entitats... lliurement confederats segons el principi de subsidiarietat). Pot facilitar la quantificació de materials i energies dissipats o degradats i la recaptació de fons per a la seva protecció o substitució.

Aquest és un capítol compromès. Acostuma a ser més fàcil limitar-se a la crítica que imaginar futurs possibles. Tot i així, exposarem un conjunt de possibles mesures que configuren unes noves regles de joc. Aquesta llista de mesures imaginables és només un esborrany. Voldríem ajudar a suscitar la recerca i el debat, en un moment en que hem quedat sense models de referència per orientar, des del present, la construcció d'una societat que aprofiti les possibilitats creatives generades per la caiguda dels dogmatismes i que assagi altres solucions que les ja fracassades per resoldre vells i nous problemes.

El conjunt d'aquestes mesures pot fer entreveure millor la dinàmica interna del model que s'apunta i que es presentarà amb més detall en un altre volum.

Es tractarà, sobretot, d'imaginar..., imaginar un escenari agosarat, però que creiem tècnicament i econòmicament possible, Un escenari que, si més no, ens pot permetre emmirallar i contrastar la realitat per descobrir-ne les mancances i potencialitats.

Les regles de joc que exposarem, en forma telegràfica, no són altra cosa que un recull de propostes explícites o latents que, en les cultures democràtiques, s'han anat assajant o reivindicant. Creiem que poden ser, en gran part, una contribució a la recerca d'aquells que volen trobar camins superadors del socialisme i del capitalisme. L'única novetat potser rau en el fet de presentar-les com a parts interrelacionades d'un model conjunt que pot esdevenir viable gràcies a la capacitat de disposar d'un instrument informatiu i responsabilitzador per dur-les a terme d'una forma poc coactiva i poc burocràtica.

Alguns aspectes d'aquestes regles de joc són condició *sine qua non* per a una aplicació coherent i democràtica de la moneda electrònica, i, alhora, objectius viables gràcies, precisament, a les possibilitats introduïdes per la moneda electrònica. Cerquen un joc més net, més clar, més lliure, més responsable i solidari:

1. *Responsabilització i nova organització de les institucions de govern: polític, judicial i cívic.*
2. *Justícia independent, oberta, documentada i gratuïta.*
3. *Mercat lliure però documentalment responsabilitzat.*
4. *Serveis comunitaris lliures i gratuïts.*
5. *Economia autoequilibrada, ecològica i informativa.*
6. *Lliures federació política i confederació cívica de les ètnies que formen la societat geopolítica.*
7. *Relacions exteriors equilibrades i interdependents.*

Acabarem el capítol amb una descripció de possibles beneficis per als ciutadans en aspectes tan quotidians com els referits a la seguretat ciutadana.

1. Responsabilització i nova organització de les institucions de govern: polític, judicial i cívic.

Les institucions i els càrrecs públics tenen tendència a convertir la seva responsabilitat de servei en irresponsabilitat de poder. La teoria política sorgida de la Revolució Francesa ha consagrat uns principis democràtics formals (independència entre executiu, legislatiu i judicial; sufragi universal...) però no s'ha ocupat de com assegurar el seu acompliment. Mancada de sistemes de responsabilització, la funció pública cau fàcilment i impunement en la prevaricació i el despotisme il·lustrat: democràcia formal–oficial i poders reals–no oficials.

Malgrat els dos-cents anys de proclamació de les llibertats democràtiques, aquestes, fins i tot a nivell formal, han estat ben poc en vigor d'una manera plena: restauracions monàrquiques, despotismes executius, limitacions de vot, d'associació i d'expressió... Podem afirmar que llevat d'alguns, pocs, Estats i d'alguns, pocs, períodes, el llegat de la Revolució Francesa encara està per concretar a nivell formal i molt més a nivell real. Per què?

Abans d'exposar possibles camins per aprofundir la democràcia, una prèvia: cal ubicar les següents propostes dins un marc en que la socialització de la informació comptable monetària i la redistribució automàtica de diner per finançar les necessitats culturals, assistencials i d'autogovern territorial podrien evitar les inacabables baralles sobre el finançament d'aquestes activitats. Es podrien resoldre la majoria de conflictes entre l'Estat i les altres institucions (culturals i territorials), provocats per la manca de comptes clars, gràcies a procediments automàtics fora de tota discussió. D'aquesta manera la centralització comptable oferiria una informació socialitzada que podria afavorir la descentralització del Govern.

Per tal que els càrrecs de comandament social no es transformin en poder contra les persones caldria emprendre un conjunt de mesures «antipoder» que afavorissin una lliure responsabilitat del comandament. Algunes de les mesures que podrien ser factibles, per desenvolupar amb més rigor la teoria política democràtica i fer-la realment més operativa, serien:

- Distinció radical entre les funcions i els sistemes d'elecció dels legislatius, executius i judicials a tots els nivells de la societat.

Assegurar la independència entre l'executiu i el legislatiu permetria evitar la formació de «parlamentarismes executius» –que governen per decret-llei–, procediment característic de qualsevol dictadura. Assegurar la independència entre l'Estat (executiu i legislatiu) i la Justícia facilitaria a aquesta la defensa de l'Estat de dret.

- Igualtat de finançament comú i d'espais publicitaris per a totes les candidatures a qualsevol elecció. Impossibilitat de finançament privat pel fet que els candidats passarien a l'estatut comunitari i solament podrien rebre finançament comunitari. Candidatures amb llistes obertes, de les quals es votarien persones que assumissin programes i compromisos concrets i que no estarien subjectes a la disciplina de vot.

La igualtat d'oportunitats per a totes les opcions i el sistema de representació proporcional permetria la influència de les minories (llavor de transformacions futures). El finançament comunitari podria evitar la influència de grups de pressió que «compre» vots sota forma de crèdits bancaris o donacions per a les campanyes electorals. Les llistes obertes facilitarien demanar responsabilitats personals als elegits, en qui els electors han dipositat llur confiança.

- Responsabilització documentada de tots els actes de comandament públic, en finalitzar el mandat legal, davant la Justícia independent.

Cal cercar que tot «responsable públic» ho sigui realment davant la Justícia i aquesta solament pot

actuar si disposa de documentació de les decisions preses. La immunitat política durant el mandat ha de contrastar amb una total claredat en acabar-lo. S'ha d'evitar que solament siguin «Déu i la història» els qui judiquin la «responsabilitat» dels governants. Per exemple, s'ha d'impedir que els càrrecs públics ocupin, en acabar llur mandat, com sovint passa, els consells d'administració de les empreses a les quals han fet favors. La declaració de tots els béns dels càrrecs públics en prendre possessió del seu mandat i l'auditoria en acabar també són sistemes de clarificació i responsabilització, que podrien esdevenir quasi automàtics.

- Limitació de les reeleccions continuades amb sistemes adequats diferents per als executius i per als legislatius.

La possibilitat actual de reelecció «professionalitzada» la política i augmenta les possibilitats de convertir-la en poder; dificulta la participació activa de més ciutadans que no estan mai «preparats» per exercir càrrecs públics.

- Reducció de totes les competències que l'Estat ha usurpat i traspàs d'aquestes a la societat civil (barris, municipis, comarques, ètnies, empreses utilitàries, entitats comunitàries...) per al seu exercici lliure, independent i arrelat en els ciutadans.

La reducció de les funcions de l'estatisme actual és fonamental per evitar la reproducció d'estructures de poder burocràtiques. L'estatisme assistencial hauria de ser suplert per la responsabilització dels ciutadans i llurs institucions de base que, confederativament, assumissin la lliure i plural gestió dels serveis comunitaris (sanitat, educació, informació, arts, autogovern...) i de l'activitat productiva (empresa, iniciativa, inversió, treball, innovació...) segons el principi de subsidiarietat (cada nivell assumeix allò que pot).

2. Justícia independent, oberta, documentada i gratuïta.

La majoria de teories polítiques reconeixen formalment la necessitat d'una Justícia independent. En la practica, però, l'Estat o els poders fàctics han cercat els mitjans per tal que aquesta independència solament sigui aparent, mediatitzant-la i condicionant-la. La independència de la Justícia és un tema complex. Perquè aquesta independència no sigui una excusa per formar poders corporativistes tancats, de perpetuació de castes dominants..., caldria un conjunt de mesures com les següents:

- Supressió del sistema d'oposicions i *numerus clausus* per accedir al cos de jutges.

Per exemple: tot jurista amb sis anys d'exercici podria inscriure's gratuïtament a l'escola de jutges (la Llei Orgànica contempla aquest procediment d'accés però només per a un terç de les places). En acabar faria de «passant» durant tres anys amb un jutge que el candidat triaria lliurement. Si el jutge – sota la seva responsabilitat i prestigi públic– li donés el vist-i-plau, el passant quedaria nomenat automàticament jutge i començaria a exercir en qualsevol de les places vacants que sempre hi hauria per millorar el servei judicial segons les prioritats del pressupost de la Justícia. «Un país amb més jutges que policies podria ser, possiblement, més lliure i solidari que un país amb més policies que jutges». Que podem esperar si a Espanya es mantenen més de 100.000 policies i solament hi ha 2.000 jutges?

- Col·legis de jutges oberts, amb responsabilitat de nomenament sense cap intervenció de l'Estat.

El corporativisme tancat afavoreix la constitució de poders fàctics. Amb aquestes propostes, les corporacions de jutges trencarien la seva estructura tancada i classista –passar de 2.000 a 6.000 o 10.000 jutges canviaria la magistratura també qualitativament–. Els cossos professionals oberts, amb autodisciplina entre els col·legues de cada categoria professional, i l'afany de prestigi, honestat i eficàcia de la institució judicial –dotada de documentació exacta i exhaustiva per fonamentar les seves

sentències i impedita de la possibilitat de suborn— són elements importantíssims per autoresponsabilitzar la Justícia en el nomenament i la destitució dels jutges.

- El finançament de la Justícia amb un sistema diferent del condicionant pressupost del Ministeri de Justícia (Ministeri evidentment sobrer) és una condició *sine qua non* per a la seva lliure gestió i total gratuïtat.

Per exemple, un tant per cent fixat constitucionalment —del PIB, o sobre els pressupostos generals de l'Estat—, administrat amb claredat comptable pels col·legis de jutges, podria garantir una lliure i eficaç actuació judicial contra qualsevol ingerència o intent d'ofegar-la per manca de pressupost. L'existència d'un Ministeri de Justícia i d'uns pressupostos governamentals per a la Justícia atempta contra la proclamada necessària independència d'aquesta institució.

- L'agilitació dels tràmits judicials no demana solament un major nombre de jutges sinó la seva especialització diversificada per temes i per territoris.

Per exemple: cada jutge d'instrucció, al seu nivell territorial, portaria un sol cas fins que l'acabés. Les especialitats judicials existents, i les que s'haurien de crear en un món tan complex com l'actual (penal, civil, polític, mèdic, mercantil...), permetrien una actuació molt més ajustada per resoldre conflictes específics de cada grup social. L'extensió judicial a tots els nivells territorials (barri, municipi, comarca, ètnia, interètnia...) permetria resoldre a cada nivell molts conflictes que avui s'amunteguen en sales provincials o estatals.

- Amb la supressió de la moneda anònima, les possibilitats d'abús de la Justícia queden instrumentalment i pràcticament molt reduïdes. Amb la moneda informativa i personalitzada, la Justícia —que protegeix contra qualsevol ingerència les bases de dades monetàries— disposa, al mateix temps, d'una informació exhaustiva i exacta per documentar —quan calgui públicament— moltes de les seves sentències.

La desconfiança que la Justícia genera avui entre la població és immensa perquè els escàndols de suborns, la falta de mitjans i l'arbitrarietat de les sentències —per manca de proves concloents— són periòdics.

- Els sistemes d'enregistrament audio-visual i d'auto-control telemàtic actuals, permeten resoldre en gran part la famosa qüestió de «qui controla el controlador? qui controla la Justícia?».

Entre d'altres mitjans, la instal·lació de tres sistemes informàtics —cada un amb màquines, programes i equips humans diferents— que processessin la informació monetària independentment i simultàniament impediria —amb un alt grau de probabilitat estadística— tota mena de manipulació de la informació i garantiria una total inviolabilitat de la intimitat i la privacitat dels ciutadans.

L'enregistrament audio-visual dels actes judicials facilitaria la denúncia d'arbitrarietats judicials i la revisió de les sentències en la jurisdicció superior.

3. Mercat lliure, però documentalment responsabilitzat.

Una política clara i responsable, basada en un Estat de dret garantit per la impossibilitat d'actuació impune dels poders fàctics i per la independència d'una Justícia documentada, és un element d'unes regles de joc net que poden afavorir les màximes i òptimes llibertats responsables en tots els camps socials. Més enllà d'uns mercats paralítics —planificats o pseudo-lliures— que són cau de tot tipus d'explotació (sobre les persones i sobre la vida natural), cal concretar mesures afavoridores d'un mercat amb el màxim de llibertats concretes dins unes regles de joc responsabilitzadores i solidàries. Sense aquestes regles de joc, els poders fàctics d'un i altre sistema decideixen sobre i contra la resta de la població. La implantació d'una moneda telemàtica podria afavorir una política de llibertats i de solidaritat social sempre que el mercat funcionés. La producció i venda de productes utilitaris és el motor generador de riquesa i la redistribució d'aquesta no solament és una actitud

solidaria sinó que és necessària per al bon funcionament del mercat i per a l'enriquiment dels productors (empresaris, treballadors, inversors i inventors). La producció és prèvia al consum i a la inversió. Però generar capacitat de consum (poder de compra) i d'inversió (crèdits) permet continuar produint més i millor.

El «mercant lliure» ha estat la tapadora de tota mena de jocs bruts. La «supressió del mercat per decret» ha estat, però, la tapadora de la ineptitud i la ineficàcia productiva. El mercat és un invent humà molt antic i útil. Malgrat que es prohibeixi, tard o d'hora torna a sorgir sota forma de «mercant negre» o camuflat oficialment sota el nom «d'economia mixta socialista». El problema no és mercant sí o mercant no, sinó llibertinatge mercantil o mercant responsabilitzat. Caldria redefinir unes regles de joc mercantils que afavorissin llibertats concretes responsabilitzades. Aquestes regles de joc podrien tenir en compte, entre d'altres, els següents elements:

- Un sistema monetari telemàtic únic, com a sistema de compra-venda que permetés la llibertat, però documentalment responsabilitzada; que facilités una total informació per orientar degudament les inversions i la producció dels lliures inversors, empresaris, inventors i treballadors; que obrís un camí per fer innecessària la planificació estatista i que aportés elements per superar les crisis mercantilstes.

La foscor informativa del mercant actual no afavoreix gens la llibertat responsabilitzada dels agents del mercant (productors i consumidors). Aquesta foscor informativa, basada en un sistema monetari irracional i desinformatiu, no permet saber que es produeix ni que es consumeix realment i, per tant, impedeix una actuació lliure per restablir els desequilibris constants que es generen.

- La lliure competència i iniciativa privada podrien afavorir la producció i la venda de mercaderies en la mesura que disposessin de mitjans perquè aquesta llibertat mercantil no es transformés en llicència afavoridora del joc brut dels monopolis i els oligopolis.

La documentació de cada acte de compra-venda; la socialització comprensible i gratuïta de tota la informació monetària-mercantil: l'establiment de preus mínims *antidumping*; la supressió de la publicitat per empresa; la lliure contractació i descontractació; l'establiment d'un salari indefinit d'atur forçós; el suport comunitari a l'estalvi; la supressió de totes les quotes de Seguretat Social i dels impostos sobre la producció o la renda; el millorament de la seguretat ciutadana amb la impossibilitat instrumental de frauds, estafes, impagats, robatoris i atracaments... són mesures que podrien afavorir un mercant més lliure i responsable que l'actual.

4. Serveis comunitaris lliures i gratuïts.

Si la funció del mercant és produir i consumir béns útils per a la vida, la funció del sector comunitari és oferir serveis «culturals» en el sentit ampli de la paraula. La característica de les professions i institucions comunitàries-liberals és que s'autoproclamen, des de sempre, altruistes i desinteressades. La confusió entre mercant i sector comunitari ha inclòs aquest, normalment, dins el sector mercantil terciari dels «serveis». Se li ha permès de convertir-se en un dels poders fàctics més influents, el del «saber», que va lligat i esta al servei del «tenir diner».

- Caldria la desmercantilització i desestatització de les professions i institucions comunitàries per posar-les al servei gratuït i desinteressat de totes les persones individuals, nacionals i col·lectives.

Per aconseguir aquesta gratuïtat dels serveis, tot afavorint el lliure exercici dels professionals i la llibertat de tria del «client») o de l'«usuari», caldria dotar l'estatut comunitari d'un finançament comunitari que permetés el lliure exercici amb els equipaments necessaris. La lluita entre públic i privat –medicina, ensenyament, mitjans de comunicació, investigació...– és una enganyifa que atempta contra la llibertat de càtedra (ensenyants), d'expressió (informadors) i de creació (artistes) i contra la lliure tria per part dels «clients» o usuaris dels serveis. En definitiva, és una lluita entre dos interessos privats: els poders privats oficials i els poders privats fàctics.

- El sistema d'accés a qualsevol professió comunitària i el sistema de funcionament de qualsevol institució comunitària podrien ser semblants als que s'han plantejat sobre la Justícia.

Supressió d'oposicions i de concursos, accés directe després d'estudis i passantia sense *numerus clausus*, finançament comunitari, gratuïtat total dels serveis, limitació d'exercici professional fora de l'estatut comunitari, incompatibilitat amb qualsevol feina i remuneració mercantil...

- En principi, l'estatut comunitari estaria obert a totes aquelles professions i institucions que des de sempre s'han autoproclamat altruistes i desinteressades, és a dir, segons llurs respectives deontologies, sense afany de lucre i al servei incondicional de qualsevol persona que demani el seu servei de tipus assistencial, cultural, etc. L'estatut comunitari inclouria, en primer lloc, totes les persones i institucions dedicades a la gestió pública (polítics i funcionaris). També s'hi podrien acollir les entitats i associacions no lucratives (esportives, culturals, sindicals, polítiques...), i la majoria de professionals i institucions que avui són en litigi entre públic i privat en el camp de la medicina i salut, educació i informació, investigació, assistència...; també, els professionals del camp de la cultura i les arts (escriptors, artistes...) i de les comunitats religioses.

La característica principal de tots aquests serveis seria la gratuïtat i, per tant, estarien finançats comunitàriament. El «comú» pagaria les persones, els equipaments i les despeses de gestió quotidiana. La segona característica seria la total llibertat d'actuació dins l'estatut comunitari: cadascú podria exercir la seva professió com cregués més oportú sempre que no cobrés res als «clients» i no fes mal a ningú sota sanció del col·legi professional o la justícia especialitzada corresponent. En els comptes corrents de les persones del sector comunitari –individuals o institucionals– solament entraria diner d'origen comunitari. Amb aquesta mesura es dificultarien les «operacions» de qui té diner per dominar la política, la Justícia, l'ensenyament, la medicina, la informació... Seria, doncs, incompatible cobrar del «comú» per una feina comunitària i, simultàniament, cobrar per treballs o negocis mercantils.

- La massa de diners necessària per finançar els acollits a l'estatut comunitari es podria obtenir en gran part amb la creació comunitària de diner (ara aquesta creació és principalment bancària privada). Així els diners per als serveis públics no haurien de sortir solament dels impostos ni d'emissions de deute públic. Aquesta és una de les possibilitats que un sistema monetari informatiu pot oferir: saber quant valor monetari cal inventar i distribuir-lo perquè la producció pugui ser consumida.

Per comprendre la dinàmica de l'estatut comunitari cal remarcar una cosa molt important. El sector comunitari no produeix béns directament imprescindibles per a la supervivència. Podem dir que és un afegit, molt humà, específicament humà, molt important, però un afegit al realment bàsic món de la producció de béns «materials» per viure. El mercat és el motor creador de riquesa i de béns. Els seus excedents de consum permeten que tots els qui no produeixen béns «materials» puguin consumir-los, i, per tant, que puguin ser finançats perquè els adquireixin. Si la producció de béns de consum minva, la retribució dels acollits a l'estatut comunitari descendirà, amb el temps, inevitablement. Això els incentivarà per ajudar a produir més o millor, o bé directament (incorporant-se al mercat), o bé indirectament (millorant l'educació, la salut, la investigació, els serveis, la informació, la política...).

- Per fer viable aquesta dinàmica, tothom que rebés salaris o assignacions comunitaris tindria adjudicat un nombre de «punts» comunitaris. La suma total de punts adjudicats en relació a la massa monetària comunitària donaria el valor monetari del punt, que podria oscil·lar segons el valor de la producció de consum, d'una banda, i segons el nombre de punts totals adjudicats, de l'altra.

S'establiria així un mecanisme de *feed-back*, d'autoregulació, que podria ser un bon sistema per evitar la burocràcia dels serveis públics. La competència, que millora el servei, es donaria en el conjunt de les professions liberals, a causa d'aquest mecanisme d'autoregulació –oscil·lació dels sous en funció del valor dels punts–, i també es donaria dins cada categoria professional en estimular l'increment de sou i/o de categoria. Així, en aquest darrer cas, per incentivar la feina ben feta dins el sector comunitari es

podria establir que cada «categoria professional» comunitària votés anualment un tant per cent de companys perquè pugessin de categoria professional des del punt de vista del sou, malgrat que no tinguessin la preparació —o no calguessin places— per passar-hi des del punt de vista de la pràctica professional.

- Qualsevol professional comunitari podria passar al mercat i viceversa, però amb una sèrie de temps d'espera i de mesures cautelars, aplicables segons els casos.

La distinció entre els dos estatuts permetria també la creació d'un estatut mixt (mercantil-comunitari) que afavorís o bé l'artesania, o bé certes obres i serveis d'interès general que necessiten preus polítics, però als quals manca l'ajuda de capital privat per dur-los a terme.

Una aplicació quotidiana de la distinció entre el sector mercantil i el sector comunitari plantejaria, evidentment, una sèrie d'interrogants i objeccions tant en relació als criteris de distinció, com de cara al procés d'implantació gradual i per sectors. L'estudi d'aquests interrogants no correspon, però, al nivell d'exposició esquemàtica que estem realitzant.

5. Economia equilibrada, ecològica i informativa.

El sistema econòmic ha estat definit fins ara com un sistema pretesament equilibrat: tanta producció és igual a tant d'estalvi-inversió més tant de consum. Aquest equilibri ha estat fal·laç en gran part per no haver disposat d'un sistema documentador, quantificador i orientador dels diferents fluxos mercantils, sistema impossible amb una moneda irracional.

Però el sistema econòmic en el seu conjunt també és irracional perquè en tant que sistema tancat i pretesament equilibrat oblidava les entrades i sortides del sistema en el seu conjunt. És a dir, oblidava les entrades d'energia i de materials i la seva sortida amb un grau més gran d'entropia, com a residus o contaminació.

La moneda racional no solament intenta contribuir a equilibrar el sistema econòmic sinó que pot aportar elements per situar el sistema econòmic equilibrat dins un marc ecològic.

Una de les funcions de la moneda és oferir un sistema homogeneïtzador de totes les produccions i de tots els consums. Però la funció d'una moneda racional, a més d'aquesta, podria ser la d'oferir informació de les produccions i dels seus materials i energies, tots ells heterogenis.

Aquesta informació podria ser molt valuosa per racionalitzar l'ús de materials i energies: socialitzant la informació sobre el seu ús i penant o afavorint certs processos de producció o certs productes de forma automàtica (introduint un impost ecològic). Amb la part recaptada es podria afavorir l'ús d'energies i de materials reciclables, es podria crear un fons d'investigació i aplicació de nous processos menys exhauridors i menys contaminants i finançar un pla d'ecologia integral (sol, bosc, aigua, aire...).

La informació i les possibilitats de finançament ajudarien a anar desmercantilitzant i passant a propietat comunitària tots els recursos naturals estratègics per a la supervivència de la humanitat i per als equilibris dels ecosistemes. La desmercantilització dels recursos —amb propietat i gestió comunitària— podria evitar el malbaratament de molts d'ells que avui s'empren únicament perquè són menys cars que d'altres (a nivell de preus) o perquè donen, a determinades empreses, més beneficis a curt termini.

D'aquesta manera es podria començar a considerar que alguns, fins ara, indiscutibles «béns econòmics» poden esdevenir «mals econòmics». Que el creixement econòmic mesurat únicament amb unitats monetàries homogeneïtzadores pot esdevenir molt discutit si el considerem sota l'òptica del creixement del grau d'entropia o de la producció de contaminació que comporta.

La concreció d'un Estat de dret, amb llibertats i solidaritats concretes iguals, jurídicament, per a tothom, demana l'establiment d'una democràcia econòmica, és a dir, d'un sistema econòmic que permeti unes llibertats i solidaritats concretes per a totes les persones també en l'aspecte mercantil.

- La primera llibertat i solidaritat social és la de tenir dret al consum, és a dir, a disposar d'uns diners per comprar al que hom necessita vitalment. Sense capacitat de consumir aquest mínim vital, i sense uns serveis culturals-comunitaris gratuïts, la democràcia solament és per als qui ja tenen diners i cultura.
- La possibilitat de repartir diner a totes les persones pel fet de ser-ho i de finançar els serveis comunitaris podria ser viable gràcies al sistema monetari que permetria la justa invenció comunitària de diner equilibrador del mercat i una simplificada recaptació fiscal automàtica.
- L'increment quantitatiu i qualitatiu de béns de consum depèn de la capacitat dels agents de producció per generar-los. Així, caldria enfortir els qui produeixen riquesa privada (treballadors, empresaris, inversors, inventors) perquè de la seva capacitat dependria explícitament el finançament dels acollits a l'estatut comunitari. Com més o millor riquesa privada, més o millor riquesa comunitària a redistribuir. I millors serveis comunitaris. El bé privat, amb aquest sistema distributiu, no es contraposaria al bé comú, sinó que el podria potenciar vigorosament i, com a conseqüència, el bé comú també afavoriria el bé privat.
- La superació de les crisis d'inflació-deflació podria ser una de les aportacions d'un sistema monetari racional: en cada acte de compra-venda el valor del xec correspon al de la factura. La velocitat de circulació del diner quedaria controlada i no pertorbaria l'equilibri econòmic (relació entre valor de les mercaderies ofertes i valor de la demanda monetària), que esdevindria quasi automàtic: hi hauria la possibilitat d'inventar comunitàriament, en la justa mesura, la quantitat de diner necessària a cada increment del lliure valor mercantil de la producció.
- La socialització de la informació mercantil, és a dir, posar aquesta a l'abast de tota la societat, obriria la possibilitat d'una actuació democràtica més intel·ligent i eficaç tant en el mercat com en les finances públiques, actuació que permetria anar més enllà de la «planificació centralista» i de la «malversació mercantilista».
- La necessària reducció de l'horari legal de treball per fer front a l'atur estructural podria ser finançada amb un pla comunitari que evités al màxim fer recaure el seu cost ni en les empreses ni en els treballadors. El treball assalariat cada vegada tindrà menys rellevància en el conjunt de la producció i cal afrontar l'atur forçós replantejant el lema de «qui no treballi, que no mengi», tot apostant per les ocupacions comunitàries creatives.

6. Lliures federació i confederació de les ètnies que formen la societat geopolítica.

Defensar les llibertats concretes exigeix afavorir l'autonomia i la independència de totes les persones. Però hem de considerar persones no sols els individus, sinó també les persones nacionals. Per evitar confusions en un tema tan delicat entenem que les persones nacionals (també anomenades *ètnies*) són les que constitueixen la societat geopolítica (que acostuma a ser plurinacional i que és coordinada per un Estat).

El respecte als drets humans no solament inclou els individus i les col·lectivitats, sinó també les nacions humanes (ètnies), des dels nuclis més bàsics (famílies, comunitats de veïns, barris...) als més complexos (municipis, comarques, ètnies i interètnies històriques). L'ètnia és una nació amb consciència de tenir una cultura, una ètica i, eventualment, una llengua pròpies.

- El respecte a les ètnies demanaria la seua lliure i negociada adhesió al pacte federal constitutiu de la societat geopolítica que formen de grat o condicionades per la situació geoestratègica mundial.

No hi ha cap motiu de pes per mantenir els anacrònics Estats-Nació centralistes, com no sigui el

d'afavorir les concentracions de poder en mans de despòtics estatismes. La lliure vinculació de cada ètnia i interètnia a un projecte de societat política és un dels indicadors democràtics més importants i és la base de qualsevol intent de solució pacificadora de les relacions interètniques. En la nostra realitat més propera, la construcció d'una Europa de les ètnies pot ser un projecte engrescador per superar els patriotismes dels Estats-Nació, incapaços, fins ara, de crear una federació europea superadora d'estatismes, i per canalitzar positivament el ressorgiment de les ètnies.

- El marc federatiu protector de cara a l'exterior de totes les ètnies que constitueixen la societat geopolítica federal permetria, també, la lliure múltiple confederació interna entre elles en tots els nivells territorials per a un govern eficaç i lliure de cadascuna.

Els barris, els municipis, les comarques, les ètnies històriques i llurs respectius Governos autònoms poden aplicar avui, amb coneixement de causa, gràcies a la informació telemàtica, el principi de subsidiarietat –cadascú assumeix tot el que pot fer i es confedera amb d'altres per a allò que no pot fer sol– i, això, tenint en compte els diversos factors de conjunt que intervenen en la solució d'un problema. Una informació completa i un finançament equitatiu no discutible permeten aquesta assumpció de responsabilitats, molt interessant per atacar la constitució de poders centralistes i per afavorir la real participació ciutadana començant l'exercici democràtic des de la base.

7. Relacions exteriors equilibrades i interdependents.

En el cas de l'aplicació del canvi monetari en un sol Estat, les noves regles de joc també podrien obrir noves possibilitats en les relacions amb les altres societats geopolítiques (Estats) i, especialment, en l'equilibri del comerç exterior.

En un món cada vegada més interrelacionat en tots els aspectes, cal resituar un hipotètic canvi global dins un marc geopolític ampli, que ajudi a depassar els Estats-Nació i que doni cohesió a projectes de federació política de múltiples ètnies i interètnies, com pot ser el cas de la construcció de l'Europa de les ètnies. Però, és possible que la necessària construcció d'una Europa solidària entre les diferents ètnies que la formen, i solidària amb la resta de pobles de la Terra, no sigui el projecte de l'Europa dels Estats-Nació actual.

Qualsevol canvi en les regles de joc d'un dels actuals Estats-Nació, o d'Europa en el seu conjunt, demanaria establir un nou sistema de relacions amb la resta del món.

Es tractaria de replantejar les relacions a diferents nivells:

- En l'econòmic: cercar un equilibri entre entrades i sortides; deixar d'explotar i restituir –quan calgui–; condonar el deute extern generat per operacions comptables de la banca; afavorir l'establiment d'un nou sistema monetari personalitzat contra l'especulació i l'hegemonia del dòlar.
- En el polític: potenciar la cooperació, superant els blocs militars i afavorint la lliure federació de zones més amples.
- En el cultural: respectar les diferents cultures i economies, i afavorir la coneixença mútua i el diàleg.
- En l'ecològic: potenciar l'equilibri dels ecosistemes planetaris i reconvertir els sistemes industrials contaminants.

Les propostes que al llarg del llibre s'han anat presentant en l'aspecte monetari i mercantil s'han d'aplicar, ara, en les relacions interestatals. Per potenciar aquest canvi s'haurien d'establir uns principis, uns acords i uns instruments que permetessin:

- La no circulació en buit de divises ni la seva cotització en borsa.

El diner, anotacions en comptes corrents, solament es podria moure de societat a societat, com a contrapartida d'una compra-venda de mercaderies –béns i serveis– o com a poder de compra avançat

–crèdit– per a adquirir-ne; la moneda del país, per tant, no seria un objecte cotitzable en borsa, sobre el que es pogués especular.

- L'equilibri de les balances comercials entre societats geopolítiques per evitar la dependència de les unes i l'imperialisme de les altres, per impossibilitar l'endeutament exterior irresponsable.

L'enregistrament de cada operació comercial amb l'exterior –compra-venda, crèdits-interessos– permetria tendir a l'equilibri entre el valor de les importacions i el de les exportacions. Els drets de duana podrien convertir-se en element regulador del lliure comerç, i gravar, sigui les importacions, sigui les exportacions si es trenqués l'equilibri acordat en un tractat bilateral o multilateral de comerç exterior. Aquest equilibri obligaria, per exemple, a pagar bé les matèries primeres dels països fins ara explotats perquè, en cas contrari, no podrien comprar productes manufacturats pel mateix valor. És totalment absurda la pretensió de voler tenir la balança comercial sempre favorable, ja que si s'aconsegueix vol dir que d'altres països la tenen desfavorable. Amb aquest sistema es limitaria el terrible problema de l'endeutament.

- L'establiment del valor adquisitiu de cada moneda en funció del poder de compra d'alguna determinada mercaderia –o d'un conjunt d'elles–, valor al més estable possible que permetés, per regla de tres, relacionar el valor d'aquesta moneda amb les altres perquè el comerç es pogués realitzar equitativament. Aquest podria ser un camí mentre no s'establís un sistema monetari racional internacional.

L'acceptació actual del dòlar com a moneda de pagament internacional desequilibra greument el comerç mundial a causa que el dòlar –unitat de mesura– fluctua en funció de molt diversos interessos: que el dòlar pugi o baixi pot significar l'enriquiment d'uns quants o la misèria de milions.

- La possibilitat de redistribució mundial dels recursos, especialment dels excedents de producció, gràcies a la possibilitat d'invençió de diner en funció dels excedents en el mercat interior, els quals, així, podrien exportar-se a països deficitaris sense haver de destruir-los per por a la invendibilitat o a la baixa de preus per sota el preu de cost.

Quan el diner no és documentalment racional, la seva manca pot impedir a un altre país la compra d'una mercaderia i provocar una pèrdua per a qui l'ha produït i no la pot vendre –en el cas del mercat interior saturat–. Aquest cercle infernal, que a ningú no beneficia, podria ser estudiat amb una moneda informativa que canalitzés l'oferta mercantil dotant de poder de compra el possible comerciant exportador-importador (amb crèdits) i alhora els possibles consumidors (finançats comunitàriament) d'una altra societat geopolítica deficitària d'aquesta mercaderia.

Per evitar la immigració, per culpa de grans diferències de condicions de vida entre països, les possibilitats d'atorgar crèdits a fons perdut a països en dificultats, en funció de capacitats productives pròpies no usades, podria ajudar a implementar sistemes monetaris racionals semblants en altres indrets. Caldria vetllar, però, per evitar que la «cooperació» no fos causa de la destrucció dels mercats del país receptor o creadora de noves necessitats artificials per a la seva cultura.

- La viabilitat d'un sistema de canvi de moneda per a viatgers estrangers. Aquests, en arribar al país en qüestió, ingressarien la seva moneda d'origen en un compte corrent que podrien usar amb la corresponent targeta personalitzada. La moneda estrangera guardada als bancs serviria per facilitar als ciutadans del país de sortir a l'estranger de viatge. El moviment de «divises» per viatges formaria part de l'equilibri general del comerç exterior.

El conjunt de possibles regles de joc, exposades de forma esquemàtica, poden no donar una idea prou clara dels possibles beneficis que el ciutadà corrent tindria en la vida quotidiana. Per intentar superar aquesta dificultat podríem imaginar les seves repercussions en un tema complex com el de la seguretat ciutadana.

La inseguretada ciutadana és avui l'excusa per potenciar el reforçament de l'estatisme policíac. No es fa res, en canvi, per evitar les causes de la petita delinqüència ni per resoldre el «terrorisme», sempre tan «rendible» per al poder.

La seguretada ciutadana, amb un sistema de moneda telemàtica personalitzada i informativa, no necessitaria cossos policíacs, arbitraris, ineficaços i corruptes. La personalització de les relacions monetàries i mercantils d'una banda, i la resolució dels principals temes de violència social (la misèria, la pobresa, la marginació, la droga... i la manca de llibertat federativa de les ètnies) de l'altra, podrien portar una reducció dràstica de la violència social.

La supressió del diner anònim impediria la realització practica de la majoria dels delictes per raó de diner (que són la gran part). L'assignació a cada persona (especialment als marginats i als sense feina) de salaris comunitaris, juntament amb la gratuïtat de tots els serveis culturals i assistencials, atacaria d'arrel algunes de les causes de gran part de la delinqüència actual. Una ajuda especial a les dones els permetria alliberar-se més fàcilment de patir les conseqüències de delictes avui quasi ni tan sols denunciats (apallissament pel marit, violacions...) i despenalitzaria fets que la legislació actual condemna o dificulta (avortament, divorci...).

La legalització, controlada pel sistema monetari, de l'ús i comerç de drogues (alcohol, tabac, marihuana, àcids...) evitaria les màfies dels traficants i les nocives adulteracions dels productes; i permetria treure el regust d'aventura subversiva i perillosa que la prohibició genera. Els adequats tractaments de desintoxicació en mans de professionals independents i amb mitjans, una informació clara sobre els efectes de les drogues i les possibilitats de desenvolupar interessos personals fins ara vedats per manca de mitjans semblen millors sistemes que les persecucions policíiques.

La majoria de delictes habituals (evasió de divises, falsificació de documents, estafes, xantatges, ostatges, atracaments, robatoris, prostitució, tràfic de blanques, proxenetisme, tràfic de drogues, d'armes i d'obres d'art, suborn de funcionaris, de polítics, de jutges, assassinats o estralls per encàrrec, extorsions...) necessiten, usen o cerquen el diner anònim. La seva supressió impediria l'ús del cos del delicte. Segurament sorgirien noves formes de delinqüència, però tant de bo si, de moment, aconseguíssim eradicar en gran part les causes i els instruments de les actuals.

La lluita armada d'alliberament de classe o d'alliberament nacional, dins el marc d'una societat lliurement federativa de les ètnies que la componen i eficientment solidaria, especialment amb els desheretats, quedaria pràcticament sense motivació. Però, també, sense possibilitats d'exercir-se en regim de moneda personalitzada ja que impossibilitaria les fonts de finançament habituals d'aquestes organitzacions (fons secrets, atracaments, impost revolucionari...) i els tràfics d'armes.

Aquest conjunt de mesures podrien retornar la tranquil·litat de passejar sense ser assetjat per captaires, per atacadors, per col·locadors de bombes, o... per accions policíiques antidisturbis.

La funció de les policies seria vetllar pel respecte a les regles del joc constitucional i a les normes de convivència de cada comunitat ètnica. La policia podria anar, normalment, desarmada. El compliment de les regles del joc constitucional no dependria tant de la repressió –sempre ineficaça a la llarga– com de l'assumpció de la responsabilitat documentada dels actes lliures de les persones davant la Justícia, que disposaria, per investigar o sentenciar un cas, d'aquesta documentació. En la mesura que la flexibilitat de les institucions democràtiques fos real es permetria expressar amb molta facilitat la veu de les minories, sense que estiguessin condemnades al recurs de la violència.

Fins aquí algunes regles de joc que d'una manera o altra podrien servir per implantar i, alhora, per aprofitar, la moneda informativa i personalitzada. Es pot comprendre que només són indicacions per a un estudi més aprofundit. Explicar temes complexos i interconnectats de forma simple i lineal sempre és un risc. Però no explicar-los pot dificultar de veure la connexió entre el canvi monetari proposat i els possibles nous escenaris de canvi social.

Capítol 20. Canviar la clau per obrir la porta.

Mentre que el canvi de valors, de costums i de comportament, acostuma a ser lent i esdevé perillós exercir-lo des de fora de les persones per pressions ideològiques o religioses, el canvi instrumental, viable tècnicament avui, d'una eina hipotèticament clau, segons tràgics resultats històrics, pot ajudar a plantejar noves regles de joc més netes, lliures, solidàries i responsabilitzadores que les actuals. La hipòtesi central és que l'Estat de dret i l'equitat econòmica formalment proclamats per la cultura occidental són impossibles d'aconseguir amb el vigent sistema monetari. Amb un nou tipus de moneda podem experimentar si aquesta és realment una peça clau que afavoreixi l'emergència d'una nova civilització o si és, en canvi, un element sense importància.

La Terra està malalta. L'espècie humana ha esdevingut la plaga més perillosa per a la vida en el planeta i, per tant, també per als mateixos éssers humans. La població mundial augmenta més d'un milió cada cinc dies.

Comencem a conèixer alguns dels símptomes més greus de la malaltia. La destrucció de la capa d'ozó (probablement pels gasos fluorocarbonats) i l'efecte hivernacle (produït per la massiva combustió d'hidrocarburs) agreugen la ja preocupant contaminació de l'aire, de l'aigua i del sol, la radioactivitat, la desertització, l'exhauriment de recursos no renovables... Tots aquests fets provocats per l'espècie humana atempten contra els equilibris bàsics que s'han format durant milions d'anys i que han permès el desenvolupament de la vida en aquest planeta.

El creixement de la població mundial agreuja gran part d'aquests desequilibris. Però, paradoxalment, no són les zones del món on hi ha més creixement de població les principals responsables de la destrucció d'aquests equilibris. El model de civilització «occidental» –industrialista, productivista i consumista– és el principal agent de destrucció de recursos i de contaminació. Les empreses transnacionals són els missioners que l'estenen arreu del planeta. La dinàmica del neocapitalisme supranacional necessita l'expansió mundial dels seus mercats: imposa un ritme accelerat en totes les esferes de la vida i produeix una forta concentració de poder de decisió en poques empreses transnacionals que estan per sobre dels Estats-Nació i dels organismes internacionals.

Aquesta expansió dels mercats es presenta, sovint, amb l'eufemisme de «cooperació amb els països subdesenvolupats». Crea unes falses esperances a milions de persones que no poden, ni podran, viure en la «paradisíaca» societat de consum sense que la Terra esdevingui un immens abocador de residus. El sistema occidental ofereix uns «béns» (i «mals») i uns «serveis» (i «desserveis») només a una petita part de la població mundial gràcies a l'explotació de la majoria i a la degradació del planeta.

L'expansió dels mercats, limitada per la manca de capacitat adquisitiva de les poblacions explotades i endeutades, s'ha orientat durant dècades a la indústria militar. En els darrers anys, amb la reducció de la cursa d'armaments, produïda pels canvis en la conflictivitat Est/Oest, els complexos industrials han hagut de trobar altres sortides per a la seva expansió «pacífica». De fet, indirectament, el Tribunal Permanent dels Pobles, reunit a Berlín el 1988, ofería una solució en aquest sentit. Després de denunciar el Banc Mundial i el Fons Monetari Internacional com a principals responsables de l'endeutament de la majoria d'Estats no occidentals, el Tribunal proposava que «es retalli la despesa militar anual en un 20 per cent i que l'estalvi s'utilitzi per cancel·lar el deute del Tercer Món. Això eliminaria el deute en 5 o 6 anys» ja que cal «adonar-se que el deute del Tercer Món és lleugerament superior al trilió (mil bilions) de dòlars; i que la despesa actual per temes militars en un any és aproximadament el mateix¹».

Tota aquesta situació tan complexa –augmentada per l'impacte dels mitjans d'informació de masses– provoca alhora l'alarma de la població i la paràlisi dels polítics dels Estats i dels organismes internacionals. Tanmateix, estem descobrint que molts dels grans problemes que ens afecten seran irreversibles en els propers decennis si tot continua igual, és a dir, si no prenem decisions conscients. I les catàstrofes no solament afectaran els pobres, com fins ara, els rics també en patiran les conseqüències.

Sembla que la democràcia formal actual no està dissenyada, ni és a punt, per afrontar problemes complexos ni canvis vertiginosos i permanents. Les institucions polítiques democràtiques estan demostrant que no saben o

no poden prendre decisions ni urgents ni a llarg termini. Com diu el professor de Harvard Daniel Bell, «els Estats-Nació són massa petits per fer front als grans problemes i massa grans per als problemes petits». Els polítics –amb els Parlaments– estan condicionats pels vots dels ciutadans, que no sempre estan informats de la gravetat de la situació o que no volen perdre privilegis. Però, els polítics també estan condicionats pel finançament de les campanyes electorals. Els bancs i les empreses són els principals finançadors (legals o il·legals) dels partits. Els poders fàctics –gràcies en gran part a l'anonimat del diner– són els qui, en darrera instància, posen condicions a la presa de decisions via finançament dels partits, via suborn de polítics, jutges i funcionaris i via control dels mitjans d'informació de masses (i per tant, a la presa de consciència de la població).

Els Estats, amb els instruments de que disposen, estan incapacitats per protegir-se de l'estratègia supranacional dels grans bancs que dicten l'ordre econòmic internacional (dictadura financera), dominen cada vegada més les mateixes empreses transnacionals i fan servir els càrrecs públics dels Estats i dels organismes internacionals per implantar la política econòmica convenient a llurs interessos. «Les corporacions han començat a ser dominades pels mags de la finança, que saben molt poc sobre producció, però que ho saben tot sobre estratègies... financeres²».

L'anomenat «mercat lliure» –panacea de l'autoregulació– no existeix pràcticament enlloc, ni dintre els Estats-Nació ni en el comerç mundial. Els monopolis, els oligopolis i la intervenció pública copen quasi tots els mercats estratègics o més rendibles. I darrera de tots ells, «ajudats per la revolució en les tecnologies de la informació i de les comunicacions, els banquers privats presideixen avui una xarxa integrada de finances globals³» que domina tots els mercats –oligopolístics, monopolístics i de competència imperfecta–. Fins i tot, el mercat de les idees, de la informació i de la política forma part d'aquesta xarxa.

Totes les propostes a favor d'un nou ordre econòmic internacional, de la millora del nivell i de la qualitat de vida de la població empobrida, de la defensa del medi ambient... no solament han de passar pel sedàs dels interessos electoralistes dels Parlaments dels Estats i pel sedàs dels mitjans «d'informació» de masses, sinó pel dret de veto (antidemocràtic) de les Nacions Unides, i sobretot, pel dret de veto del Fons Monetari Internacional i del Banc Mundial (sindicats patronals dels «*Money Mandarins*»). Aquests mandarins del diner, motivats pels beneficis a curt termini, estan creant, sense cap legitimació democràtica, un ordre econòmic supranacional que influeix en la vida del planeta i que tanca les portes dels canvis que convindria emprendre.

La hipòtesi central que s'ha exposat en el llibre és la següent: les bases de la democràcia –Estat de dret i justícia social– han estat, són i seran només formals –no reals– per a la majoria de la població mentre el tipus de moneda permeti actuar impunement els poders fàctics i impossibiliti una millora radical de la ciència econòmica i de la seva eficàcia pràctica. Modificar el tipus d'instrument monetari sembla, doncs, una condició necessària –malgrat que no suficient– perquè es puguin prendre democràticament les decisions que calguin. Dit d'una altra manera: mentre existeixi un tipus de moneda anònima i desinformativa, els canvis polítics seran aparents, sense gaire impacte en els fets més importants, perquè sempre hi haurà algú que, amb prou diner, impedirà la presa de decisió correcta o en disminuirà l'eficàcia en el cas que arribi a donar-se.

Un canvi del tipus de moneda podria crear condicions per superar aquests bloqueigs i obrir les portes a decisions democràtiques. Sense demanar un canvi d'ideologia ni de fe, sense atacar allò que cada societat considera bo, es proposa només un acord sobre la modificació d'un instrument que permeti responsabilitzar, optimitzar i modificar les regles de joc que cada societat estableix.

Els canvis d'instruments són molt menys violents que els canvis de costums imposats. «L'astúcia del canvi d'hora ens fa veure com resulta molt fàcil de fer llevar tothom, cada dia, una hora més aviat declarant, a partir de tal dia, que quan siguin les sis del sol tothom llegeixi que ja són les set. Sens dubte, per poder aconseguir el mateix objectiu per via directa o per coacció, hauria estat necessari dictar molts reglaments, fer canviar molts horaris, muntar una gran xarxa de vigilants... I, el que és més empipador, haver d'aguantar moltes protestes i, qui sap, potser haver d'enfrontar-se amb alguna revolta de la gent a la qual no plau llevar-se d'hora⁴». Aquesta és la gràcia dels canvis instrumentals, canvis que tots els Governos practiquen contínuament en política

econòmica, amb total legalitat.

No sempre els canvis són necessaris. Però fins i tot quan ho són, no sempre són possibles. La inèrcia, la ignorància o els interessos creats bloquegen sovint els canvis. En moments de crisi, els qui tenen interès a mantenir la situació de privilegi fomenten la sensació que tot va bé, que no hi pot haver res millor, que la condició humana és així i que no hi ha res a fer, que res no és perfecte i que és un perill apostar per una nova situació.

Només quan la crisi és prou forta hom es veu obligat, a corre-cuita, a cercar altres camins. Però a vegades, per la intensitat de la crisi, hom perd la capacitat de cercar-los just quan fan més falta. La mateixa crisi ens pertorba i ens llença a camins batuts sense sortida o a la paràlisi.

El que s'ha exposat vol alhora ajudar a desvetllar la necessitat del canvi i a facilitar-lo en una determinada direcció. El canvi pel canvi és tan absurd com la tradició per la tradició. La direcció és important, i a vegades s'ha mostrat errònia. Però com anar-hi no és menys important, i a vegades, perquè no se sabia, s'ha perdut fins i tot la direcció. Dit d'una altra manera, es proposa un instrument per intentar superar un dels problemes comuns de les revolucions històriques: que tot canvia, però que el poder d'uns quants continua.

Notes:

¹TRIBUNAL PERMANENT DELS POBLES. *About the policies of the IMF and the WB*, Berlín Occidental, 1988.

²WACHTEL, Howard M., *The Money Mandarins*, Pantheon Books, Nova York, 1986, p, 3.

³Íd., p. 3.

⁴CASALS, Joan, *Europa a l'any 2025* (inèdit), Barcelona, 1976, p, 7.

Resum: les vint tesis.

1. La moneda ha esdevingut, de grat o per força, en moltes cultures contemporànies, una peça clau en les relacions humanes.
2. Amb ella, en ella o per ella, les relacions entre individus, nacions i societats creixen o minven, s'equilibren o es desequilibren, esdevenen justes o es corrompen.
3. Aquesta ambivalència de la moneda és causada per l'ús que se'n fa: instrument de domini, de poder, de corrupció... o instrument d'intercanvi, de responsabilització, d'informació compartida.
4. Un ús «responsabilitzador-informador» de la moneda no depèn, però, solament de la bona voluntat i de la moralitat de les persones, sinó que depèn també del «tipus de moneda», és a dir, de les característiques de l'instrument monetari.
5. Ha «interessat» presentar la història de la moneda dominada per la visió aristotèlica (tercera mercaderia amb valor intrínsec) per sobre de la visió platònica (signe monetari abstracte amb el qual fer una regla de tres).
6. Les transformacions monetàries estan demostrant que la visió «metal·lista» aristotèlica és incapaç de permetre un equilibri entre mercaderies creixents i moneda material limitadora. La visió «nominalista» platònica reprèn força en la pràctica de la creixent abstracció del sistema monetari actuals.
7. Les característiques de les diverses variants de monedes «històriques» (metal·listes) són: anonimat (no diu qui fa la compra-venda), uniformitat (no diu res de la compra-venda) i mobilitat (serveix per a més d'un acte de compra-venda).
8. Aquestes característiques instrumentals faciliten tota classe de delictes i crims amb, en o per ella; impossibiliten un sistema mètric i informatiu (multicaptor) de totes les dades significatives de cada acte de compra-venda; i, per tant, impedeixen contrastar experimentalment les teories econòmiques.
9. Aquestes característiques també afavoreixen la monetització, la mercantilització i la prostitució de molts aspectes humans, fins i tot dels més immaterials (formació, informació, recerca, salut, dret, política, art, esperit...), mentre que, paradoxalment, no ajuden a resoldre satisfactòriament les funcions més bàsiques de la moneda: facilitar l'intercanvi de béns (no mals) i serveis (no «desserveis») i permetre l'equilibri entre producció i consum-inversió en societats complexes que no poden usar el troc.
10. Però la moneda pot ésser (i possiblement ha estat, durant 7.000 anys, a l'alba de les civilitzacions de l'Àsia occidental) un instrument amb unes característiques radicalment diferents: personalització, diversificació i immobilitat.
11. Aquestes característiques faciliten: la responsabilització de tots els actes lliures d'intercanvi (deixen petja); la posada a punt d'un sistema multicaptor de totes les característiques de cada acte de compra-venda; i, per tant, la possibilitat de contrastar experimentalment les teories econòmiques.
12. Les civilitzacions de l'argila la usaren per a un sistema comptable-monetari personalitzat i informatiu. Les civilitzacions dels metalls la usaren per facilitar i agilitar el comerç i l'imperialisme guerrer i corruptor. La civilització del paper l'ha usat per dominar els mercats i els pobles. La civilització de l'electrònica l'usa per a l'especulació monetària mundial i per assegurar el control de les poblacions.
13. Però així com la moneda-argila-escriptural-informativa esdevingué lenta, i les monedes-or-paper-desinformatives han esdevingut àgils, la moneda-electrònica permet millor informació que la primera i molta més agilitat que les segones.

14. La moneda és un fet incrustat en la majoria de civilitzacions, especialment en l'occidental i en les cultures dominades per ella. Una proposta de canvi de civilització té, en relació a la moneda, tres opcions:
- Primera. La desmonetització total immediata (amb el que això representa de supressió de l'especialització productiva i d'autoabastiment quasi total, combinat amb un troc de béns i serveis).
  - Segona. La racionalització del sistema monetari (substituir l'actual moneda anònima i desinformativa per una de personalitzada i informativa que desmitifiqui el diner i redueixi l'àrea de la monetització responsabilitzada a l'intercanvi de béns i serveis mesurables).
  - Tercera. La consideració que la moneda no és un tema clau i que, per tant, cal deixar-la com està.
15. La hipòtesi que es considera més viable i positiva és la segona: aquesta opció esdevé una possibilitat i una necessitat immediata (per sortir de la «història oficial», iniciada amb la moneda anònima, l'escriptura, la corrupció i l'imperialisme) amb l'esperança que ajudi a caminar cap a la primera opció (desmonetització i desmercantilització) en un altre estat històric de moment no probable a mitjà termini.
16. El tema clau per defensar la segona hipòtesi –modificar el sistema monetari– és veure'n la viabilitat de l'aplicació pràctica i valorar-ne els perills i les possibilitats.
17. L'ús del diner electrònic, ara i aquí, està essent un mitjà de domini i de control sobre el poble (no protecció de la intimitat, perill de repressió policial, fiscalitat fàcticament arbitrària...). De nou se'n presenten tres opcions:
- Primera. Negar radicalment qualsevol ús del diner electrònic.
  - Segona. Proposar-ne un ús amb garanties o...
  - Tercera. Obviar el tema.
18. La hipòtesi que es veu més adient és la segona i, per concretar-la, es proposa:
- Primer. La supressió de tot diner anònim (únic sistema de diner electrònic per a tots, rics i pobres, governants i governats).
  - Segon. La protecció de les dades personals (amb únic accés de l'interessat mateix i d'una Justícia independent en el cas que s'hagi de documentar una sentència).
  - Tercer. La socialització de les dades comptables per superar la planificació centralista i la «mà invisible» mercantilista; per equilibrar la massa monetària i evitar la inflació-deflació; per redistribuir l'excedent solidàriament i millorar/superar els sistemes fiscals.
19. El diner electrònic, degudament acotat, pot esdevenir un instrument alhora de responsabilització documentada i de llibertat d'acció, de solidaritat social (socialisme) i de llibertat personal (democràcia), de creació de riquesa i de redistribució dels excedents; de separació i lliure tria personal entre activitats mercantils (afany lucratiu) i activitats comunitàries-liberals (afany no lucratiu), de centralització informativa (visió global) i descentralització d'acció (individus, comunitats, barris, municipis, comarques, nacions, empreses, entitats... lliurement confederats segons el principi de subsidiarietat), de quantificació de materials i energies dissipats o degradats i de recaptació de fons per a la seva protecció o substitució.

20. En definitiva, mentre que el canvi de valors, de costums i de comportaments acostuma a ser lent i esdevé perillós exercir-lo des de fora de les persones per pressions ideològiques o religioses, el canvi instrumental, avui tècnicament viable, d'una eina considerada hipotèticament clau –segons tràgics resultats històrics– pot ajudar a plantejar noves regles de joc més netes, lliures, solidàries i responsabilitzadores que les actuals. La hipòtesi central és que l'Estat de dret i l'equitat econòmica formalment proclamats per quasi tothom són impossibles d'aconseguir amb el vigent sistema monetari. Amb un nou tipus de moneda podrem experimentar si realment aquesta és una peça clau que afavoreix l'emergència d'una nova civilització o si és, en canvi, un element sense importància.

Epíleg: el canvi del canvi.

«Això no porta enlloc. Tots els canvis de models fracassen. Per que malmetre tanta tinta i tant paper?».

Cansats d'intentar «canviar-ho tot per descobrir que res no canvia», com en el procés de la transició espanyola o com en la descoberta del fet que el «socialisme és el camí més llarg per anar al capitalisme», estem temptats, i així ho mostren la teoria i la praxi «política» contemporànies, d'acceptar les coses tal com són, amb el fatalisme històric que això comporta, fatalisme impropri d'occidentals que continuem amb la pretensió de «dominar» la natura.

«La història ofereix una enorme llista de revolucions, els resultats de les quals foren, en gran mesura, condicions idèntiques a les que la revolució proposava superar i substituir per un món feliç». «Les ments més sòbries poden arribar a la trista conclusió següent: «Probablement haurien fet millor deixant les coses tal com estaven¹»». «Una

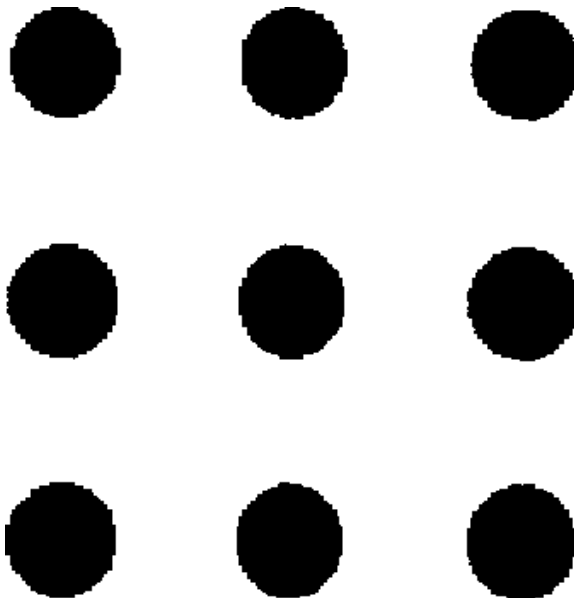
cosa és adonar-se [...] del canvi de quelcom en el seu contrari, però resulta molt difícil [...] adonar-se que aquest canvi no representa cap canvi dins la pauta general. Gran part dels conflictes humans i moltes solucions engendradores de conflictes són per culpa d'aquesta ceguesa²».

«Un sistema que passi per tots els seus canvis interns possibles sense que es verifiqui en ell un canvi sistèmic pot considerar-se com embolicat en un joc sense fi. No pot generar des del seu propi interior les condicions per al seu propi canvi, no pot produir les normes per al canvi a partir de les seves pròpies normes³».

Per comprendre que significa el canvi sistèmic és molt útil la lectura completa del llibre de Paul Watzlawick dedicat a aquest tema. En aquest suggerent text hi ha, però, un breu joc que exemplifica visualment aquesta dificultat de generar canvis si no es modifica el context.

Ens permetem la reproducció d'aquest exemple per a aquells lectors que no el coneguin.

«Els nou punts representats en la figura 1 han de ser connectats entre si mitjançant quatre línies rectes sense aixecar el llapis del paper. El lector que no conegui aquest problema farà bé d'aturar-se aquí i intentar la seva solució sobre un full de paper, abans de continuar llegint i, sobretot, abans de veure la solució a la pàgina següent (figura 2)».

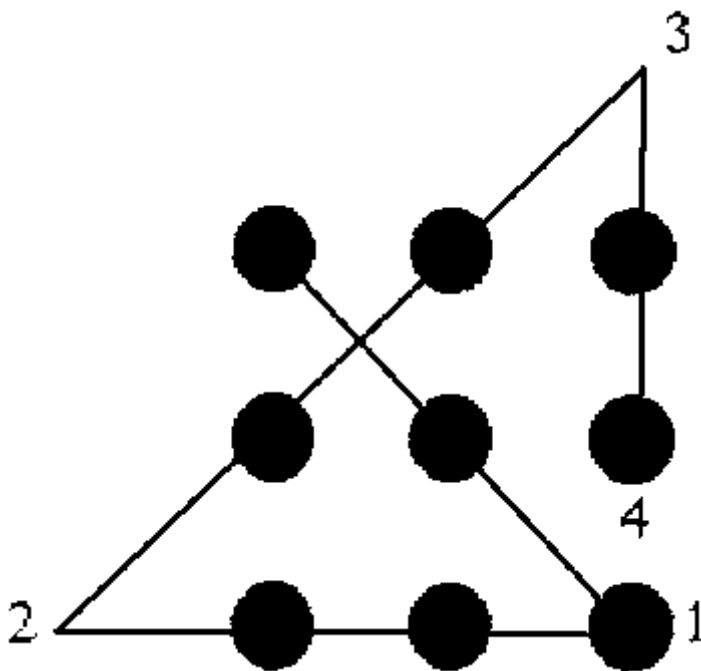
(Figura 1).

«Quasi tothom que intenta per primera vegada resoldre aquest problema introdueix com a part de la solució un supòsit que fa impossible aquesta última. El «supòsit» consisteix a pensar que els punts constitueixen un quadrat i que la solució ha de trobar-se dins d'aquest, condició autoimposada que no està continguda en les

instruccions... Així, la falla no resideix en la impossibilitat de la tasca, sinó en la pròpia solució intentada. Havent creat així el problema, no importa en absolut la combinació de les quatre línies que s'intenta: s'acabarà sempre, almenys, amb un punt no connectat. La solució consisteix a... abandonar el camp en que s'intenta la solució. Aquells que fallen i renunciïn, experimenten, generalment, una sorpresa enfront de la inesperada simplicitat de la solució (figura 2). Resulta evident l'analogia d'aquest exemple amb multitud de situacions reals de la vida⁴».

«Tots ens hem sentit alguna vegada tancats en una mena de gàbia i, aleshores, tant era que intentéssim trobar la solució d'una manera serena i lògica o bé, el que és més freqüent, recorrent frenèticament cercles viciosos. Però, és des de dins la gàbia [...] que la solució se'ns apareix com un sorprenent raig d'inspiració que està més enllà del nostre control». «Resulta clarament distint que ens considerem com a peons d'un joc, les regles del qual designem com a realitat, o bé com a jugadors que saben que les regles del joc només són «reals» en la mesura que les hem creat o les hem acceptat i que podem canviar-les⁵».

La dificultat per canviar aquesta societat, o per canviar les persones, resideix en el fet que el problema, possiblement, està mal plantejat. Hi ha coses que són com són, i que no tenen per que ésser canviades sense provocar grans terrabastalls que no porten enlloc. Hi ha, en canvi, coses considerades poc importants que no són ni ideals ni transformacions grandiloqüents però que, potser, sí que són problemes que poden tenir solucions. Distingir quins són els problemes clau dels que són pseudo-problemes, cercar quins instruments clau i canvis de regles de joc mínimes són possibles per fer front a aquests problemes és, doncs, una de les tasques importants. Es tracta de cercar les mesures que siguin el mínim comú denominador d'una ampla trama de problemes interrelacionats. I a més, que siguin mesures no provades, ni repetidament fracassades, però sí experimentables.

(Figura 2).

És en aquesta recerca que s'inscriu la hipòtesi sobre la moneda com a instrument d'aplicació d'un conjunt de mesures que, acceptades per la tradició democràtica occidental o proposades pels nous moviments socials, puguin esdevenir una palanca eficient en l'intent de permetre els canvis radicals que la humanitat necessita. I això, sense haver de trencar la majoria de relacions socials existents, excepte aquelles que la mateixa cultura democràtica considera impresentables i perilloses.

Potser algunes de les propostes suggerides podran servir d'ajuda al poble que algun dia tingui la necessitat i la voluntat de deslliurar-se de la impunitat dels poders fàctics per assajar nous camins.

Notes:

¹WATZLAWICK, Paul (1974), *Cambio*, Herder, Barcelona, 1985, pp. 41-42.

²Íd., p. 42.

³Íd., p. 42.

⁴Íd., pp. 44-45.

⁵Íd., p. 46.

Annex: Pla Anticorrupció1. Propostes per a un règim de transparència.

La democràcia perd legitimitat quan l'Estat de Dret trontolla. I l'Estat de Dret trontolla quan el sistema judicial no és suficientment independent de tota classe de pressions i no disposa de una bona informació per a documentar les seves sentències que eviti la impunitat dels crims i delictes. Però la democràcia també s'afebleix quan la classe política no sap desfer-se de la corrupció i quan l'administració pública no és transparent ni eficaç.

En les darreres setmanes alguns destacats polítics han demanat públicament propostes per a fer impossible la corrupció. Alguns han volgut diluir el problema denunciant que la corrupció també està present a la societat i no només en la política.

En el recent llibre «El poder del diner. La monètica, factor de canvi polític» s'exposa un conjunt de mesures per a assegurar una implantació coherent i democràtica de la monètica (moneda electrònica). Aquestes mesures dotarien a la Justícia d'un eficient sistema d'informació que garantitzaria la intimitat i privacitat dels ciutadans contra ingerències il·legals i alhora facilitaria la necessària transparència documentada que precisa l'Estat de Dret.

El llibre és una contribució al debat sobre, quina informació s'ha de recollir i quina no, qui pot tenir accés a ella i per a què. Una de les tesis principals és que amb la monètica, en determinades condicions molt precises, la societat pot disposar d'un sistema que afavoreixi la llibertat (més enllà de les limitacions de la burocràcia) però que també faciliti l'autoresponsabilitat, per a que els actes lliures deixin la petja necessària que permeti resseguir i classificar les conductes delictives (terrorismes, drogues, armes, suborns, estafes, robatoris...).

No és el moment d'explicitar amb més detall les característiques tècniques i les condicions jurídiques que puguin fer viable a curt termini un sistema de autorresponsabilització social. Però si que sembla oportú posar de manifest la coincidència entre la publicació d'aquest llibre i la demanda pública que la classe política ha formulat per a conèixer propostes que facin impossible la corrupció. Així, aprofito l'ocasió per a plantejar públicament a debat algunes línies d'un possible Pla Anticorrupció. Aquest pla parteix de l'aplicació gradual del que es pot anomenar «règim de transparència».

El «règim de transparència» es fonamenta en la hipòtesis que la persona o institució que l'adopta es compromet a efectuar tots els seus pagaments i cobraments amb uns xecs especials mitjançant les comptes bancàries. És a dir, que es compromet a fer totes les seves operacions amb uns xecs nominatius i informatius. Nominatius, perquè només seran vàlids si consta el nombre de les dues persones que fan la transacció. Informatius, perquè a més a més de la funció de xec, també faran la funció de factura; constaran els bens o serveis motiu de transacció, amb els corresponents preus i característiques. Les persones sotmeses al règim de transparència –per la seva funció pública– o que s'acollissin voluntàriament, no podran usar efectiu (bitllets de banc anònims) sota greu sanció penal. Per a facilitar el procediment i evitar burocràcia i paperam, aquest sistema de factura-xec pot ser molt àgil i fiable amb les darreres possibilitats de la monètica (transferència electrònica de fons activada amb targetes monetàries intel·ligents).

Per a un ús democràtic del «règim de transparència» serà necessari precisar molt bé qui i com tindrà accés a aquesta informació. La informació derivada de les operacions de les institucions públiques serà de lliure accés a tots els ciutadans i tindrà que ser presentada de forma comprensible als diferents interessos de la població. En canvi, a la informació de les operacions personals, inclús, dels càrrecs polítics i funcionaris públics, només tindrà accés el propi interessat, i el sistema judicial quan la necessiti per a obrir una investigació o para documentar una sentència.

Per altre banda, a mesura que aquest règim es vagi estenent, la informació **no** personalitzada de les factures-xec (bens, serveis, preus, data, lloc...) proporcionarà dades molt exactes i exhaustives per a millorar la teoria econòmica (amb un increment de la qualitat de les estadístiques, dels indicadors...) i per a fer més operativa la política econòmica (optimització del sistema fiscal i financer, control de pressupostos, distinció

entre activitats econòmiques reals i especulatives...).

També podria millorar radicalment el control de la massa monetària (a cada moviment de diner correspondria un moviment paral·lel de bens o serveis: no se podria moure diner en fals) amb influències benefactores en el domini de la inflació monetària. Una part important dels problemes socials actuals tindran que ser reenfocats en funció del nou marco que s'anirà creant: algunes solucions quedaran obsoletes i, en canvi, s'haurà que donar resposta a nous reptes.

En quant a la seguretat de les bases de dades que gestionen la informació, es podrà incrementar moltíssim l'autocontrol del sistema si el processament i emmagatzement de dades es realitza simultàniament per tres xarxes paral·leles (amb hardware, software i equips humans diferents), amb claus d'accés molt personalitzades i especificades. Existeixen sistemes d'autocontrol que ja s'usen per a sectors d'alta seguretat que, un cop posats en marxa, fan estadísticament impossible la manipulació. Es tindria que garantir la total independència (política i financera) de l'organisme encarregat de les dades, independència que no ha de provocar por ja que no tindria cap poder executiu efectiu.

El pla d'aplicació del «règim de transparència» contempla diferents propostes d'implantació pels quatre principals grups socials en els quals es podria aplicar: la classe política, les institucions públiques, les empreses privades i els ciutadans. El pla pretén començar a introduir mecanismes obligatoris de transparència i responsabilització dels dos primers grups: classe política i institucions públiques; i mecanismes voluntaris, afavorits fiscalment, en los dos restants: empreses privades i ciutadans.

Propostes de transparència per la classe política.

Gran part dels problemes de corrupció provenen del sistema de finançament dels partits i de les eleccions. Els ciutadans coneixen poc el conjunt de lleis i mecanismes que regulen, amb no massa eficàcia, el finançament dels actors i dels mecanismes de renovació política. No entrarem ara en el debat que hauria d'haver sobre el sistema de partits i eleccions. En qualsevol dels models actuals ó possibles futurs hauria d'introduir la transparència total com a condició exigible a aquells que diuen servir al bé comú. Qui vulgui jugar, que jugui net. Però per a jugar net és necessari que el conjunt de jugadors estiguin sotmesos a la mateixa transparència. La idea principal del pla, en aquest caso, seria que el règim de transparència s'apliqués íntegrament als partits, als seus quadres, als candidats electorals i als càrrecs electes. És a dir, que qualsevol aportació pública o privada i qualsevol despesa del partit o dels seus càrrecs estigués sota el «règim de transparència». I que el sistema judicial –com veurem, també sotmès a transparència– pogués comprovar la legalitat de les operacions de forma clara. Els que considerin que amb aquestes condicions ningú no voldrà dedicar-se a la política, obliden que potser la manca de transparència és potser un de los factors que fa que molts ciutadans no es vulguin dedicar, mentre el preu sigui el joc fosc en el que no sempre pot progressar el millor.

Propostes de transparència per les institucions públiques.

Gran part de la mala gestió de fons públics i de la ineficàcia de l'administració pública provenen de la seva excessiva burocratització, que exigeix nombrosíssims controls formals, els quals, de fet, no només no impedeixen la mala gestió sinó que acostumen a incrementar-la: concursos, subhastes, adjudicacions... frenen decisions àgils i responsables, encareixen les obres i els serveis, i encobreixen ineptituds i màfies que, en definitiva, perjudiquen als ciutadans i al país. El «règim de transparència» no fa més que dotar de coherència a allò que algunes administracions públiques diuen que ja tenen com a norma. La presidenta de RENFE, Mercè Sala, ha fet públic que en aquesta empresa és obligatori que tots els xecs siguin nominatius. Només es tractaria, doncs, que fossin obligatoris en tota l'administració pública i que, a més a més, informés del motiu de l'operació (factura). Per a complementar la responsabilització de les institucions i dels seus servidors, s'hauria d'estendre el règim de transparència a tots els que cobren diner públic (polítics, jutges, militars, funcionaris) de forma que els que controlen també puguin ser legalment controlats amb les degudes proteccions jurídiques. S'hauria d'estudiar si el règim de transparència es tindria que aplicar a les persones i entitats que reben subsidis o subvencions públiques: tant per a saber si els sistemes d'adjudicació són

suficientment equitatius com per a conèixer si el dret a obtenir-los i l'ús que se'n fa d'ells són legalment correctes. Les empreses públiques i mixtes també tindrien que sotmetre's al «règim de transparència»: no només perquè es mitjançant empreses intermitges –amb molts menys controls– que es poden realitzar operacions poc clares, sinó perquè s'aconseguiria que quasi la meitat de l'activitat econòmica del país, la que ha de donar exemple d'una gestió responsable, presentés comptes clars de la seva gestió.

Propostes de transparència per a les empreses privades.

La majoria de les empreses grans i part de les mitjanes disposen avui de sistemes d'informació interna que els permet tenir una visió molt exacta dels seus moviments i operacions, tant de les pròpies com de les realitzades amb altres empreses. La facturació i el pagament electrònic s'estan imposant en amplis sectors. Però, a causa de la desconfiança que origina el sector públic, mercès a la pressió fiscal poc equitativa (els honrats que paguen, ho fan per ells i pels que no paguen: el resultat és que no es pot ser honrat sense condemnar-se a la ruïna) no sembla fàcil imposar el «règim de transparència» sense que abans les empreses i els ciutadans estiguin segurs que el sector públic dona exemple i que la gestió pública eficaç justifica uns impostos determinats. Però el camí cap a una transparència amb garanties sembla democràticament inevitable i s'hauria d'afavorir premiant a les empreses i a les entitats privades que vulguin acollir-se voluntàriament al règim de transparència. En aquest cas s'establirien un conjunt de reduccions fiscals i de incentius diversos que afavoririen clarament a les empreses transparents, oferint-les avantatges competitives respecte a les altres. El cost públic d'aquestes gratificacions no només quedaria compensat per la reducció de costos d'inspeccions i controls ineficaços, sinó pel increment d'entrades segures i per l'augment d'entusiasme que provocaria en els sectors honrats, fins ara abatuts per la competència deslleial i il·legal.

Propostes de transparència pels ciutadans.

La dificultat tècnica d'implantar un sistema de factura-xec (en paper o electrònicament) per l'administració pública o per a les empreses no sembla una excusa per a no intentar-ho. És tècnicament viable en una societat europea com la nostra. Però, per a les petites empreses i comerços, així com per a molts ciutadans, pot no semblar tan fàcil la implantació a curt termini d'un sistema general de factura-xec. També s'ha de considerar fins quin punt el ciutadà vol sotmetre's a un règim de transparència sense estar segur que les institucions no només no donen exemple sinó que seran capaces d'impedir l'accés fraudulent o amb finalitat totalitària. Hi ha, doncs, que donar un temps per a que els resultats d'aplicació del pla anticorrupció en el sector públic siguin suficientment evidents. Mentrestant, s'ha de tenir en compte que la dificultat tècnica de la implantació d'un sistema de factura-xec pel consumidor és cada cop més reduïda. Les targes intel·ligents (targes que disposen d'un xip amb capacitat d'emmagatzemar informació i d'impedir l'accés fraudulent) avancen ràpidament. A l'Estat francès s'està a punt de llençar el «moneder electrònic». Amb una sola tarja personal, en la qual cadascú carrega el diner del seu compte bancari, es podrà fer tota classe de pagaments: transports, serveis, comerços... Tota la banca francesa i «la Poste» estan interessades, perquè comporta una reducció de costos per a tothom: pels bancs (compensar un xec és molt més car), pels comerços (reducció de despeses de gestió de caixa, de stocks i de comptabilitat), pels clients (una sola tarja molt més segura que les de banda magnètica, protecció contra robatori o pèrdua, protecció de la intimitat).

Per acabar, alguns fets a tenir en compte. La «Fàbrica Nacional de Moneda y Timbre» és la que produeix aquestes targes intel·ligents a l'Estat Espanyol (incloses les de Telefònica que ja apliquen –parcialment– aquest sistema). El ECU (European Currency Unit), la moneda europea, és una pura Unitat de Compte pràcticament electrònica. En els propers anys coincidirán tant el acord per a implantar l'ECU com la comptabilitat total de les targes intel·ligents en tots els caixers i terminals de venda d'Europa. No s'hauria de pensar en una aplicació coherent i democràtica de l'ECU-xip que afavorís la transparència i la bona gestió en la construcció d'Europa? La innovació social ha de modificar les regles de joc social a mesura que les innovacions tècniques ofereixen nous perills, però també noves possibilitats.

La democràcia anirà perdent legitimitat si no troba un sistema que pugui alhora garantir l'Estat de Dret, evitar la corrupció, protegir la intimitat dels ciutadans i fer eficaç i clara la gestió pública. La pèrdua de legitimitat pretén obrir un debat sobre com afavorir l'aprofundiment de la democràcia responsabilitzada. Aquells

ciutadans, militants, quadres ó dirigents que vulguin jugar net, tenen una pista per a intentar-ho. Barcelona, 24 de febrer del 1992.

Nota:

¹Aquest «Pla Anticorrupció» fou redactat a principis de 1992, quan començaren a esclatar els primers casos de corrupció a l'Estat espanyol. La situació s'ha agreujat, però no s'han pres mesures que impedeixin «estructuralment» la corrupció.

Annex: exemples d'invençió bancària de diner.

Intentem concretar el mecanisme de creació de diner per part dels bancs de manera que en veiem el resultat en un cas hipotètic d'un ingrés inicial de 100.000 pessetes (que només es dona en la realitat d'una manera més limitada per molts factors).

Suposem que els bancs mantinguin en caixa (per prudència o obligats legalment) a disposició dels seus clients un 10 per cent dels dipòsits efectuats en comptes corrents a la vista.

Suposem, també, que en aquest procés, els particulars que hi intervenen no demanen mai el reintegrament en bitllets i que tot ho ingressen en comptes corrents a la vista.

I, finalment, que els bancs concedeixen el 90 per cent de cada nou ingrés en crèdits.

Ingrés inicial: 100.000.

Crèdit creat: 90.000.

Ingrés següent: 90.000.

Crèdit creat: 81.000.

Ingrés següent: 81.000.

Crèdit creat: 72.900.

Ingrés següent: 72.900.

Crèdit creat: 65.610.

Ingrés següent: 65.610.

Crèdit creat: 59.049.

Ingrés següent: 59.049.

Crèdit creat: 53.145.

Ingrés següent: 53.145.

Crèdit creat: 47.831.

Ingrés següent: 47.831.

Crèdit creat: 43.048.

Ingrés següent: 43.048.

Crèdit creat: 38.744.

Ingrés següent: 38.744.

Crèdit creat: 34.870.

Ingrés següent: 34.870.

Crèdit creat: 31.383.

Per no continuar, cal adonar-se que en definitiva estem en una progressió geomètrica. La suma correspon a la següent fórmula:

$$\text{Suma} = \frac{\text{terme inicial}}{1 - \text{raó}}$$

$$\text{Suma} = \frac{100.000}{1 - 0,9} \quad \dots \quad \text{Suma} = \frac{90.000}{1 - 0,9}$$

Totals 1.000.000   900.000

O sigui, amb un coeficient de caixa del 10 per cent, l'ingrés en efectiu es converteix, gràcies al crèdit, en 10 vegades més.

Amb un coeficient del 20 per cent, augmenta el diner 5 vegades més.

En definitiva, la moneda (mitjans de pagament) és creada:

- Pel banc central a base de peces metàl·liques i bitllets de paper en una baixa proporció (varia entorn del 10 per cent, amb tendència decreixent).
- Pel conjunt del sistema bancari a base de l'expansió del crèdit i a través de xecs i comptes corrents a la vista.

Vegem ara un nou exemple sobre els efectes del crèdit en la variació dels comptes d'un banc i dels seus clients, sense que el banc se cenyeixi al coeficient de caixa perquè sap que els dos clients mantenen els seus saldos en el banc i es paguen amb xecs.

Suposem que hi ha un sol banc (conjunt del sistema bancari) i dos clients que el banc considera solvents, i que entre ells també són clients, l'un de l'altre. En aquest cas el banc pot donar un crèdit superior als dipòsits, si pot tenir la certesa que la quantitat anotada en el compte corrent de crèdit passarà d'aquest a un altre compte corrent.

El banc té, l'1 de gener, un dipòsit de 50 unitats monetàries en efectiu. I els dos comptes corrents dels clients (una empresa de sabaters i una empresa d'assaonadors) estan buits, com també ho està el compte de cobrament d'interessos del banc.

Això ho reflectirem de la següent manera (D: dèbit; H: haver; S: saldo) per a cada compte.

C/c sabaters.			C/c assaonadors.			C/interessos.			C/banc.		
D	H	S	D	H	S	D	H	S	D	H	S
-	-	-	-	-	-	-	-	-	0	50	50
L'1 de gener, el banc dona un crèdit de 100 als sabaters.											
100	100	0							100	150	50
El 5 de gener, els sabaters compren 100 de cuir als assaonadors (i paguen amb xec).											
100	0	100D	0	100	100H	-	-	-	100	150	50
L'1 de juliol han venut les sabates per 150 (ingressen el cobrament al banc).											
100	150	50H	0	100	100H	-	-	-	100	300	50
L'1 de juliol, els sabaters tornen el crèdit al 20 per cent anual, és a dir, el 10 per cent semestral.											
0	40	40H	0	100	100H	-	10	10	0	200	200
El saldo final de les operacions és:											
-	-	40H	-	-	100H	-	-	10H	-	-	200H

Amb un dipòsit inicial de 50, el banc pot haver aconseguit –segons aquest exemple simplificat–, gràcies al crèdit, uns dipòsits conjunts de 200 (4 vegades més), sobre els quals pot concedir nous crèdits. A més ha aconseguit 10 d'interessos que sobre els 50 inicials és un 20 per cent semestral, ço és, un 40 per cent anual.

Si els clients retiressin en efectiu els seus saldos, el banc estaria en una situació compromesa ja que només disposa en efectiu del dipòsit inicial de 50. Això és el que succeeix quan els clients perden confiança en un banc (o en el sistema bancari): tots volen retirar els seus diners. Però llevat d'aquest cas, que es mira per tots els mitjans que no succeeixi (s'ajuden o es compren els bancs en crisi), la situació és sempre d'endeutament

profitós. Cal destacar que la banca és un negoci molt especial. Quan va bé reparteix beneficis als accionistes. Quan va malament, l'Estat, amb els diners dels contribuents, en garanteix, quan vol, la viabilitat.

Per acabar, algunes de les raons per les quals els autors (Heilbroner/Thurow) creuen que no es depassen els «límits» de l'expansió del crèdit:

1. Només els augments nets de crèdits generen un increment dels dipòsits bancaris, és a dir, quan és superior la quantitat de crèdits atorgats que la dels retornats.
2. L'increment de l'oferta monetària a partir de l'augment d'un sol dipòsit esta en relació amb la part que ha de guardar com a reserva obligatòria (si és una cinquena part, serà cinc vegades més; si és una quarta part, serà quatre vegades més).
3. El procés d'expansió monetària pot funcionar a l'inrevés, és a dir, que hi hagi una disminució neta de dipòsits. Si a una expansió original de dipòsits correspon una expansió múltiple, una contracció original pot portar a una contracció múltiple regida pels mateixos coeficients de reserva. Una disminució de 100.000 amb un coeficient de reserva del 20 per cent significa una reducció de 500.000.
4. El procés expansiu pot no completar-se sigui perquè no sempre es necessiten crèdits, sigui perquè no sempre els xecs s'ingressen, ja que també es converteixen en efectiu.
5. El procés expansiu del crèdit és lent. Els bancs no concedeixen instantàniament els crèdits quan augmenten les seves reserves i els clients no expandeixen instantàniament els ingressos dels crèdits bancaris. Els retards de la banca són massa variables per permetre'ns predir exactament el temps que un augment original de dipòsits tardarà a expandir-se a través del sistema bancari, però segurament el període que tarda a fer dues «voltes» és una qüestió de mesos.